

ARBEIDSMARKEDET FOR HØYT UTDANNEDE MINORITETSKVINNER

- EN KVANTITATIV STUDIE AV ARBEIDSTILKNYTNING OG INNTEKT
BLANT IKKE - VESTLIGE MINORITETSKVINNER MED HØYERE
UTDANNING FRA NORGE

IDA DRANGE

MASTEROPPGAVE I SOSIOLOGI
INSTITUTT FOR SOSIOLOGI OG SAMFUNNSGEOGRAFI

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2007

Takk!

Skriveprosessen har involvert mange dyktige samfunnsvitere, jeg er en stor takk skyldig til dem alle sammen. Det produktet du holder i hendene nå hadde ikke vært det samme uten dem. Alle beslutninger som er tatt underveis er likevel mine, og jeg står selv ansvarlig for resultatet.

Jeg vil rette en spesiell takk til min hovedveileder Idunn Brekke ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi for at hun inviterte meg med på prosjektet "Educational Careers, Attainment, Qualification and Transition to Work" som hadde tilgang på så fine data. Idunn har holdt en åpen dør for meg under hele skriveprosessen, og har vært til uvurderlig hjelp og støtte. Jeg takke "Educational's gruppa" for at jeg fikk ta del i et forskerfelleskap. I den forbindelse vil jeg takke Arne Mastekaasa, Silje N. Fekjær, Ståle Østhus og Gunn E. Birkelund for å lese og kommentere bidrag underveis. Jeg vil også takke min biveileder Hanne Kavli ved Fafo for å bistå prosjektet i startfasen og slutfasen. Jeg vil takke Culcom for masterstipendet, og Beatrice Halsaa for veiledning.

Jeg vil også takke Anne-Lise Ellingsæther, Marius André Johnsen, Cicilie Fagerlid, Marte-Marit Berntsen, Helga Eggebø, Hans Christoffer Aargaard Terjesen, Anne May Melsom, Erica Waagene, Ingrid Wergeland, Ole André Oftebro og Cecilie Dybdahl Birkeland for innspill underveis i prosessen, og korrekturlesing mot slutten.

Jeg vil også takke dem som ikke har vært direkte involvert i skrivingen av oppgaven, men hvis støtte jeg ikke hadde klart meg uten. Mamma og Pappa for at dere hele tiden har vektlagt viktigheten av høyere utdanning, og støttet meg i de utdanningsvalgene jeg har tatt. Marius for å ha tålmodighet med meg, i en periode hvor det har blitt mange lange kvelder foran dataen. Med deg har jeg fått et hjem i denne byen.

Jeg vil tilslutt rette en liten takk til mine tidligere kollegaer Simin, Semsu, Irina og Snezana. Den sosiologiske interessen for minoritetskvinnens arbeidsmarked våknet til live da jeg arbeidet sammen med dere.

Sammendrag

I denne oppgaven blir kvantitativ metode benyttet for å belyse arbeidstilknytning og inntekt blant høyt utdannede minoritetskvinner av ikke-vestlig opprinnelse. Ikke-vestlig opprinnelse refererer her til kvinner med bakgrunn fra Øst-Europa, Afrika, Sør- og Mellom Amerika, Asia og Tyrkia. Jeg har valgt å rette søkelyset mot høyt utdannede minoritetskvinner fordi økt interesse har blitt viet høyt utdannede minoriteter (Raaum, 1999; Hansen, 2000; Støren, 2002; 2004; 2005; Wiborg, 2004) og innvandrerkvinner (Sollund, 2004; Amundsen, 2006). Mens høyt utdannede minoritetskvinner befinner seg i skjæringspunktet av disse temaområdene, og har så langt vært lite studert (Håpnes & Berg, 2000).

Oppgaven opererer med et hovedskille mellom innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere. Her følger jeg definisjonene gitt av Statistisk sentralbyrå.¹ Datamaterialets omfang tillater også at innvandrerkvinner med bakgrunn fra ti enkeltland trekkes frem for å nyansere bildet av det ”ikke-vestlige”. Det er registerdata over alle individer som har fullført høyere utdanning i Norge mellom 1974 og 2001 som ligger til grunn for analysene. Til dette datasettet er det koplet på opplysninger om inntektsåret 2002. Datamaterialet er blitt tilgjengelig for meg gjennom prosjektet ”Educational Careers: Attainment, Qualification and Transition to Work”.

Det er to hovedproblemstillinger i oppgaven, hvorav den første lyder: ”Har høyt utdannede minoritetskvinner lik grad av arbeidstilknytning som majoritetskvinner med samme utdanningsnivå?” Arbeidstilknytning måles her som sannsynligheten for å ha vært tilknyttet i en heltidsstilling i mer enn 300 dager. Den andre problemstillingen gjelder kvinnenes inntekt: ”Har høyt utdannede minoritetskvinner like høy årsinntekt som majoritetskvinner med samme utdanningsnivå?” Innvandrerkvinnene sammenlignes med etnisk norske kvinner fordi det antas at kvinner har likere forutsetninger for å ha samme grad av arbeidstilknytning og inntekt.

¹ I kategorien av etterkommere inkluderes også innvandrere som kom til Norge før fylte syv år.

Det teoretiske rammeverket som brukes i oppgaven består av humankapitalteori, med spesiell vekt på landspesifikk humankapitalteori for innvandrerkvinnene, nettverksteori og interseksjonalitet. Humankapitalteorien er utgangspunktet for utledningen av hypoteser. Nettverksteori og interseksjonalitetsperspektivet kan bidra til å kaste lys over forhold som har betydning for kvinnenes yrkesaktivitet, men som ikke testes direkte gjennom hypoteser.

I analysene av undersøkes det om innvandrerkvinnenes situasjon på arbeidsmarkedet forbedres med økende botid, og om de relative forskjellene i arbeidstilknytning og inntekt er mindre for utdanninger av over fire års varighet. Det undersøkes også hvorvidt arbeidstilknytning og årsinntekt blant innvandrerkvinnene varierer med landbakgrunn. I forhold til etterkommerne blir det undersøkt om de har lik grad av arbeidstilknytning og like høy årsinntekt som majoritetskvinnene, gitt at de har samme formelle kvalifikasjoner. Det blir også undersøkt om barn medfører en relativt større reduksjon i arbeidstilknytning og årsinntekt blant minoritetskvinner, sammenlignet med majoritetskvinner.

Funnene er at botid bidrar til å øke innvandrerkvinnenes sannsynlighet for stabil tilknytning i en heltidsstilling, og bringer deres årsinntekter nærmere majoritetskvinnenes årsinntekter. Reduksjonen som følge av botid er imidlertid ikke nok til å utjevne forskjellene. Betydningen av høyeregradsutdanning, i forhold til laveregradsutdanning, på arbeidstilknytning og inntekt er like positiv for innvandrerkvinner, kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner. Et unntak er imidlertid stabil arbeidstilknytning for innvandrerkvinner, hvor den relative økningen er noe svakere. Det bekreftes også at det er signifikante forskjeller i arbeidstilknytning og inntekt mellom innvandrerkvinner av ulike landbakgrunn. Kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina og Vietnam kommer best ut. Funnene for etterkommere viser at de har signifikant lavere arbeidstilknytning og inntekt sammenlignet med majoritetskvinnene. Den relative reduksjonen i stabil arbeidstilknytning som følge av barn er minst blant kvinnelige etterkommere og høyest blant majoritetskvinnene. Nedgangen i inntekt som følge av barn er lik for majoritetskvinner og etterkommere, mens innvandrerkvinner har en signifikant større inntektsreduksjon i forhold til de overnevnte.

Funnene tyder på at forskjellene ikke oppstår på bakgrunn av ulikt utbytte av høyere utdanning, i og med at lang høyere utdanning har tilnærmet lik betydning for minoritetskvinner og majoritetskvinner. Forskjellene som observeres mellom

iv

minoritetskvinner og majoritetskvinner kan skyldes ulike nettverksressurser, hvor minoritetskvinnenes nettverk er mindre effektive jobbformidlere i det segmentet av arbeidsmarkedet som ansetter høyt utdannet arbeidskraft. Funnene kan også tyde på at minoritetskvinner diskrimineres i møte med arbeidsmarkedet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Hvem skal jeg studere?.....	2
1.1.1	Avgrensning av studien.....	3
1.2	Definisjon av minoritetsbefolkningen.....	4
1.3	Hvorfor studere arbeidstilknytning blant kvinner?	6
1.4	Forklaringer på grad av yrkesaktivitet blant kvinner med ikke-vestlig bakgrunn ...	8
1.5	Innvandring til Norge.....	9
1.5.1	Innvandringshistorien til de ulike landgruppene.....	11
1.6	Oppgavens struktur.....	12
2	Tidligere forskning om høyt utdannet arbeidskraft.....	15
2.1	Arbeidsmarkedet for høyere utdannede	16
2.2	Arbeidstilknytning blant minoritetskvinner	17
2.3	Inntekt blant minoritetskvinner	18
2.4	Arbeidstilknytning blant høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere	20
2.5	Inntekt blant høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere	21
2.6	Arbeidsmarkedsdeltakelse blant kvinner.....	22
2.7	Denne oppgavens posisjon og relevans.....	22
3	Teori	25
3.1	Humankapitalteori.....	26
3.1.1	Kritiske innvendinger mot humankapitalteori.....	27
3.1.2	Kjønnsforskjeller forklart av humankapitalteorien	28
3.1.3	Landspesifikk humankapital.....	29
3.2	Nettverksteori	32
3.3	Diskriminering.....	35
3.3.1	Interseksjonalitet	38
3.3.2	Forankring og metode	39
3.3.3	Ulike begreper	41
3.3.4	Interseksjonalitet og arbeidsmarkedet.....	42
3.4	Oppsummering av teori og utledning av hypoteser.....	47

3.4.1	Hypoteser for innvandrerkvinner	48
3.4.2	Hypoteser for kvinnelige etterkommere	50
3.4.3	Hypoteser for familieforhold	51
3.4.4	Hypoteser for landbakgrunn	52
4	Data og metode	55
4.1	Beskrivelse av datamaterialet	55
4.1.1	Avgrensning i datamaterialet	55
4.2	Operasjonaliseringer av variablene	58
4.2.1	Operasjonaliseringer av de avhengige variablene	58
4.2.2	Operasjonalisering av de uavhengige variablene	61
4.3	Analyseformer	67
4.3.1	Multippel lineær regresjon	67
4.3.2	Logistisk regresjon	68
4.3.3	T-test	69
4.4	Statistisk interaksjon	70
5	Arbeidstilknytning	71
5.1	Analysene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere	72
5.2	Arbeidstilknytning blant innvandrerkvinner	77
5.2.1	Arbeidstilknytning etter utdanningslengde	79
5.3	Arbeidstilknytning mellom etterkommere og majoritetskvinner	82
5.4	Arbeidstilknytning blant kvinner med barn	84
5.5	Analysene for landbakgrunn	88
5.6	Arbeidstilknytning etter landbakgrunn	90
5.7	Oppsummering av funn	93
6	Inntekt	95
6.1	Analysene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere	96
6.2	Inntektsnivået blant innvandrerkvinner	101
6.2.1	Inntektsnivå kontrollert for utdanningslengde	104
6.3	Inntektsnivået blant etterkommere og majoritetskvinner	106
6.4	Inntektsnivået blant kvinner før og etter barn	109
6.5	Analysene for landbakgrunn	112
6.6	Inntektsnivået sett i forhold til landbakgrunn	114
6.7	Oppsummering av funn	117

7	Avslutning	119
7.1	Hovedfunn for arbeidstilknytning og inntekt	119
7.1.1	Hypoteser og resultater for arbeidstilknytning.....	120
7.1.2	Resultater og hypoteser for inntekt	121
7.2	Resultatene sett i lys av tidligere forskning og teori	123
7.2.1	Forklaring på forskjellene mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner – manglende landspesifikk humankapital?.....	124
7.2.2	Forklaringer på forskjellen mellom minoritetskvinner og majoritetskvinner – humankapital, nettverk og diskriminering.....	126
7.2.3	Forklaringer på betydningen av barn.....	130
7.2.4	Forklaringer på forskjeller mellom kvinner av ulik landbakgrunn	131
7.3	Tiltak og temaer for videre forskning.....	135
7.4	Konklusjon	136
8	Litteraturliste	138
	Appendiks A.....	I
	Appendiks B.....	VII
	Appendiks C.....	XIII

Tabeller:

Tabell 4-1: Antall respondenter i analysen av arbeidstilknytning for etterkommere og majoritet (29 år).....	56
Tabell 4-2: Antall respondenter i analysen av arbeidstilknytning for innvandrere og majoritet (35 år)	56
Tabell 4-3: Antall respondenter i analysen av arbeidstilknytning for landbakgrunn.....	57
Tabell 4-4: Antall respondenter i analysen av inntekt for etterkommerne (29 år).....	57
Tabell 4-5: Antall respondenter i analysen av inntekt for innvandrerne (35 år)	57
Tabell 4-6: Antall respondenter i analysen av inntekt for landbakgrunn.....	58
Tabell 4-7: Fordelingen på stabil tilknytning i en heltidsstilling for kvinner	59
Tabell 4-8: Gjennomsnittsinntekt i absoluttverdi for kvinner	60
Tabell 4-9: Fordeling på utdanningslengde.....	62
Tabell 4-10: Botidsfordeling	63
Tabell 4-11: Fordelingen på barn for etterkommere, innvandrerkvinner og majoritetskvinner	63
Tabell 4-12: Bostedsfordeling.....	64
Tabell 5-1: Bionomisk logistisk regresjon med sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling som avhengig variabel. Innvandrerkvinner og majoritetskvinner	75
Tabell 5-2: Bionomisk logistisk regresjon med sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling som avhengig variabel. Etterkommere og majoritetskvinner	76
Tabell 5-3: Bionomisk logistisk regresjon med sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling som avhengig variabel. Majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter landbakgrunn.....	89
Tabell 6-1: Multippel lineær regresjon med logaritmen av inntekt som avhengig variabel. Majoritetskvinner og innvandrerkvinner.....	99
Tabell 6-2: Multippel lineær regresjon med logaritmen av inntekt som avhengig variabel. Kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner.....	100
Tabell 6-3: Multippel lineær regresjon med logaritmen av inntekt som avhengig variabel. Innvandrerkvinner etter landbakgrunn og majoritetskvinner.	113
Tabell 7-1: Oppsummering av hypoteser og resultater i forhold til arbeidstilknytning og inntekt.....	123

Figurer:

Figur 5-1: Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling for majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter botidslengde.....	79
Figur 5-2: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for innvandrerkvinner og majoritetskvinner sett i forhold til utdanningslengde.	81
Figur 5-3: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for etterkommere og majoritetskvinner etter utdanningsnivå.	84
Figur 5-4: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling før og etter barn, for etterkommere, innvandrerkvinner og majoritetskvinner.	86
Figur 5-5: Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling for innvandrerkvinner etter landbakgrunn.	92
Figur 6-1: Sammenligning av inntektsnivået til majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter av botid:.....	103
Figur 6-2: Inntektsnivået til innvandrerkvinner og majoritetskvinner sett i forhold til utdanningslengde.	105
Figur 6-3: Inntektsnivået til etterkommere og majoritetskvinner avhengig av utdanningslengde.	107
Figur 6-4: Inntektsnivået til innvandrerkvinner, kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner før og etter barn.	110
Figur 6-5: Inntektsnivået til innvandrerkvinner avhengig av landbakgrunn.	116

1 Innledning

Norge anses for å være et av landene i verden hvor likestillingen mellom kjønnene er kommet lengst (Birkelund & Petersen, 2004). Den jevne andelen menn og kvinner i lønnet arbeid, og det høye utdanningsnivået blant norske kvinner, bidrar til dette inntrykket (Vikan, 2001). Denne beskrivelsen er imidlertid ikke dekkende for situasjonen til kvinner av ikke-vestlig opprinnelse, bosatt i Norge. De har befolkningens laveste sysselsettingsnivå og kombinert med lav arbeidsledighet tyder det på at mange står utenfor arbeidsmarkedet (Byberg, 2002). Den lave andelen med høyere utdanning blant minoritetskvinner, pekes ofte ut som en av flere forklaringer på forskjellene i arbeidsdeltakelse mellom minoritet og majoritet (Djuve & Hagen, 1995; Kavli, 2002). Andelen kvinner med ikke-vestlig opprinnelse i høyere utdanning er imidlertid i vekst (Byberg, 2002; Fjeldseth, 2004). Dette kan tyde på forestående endringer på arbeidsmarkedet i form av en høyere andel yrkesaktive kvinner av ikke-vestlig opprinnelse. I den forbindelse er det spennende å undersøke hvilke muligheter som møter høyt utdannede minoritetskvinner på arbeidsmarkedet.

I denne mastergradsoppgaven rettes søkelyset mot arbeidstilknytning og inntekt blant høyt utdannede kvinner med ikke-vestlig opprinnelse.² Med ”høy utdanning” menes her fullført utdanning fra norsk høyskole eller universitet. Det benyttes kvantitative data for å sammenligne inntektsnivå og grad av arbeidstilknytning mellom henholdsvis minoritetskvinner og etnisk norske kvinner. I likhet med Kavli (2002:124) defineres arbeidstilknytning som en kombinasjon av heltidsarbeid og varigheten av arbeidsforholdet. Problemstillingene som ligger til grunn for oppgaven er som følger:

1 ^{arbeidstilknytning}: Har høyt utdannede kvinner med minoritetsbakgrunn samme grad av arbeidstilknytning som majoritetskvinner, forutsatt at de har samme formelle utdanning?

2 ^{inntekt}: Vil kvinner med minoritetsbakgrunn og majoritetskvinner ha samme årsinntekt, forutsatt at de har samme formelle utdanning?

² Ikke-vesten forstås her Øst-Europa, Asia inkludert Tyrkia, Sør- og Mellom-Amerika samt Afrika. Med vestlige land menes her Vest- og Sør-Europa unntatt Tyrkia, Nord-Amerika og Oseania. Blant personer med ikke-vestlig opprinnelse regnes her både førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere.

Analysene av arbeidstilknytning og inntekt utfyller hverandre, og gir til sammen en styrket forståelse av situasjonen på arbeidsmarkedet for høyt utdannede minoritetskvinner. Arbeidstilknytning viser hvor mye tid minoritetskvinnene legger ned i et årsverk, mens inntekten antas å avspeile nivået på jobben (Brekke, 2006). Grunnlaget for å påstå sistnevnte skyldes at gjennomsnittsinntekten øker med utdanningsnivå (SSB, 2007). I tillegg er det gjerne en sammenheng mellom inntekt og ansvar, slik at lederstillinger lønnes høyere enn stillinger på ”gulvet” (Høgsnes, Nielsen & Petersen, 2005). Et avvik mellom minoritetskvinnenes og majoritetskvinnenes inntekt vil da indikere at det er et mislighetsforhold mellom jobb og kvalifikasjoner.

1.1 Hvem skal jeg studere?

Jeg vil skille mellom innvandrere og etterkommere i denne studien.³ Etterkommerne er oppvokst i Norge. De har antakeligvis et bedre språk og en bedre kjennskap til norsk kultur enn innvandrerne. Etterkommernes oppvekst i Norge medfører også at all tidligere skolegang og arbeidserfaring er relevant for det norske arbeidsmarkedet, mens innvandrere ikke nødvendigvis får utnyttet arbeidserfaring opparbeidet i hjemlandet. Studier fra Storbritannia (Blackwell, 2003; Heath & Yu, 2006; Dale, Fieldhouse, Shaheen & Kalra, 2002), Nederland (Bevelander & Groeneveld, 2006) og Norge (Olsen, 2004; Østby, 2004) viser at etterkommerne har høyere arbeidsdeltakelse og inntekt enn innvandrerne. Det taler for at etterkommere og innvandrere bør behandles separat. Det er også interessant å se hvorvidt etterkommerne gis like forutsetninger for arbeidsdeltakelse som majoritetsbefolkningen. I følge Heath og Cheung (2007: 1) vil etterkommernes muligheter på arbeidsmarkedet være en test på hvorvidt prinsippene om likestilling og meritokrati er utvidet til å gjelde minoritetene. Funnene for etterkommerne kan også kaste lys over hvorvidt innvandrernes vanskeligheter skyldes deres innvandringsstatus eller deres minoritetsstatus. Arbeidsmarkedet for høyt utdannede etterkommere er, så vidt meg bekjent, ikke studert tidligere i Norge.

Det er et begrenset antall innvandrere og etterkommere som har fullført høyere utdanning i Norge, og som dermed er tilgjengelige for denne studien. Det medfører at jeg i all hovedsak må behandle de ikke-vestlige områdene samlet i analysene. Skillet mellom ikke-vestlig og

³ Definisjon av etterkommere og innvandrere blir gitt i kapittel 1.2

vestlig bakgrunn benyttes ofte i kvantitative studier av minoriteter på arbeidsmarkedet (Raaum, 1999; Hansen, 2000; Støren, 2002; 2004; 2005; Østby, 2004; Wiborg, 2004; Brekke, 2006, mfl.). Å foreta en slik inndeling forutsetter at det finnes noen fellestrekk mellom personer av ikke-vestlig bakgrunn, som fører til systematiske forskjeller på arbeidsmarkedet. Forskning viser at innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn, uavhengig av regions- og landbakgrunn, har større problemer enn majoritetsbefolkningen med å få innpass på arbeidsmarkedet. Ikke-vestlige innvandrere har høyere arbeidsledighet, lavere inntekter og lavere sysselsetting (Byberg, 2002; Olsen, 2004). Det å behandle ikke-vestlige kvinner som en kategori er på mange måter en overgeneralisering, da den ikke-vestlige minoritetsbefolkningen i Norge er svært heterogen (Brochmann, 2003). For å bøte på dette vil jeg vise arbeidstilknytning og inntekt for innvandrerkvinner med bakgrunn fra ti enkeltland.⁴ Kriteriet for utvelgelse har vært antallet kvinner med samme landbakgrunn. Jeg har valgt ut de åtte største enkeltlandene, samt Chile og Pakistan. Chile er tatt med for å få en bredere representasjon av verdensregioner, mens pakistanere representerer den største enkeltgruppen av innvandrere i Norge. Samtlige ti nasjoner har flere enn 200 innvandrerkvinner med høy utdanning fra Norge.⁵ På grunn av et lavt antall respondenter blir ikke analysene av enkeltland like detaljerte som analysene av innvandrere generelt, men analysene vil nyansere bildet som tegnes mellom kvinner med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetskvinnene. Siden datasettet har opplysninger om landbakgrunn, ikke etnisitet, blir det mer korrekt å omtale kvinnene etter landbakgrunn enn som etniske grupper. Enkelte land kan romme flere etniske grupper, som for eksempel India og Serbia og Montenegro.

1.1.1 Avgrensning av studien

Jeg har valgt å se bort fra kvinner med vestlig opprinnelse. Vestlig innvandring skyldes i overveiende grad arbeidsinnvandring, og mange reiser etter en tid tilbake til hjemlandet (Longva & Raaum, 2001a; Longva & Raaum, 2001b). Videre har vestlige arbeidstakere i Norge tilnærmet like høy yrkesaktivitet og inntekt som majoritetsbefolkningen (Longva & Raaum, 2001a; Longva & Raaum, 2001b; Østby, 2001; Barth, Bratsberg & Raaum, 2002; Byberg, 2002; Olsen, 2004).⁶ Innvandrere med vestlig bakgrunn utgjør en stadig mindre

⁴ Etterkommerne utgjør ikke en stor nok gruppe til at en tilsvarende differensiering er metodisk forsvarlig.

⁵ Det er for få innvandrere med bakgrunn fra et enkelt afrikansk land til at analyse er mulig.

⁶ Det er variasjoner mellom forskjellige vestlige nasjonaliteter, men den generelle tendensen viser et inntektsnivå på høyde med majoritetsbefolkningen. Vestlige innvandrere kommer også lettere i arbeid enn personer med ikke-vestlig opprinnelse (Olsen, 2004).

andel av minoritetsbefolkningen i Norge (Forgaard & Dzmarija, 2004: 18). I stedet fører stadig flere flyktninger, familiegjenforente og ny arbeidsinnvandring til at den ikke-vestlige befolkningen øker og endrer sammensetning. Ni av ti etterkommere har ikke-vestlig opprinnelse. En økende andel av minoritetsbefolkningen er altså født og oppvokst her (Forgaard & Dzmarija, 2004). Kompleksiteten i den ikke-vestlige befolkningsgruppen bidrar til å gjøre deres tilpasning interessant.

Jeg kommer ikke til å undersøke betydningen av kandidatenes karakternivå for arbeidstilknytning og inntekt. I datasettet er karakterer kun tilgjengelig for fullførte universitetsutdanninger, mens jeg også har høyskoleutdanninger med i utvalget. Støren (2002: 114; 2004: 55, 61) viser at karakterer har betydning for arbeidsledighet, men at det ikke betyr mer for ikke-vestlige innvandrere enn det gjør for majoritetsbefolkningen. Tidligere studier av høyt utdannet arbeidskraft har vist at karakterer har liten betydning for inntekstnivået (Hansen, 2000; Støren, 2002: 161; Wiborg, 2004: 84). Hansen (2000) og Støren (2002: 102-105) finner at personer med innvandrerbakgrunn skårer karaktermessig noe lavere enn majoritetsbefolkningen, men forskjellen er svært liten.⁷

1.2 Definisjon av minoritetsbefolkningen

Personer med ikke-vestlig opprinnelse er en stor og meget differensiert gruppe. Det er derfor behov for å drøfte hva som legges i begrepet ”minoritet” i denne oppgaven.

Minoritetsbegrepet kan sies å ha en teknisk, en subjektiv og en kulturell dimensjon. Den tekniske dimensjonen viser til hvilket land vedkommende selv, eller dens foreldre, er født i. Alternativt hvilket/hvilke statsborgerskap vedkommende besitter. Denne dimensjonen er enkel å avklare. Den subjektive og kulturelle dimensjonen byr imidlertid på flere problemer. Det er vanskelig å bedømme hvilket land personer født i Norge eller utland, med eller uten norsk forelder føler tilhørighet til og identifiserer seg med. Ofte kan utseende være en betingende faktor for omgivelsene. Folk med synlig minoritetsbakgrunn kan av majoritetsbefolkningen defineres som innvandrere, selv om de er født i Norge og har én norsk forelder. Imidlertid kan en person født i utlandet av to utenlandske foreldre defineres som tilhørende majoriteten, gitt at personen mangler slike synlige minoritetstegn (for

⁷ Hansen (2000) fant at karakterer til en viss grad var avhengig av botid. Innvandrere med under ti års botid skåret noe lavere enn kandidater med over ti års botid, men heller ikke denne forskjellen var stor.

eksempel dansk eller svensk). Hvordan majoriteten definerer individet, kan legge sterke føringer på hvordan subjektet selv opplever det å være innvandrers/norsk. Denne diskusjonen er svært kompleks, og jeg vil ikke gå noe nærmere inn på dette her. I denne oppgaven, hvor det benyttes kvantitative data, er det et behov for å gjøre tydelige klassifiseringer. Det er likevel nødvendig å minne om, at de kategoriseringene som blir gjort mellom minoriteter og nordmenn er gjort på bakgrunn av behovet for å ha klart avgrensede kategorier, og ikke nødvendigvis er dekkende for individenes subjektive opplevelse av sin minoritetsstatus.

For å forenkle sammenligninger med tidligere studier har jeg valgt å benytte SSBs ”standard for innvandringskategori”, som er en mye brukt klassifisering i statistiske analyser.

Befolkningen i Norge klassifiseres etter denne standarden i syv grupper, avhengig av eget og foreldres fødeland.⁸ Det er imidlertid ikke nødvendig å operere med så mange kategorier i denne oppgaven. Det er først og fremst innvandrere og etterkommere som er av interesse her. I likhet med SSBs inndeling, vil personer med minst én norsk forelder grupperes som ”norske”, og vil i den følgende teksten bli omtalt som en del av ”majoritetsbefolkningen”. Utenlandsadopterte inkluderes i denne kategorien. Selv om deres biologiske opphav er utenlandsfødt, er deres juridiske og sosiokulturelle foreldre etnisk norske. Barn, hvis en av foreldrene er utenlandsfødt, kan sies å utgjøre grensetilfeller i klassifiseringen, da de kan bære med seg synlige minoritetskjennetegn. Spredningen i hvor ”norske” disse barna er, varierer antakelig mer enn blant personer med to utenlandske foreldre. Ved å holde barn med delvis norsk opphav utenfor minoritetskategorien, sammenlignes personer med likere forutsetninger for å etablere seg på arbeidsmarkedet. Kort oppsummert består majoritetsbefolkningen av personer med minst én norsk forelder, inkludert adoptivbarn, mens minoritetsbefolkningen har to utenlandsfødte foreldre.

Termen ”innvandrers” brukes i denne oppgaven om personer som er født i utlandet av to utenlandske foreldre og som faktisk har innvandret til Norge etter at de har fylt 7 år.

”Etterkommere” er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. I tillegg inkluderes

⁸ Gjeldende standard (INVAN 2003) Kategori A: ”personer uten innvandringsbakgrunn”, B: ”førstegenerasjonsinnvandrers uten norsk bakgrunn”, C: ”personer født i Norge uten norsk født foreldre”, E: ”utenlandsfødt med en utenlandsfødt forelder”, F: ”født i Norge med en utenlandsfødt forelder” og G: ”født i utlandet av to norsk født foreldre” (SSB, 2003). I datamaterialet er også koden D ”utenlandsadopterte” aktiv, men denne kategorien er gått inn i kategori A i den nye standarden.

innvandrere som kom til Norge før de var i skolealder, det vil si inntil 7 år av alder.⁹ Studier har vist at unge innvandrere har større sannsynlighet for å lære muntlig og skriftlig norsk flytende enn eldre innvandrere (Hayfron 1998b: 47). Antakeligvis har de også bedre kulturforståelse og nettverk enn eldre innvandrere, som vil hjelpe dem på arbeidsmarkedet. Sammenslåingen av unge førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere gir en fordel rent teknisk, ved at analysegruppen blir større og mer robust.

1.3 Hvorfor studere arbeidstilknytning blant kvinner?

Kunnskapen omkring ikke-vestlige minoriteters situasjon på det norske arbeidsmarkedet er økende, og stadig flere studier tar for seg kvinnenenes yrkesaktivitet og inntekt (Hayfron, 1998a; Byberg, 2002; Sollund, 2004). Imidlertid har forskningen på minoriteter med høyere utdanning så langt manglet et kjønnsperspektiv (Håpnæs & Berg, 2004). Studier av yrkesaktivitet i minoritetsbefolkningen er enten rettet mot menn spesielt, eller de er utformet på en slik måte at de bedre rapporterer om menns situasjon (Raum, 1999; Hansen, 2000; Støren, 2002; 2004; 2005; Wiborg, 2004; Brekke, 2006). Likeledes er studier av høyt utdannede majoritetskvinner ikke direkte generaliserbare til å gjelde minoritetskvinner. Skal forskningen gi innsikt i situasjonen på arbeidsmarkedet for høyt utdannede kvinner med minoritetsbakgrunn, mener jeg at deres situasjon må studeres spesielt. For å underbygge denne påstanden vil jeg introdusere interseksjonalitetsperspektivet. Perspektivet vektlegger at sammenføyingen mellom kjønn og minoritetsstatus gir en unik posisjon, som ikke kan identifiseres som summen av majoritetskvinner og minoritetsmenn. Interseksjonalitet har vært lite brukt i norske studier, men har fotfeste i internasjonal forskning (Xu & Leffler, 1992; Kilbourne, England & Beron, 1994; Harnois, 2005).¹⁰

Jeg har valgt å se på minoritetskvinnenenes møte med arbeidsmarkedet fordi arbeidsmarkedet regnes som en av de viktigste arenaene for inklusjon i det norske samfunnet (Stortingsmelding nr. 49, 2003-2004). Arbeidsmarkedet antas å gi kunnskap om det norske samfunnet, og dermed lette deltakelse på flere samfunnsområder. For foreldre med innvandrerbakgrunn gir deltakelse på arbeidsmarkedet mulighet til å forsørge sine barn, og gi dem like oppvekstvilkår (St.meld. nr. 49, 2003-2004). Da kvinner gjerne har

⁹ Allokeringen av innvandrere som kom før skolealder til kategorien av etterkommere gjøres også av Heath og Yu (2006).

¹⁰ Interseksjonalitet blir presentert i kapittel 2.

primæromsorgen for barn, er det grunn til å tro at minoritetskvinnenes kjennskap til det norske samfunnet er av sentral betydning for barnas forståelse av samfunnet. Adgang til arbeidsmarkedet gir også kvinnene frihet, i form av økonomisk uavhengighet og opparbeidelse av sosiale rettigheter. Egenforsørging er en sentral verdi i vårt samfunn, og er av den grunn en kilde til respekt og medborgerskap (Sollund, 2004). Høy yrkesaktivitet er derfor ikke bare ønskelig ut fra et samfunnsmessig perspektiv, men også fra et individuelt ståsted.

I denne oppgaven forutsettes det at minoritetskvinner ønsker en tett tilknytning til arbeidsmarkedet. Aberet med å gjøre forutsetninger på andres vegne, er at de kan tillegges ønsker og behov de selv kanskje ikke har. Når det er sagt, har kvinnene i denne studien tatt høyere utdanning i Norge. De har enten innvandringsbakgrunn eller er barn av innvandrere. Innvandrerkvinnene har antakelig forsert noen barrierer for å ta høyere utdanning, noe som gjør dem til en veldig selektert gruppe (Støren, 2006). Også blant etterkommerne er arbeid og utdanning en kilde til identitet (Dale mfl. 2002). Det kan dermed tenkes at minoritetskvinnene har et veldig bevisst forhold til hva de forventer seg av arbeidsmarkedet etter fullført utdanning. Forutsetningen om at høyere utdanning leder til et ønske om yrkesaktivitet følger også av humankapitalteori.¹¹ Høyere utdanning blir i dette perspektivet sett som en investering som først gir avkastning når den omsettes på arbeidsmarkedet (Becker, 1993).

I studien av arbeidstilknytning og inntekt blant minoritetskvinner har jeg valgt å bruke majoritetskvinnenes arbeidstilknytning og inntektsnivå som målestokk for minoritetskvinnenes inkludering på arbeidsmarkedet. Det norske arbeidsmarkedet er svært kjønnsstrukturert, noe som har betydning for inntekt og sysselsetting (Birkelund, 1992; 2002; Abrahamsen, 2002). Det er også grunn til å tro at kvinner møter noen barrierer og utfordringer i arbeidsmarkedet som er uavhengige av landbakgrunn, for eksempel knyttet til barneomsorg. Til tross for at etnisk norske kvinner har gjennomsnittlig lavere sysselsetting og inntekt enn etnisk norske menn, stilles det ikke spørsmål ved hvorvidt etnisk norske kvinner er integrerte i det norske samfunn. Selv om jeg velger å se arbeidstilknytning og inntekt blant minoritetskvinner opp mot majoritetskvinner, betyr ikke det at integrasjonen av

¹¹ Se teorikapittel for presentasjon av humankapitalteori.

minoritetskvinner er ”i mål” hvis det skulle vise seg at kvinnene har samme nivå av arbeidstilknytning og inntekt. Det vil heller være en indikasjon på felles utfordringer knyttet til kjønn.

1.4 Forklaringer på grad av yrkesaktivitet blant kvinner med ikke-vestlig bakgrunn

Kavli (2002) peker på fire forhold som kan bidra til å forklare hvorfor kvinner med ikke-vestlig opprinnelse har lav yrkesaktivitet. Den første forklaringen er manglende formelle kvalifikasjoner, inkludert språk. Etersom kvinnene i mitt utvalg har fullført høyere utdanning i Norge, utgjør de i så måte en selektert gruppe, og manglende kvalifikasjoner bør være av mindre betydning. Det er ikke mulig å kontrollere for språkferdigheter i mitt datamateriale, men det er grunn til å tro at de som har fullført en høyere utdanning i Norge har relativt gode språkkunnskaper. Tidligere studier viser at høyt utdanningsnivå er sammenfallende med god språkbeherskelse (Raaum, 1999; Chiswick & Miller, 2002). Hypotesen om manglende kvalifikasjoner gjelder minoritetskvinner generelt, men her ser jeg på de mest kvalifiserte. Grunnlaget for å teste hypotesen er dermed sterkt redusert, men funnene kan si noe om hvorvidt manglende kvalifikasjoner er den eneste forklaringen på arbeidsdeltakelse blant minoritetskvinner.

Den neste forklaringen på lav arbeidsdeltakelse blant kvinner med minoritetsbakgrunn er kulturelle barrierer som hindrer deltakelse på arbeidsmarkedet. Barneomsorg er blant disse barrierene. Kavli (2002) har studert holdninger til mors yrkesaktivitet, blant utvalgte innvandrergupper og i den etnisk norske befolkning. Hun fant at andelen som mente mor burde være hjemme hvis barnet var under 3 år var høyere blant pakistanere, chilenerne og vietnamesere enn i majoritetsbefolkningen. Blant familier uten barn, eller med barn over tre år, var minoritetskvinnene gjennomgående mer positive til egen yrkesaktivitet enn mennene på kvinners vegne (Kavli, 2002: 146). Tidligere forskning har vist at det å ha omsorg for barn reduserer yrkesaktiviteten også for majoritetskvinner, mens arbeidsdeltakelsen blant majoritetsmenn øker etter at de er blitt fedre (Birkelund & Petersen, 2004). Dette indikerer at kvinner møter kjønns-spesifikke barrierer i forhold til arbeidslivet som har fellestrekk på tvers av etnisk tilhørighet, men at begrensningene til en viss grad er avhengig av landbakgrunn. Kavli (2002) fremhever at de kulturelle barrierene kan stå svakere blant høyt utdannede ikke-vestlige kvinner, fordi utdanning og arbeid bryter med et tradisjonelt

kvinnesyn. Høyt utdannede kvinner kan også komme fra høyere sosiale lag hvor tradisjonen står mindre sterkt. Lie (1983: 29) skriver at tradisjonelle kjønnsrollemønsteret i chilenske familier er mindre fremtredende i høyere sosiale lag og i familier hvor kvinnene har høyere utdanning. I denne oppgaven vil det bli undersøkt om barn har ulik betydning for arbeidstilknytningen til kvinner med minoritetsbakgrunn og majoritetsbakgrunn.

Den tredje forklaringen på lav yrkesaktivitet blant minoriteter knyttes til diskriminering. Minoritetskvinner rapporterer i mindre grad enn minoritetsmenn om opplevd diskriminering (Kavli, 2002). Kavli (2002) knytter det til at kvinner i mindre grad enn menn deltar på arenaer i majoritetssamfunnet der diskriminering kan finne sted. Lie (1983) fant at den subjektive opplevelsen av diskriminering i arbeidslivet var langt høyere blant chilenske kvinner, enn blant jugoslaviske kvinner. En av forklaringene var at chilenske kvinner, som en høyt utdannet gruppe, konkurrerte om jobber i den kvalifiserte delen av arbeidsmarkedet. Det kan tenkes at kvinnene møter mer diskriminering når de trer inn i segmenter av arbeidsmarkedet hvor de er i direkte konkurranse med majoriteten.

Den fjerde begrensingen settes i sammenheng med institusjonelle tiltak, som for eksempel velferdsstatens ordninger rundt barnepass og integreringstiltak rettet mot kvinner. Kontantstøtten versus prisen på barnehageplass trekkes frem som et økonomisk incentiv som kan bidra til å redusere yrkesaktivitet blant minoritetskvinner som har et lavt inntjeningspotensial (Kavli, 2002). Inntekspotensialet til høyt utdannede kvinner ligger høyere enn blant ikke-vestlige kvinner generelt. Det er derfor grunn til å tro at de økonomiske faktorene i mindre grad begrenser deres yrkesaktivitet.

1.5 Innvandring til Norge.

Norge har en lang historie som innvandringsnasjon. Innvandringen har for det meste vært preget av arbeidsinnvandrere og flyktninger¹² fra andre nordiske land og Europa for øvrig. Etter den industrielle revolusjonen var det også innslag av innvandring fra Nord-Amerika og Oseania. Fra 1800-tallet og frem mot vår tid har det kommet flyktninger fra det som nå utgjør Øst-Europa og som i denne oppgaven defineres som ikke-vestlige områder.

¹² Her vil begrepet "flyktning" også inkludere asylsøkere, overføringsflyktninger og personer som får innvilget opphold på humanitært grunnlag. Dette er en vanlig forenkling (Forgaard & Dzamarija, 2004). Flyktningsstatus tilskrives også personer som har fått familiejenforening med en flyktning (Lie, 2004).

Etterspørsel etter lavt kvalifisert arbeidskraft har resultert i tre faser av masseinnvandringsprosess til Norge. Arbeidstakere med bakgrunn fra ikke-vestlige områder kom i den siste fasen fra 1960-75 (Kjeldstadli, 2003).¹³ De første flyktningene fra Sør-Amerika, Afrika og Asia begynte å komme i samme periode som de ikke-vestlige arbeidstakerne, og har fortsatt frem til i dag (Kjeldstadli, 2003). I kjølvannet av ikke-vestlig arbeidsinnvandring og flyktningstrømmer har også familiegjenforening blitt en dominant innvandringskategori.

De subjektive motivene for å forlate hjemlandet, er antakelig svært varierte. I møte med mottakslandet faller personene inn under hovedkategoriene flyktninger, familiegjenforente og arbeidsinnvandrere. En viktig faktor ved innvandring i forhold til arbeidsmarkedsdeltakelse er hvorvidt oppholdet vurderes til å være permanent eller ei. Flyktninger kan ønske å returnere til sitt hjemland når situasjonen som tvang dem på flukt endres. Et midlertidig tidsperspektiv på eksiltilværelsen kan føre til at de er mindre motiverte for integrering på arbeidsmarkedet, jamfør den lave yrkesaktiviteten blant chilenske flyktninger på åttitallet (Lie, 1983; Knocke, 1999; Brochmann, 2003). Arbeidsinnvandrere kan også ønske å reise tilbake til hjemlandet, men siden deres innvandringsmotiv i utgangspunktet er økonomisk, vil de mest sannsynlig være motiverte for å etablere seg på arbeidsmarkedet. Familiegjenforening skjer både til tidligere arbeidsinnvandrere og til flyktninger. Tidsperspektiv på oppholdet og innvandringsmotiv for denne gruppen vil antakeligvis variere med fødeland.

Innvandringsbakgrunnene er altså svært varierte, og med høy sannsynlighet har jeg kvinner fra alle innvandringskategorier i datamaterialet mitt. Det er godt dokumentert at innvandringsmotiv har betydning for yrkesaktiviteten (Lie 1983; Djuve & Hagen, 1995; Byberg, 2002; Kavli, 2002; Hartog & Zorlu, 2005a). Det er imidlertid ikke mulig å kontrollere for innvandringsbakgrunn i mitt materiale. Det behøver likevel ikke by på problemer fordi det er:

«... en *likhet* i situasjon for arbeidsmigranten og flyktningen: De lever innenfor de samme strukturelle rammene, de møter de samme problemer i forhold til språk- og kulturkompetanse, og de tilskrives egenskaper ut fra synlige minoritetskjennetegn (Rogstad

¹³ Det ble satt et punktum for ufaglært arbeidsinnvandring med innføring av ”innvandringsstoppen” 1. februar 1975 (Tjelmeland, 2003). 01.05 2004 ble det åpnet for arbeidsinnvandring fra Øst-Europa. Da mine data er fra 2002, er ikke arbeidsinnvandring som følge av øst-utvidelsen relevant for min oppgave.

2000). Dette er en god grunn til ikke å differensiere mellom flyktninger og innvandrere» (Sollund, 2004: 27).

Selv om det ikke er mulig å kontrollere for innvandringsbakgrunn, kan kjennskap til en gruppes sannsynlige bakgrunn kaste lys over eventuelle forskjeller i arbeidsdeltakelse, da vi vet at flyktninger har lavere sysselsetting enn andre innvandringsgrupper (Djuve & Hagen, 1995; Byberg, 2002). Kvinnene i mitt materiale er svært selekterte, ressurssterke kvinner ettersom de har tatt høyere utdanning i Norge. Det er grunn til å tro at deres arbeidstilknytning er sterkere enn for ikke-vestlige innvandrerkvinner generelt, uavhengig av innvandringsmotiv. Eksempelvis er arbeidsdeltakelsen blant chilenske kvinner høy, sammenlignet med andre innvandringsgrupper. Den høye arbeidsaktiviteten knyttes til et høyt gjennomsnittlig utdanningsnivå (Djuve & Hagen, 1995; Byberg, 2002; Knocke, 1999; Brochmann, 2003)

1.5.1 Innvandringshistorien til de ulike landgruppene.

Her vil jeg gi en kort presentasjon av de 10 landene som vil bli gjenstand for analyse i kapittel 5 og 6.

Chilenere har kommet til Norge i to perioder. Den første bølgen bestod av politiske flytninger fra militærkuppet i 1973. Flyktningene var tilknyttet den politiske eliten, og flere hadde høy utdanning (Brochmann, 2003). Innvandringen tiltok igjen på slutten av åttitallet (Lie, 2004). I denne perioden kom også personer med arbeiderklassebakgrunn hjulpet ut av humanitære organisasjoner (Brochmann, 2003). I 2004 hadde syv av ti chilenere bodd i Norge i over 15 år, mens én av ti hadde botid under fem år (Forgaard & Dzamarija, 2004).

Borgerkrigen i Jugoslavia (1991-1995) førte til en massiv flyktningstrøm over Europa. Personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro har først og fremst flyktningbakgrunn. Innvandringen fra Bosnia-Hercegovina pågikk i perioden 1992-95. Flertallet vil i dag ha over ti års botid i Norge (Lie, 2004). Det har kommet to flyktningstrømmer fra Serbia- og Montenegro, først som følge av borgerkrigen, og deretter et større antall som følge av krigen i Kosovo (1999). I 2004 var en tredjedel av registrert med inntil 15 års botid, mens seks av ti hadde under fem års botid (Lie, 2004). Innvandringen fra Polen og Russland har et kvinneoverskudd som skyldes

ekteskapsinngåelser med norske menn. De seneste årene har det kommet russiske flyktninger til Norge, grunnet konflikten i Tsjetsjenia. En økt innvandring fra Russland skyldes også at flere kommer på utdanningsvisum, hvor en av fire blir værende etter endt utdanning (Brekke, 2006). Syv av ti russere har under fem års botid, mens flertallet av polakker har over ti års botid (Forgaard & Dzamarija, 2004).

Arbeidsinnvandring og familiegjenforening er hovedmotivet bak innvandring fra India, Filippinene og Pakistan (Brochmann, 2003; Tjelmeland, 2003). Innvandring fra India skyldes også utdanningsvisum, hvor 20 % blir værende etter endt utdanning (Brekke, 2006). Flesteparten av inderne har over 15 års botid (Forgaard & Dzamarija, 2004). Kvinner utgjør tre fjerdedeler av filippinske innvandrere, også her er ekteskapsinngåelse med norske menn en av årsakene til at det er flere kvinner enn menn. Flertallet av filippinske innvandrere har over ti års botid, men det er også en del nyankomne med botid under fem år (Forgaard & Dzamarija, 2004). Pakistanerne kom hovedsakelig som arbeidsinnvandrere før 1975, og i påfølgende år gjennom familiegjenforening. En brøkdel har kommet som flyktninger. Pakistanske etterkommere utgjør den største gruppen av etterkommere i mitt materiale.

Personer med bakgrunn fra Iran og Vietnam har hovedsakelig flyktningbakgrunn. De politiske flyktningene fra Iran tilhørte eliten i det iranske samfunnet, og flere har høyere utdanning. Innvandringen fra Iran skjedde over to perioder, på slutten av åttitallet og på slutten av nittitallet. Flertallet av iranerne har over ti års botid, mens en tredjedel har under fem års botid. Det er betraktelig flere menn enn kvinner med iransk innvandringsbakgrunn i Norge (Lie, 2004). Noen vietnamesere kom som båtflyktninger etter USAs tilbaketrekning i '75, mens andre kom etter sammenslutningen av Nord- og Sør-Vietnam (Brochmann, 2003). Hovedperioden for innvandring var mellom 1978 og 1982, og vietnameserne har lang gjennomsnittlig botid i Norge (Lie, 2004). Vietnamesiske etterkommere er den nest største gruppen av etterkommere i mitt datamateriale.

1.6 Oppgavens struktur

Neste kapittel omhandler tidligere forskning på høyt utdannede minoriteter. I kapittel 3 presenteres det teoretiske rammeverket som blir gjeldende for de videre analysene. Deretter utdypes oppgavens problemstillinger i form av hypoteser. I kapittel 4, som er metodekapittelet, gis en presentasjon av datamaterialet og operasjonaliseringen. Der

beskrives det også hvilke analysemetoder som vil bli benyttet. Empiridelen består av to kapitler. Det første empirikapittelet analyseres arbeidstilknytning i form av ”stabilt tilknyttet en heltidsstilling”. I det andre empirikapittelet står analyser av inntekt sentralt. I oppgavens syvende og siste kapittel trekkes linjene fra teorikapittelet gjennom empirikapitlene og oppsummerer funnene fra et teoretisk ståsted. Funnene drøftes opp mot relevant forskning og litteratur.

2 Tidligere forskning om høyt utdannet arbeidskraft

Dette kapittelet åpner med en beskrivelse av arbeidsmarkedet for høyt utdannet arbeidskraft. Deretter redegjør jeg for tidligere forskning som følger inndelingen minoritetskvinner, minoriteter og majoritetskvinner.

Det er utført lite forskning på høyt utdannede minoritetskvinner i Norge. Det er imidlertid noen norske studier som tar for seg arbeidsmarkedstilknytning og inntekt blant innvandrerkvinner, men jeg har ikke lyktes å finne frem til tilsvarende studier for kvinnelige etterkommere. Sysselsetting og inntekt blant kvinner med ikke-vestlig opprinnelse er i større grad studert internasjonalt. Jeg vil derfor trekke på studier fra Europa, Nord-Amerika og Israel for å gi et bedre bilde av situasjonen for kvinner med ikke-vestlig opprinnelse. Innvandringsmønsteret og sammensetning av minoritetsbefolkningen i de nevnte områdene er forskjellig fra Skandinavia. Det kan derfor ikke settes et likhetstegn mellom situasjonen i disse landene og Norge, men studiene viser hvordan ikke-vestlige minoriteter mottas på vestlige arbeidsmarked.

Det foreligger forskning på sysselsetting og inntekt blant høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere i Norge. Dette er studier som ikke har vektlagt et kjønnsperspektiv, men som likevel har relevans for minoritetskvinnenes situasjon på arbeidsmarkedet da de anskueliggjør betydningen av å ha innvandret. Gjennomgangen suppleres med internasjonal forskning.

Det redegjøres også for yrkesaktivitet og inntekt blant høyt utdannede majoritetskvinner. Majoritetskvinnene utgjør i denne oppgaven ”målestokken” for minoritetskvinnenes arbeidsdeltakelse. Det norske arbeidsmarkedet er svært kjønnssegregert (Birkelund, 1992; Birkelund, 2002), og det er grunn til å tro at kvinner struktureres etter disse kjønnslinjene uavhengig av landbakgrunn.

Formålet med å kartlegge tidligere forskning er å tydeliggjøre posisjonen for min oppgave som en forlengelse av tidligere arbeider. Avslutningsvis vil jeg vise hvorfor denne studien gir viktig bidrag til ny kunnskap om innvandrerkvinnenes integrering på arbeidsmarkedet.

2.1 Arbeidsmarkedet for høyere utdannede

Arbeidsmarkedet for akademikere skiller seg fra det generelle arbeidsmarkedet på flere punkter, men her er det først og fremst sysselsetting og inntekt som er av interesse. Sysselsettingsnivået er høyere blant akademikere enn i totalbefolkningen. De med høyere utdanning har også en høyere pensjonsalder, og er mindre konjunkturfølsomme enn totalbefolkningen (Barth, Røed, Schøne & Torp, 2004).

Arbeidsledigheten er lavere blant akademikere sammenlignet med totalbefolkningen. I 2002 var arbeidsledigheten blant akademikere på 2 % (Barth mfl., 2004; Arnesen, 2005), mens ledigheten blant nyutdannede akademikere lå rundt 6 %. Arbeidsledigheten er likevel lavere blant unge akademikere, enn personer uten utdanning i samme aldersgruppe (Barth mfl., 2004).

Kjønnsfordelingen av høyt utdannet arbeidskraft viser at kvinnene befinner seg i offentlig sektor, mens menn i større grad arbeider innenfor privat sektor (Barth mfl., 2004). Det har konsekvenser for det ujusterte inntektsgapet mellom menn og kvinner.inntekten til kvinnelige akademikere tilsvarer 84 % av inntekten til mannlige akademikere. Inntektsforskjellen synker imidlertid til 6 %, dersom det kontrolleres for sektortilhørighet, alder og fagutdanning (Barth mfl., 2004).

Inntektsnivået til akademikere har siden 1997 hatt en noe større prosentmessig vekst, enn nivået i befolkningen for øvrig. Det tyder på en svakt økende avkastning av høyere utdanning, men lønnsveksten er delvis avhengig av fagfelt og sektortilhørighet. Høyeregradskandidater som er ansatt i privatsektor har en høyere lønnsvekst enn ansatte i offentlig sektor, mens utviklingen har vært tilnærmet lik for laveregradskandidater (Barth mfl., 2004).

2.2 Arbeidstilknytning blant minoritetskvinner

Arbeidsmarkedstilknytning blant høyt utdannede minoritetskvinner er tidligere belyst av Støren (2004) og Wiborg (2004)¹⁴. De så på sannsynligheten for å være arbeidsledig. Størens (2004) undersøkelse baserte seg på Norsk Institutt for studier av Forskning og Utdannings (NIFU) kandidatundersøkelse fra 2002. Undersøkelsen omfattet 3224 kandidater, hvorav 186 kvinner hadde ikke vestlig opprinnelse.¹⁵ Hun fant at minoritetskvinner har lavere sannsynlighet for å være arbeidsledig i løpet av en periode på 3,5 til 5 år etter eksamen enn minoritetsmenn med samme utdanningsnivå, også etter kontroll for ekteskap og barn (Støren, 2004: 53). I første fase etter eksamen var det imidlertid ingen egen effekt av å være minoritetskvinner på risikoen for å være arbeidsledig (Støren, 2004). I sin masteroppgave fra 2004 har Wiborg et utvalg på 1694 høyeregradskandidater med ikke-vestlig opprinnelse, hvorav 559 er kvinner. Wiborg (2004: 95) finner at sannsynligheten for å erfare ledighet ligger på 11 % for både kvinner og menn med minoritetsbakgrunn. Det er høyere sannsynlighet enn majoritetsmenn, men lavere sannsynlighet enn majoritetskvinner. Studiene opererer med ulike definisjoner av arbeidsledighet. I Størens (2004) studie er det selvrapportering som ligger til grunn for undersøkelsen, mens Wiborg (2004: 47) måler arbeidsledighet som risikoen for å motta dagpenger i mer enn to uker i løpet av et år. Ingen av studiene problematiserer funnene for minoritetskvinner i særlig grad.

Studier fra Storbritannia (Blackwell, 2003; Heath & McMahon, 2005; Heath & Yu, 2006) undersøker tilgangen til funksjonæryrker mellom ulike minoritetsgrupperinger og britiske kvinner. Blackwell (2003) finner at minoritetskvinner har en like høy eller høyere sannsynlighet for å tilhøre denne yrkesklassen enn britiske kvinner. Andelen minoritetskvinner som arbeider heltid er også på høyde med britiske kvinner, med unntak av kvinner fra Pakistan og India. Heath og McMahon (2005) og Heath og Yu (2006) finner at innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet enn britiske kvinner for å tilhøre funksjonæryrker, med unntak av karibiske kvinner som har høyere sannsynlighet. Etterkommere har imidlertid like høy sannsynlighet for å tilhøre funksjonæryrker som britiske kvinner. Heath & Yu (2006) fant imidlertid at både innvandrerkvinner og kvinnelige

¹⁴ Minoritetsbefolkningen omfatter innvandrere og etterkommere hos begge.

¹⁵ Jeg har regnet ut tallet på grunnlag av Størens (2004) tabeller og opplysninger om datasettet i Wiers-Jenssen (2003). Jeg tar forbehold om at det kan være feil.

etterkommere har høyere arbeidsledighetsrisiko enn britiske kvinner, kontrollert for utdanning.

Norske (Olsen, 2004; Østby, 2004), britiske (Dale mfl., 2002; Dale, Lindley & Dex, 2006) og nederlandske (Bevelander & Groeneveld, 2006) studier fastslår at yrkesaktiviteten er høyere blant kvinnelige etterkommerne, enn blant innvandrerkvinnene. Dale mfl. (2002; 2006) finner at minoritetskvinner med utdanning fra det britiske skolevesenet, har like høy eller høyere arbeidsdeltakelse enn britiske kvinner. Kvinnelige etterkommere med bakgrunn fra Pakistan og Bangladesh som har høy utdanning har et sterkere grunnlag for å forhandle om fortsatt yrkesdeltakelse etter inngåelse av ekteskap, enn kvinner med lav eller ingen utdanning. Kvinner med høy utdanning har også muligheter for å influere valget av ektefelle, og dermed få en mann som støtter deres ønske om karriere (Dale mfl., 2002). Forskerne hevder likevel at det er for tidlig å si om etterkommerne er mindre tradisjonelle enn sine mødre når det kommer til arbeid utenfor hjemmet etter at de selv har fått barn, fordi en større andel av etterkommerne befinner seg nederst i aldersstrukturen (Dale mfl., 2002).

2.3 Inntekt blant minoritetskvinner

Hayfron (1998a) har undersøkt hvorvidt innvandrerkvinner i Norge utsettes for en dobbel diskriminering i inntekt i forhold til majoritetsmenn, en såkalt ”dobbelt-negativ” effekt. Han sammenligner personer i heltidsstillinger, kontrollert for utdanning. Datagrunnlaget er et utvalg på 10 % av den norske populasjonen fra 16 år og oppover, for årene 1991-93. Forventningen om dobbel diskriminering av innvandrerkvinner skyldes at de tilhører to subpopulasjoner (kvinner og menn) som hver for seg har lavere inntekter enn majoritetsmenn. Hayfron (1998a) fant at innvandrerkvinner med bakgrunn fra utviklingsland¹⁶ hadde lavere inntekter enn kvinner fra Norden og kvinner fra utviklede land. Imidlertid ble analysene av dobbel diskriminering estimert for vestlige og ikke-vestlige innvandrerkvinner under ett. Resultatene viste at innvandrerkvinnene hadde høyere inntekter enn majoritetskvinner, men lavere inntekter enn majoritetsmenn. Hayfron (1998a) konkluderte derfor med at innvandrerkvinnenes lavere inntekter hovedsakelig skyldes deres kjønn, ikke etnisitet. En innvending mot dette funnet inntektsnivået til vestlige innvandrere ligger på nivå med totalbefolkningen (Longva & Raaum, 2001a). I tillegg er det

¹⁶ Kategorien utviklingsland er mest sammenfallende med kategorien ikke-vestlige land som benyttes i denne oppgaven.

gjennomsnittlige utdanningsnivået høyere, og overføringsverdien av vestlig utdanning bedre enn for ikke-vestlig utdanning (Chiswick, 1978; Friedberg, 1996). Det kan resultere i at den etniske komponenten er blitt underestimert for ikke-vestlige innvandrerkvinner i Hayfrons (1998a) undersøkelse. I mine analyser venter jeg å finne en større utslag for bakgrunn, ettersom det utelukkende dreier seg om ikke-vestlige kvinner. På den annen side er det grunn til å tro at inntektsnivået til minoritetskvinnene i mindre grad vil påvirkes av minoritetsbakgrunn ettersom utdanningen er fra Norge. Norske (Raaum, 1999; Strbac, 2003) og Israelske studier (Friedberg, 1996) har vist at utdanning fra mottakslandet gir inntekter som ligger nærmere inntektsnivået i totalbefolkningen enn utdanning fra utlandet. Wiborg (2004: 95) har også undersøkt inntektsnivået til høyeregradskandidatene, men fant ingen egen betydning av kjønn for inntektsnivået blant minoriteter med utdanning fra Norge.

Studier fra Canada (Beach & Worswick, 1993; Shamsuddin, 1998) og Danmark (Husted, Nielsen, Rosholm & Smith, 2000) har også undersøkt om innvandrerkvinner utsettes for en dobbel inntektsdiskriminering. Beach og Worswick (1993) fant at innvandrerkvinner i Canada tjente mellom 12-14% over gjennomsnittet for kanadiske kvinner.

Innvandrerkvinner med høyere utdanning tjente derimot mellom 9 og 17 % mindre enn kanadiske kvinner med tilsvarende utdanning. Studien kritiseres av Shamsuddin (1998) for bruk av gamle data, som ikke er representative for Canadas nåværende innvandrerbefolkning. Shamsuddin (1998) sammenlignet inntektsnivået til innvandrerkvinner i ulike innvandrerkohorter, hvor de nyeste kohortene har større innslag av innvandrerkvinner fra ikke-vestlige land. Inntektsnivået var lavere blant kvinner fra de nyeste kohortene, men forskjellen trenger ikke nødvendigvis å gjenspeile etnisk bakgrunn, men kan ha sammenheng med botid, da de nyeste kohortene har kortere botid i Canada. Shamsuddin (1998) konkluderte med at det var en diskrimineringseffekt av innvandrerbakgrunn, men at denne var mer uttalt for menn enn kvinner. Forskjellen i inntekt mellom kanadiskfødte menn og innvandrerkvinner skyldes hovedsakelig kjønn. Husted mfl. (2000) undersøkt betydningen av en dobbel diskrimineringseffekt på inntekt for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Pakistan, Sri Lanka og India, Tyrkia og Afrika, bosatt i Danmark. De finner at innvandrerkvinner hovedsakelig utsettes for kjønnsdiskriminering,

ikke diskriminering på landbakgrunn. Unntaket er kvinner med bakgrunn fra Pakistan som også har en signifikant diskrimineringseffekt som følge av fødeland.¹⁷

2.4 Arbeidstilknytning blant høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere

Støren (2002) undersøker overgangen fra utdanning til arbeidsmarkedet for ikke-vestlige innvandrere uteksaminert fra universitet og høyskoler i 1994/-95 og i 1999-2001.

Datagrunnlaget fra undersøkelsen består av tre ulike utvalg; For kandidater uteksaminert i perioden 1994/95 er det 92 personer med ikke-vestlig bakgrunn. På grunn av det lave antallet ikke-vestlige respondenter er det utført supplerende analyser for kandidater uteksaminert i 1995, hvorav 260 hadde innvandrerstatus. Utvalget fra 1999 består av 2558 personer hvor 206 har ikke-vestlig bakgrunn (Støren, 2002: 35-38, 174). Resultatene viser at innvandrere i 94/95-kullet har en signifikant lavere sannsynlighet for å være sysselsatt et halvt år etter avlagt eksamen, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Den relative forskjellen i sysselsetting mellom innvandrer- og majoritetsbefolkningen avtar imidlertid for kandidater uteksaminert i 1999-2001 (Støren, 2002: 64-78). Det er her ikke skilt mellom heltids- eller deltidsansatte. Resultatene gir derfor ikke noe entydig svar på styrken av arbeidstilknytningen. Veksten i sysselsetting i innvandrerbefolkningen fra første til siste periode korrelerer med en nedgang i arbeidsledigheten for høyt utdannede i 1995 til 1999 (Try, 2000). Longva og Raam (2001b) viser at ikke-vestlige innvandrere er mer konjunkturfølsomme enn totalbefolkningen. Imidlertid er personer med høy utdanning mindre utsatt for konjunkturrendringer enn personer uten høyere utdanning (Barth mfl., 2004). Størens (2002) funn tyder på at høy utdanning ikke er en like god beskyttelse mot konjunktursvingninger i arbeidsmarkedet for ikke-vestlige innvandrere.

Støren (2002) finner videre at kandidater uteksaminert i perioden 1994/95 har høyere sannsynlighet for å erfare arbeidsledighet i en periode på fire år etter eksamen. Det å ha opplevd arbeidsledighet på et tidlig tidspunkt øker sannsynligheten for å oppleve arbeidsledighet senere i karrieren, og denne tendensen var sterkere for ikke-vestlige innvandrere. For 1994/95-kullet har Støren (2002) også undersøkt sannsynligheten for å ha

¹⁷ Ved å definere fødelandseffekten som forskjellen mellom majoritetskvinner og minoritetskvinner som Beach og Worswick (1993) finner Husted mfl. (2000) også en etnisk diskriminering mot tyrkiske og Afrikanske kvinner.

fast jobb. Kandidater med ikke-vestlig bakgrunn har lavere sannsynlighet for å ha fast jobb i første jobb etter uteksaminering, men også fire år etter uteksaminering, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Støren (2002) undersøkte kandidatenes situasjon på arbeidsmarkedet på to uavhengige tidspunkt. Det er derfor ikke tatt høyde for kontinuiteten i arbeidsforholdet.

Overkvalifisering er en form for mistilpasning på arbeidsmarkedet, som i større grad rammer høyt utdannede personer med ikke-vestlig bakgrunn (Djuve & Hagen, 1995; Støren 2004). Det har liten betydning for innvandrernes risiko for overkvalifisering, om utdanningen er fra Norge eller utland.¹⁸ Støren (2004) fant at sannsynligheten for å være overkvalifisert varierte med botid, og var høyest for de med botid inntil 4 år, og over 11 år. Overkvalifisering blant innvandrere med lang botid ble tilskrevet at de debuterte i et trangt arbeidsmarked. Merket av tidligere ledighetserfaringer arbeider de i yrker under deres kvalifikasjonsnivå, mens overkvalifisering blant de med kort botid tilskrives deres status som nyankomne. Igjen viser det seg at konjunktursvingninger er av betydning for karrieren til høyt utdannede innvandrere.

Studier fra USA (Mattoo, Neagu & Özden 2005) og Israel (Friedberg 2001) påviser også at høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere har høyere risiko for overkvalifisering enn totalbefolkningen med tilsvarende utdanningsnivå.

2.5 Inntekt blant høyt utdannede ikke-vestlige innvandrere

Høyt utdannede innvandrere har lavere gjennomsnittsinntekt enn majoritetsbefolkningen med tilsvarende utdanningsnivå, men inntektsgapet reduseres med økende botid. Det skjer delvis fordi tilegnelse av språkkunnskaper, kjennskap til normer og sedvaner i arbeidslivet og etablering av nettverk, tar tid. (Hayfron, 1998a; Barth, Bratsberg & Raaum, 2002). Høyere utdanning gir høyere inntekter for ikke-vestlige innvandrere, men investeringen gir lavere gevinst enn for majoritetsbefolkningen, uavhengig av hvor utdanningen er tatt (Hayfron, 1998; Raaum, 1999; Hansen, 2000; Støren, 2002; Strbac, 2003).

¹⁸ Innvandrere i utdannet i utlandet har høyere risiko for overkvalifisering når Støren (2004) skifter fra smal til vid definisjon på overkvalifisering. Den smale definisjonen er at høyere utdanning skal være helt irrelevant for arbeidet. I den vide definisjonen krever arbeidet utdanning på et lavere nivå eller et annet fagfelt enn den kompetansen individet besitter. Det ligger en subjektiv vurdering til grunn for målet på overkvalifisering.

2.6 Arbeidsmarkedsdeltakelse blant kvinner

Andelen kvinnelige arbeidstakere har vokst kraftig fra 1960 årene, og det er nå små forskjeller i andelen sysselsatte mellom kvinner og menn i Norge (Birkelund & Petersen, 2004). Deltidsarbeidet som arbeidsform er likevel mer utbredt blant kvinner, og da spesielt blant gifte kvinner. Deltidsarbeid er mindre vanlig blant høyt utdannede kvinner, og unge kvinner (Birkelund & Petersen, 2004). Det er også blant de høyest utdannede kvinnene at andelen heltidsarbeidende har økt mest. Blant sysselsatte kvinner med universitets- eller høyskoleutdanning jobber 67 % i heltidsstilling (Jensen, 2000). Arbeidsmarkedsdeltakelsen til kvinner er også preget av hvilke yrker de jobber innenfor. Kvinner i kvinnedominerte yrker har kortere arbeidstid enn kvinner i mannsdominerte yrker (Abrahamsen, 2002).

Kjønnssegregeringen i arbeidsmarkedet har flere konsekvenser enn arbeidstid. Mannsdominerte yrker har gjerne bedre muligheter for avansement, og bedre interne arbeidsmarked, mens kvinnedominerte yrker ikke gir samme muligheter for karriere (Birkelund, 1992). Mannsdominerte fagretninger har også et høyere inntektsnivå, enn kvinnedominerte fagretninger (Barth mfl., 2004). Lokaliseringen av menn og kvinner i ulike yrker tilsvarer en horisontal kjønnssegregering av arbeidsmarkedet. Det er også en utbredt grad av vertikal kjønnssegregering, hvor menn og kvinner i samme yrke befinner seg i ulike sjikt. Det er langt færre kvinnelige ledere i arbeidslivet, og spesielt innenfor det private næringsliv er få toppledere kvinner (Birkelund, 2002; Birkelund & Petersen, 2004).

Kjønnssegregeringen har også konsekvenser for inntektsnivået. Mannsdominerte yrker er gjerne i privat sektor, mens kvinnedominerte yrker befinner seg i offentlig sektor. En sammenpresset lønnsstruktur i offentlig sektor medfører at høy utdanning ikke gir like god avkastning som i privat sektor (Barth mfl, 2004).

2.7 Denne oppgavens posisjon og relevans

Gjennomgangen av tidligere forskning viser at kunnskapen omkring arbeidsmarkedsdeltakelsen til høyt utdannede innvandrere er økende. Det er imidlertid få studier som har undersøkt arbeidsmarkedet spesifikt for minoritetskvinner. Det er først og fremst søkelyset på kvinner som skiller denne studien fra tidligere studier på høyt utdannede minoriteter.

Funnene til Støren (2004) og Wiborg (2004) anskueliggjør nødvendigheten av å identifisere minoritetskvinnenes posisjon i analysene. De viste at arbeidsledighetsrisikoen til høyt utdannede minoritetskvinner ikke kan summeres fra minoritetsmenn og majoritetskvinneres arbeidsledighetsrisiko. På bakgrunn av tidligere forskning på feltet er det imidlertid vanskelig å si noe om arbeidstilknytningen til høyt utdannede minoritetskvinner. Jeg bygger videre på de nevnte studiene ved å se på andelen i fast heltidsarbeid. Studier av arbeidsledighet gir informasjon om de mest marginaliserte arbeidstakerne gjennom å fokusere på omskiftninger i arbeidsstyrken. Ved å se på andelen i fast heltidsarbeid belyses en annen side av arbeidsmarkedet, og det er mulighet til å si noe om stabilitet i arbeidsstyrken.

Inntektsnivået til innvandrerkvinner er tidligere studert av Hayfron (1998a) og Wiborg (2004). Hayfrons (1998a) undersøkelse gjaldt hele innvandrerbefolkningen, kontrollert for utdanning, mens Wiborg (2004) utelukkende så på høyeregradskandidater. Jeg ser her både på kvinner med laveregrads- og høyeregradsutdanning. Wiborg (2004) skilte ikke på generasjonstilhørighet, mens jeg her har muligheten til å skille mellom innvandrerkvinner og etterkommere.

Det at oppgaven belyser ulike sider ved den høyt utdannede minoritetsbefolkningen er i seg selv et nytt bidrag til forskning på feltet. I Norge er arbeidsmarkedssituasjonen til etterkommere med høy utdanning lite studert, noe som blant annet skyldes at etterkommerne som gruppe er svært unge. Antallet høyt utdannede kvinnelige etterkommere i arbeidsmarkedet vil øke betraktelig det kommende tiåret gitt aldersfordelingen (Forgaard & Dzamarija, 2004) og utviklingen i utdanningssystemet (Byberg, 2002; Fjeldseth, 2004). Hovedvekten av etterkommerne som er inkludert i denne studien er barn av de tidligste innvandrerne, hvor flertallet har foreldre med bakgrunn fra Pakistan, Vietnam og India. Resultatene fra denne studien kan dermed indikere hvordan etterkommerne vil prestere på arbeidsmarkedet, men resultatene må generaliseres med forsiktighet da sammensetningen i denne gruppen vil endres betraktelig med tanke på opphav og utdanningsnivå i de kommende årene. Det er likevel av interesse å se på etterkommernes arbeidsdeltakelse og inntekt fordi det belyser forskjeller i arbeidstilknytning og inntekt mellom kvinner som har

innvandret, og kvinner som har hatt store deler av sin oppvekst i Norge, men som likevel har hatt et annet kulturelt hjemmemiljø enn kvinner med majoritetsbakgrunn. .

Det at datamaterialets omfang har åpnet for at det går an å studere forskjeller innad i innvandrerbefolkningen, gir et verdifullt bidrag til forskningen på ulikhet. Husted mfl. (2000) studie viser fruktbarheten av å studere forskjeller i arbeidsmarkedsdeltakelse innad i den danske minoritetsbefolkningen. Kunnskap om enkeltgrupper gjør det mulig å undersøke nærmere hvilke mekanismer som kjennetegner de gruppene som lykkes i større grad enn andre, noe som igjen vil ha betydning for hvilke tiltak som kan iverksettes for å heve arbeidsmarkedsdeltakelsen til ulike innvandrergupper i Norge.

3 Teori

I dette kapitlet presenterer jeg noen teorier som er relevante for å belyse innvandrerkvinner arbeidsmarkedstilknytning. Teoriene som blir vektlagt i denne oppgaven er humankapitalteori, nettverksteori og diskrimineringsteori. Innenfor sistnevnte teoriretning vil jeg fremheve interseksjonalitetsperspektivet. Disse teoriretningene har tidligere vist seg å være fruktbare for å studere minoriteters integrering på arbeidsmarkedet. Siktemålet med teorigjennomgangen er å etablere et bakteppe for å forstå og forklare arbeidsmarkedsdeltakelse blant kvinnene.

Et hovedskille går mellom såkalte tilbuds- og etterspørselssideforklaringer. Den vanligste økonomiske forklaringsmodellen innenfor tilbudssiden, er humankapitalteorien. Problemer knyttet til arbeidsmarkedstilpasning blir innenfor denne tilnærmingen sett på som et resultat av individenes manglende relevante utdanning og arbeidserfaring (Becker, 1993).

Humankapital, vanligvis i form av utdanning, har i økende grad blitt benyttet i sosiologien som forklaring på sosiale ulikheter på arbeidsmarkedet (Hansen, 2000; Wiborg, 2004; Strbac, 2003; Birkelund & Petersen, 2004; Aas, 2005; Brekke, 2006; Støren & Grøgaard, 2006, mfl.).

En teori som tar for seg både tilbud og etterspørselssiden er nettverksteori. Sosial kapital i form av nettverk betegner en ressurs som kan mobiliseres av personer som er i tilknytning til nettverket. Nettverkene kan dermed fungere som en koplingsnøkkel mellom arbeidsgivere og arbeidstakere (Granovetter, 1995). I følge nettverksteori er det individenes plassering i den sosiale strukturen som skaper ulikhet. Teorien har tidligere vist seg å være en fruktbar tilnærming til ulikhet på arbeidsmarkedet (Moore, 1990; Hagan, 1998; Lin, 2000; Petersen, Sapporta & Seidel, 2000).

Teorier på diskriminering kan plasseres innenfor etterspørselssiden og vektlegger ulikhet som oppstår i møtet med arbeidsgiver. Jeg har her valgt å benytte interseksjonalitetsperspektivet. Perspektivet er svært aktuelt, og får stadig større oppmerksomhet her hjemme. Interseksjonalitet setter søkelyset på samvirkningen av to eller

flere undertrykkende system, og retter kritikk mot enfaktoranalyser. Siden dette perspektivet vektlegger kompleksiteten ved det sosiale, i det at flere dimensjoner blir sammenkoplet, gir det et klart fokus på minoritetskvinner som ikke er like langt fremme i humankapitalteori og nettverksteori.

Jeg vil nå ta i bruk de ulike teoretiske tilnærmingene som er presentert. Med bakgrunn i teori og tidligere forskning, blir det utledet ti hypoteser som omhandler minoritetskvinnens tilpasning på arbeidsmarkedet.

3.1 Humankapitalteori.

Humankapitalteori stammer fra neoklassisk økonomi, og er en teori på rasjonelle valg¹⁹. Humankapital betegner ressurser som følger individet, som for eksempel utdanning, opplæringsprogrammer i regi av arbeidsplassen, og arbeidserfaring, hvor utdanning og opplæring gir høyest verdi (Becker, 1993: 17). Siden humankapitalen er iboende i individet, vil den først transformeres til økonomisk kapital når den omsettes på arbeidsmarkedet. Humankapitalens verdi består i at individets produktivitetspotensial øker. Dermed øker også ”salgsverdien” på arbeidsmarkedet, i form av høyere lønninger og større jobbsikkerhet (Becker, 1993). I følge Becker (1993: 31) vil individets beslutning om å investere i humankapital derfor avhenge av kostnadene forbundet med investeringen, relativt til den forventede gevinsten fra arbeidsmarkedet.

Humankapital kan dekomponeres i generell og spesiell kunnskap. For eksempel vil formell utdanning gi generell kunnskap som har bred verdi på arbeidsmarkedet, mens opplæringsprogrammer gir spesifikk kunnskap som har verdi for den aktuelle bedriften som administrerer opplæringsprogrammet (Becker, 1993: 40; Jacobsen, 1998: 242). Teorien tilsier at inntektsøkningen som følge av utdanning og/eller opplæring vil øke med en avtagende rate. Det skyldes at den generelle kunnskapen er aktuell, samt at læringskurven som følger av erfaring gir høyest produktivitetsokning de første årene (Jacobsen, 1998: 247).

¹⁹ I rasjonalitetsteori behandles individene som nyttemaksimerende aktører. Teorier som representerer et ”strengt” rasjonalitetskrav, tilsier at individet alltid vil handle i tråd med det alternativet som lønner seg best. Et eksempel er spillteori, hvor valgsituasjonen er løsrevet fra sosial kontekst og individet kjenner konsekvensen av handlingsalternativene. En ”mildere” variant tar høyde for at individenes valg foretas i en historisk og sosial kontekst, hvor de i beste fall har begrenset informasjon om utfallet. Teorien tilsier at individene vil være nyttemaksimerende på sikt.

3.1.1 Kritiske innvendinger mot humankapitalteori

Humankapitalteorien har møtt mye kritikk, blant annet fra sosiologen David Bills. Bills (2004: 45, 147) hovedkritikk mot humankapitalteorien er at den forutsetter hva den tar mål av seg på å forklare. Teorien tilsier at utdanning gir høyere produktivitet i arbeidsmarkedet, men i følge Bills (2004) forklarer den ikke hvordan utdanning leder til høyere produktivitet.

Humankapitalteori møter også motstand fra teoretikere på kredensialisme som hevder at utdanning er et instrument for sosial stratifisering. Humankapitalteorien taler for en inntektsøkning av hvert enkelt skoleår. Imidlertid gir fullførte utdanningsløp en ikke-lineær økning i inntekt. I følge kredensialistene beviser det at det ikke er utdanning i seg selv som medfører inntektsøkning, men hvorvidt man har en grad eller ikke (Bills, 2003: 453).

Beckers (1993: 20) innvending mot kritikken fra kredensialistene er at eksamensbevis har en kortvarig verdi for arbeidsgiverne hvis de ikke signaliserer reell kunnskap.

Rasjonalitetskravet som ligger til grunn for humankapitalteori er omstridt. Kravet forutsetter at individet foretar en kalkulert vurdering av hvorvidt det ønsker å investere i høyere utdanning. I et utdanningssamfunn vil imidlertid individets utdanningsvalg være knyttet til sosiale forventninger, så vel som en rasjonell beslutningsprosess (Sollund, 2004: 226). Det er heller ikke all høyere utdanning som gir økt verdi på arbeidsmarkedet. Populariteten til såkalte "selvrealiseringsfag" vil da vanskelig forklares innenfor humankapitalteoriens rammeverk. Kravet forutsetter også at arbeidsgiverne velger rasjonelt når de ansetter. Kompleksiteten i utdanningssystemet tilsier at arbeidsgiverne ikke kjenner innholdet i hver enkelt utdanning. Arbeidsgiverne har derfor ikke forutsetninger for å føre en rasjonell ansettelsesprosess (Bills, 2003: 461).

Den siste generelle innvendingen mot humankapitalteori som nevnes her, vektlegger betydningen av det sosiale miljøet på arbeidsplassen. Hawthorne-effekten er et velkjent eksempel på at forhold som arbeidsmiljø og trivsel er av betydning for produktiviteten (Thompson & McHugh, 2002; se også Sollund, 2004). Sosiologien har vist at det sosiale fellesskapet har en rolle i å regulere produktiviteten. I følge Granovetter (1995) vil arbeidere som ekskluderes fra det sosiale fellesskapet ikke bli innviet i selvlærte "knep" som øker

produktiviteten. I arbeiderkollektivet viste Lysgaard (2001) hvordan arbeidere som var for produktive kunne ekskluderes fra fellesskapet.

Det finnes humankapitalbaserte teorier som imøtekommer kritikken, som for eksempel signaliseringsteori og filtreringsteori (Bills, 2003; 2004: 46). Det faller utenfor denne oppgaven å følge det sporet. Her vil jeg imidlertid gå humankapitalteori i dybden for å forklare forskjeller som følger av kjønn og landbakgrunn.

3.1.2 Kjønnforskjeller forklart av humankapitalteorien

Det er godt dokumentert at kvinner har lavere gjennomsnittsinntekt enn menn. I følge humankapitalteori kan forskjellene forklares av at kvinner velger andre utdanninger og arbeider i andre yrker enn menn (Jacobsen, 1998; Birkelund & Petersen, 2004). Preferansene for utdanningsvalg og yrke anses som gitt, og trenger derfor ikke forklares nærmere (Birkelund, 1992; Birkelund & Petersen, 2004). Når Byberg (2002) viser at fagvalg er mindre kjønnstypisk blant minoriteten, tyder det på at utdanningsvalg er forankret i en sosial kontekst, i stedet for at kvinner og menn er predisponert til å velge bestemte retninger.²⁰ I følge humankapitalteorien vil det være rasjonelt for kvinner å velge en kort utdanning med lang ”holdbarhet”, fordi barneomsorg fører til at de trekker seg ut av arbeidsmarkedet (Jacobsen, 1998). Jacobsen (1998: 253-254) finner noe støtte for at fremtidige familieplaner styrer kvinners valg av utdanning. Birkelund (1992) på sin side hevder at det ikke er risikoen for at utdanningen skal bli utdatert som får kvinner til å velge kvinnedominerte utdanninger.

I følge humankapitalteori kan kjønnforskjellene i inntekt kan også skyldes ulik mengde bedriftsintern opplæring. Opplæring er gjerne nøkkelen til intern mobilitet, og dermed også høyere lønninger. Fordi opplæring både er en investering for arbeidsgiver og arbeidstaker, må det foreligge en gjensidig forventning til stabilitet for at det skal være rasjonelt å administrere opplæring (Rødseth, 1984; Jacobsen, 1998: 246). I følge teoriene om statistisk diskriminering og homososial reproduksjon vil arbeidsgiver være mest disponert til å velge personer som ligner seg selv, i den tro at det reduserer risikoen ved det ukjente.²¹ Ettersom

²⁰ Minoritetskvinnene i mitt materiale velger andre fagretninger enn majoritetskvinnene. Fagvalgene har likevel mer til felles med majoritetskvinnene, enn menn.

²¹ Teoriene blir presentert mer inngående senere i kapitlet.

ledere oftest er majoritetsmenn, vil de rekruttere majoritetsmenn (Kanter, 1977). Kvinner, minoriteter og minoritetskvinner vil da bli gitt mindre opplæring, og tape kampen om internt opprykk.

Den tredje forklaringen skyldes forskjeller i erfaring. Avbrekk fra arbeidslivet kan ”skade” individets humankapitalbeholdning. På den ene siden opparbeides ikke humankapital i form av erfaring, og på den andre siden devalueres tilegnede kunnskaper. Deltidsarbeid vil også føre til en flatere inntektsvekst, siden arbeidstakeren bruker lengre tid på å opparbeide erfaring (Jacobsen 1998: 245). Det er flere kvinner enn menn som tar avbrekk fra arbeidslivet i forbindelse med barnefødsler, og som arbeider deltid (Abrahamsen, 2002: 23; Jensen, 2000: 32). Kavli (2002: 140-142) viser at minoritetskvinner (fra enkelte land) reduserer yrkesaktiviteten i småbarnsfasen i større grad enn majoritetskvinner. Hvorvidt dette også er tilfelle blant høyere utdannede minoritetskvinner skal undersøkes i denne oppgaven.

I følge Darity og Mason (1998) er det problematisk at humankapitalmodellen kontrollerer for utdanningslengde uten å ta høyde for at sosialiseringprosesser leder menn og kvinner til ulike utdanninger. De mener at modellen dermed tar opp i seg noe av diskrimineringen mot kvinner. Det samme problemet mener de er tilstede i inntektsmodeller som kontrollerer for yrke. Dette avsnittet gir støtte til at minoritetskvinnene bør sammenlignes med majoritetskvinnene. Det er lite trolig at arbeidsmarkedet vil fremstå som mindre kjønnsstrukturert for minoritetskvinnene. Å sammenligne minoritetskvinner med majoritetsmenn ville da innebære at vi sammenlignet to grupper med svært ulike forutsetninger for arbeidsmarkedstilknytning.

3.1.3 Landspesifikk humankapital

Den tradisjonelle humankapitalmodellen er ikke tilstrekkelig for å forklare inntektsgapet som oppstår mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen (Chiswick, 1978). Chiswick (1978, 1986) har derfor videreutviklet teorien, til en teori som tar høyde for at deler av individets humankapital er landspesifikk. Eksempler på landspesifikk humankapital er utdanning, språk, tidligere arbeidserfaring, kunnskap om normer og sedvaner i arbeidslivet, kjennskap til jobbsøking, etc. (Chiswick, 1978).

Innvandrerkvinnene i mitt datamateriale har hovedsakelig utdanning fra Norge, så utdanningen er direkte overførbart til det lokale arbeidsmarkedet. Imidlertid kan innvandrerne mangle arbeidserfaring, språklig og kulturell kompetanse. Det kan resultere i lavere inntekter og lavere arbeidstilknytning sammenlignet med majoritetskvinner med tilsvarende utdanningsnivå og fagfelt. I følge teorien om landspesifikk humankapital vil lav overføringsverdi av humankapital opparbeidet i hjemlandet på kort sikt føre til et inntektsgap i disfavør av innvandrerne, men inntektsgapet avtar gradvis etter hvert som innvandrerne opparbeider seg ny landspesifikk humankapital (Chiswick, 1978).

Innvandrerens botid trekkes inn i den landspesifikke humankapitalmodellen for å fange opp tilpasningen til arbeidsmarkedet. Forholdet mellom botid og inntekt antas å måle tiden innvandrerne bruker for å opparbeide seg landspesifikk humankapital, og avansere til nivå med majoritetsbefolkningen på det lokale arbeidsmarkedet. Denne tilnærmingen tilsier at innvandrere hvis humankapital er svært landspesifikk vil erfare større yrkesmessig degradering, lavere inntekter og høyere risiko for arbeidsledighet etter ankomst til mottakslandet. De vil følgelig også bruke lengre tid på å utjevne forskjellene til majoriteten. I likhet med arbeidserfaring er betydningen av botid sterkest de første årene etter ankomst og deretter avtagende (Chiswick, 1986).

Chiswick (1978) hevder at innvandringsmotiv har betydning for hvor lang tid innvandrerne bruker på å utjevne forskjellene. Gitt at innvandring er ressurskrevende, er det personer som har mulighet for høy produktivitet som er mest disponert for å innvandre (Chiswick, 1978). Forutsatt at økonomiske innvandrere er positivt selvselekterte i form av å være arbeidsdyktige, vil deres inntektsnivå stige raskere, og ligge høyere, enn nivået til flyktninger og familiegjennforente, da de sistnevnte konstituerer et mer randomisert utvalg fra populasjonen (Chiswick, 1978).

Kan vi måle humankapitaldistanse?

I forhold til analysene på landbakgrunn vil det være relevant å trekke inn Bevelanders (2005) differensierte humankapitalmodell. Bevelander (2005) benytter de tre kriteriene språktre, innvandringsmotiv og oppfattet kulturell avstand for å predikere hvilke innvandrergrupper som vil ha størst sannsynlighet for å lykkes på det svenske arbeidsmarkedet. Oppfattet kulturell avstand er innvandrernes inntrykk av svenskene, og vice versa. I følge Bevelander

(2005) vil kvinner med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia ha lettere for å komme i arbeid enn kvinner med bakgrunn fra Polen, som igjen ville møte mindre problemer enn kvinner med bakgrunn fra Chile, Iran og Vietnam. Studien hans støtter også denne rangeringen. Denne modellen er imidlertid problematisk av to årsaker. For det første er det vanskelig å måle kulturell avstand. De kulturelle forskjellene kan lett overdrives (Djuve & Hagen, 1995: 63). Noen innvandrere kommer også til etablerte nettverk. Nettverkene er en kilde til kunnskap om det norske samfunnet, og kan gjøre det lettere å orientere seg i mottakslandet (Djuve & Hagen, 1995). For det andre er demografien i innvandrerbefolkningen ulik i de vestlige landene, både som følge av kjedemigrasjon og innvandringspolitikk. Rangeringer av hvilke innvandreregrupper som vil ha lettest for å opparbeide seg landspesifikk humankapital i sitt nye hjemland, vil derfor variere med mottaksland.

Botid eller konjunkturerffekter?

Botid har en sentral rolle i den landspesifikke humankapitalteorien. Det er imidlertid både norske (Strbac, 2003; Longva & Raaum, 2001a) og internasjonale (Friedberg, 1996; Bevelander, 2005; Dahl & Jacobsen, 2005; Hartog & Zorlu, 2005a) studier som viser at inntektsforskjellene mellom minoritet og majoritet ikke forsvinner etter kontroll for botid. Østby (2001) og Longva og Raaum (2001b) hevder at konjunkturerne på arbeidsmarkedet ved ankomst har mer å si for innvandrernes tilpasning enn botid. Innvandrere som trer inn på arbeidsmarkedet i perioder med høy arbeidsledighet møter større vanskeligheter med å komme i arbeid, sammenlignet med innvandrere som kommer i perioder med lav arbeidsledighet (Østby, 2001). Vanskelighetene ser ut til å vedvare, da arbeidsledighet tidlig i karrieren har en stigmatiserende effekt for ikke-vestlige innvandrere, og øker sannsynligheten for å erfare ledighet på senere tidspunkt (Støren, 2002; 2004). Chiswick og Miller (2002) har svart på kritikken ved å undersøke forholdet mellom konjunktur på innvandringstidspunktet og botid. De fant at innvandrere som entrer arbeidsmarkedet i perioder med høy arbeidsledighet har et dårligere utgangspunkt enn innvandrere som begynner i perioder med lav arbeidsledighet. Det tar 18 år før effekten av botid utjevner inntektsgapet mellom innvandrere som kommer i lavkonjunkturperioder relativt til høykonjunktur. Til tross for at inntektsnivået preges gjennom halve yrkeskarrieren vurderer

Chiswick og Miller (2002) betydningen av konjunktur til å være av temporær karakter, og ikke en permanent skade på innvandrernes arbeidsmarkedsverdi.²²

3.2 Nettverksteori

Humankapitalteorien forklarer altså ulikhet på arbeidsmarkedet med forskjeller i utdanning, arbeidserfaring og botid. Det kan imidlertid tenkes at det er tilgangen på sosial kapital som er ulikhetsskapende. Sosial kapital betegner ressurser som ligger i forbindelsene mellom individene, og som individene kan mobilisere for å nå et bestemt mål, for eksempel å få en jobb (Coleman, 1988; Lin, 2000). Nettverksteori forklarer ulikhet på arbeidsmarkedet med utgangspunkt i individets posisjon i den sosiale strukturen. Hovedideen bak teorien er at personer som inngår i et sosialt nettverk utveksler ressurser, deriblant informasjon. Individet bruker dermed mindre energi på å tilegne seg mer informasjon enn hva det ville fått hvis det opererte på egenhånd (Coleman, 1990). Det vil for eksempel ha betydning i en jobbsøkerprosess.

Siden nettverkene er basert på personlige bekjentskaper formidler de også tillit (Coleman, 1988; 1990; Granovetter, 1992). Bruken av nettverk i forbindelse med jobbsøking vil da øke den tilgjengelige informasjonsmengden, og redusere risikoen ved ansettelser (Granovetter, 1995). Granovetter (1995) hevder at nettverkens styrke ligger i evnen til å øke informasjonsmengden og redusere usikkerhet, noe som illustreres av følgende sitat: «Regardless of competence or merit, those without the right contacts are penalized» (1995:100). Granovetter (1995: 25-26) kritiserer neoklassisk økonomiteori for at de tillegger arbeidsmarkedet en tilbuds- etterspørselslogikk, hvor de arbeider ut fra en forutsetning om at markedsaktørene har perfekt informasjon, mens det som kjennetegner markedene er en mangel på informasjon. Som han sier « ... perfect labor markets exists only in textbooks» (Granovetter, 1995:25).

I ”The strength of Weak ties” redegjør Granovetter (1973) for hvordan nettverkens struktur påvirker mengden av informasjon som forflyttes. Nettverkene består av to typer strukturer, sterke og svake bånd. Sterke bånd betegner relasjonen til familie og nære venner. Individene

²² Innvandrere som ikke behersker engelsk flytende erfarer ingen betydning av konjunkturrendringer, det tilskriver Chiswick og Miller (2002) selektert innvandring og betydningen av etniske nettverk. Arbeidsinnvandrere kommer bare i perioder hvor det er mangel på arbeidskraft, og finner arbeid gjennom familiebånd.

som deler sterke bånd tilbringer mye tid sammen. En hyppig omgangsrate resulterer i sosiale sirkler hvor alle kjenner alle. Sirklene har derfor en begrenset funksjon som informasjonsformidler, fordi individene i sirkelen har den samme kontaktflaten (Granovetter, 1973, 1983, 1995). Svake bånd betegner relasjoner til bekjenskaper utenfor den indre kjernen. De svake båndene *kan* fungere som ”broer” mellom de sosiale sirklene, og er således svært nyttige i fremskaffelsen av ny informasjon fordi bekjenskaper vanker i andre omgivelser enn individet selv. Da de fleste har flere bekjenskaper enn nære vennskap, har hver sirkel et stort antall potensielle informasjonskilder.²³ Nettverkens struktur og funksjon innebærer at kvantiteten av de sosiale relasjonene er viktigere enn kvaliteten når det kommer til å formidle jobbinformasjon (Granovetter, 1995; Lin, 2000).

Granovetter (1995: 7) har studert bruken av uformelle nettverk i ansettelse. Han studerte bare menn, fordi han mente at kvinnelige karrieremønstre var så distinkte at de burde adresseres i en egen studie. Kvinners nettverk består mer av slekt og venner, mens menns nettverk består av kollegaer, rådgivere og lignende som kan betegnes som svake bånd (Moore, 1990). Moore (1990) viste imidlertid at plasseringen i den sosiale strukturen har større betydning enn kjønn på sammensetningen av nettverk. Høyt utdannede menn og kvinner har samme antall svake bånd (Moore, 1990). Studien sier imidlertid ingenting om hvorvidt kvinnenets nettverk er like effektive i karrieresammenheng.

Granovetter (1995) viser at informasjon som passerer gjennom arbeidsrelaterte bekjenskaper, for eksempel tidligere kollegaer, arbeidsgivere, medstudenter og lærere, resulterer i høyere inntekter og større jobbtilfredsstillelse enn blant personer som benytter sterke bånd eller formelle søkemetoder (Granovetter, 1995). Personer som ikke var aktivt arbeidssøkende fant i større grad jobb via svake bånd, mens nyutdannede og arbeidssøkende oftere benyttet sterke bånd. Tendensen til å benytte sterke bånd blant nyutdannede tilskriver Granovetter (1995) manglende arbeidserfaring, og dermed få kontakter i det rette segmentet

²³ I tillegg til å utgjøre potensielle informasjonsbroer, har svake bånd også en integreringsfunksjon. Sterke sirkler uten forbindelse med hverandre kan resultere i fragmentering, og sosial organisering vil være tilnærmet håpløst (Granovetter, 1973, 1983). Et eksempel på de svake båndenes integrerende funksjon illustreres av studier på nettverk over raseskiller i USA som viser at bekjenskaper mellom hvite og svarte er mer effektive enn vennskap for å overvinne sosial distanse (Granovetter, 1973).

av arbeidslivet. Nyutdannede hadde også større sannsynlighet for å være mottakere av jobbinformasjon i enden av en lang kjede. Nettverkets effekt som jobbformidler avtar for hvert ledd informasjonen passerer, både fordi den når flere personer²⁴ og fordi de personlige bekjentskapene eroderes (Granovetter, 1973, 1995). En hyppigere bruk av sterke bånd blant aktivt arbeidssøkende relaterer Granovetter (1995) til et større press for å finne nytt arbeid. Motivasjonen for å hjelpe er større blant nære venner og familie, samtidig som nære relasjoner er mer ”slitesterke” enn svake bånd. Personer som ofte er arbeidsledige avstår fra å bruke bekjentskaper, da det belaster relasjonen (Granovetter, 1995). Høyt utdannede minoriteter har høyere sannsynlighet for å være midlertidig ansatt, og høyere risiko for å erfare arbeidsledighet (Støren, 2002; 2004), det vil si at de stadig er arbeidssøkende. Hvis minoriteten i større grad mobiliserer sterke bånd fremmer det bevegelse i denne delen av befolkningen. Sterke bånd ga som nevnt lavere jobbtilfredsstillelse og lavere inntekter, som igjen er forbundet med videre jobbsøking (Granovetter, 1995). Tendensen til høyere inntekter blant personer som ikke var aktivt søkende og rekruttert via svake bånd, kan i utgangspunktet skyldes at hadde en jobb de var fornøyd med. Et eventuelt tilbud må da være bedre enn den jobben de hadde, i motsetning til de arbeidssøkende kan de ”... select, not settle” (Granovetter, 1995:96).

Kombinasjonen av at sterke bånd i stor grad er begrenset til egen etnisk gruppe (Lin, 2000), og en lav representasjon av etniske minoriteter i det kvalifiserte arbeidsmarkedet, fører til at nettverksrekruttering er en mindre aktuell rekrutteringskanal til kvalifiserte yrker for minoritetskvinner. Rogstad (2001) beskriver nettverkene til minoritets- og majoritetsbefolkningen som parallelle. Minoritetenes nettverk er effektive jobbformidlere, men i begrensede segmenter og ofte på lave nivå av arbeidsmarkedet. Petersen mfl. (2000) antyder at høyt utdannede minoriteter i mindre grad ble rekruttert gjennom nettverk, noe som begrenset minoritetenes tilgang til de best betalte jobbene. Høyt utdannede minoritetskvinner kan bli henvist til formelle kanaler fordi det er få høyt utdannede minoriteter i arbeidsmarkedet som kan fremme deres rekruttering. På sikt kan dette gi forskjeller mellom minoritet og majoritetsbefolkningen. Hvis minoriteten har perioder med ledighet mellom sysselsetting, som fører til at de tar til takke med lavt betalte jobber, mens majoritetens

²⁴ Granovetter (1995) fremholder at jobbinformasjon i det kvalifiserte arbeidsmarkedet som regel er tiltenkt en spesiell person, så det er lite sannsynlig at informasjonen spres som et rykte.

jobber overlapper hverandre og dermed overbyr hverandre kan det føre til inntektsforskjeller på makronivå.

Sammensetningen av minoritetskvinnenes nettverk er dermed av betydning for dets effekt som jobbformidler. I følge Lin (2000) vil etniske grupper som besitter lave sosioøkonomiske posisjoner tendere til å reprodusere sin posisjon, fordi det ikke etableres kontakter utenfor gruppen som kan fremme mobilitet. Derimot kan brobyggende nettverk, hvor det er kontakt mellom majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen, bistå minoritetskvinnene i jobbsøking. Det kunne tenkes at norsk høyere utdanning ga minoritetskvinnene bekjentskaper i majoritetsbefolkningen, men Amundsen (2006) fant at høy utdanning fra Norge ikke økte sannsynligheten for at minoritetskvinner skulle ha etniske nordmenn i sine nettverk.

Ulikhet som oppstår fra nettverksrekruttering er ikke i konsekvens forskjellig fra diskriminering. Nettverksrekruttering representerer en strukturell barriere i ansettelsesprosessen, som begrenser minoritetskvinnenes muligheter for ansettelse på lik linje med majoriteten. Granovetter formulerer konsekvensene av nettverk slik:

«Indeed, one of the main results of my analysis is that routine social mechanisms, which are quite rational at the micro-level, have the macro-level result of institutionalizing social inequality.... » (1995:100).

Selv om en diskriminerende virkning gjerne er utilsiktet, og nettverksrekruttering er kostnadsbesparende på kort sikt, fører det til skjevheter i arbeidsstyrken hvor minoritetene får mindre uttelling for sine kvalifikasjoner. Nettverksrekruttering kan også innebære kostnader for arbeidsgiver på lang sikt, fordi flere dyktige kandidater velges bort på bakgrunn av annerledeshet.

3.3 Diskriminering

Diskriminering kommer fra det latinske *discriminare*, som betyr å skille mellom (Store norske leksikon, 2006). Det vil si at ordet i utgangspunktet beskriver en nøytral og nødvendig handling. I følge Rogstad (2001) kan vi skille mellom legitim og illegitim forskjellsbehandling. Førstnevnte beskriver en situasjon hvor valgene treffes på grunnlag av

tilegnede kvalifikasjoner, mens i sistnevnte tilfelle baseres valgene på tilskrevne egenskaper. Det er også et skille mellom legal og illegal diskriminering, hvor den siste formen representerer et lovbrudd. Dette skillet er ikke nødvendigvis sammenfallende med det overnevnte, som i tilfellet med strukturell diskriminering som jeg viser nedenfor.

Diskriminering kan ses på både som et produkt av utilsiktede konsekvenser og som en motivert handling på individnivå (Rogstad, 2001). Det finnes mange typer av diskriminering, men her begrenser jeg meg til tre former som har vært mye brukt i forbindelse med arbeidslivsstudier (Schwab 1986; Rogstad, 2001). De to førstnevnte er diskriminering på individnivå, mens sistnevnte omhandler diskriminering på strukturnivå.

Preferanse for diskriminering kan bunne i arbeidsgiverens egne holdninger, eller antatte holdninger blant ansatte og i kundemassen (Becker, 1957; Arrow, 1973). Personer med preferanse for diskriminering må være villige til å betale for, eller avstå fra betaling for å handle diskriminerende i sine valg (Becker, 1957). I følge Becker (1957) er det altså økonomisk irrasjonalitet som utgjør grunnlaget for å bedømme om en handling er diskriminerende eller ikke. Den økonomiske irrasjonaliteten er også modellens akilleshæl. I følge Arrow (1973) kan modellen forklare hvorfor ulikhet oppstår ved at den foretrukne gruppen får høyere lønn, men den forklarer ikke hvorfor ulikheten vedvarer. Det vil alltid være arbeidsgivere uten preferanse for diskriminering som vil dra nytte av billigere arbeidskraft og utkonkurrere de som diskriminerer. Arrow (1973) mener at preferanse for diskriminering kan være mer utbredt når det gjelder høyere samfunnsposisjoner, fordi motvilje og fordommer potensielt styrkes når det gjelder å underordne seg en person tilhørende minoritetsbefolkningen. Da inntektene øker jo høyere opp i hierarkiet arbeiderne befinner seg, innebærer det at minoriteten får relativt lavere inntekt i forhold til kvalifikasjoner jo høyere kvalifikasjonene er (Arrow, 1973). Hernes og Knudsen (1990) viser at den positive innstillingen til innvandrere i majoritetsbefolkningen øker med majoritetens utdanningsnivå. De peker på to hovedforklaringer. For det første er høyt utdannede bedre beskyttet mot konkurranse på arbeidsmarkedet, spesielt hvis innvandrere har lav eller ingen utdanning (1990: 99). Den andre årsaken er at utdanning også gir innsikt, og menneskeverdet løsrives fra kontekst. Gitt at den positive holdningen skyldes lav direkte konkurranse på arbeidsmarkedet, kan det tenkes at høyt utdannede er mindre positive til høyt utdannede innvandrere.

Den neste formen for diskriminering er *statistisk diskriminering*. Statistisk diskriminering er det aggregerte resultatet av enkeltstående, rasjonelle handlinger, og er således en utilsiktet konsekvens av disse handlingene (LeBlanc, 1995). Statistisk diskriminering oppstår i situasjoner hvor det er et utilstrekkelig informasjonsgrunnlag, for eksempel ved ansettelser. Ansettelser kjennetegnes av å være en beslutning under risiko, hvor arbeidsgiver må vurdere fremtidig produktivitet på grunnlag av skolepapirer eller lignende. Innhenting av utfyllende informasjon kan redusere risikoen, men er tidkrevende og kostbart. Sekundærinformasjon knyttet til ytre karakteristika er lett tilgjengelig og dermed billig å benytte, noe som gir stereotypene fritt spillerom. ”Informasjonssnarveiene” leder til diskriminerende handlinger uten at arbeidsgiver har et ønske om å handle diskriminerende. Arrow (1973) mener statistisk diskriminering kan være mer utbredt blant høyt utdannede, fordi det er en høyere risiko ved ansettelser.

Den siste formen for diskriminering som tas opp her er *strukturell diskriminering*. Strukturell eller institusjonell diskriminering skyldes måten lover, regler eller praksis er tilrettelagt på. Rogstad (2001:214-215) skriver for eksempel om hvordan IKT-plakaten førte til at det ble stilt krav til norskkunnskaper, også i jobber hvor det i utgangspunktet ikke var påkrevd. Andre eksempler er problemer knyttet til godkjenning av utdanning fra utlandet (Lie 1983, Kavli 2002, Sollund 2004). Strukturell diskriminering er gjerne usynlig i den grad vi ikke ser at det diskrimineres fordi vi er så vant med måten ting gjøres på. Et eksempel er rekruttering gjennom nettverk, hvor bare en liten del av den potensielle arbeidsstyrken nås. Strukturer som begrenser kvinners yrkesaktivitet kan knyttes til familieordninger, hvor spesielt kombinasjonen av barnehagepriser og kontantstøtten utpekes som et område som kan begrense minoritetskvinnenes arbeidsdeltakelse (Kavli, 2002). Ordningen rundt norskundervisning og andre kvalifiseringskurs gir i noen tilfeller kvinner og menn ulike forutsetninger for å delta på slike undervisningsprogram (se Kavli, 2002).

I denne oppgaven ser jeg på diskriminering som en mulig årsak til at minoriteten har større problemer på arbeidsmarkedet sammenlignet med etniske nordmenn. Her presenterer jeg interseksjonalitetsperspektivet for å sette søkelys på diskriminering som rammer kvinner med minoritetsbakgrunn.

3.3.1 Interseksjonalitet

Kimberlé Crenshaw blir av mange ansett for å være personen bak interseksjonalitetsbegrepet. Hun søkte å forene feministiske og antirasistiske teorier og perspektiv, for å øke synligheten til fargede kvinner (Crenshaw, 1997: 179). Hennes siktemål var å etablere rettigheter for fargede kvinner i USA. Fargede kvinner hadde i praksis ingen rettsbeskyttelse mot diskriminering som inntraff på grunnlag av deres status som minoritetskvinner (Wei, 1996). Fordi det er satt søkelys på problematikken, har noen domstoler i USA godtatt søksmål som både hevder diskriminering på kjønn og hudfarge (Wei, 1996).

Forskere innenfor interseksjonalitet retter kritikk mot vitenskapelige studier av undertrykkelse. De hevder at studiene har en ensidig vektlegging av kjønn, klasse eller minoritetsstatus. Forskere på interseksjonalitet mener at denne endimensjonaliteten er kunstig, da individenes livsførsel er preget av en samtidighet i de nevnte forhold (King, 1988; Glenn, 1996; Browne & Misra, 2003; de los Reyes & Mulinari, 2005; McCall, 2005). I deres øyne er individene ikke bare kvinner, eller bare minoriteter, men begge deler samtidig. Sammenføyningen av dimensjonene vil ha en gjensidig påvirkning, slik at: «... gender is racialized and race is gendered» (Glenn, 1996: 4). Kompleksiteten i den sosiale posisjonen vil prege individets identitetsformasjon, men også samfunnet i den grad at posisjonene underlegges ulike sosiale mekanismer. Ved siden av å hevde at sosiale posisjoner står i relasjon til hverandre, er forskere innenfor interseksjonalitet også opptatt av makten som ligger nedfelt i de sosiale posisjonene. Collins (1996: 270) hevder at kategoriene på de ulike dimensjonene samvarierer, slik at kvalitetene på den ønskede siden (mann, overklasse, majoritet) utgjør den hegemoniske posisjonen. Denne posisjonen står i en hierarkisk relasjon til andre sosiale posisjoner (kvinne, arbeiderklasse, minoritet).

Forskere som opererer innenfor et interseksjonalitetsperspektiv søker altså å bryte med enfaktoranalyser av sosial klasse, kjønn eller minoritetsstatus. Ved å forene det de anser for atskilte dimensjoner i tidligere forskning, vil de bringe ”usynlige” posisjoner frem i lyset (de los Reyes & Mulinari, 2005). For å forstå hvordan dette berører individene og de sosiale

posisjonene de besitter, må kjønn, klasse og etnisitet tenkes inn i samme teoretiske rammeverk.²⁵

3.3.2 Forankring og metode

Interseksjonalitetsbegrepet har oppstått i møtet mellom feministisk teori, postkolonial teori og *Black feminism*.²⁶ (Lykke, 2005). Begrepet interseksjonalitet er direkte oversatt fra det engelske ”intersectionality” og viser til to eller flere dimensjoners samtidighet. Begrepet er blitt kritisert for å ha for stor likhet med det engelske ordet for veikryss (intersections). Det språklige bildet viser da et punkt hvor to eller flere dimensjoner møtes, men deretter fortsetter langs hver sine løyper. Det får dimensjonene til å fremtre som isolerte og statiske, mens det egentlig er snakk om dynamiske, kontekstavhengige og relasjonelle sammenføyninger som ikke brytes opp (Lykke, 2005).

Interseksjonalitetsperspektivet er en del av videreutviklingen til feministisk og antirasistisk teori. Interseksjonalitet er forankret innenfor *Black feminism* (Browne & Misra, 2003), som på mange måter var resultatet av den antirasistiske kritikken av den hvite middelklassefeminismen (de los Reyes & Mulinari, 2005). *Black feminism* vektla dikotomien mellom hvit og svart, mens overgangen til et multikulturelt samfunn har bidratt til utviklingen av en multikulturell feminisme (King, 1988; Browne & Misra, 2003). Relevansen av en multikulturell feminisme fremfor en monokulturell er spesielt fremtredende når Husted mfl. (2000) viser at minoritetskvinnenes suksess på arbeidsmarkedet i Danmark varierer med landbakgrunn. Studien illustrerer at struktureringen ikke bare følger store kategorier som ”minoritet” og ”majoritet”, men at det også er forskjeller mellom personer av ulik landbakgrunn. I følge Browne og Misra (2003) er det noen mindre stridigheter rundt konseptualiseringen av interseksjonalitet.²⁷ Steinbugler, Press

²⁵ Klasse er blitt innarbeidet som en av de konvensjonelle standardene i interseksjonalitet (King, 1988; Glenn, 1996; Browne & Misra, 2003). I mitt datamateriale er ikke opplysninger om foreldrene tilgjengelige for flertallet av minoritetene, grunnet deres innvandringsstatus. Det er derfor ikke mulig å måle sosial bakgrunn, med de fleste tilhører selv middelklassen ettersom alle har høyere utdanning.

²⁶ Teoretikere innenfor *Black feminism* mente feminismen langt på vei overså situasjonen til fargede kvinner og deres posisjon i to undertrykte grupper. *Black feminism* teoretiseres derfor fra standpunktet til fargede kvinner (Calhoun mfl., 2002). Det er imidlertid ikke alle feminister som vil støtte opp om skillet mellom feminisme og *black feminism*.

²⁷ Ifølge Browne & Misra (2003:489) knytter uenighetene seg til de underliggende årsakene for kjønns- og raseundertrykking hvorvidt gjensidigheten i kjønn og rase er allstedsnærværende eller betinget og tilslutt hvorvidt fargede kvinner erfarer diskriminering knyttet til disse interseksjonene.

og Dias (2006) mener likevel at disse stridighetene er av underordnet karakter, og at det er en generell enighet rundt grunnlaget for perspektivet:

«First and fundamentally, intersectionality is the theory that race, gender, class, and sexuality are socially defined categories whose meanings are historical contingent Second, specific locations in this matrix of intersecting hierarchies create a unique set of experiences that involve more than the sum of their parts, and reflect the multiplicative nature of intersecting oppressions Third, intersecting forms of domination create both oppression and opportunity Fourth, because hierarchies of power are cross-cutting, it is likely that a person will be simultaneously advantaged by particular identities and disadvantaged by others Finally, these hierarchies intersect at all levels of social life, in both social structure and social interaction» (Steinbugler, Press & Dias, 2006:807-808).

Noen av grunnsetningene er ikke spesielle for interseksjonalitet. De fleste sosiologer vil i dag støtte opp om det konstruktivistiske perspektivet (Calhoun, Gerteis; Moody, Pfaff & Virk, 2002). Det å bringe kompleksitet inn i en endimensjonal sosiologisk analyse, er heller ikke nytt som følge av interseksjonalitetsperspektivet. I norsk sosiologi har for eksempel Arild Gjertsen (1978) og Gunn E. Birkelund (1992) sett på sammenføyningen av klasse og kjønn. Interseksjonalitet møter imidlertid et problem i forhold til hvor komplekse analysene skal gjøres. Innenfor *Black feminism* er det dominansmatrisen mellom kjønn, rase og klasse som har gjort seg gjeldende (Collins, 1999). De førstnevnte har også vært mest prominente innenfor interseksjonalitet, men seksuell legning, landbakgrunn og innvandring har også vært trukket inn. I følge Calhoun mfl. (2002) er det uavklart hvorvidt det er mulig å beslutte, teoretisk eller empirisk, hvor mange dimensjoner som bør betraktes.

Kategorier og metoder for å studere interseksjonalitet

Det har vært noe debatt rundt metodene som benyttes for å studere interseksjonalitet. Debatten bunner i stridigheter rundt det teoretiske grunnlaget for kategoriene, og hvilken kunnskap som kan produseres gjennom bruken av kategorier. Det epistemologiske synet på kategorier har fått metodologiske konsekvenser, blant annet av at feministisk teori avviste kategoriene som analytiske verktøy (McCall, 2005). Feministisk teori arbeider innenfor det McCall (2005) kaller en antikategorisk kompleksitet, hvor de homogene kategoriene kvinne/mann er forkastet til fordel for en ubegrenset forståelse av kjønn. I følge McCall

(2005) anerkjenner teoretikere innenfor *Black feminism* kategoriene som en sosial realitet, blant annet fordi makten i kategoriene bidrar til å opprettholde, og legitimere det sosiale hierarkiet (Glenn, 1996; Browne & Misra, 2003). Hierarkiene fører igjen stereotypifiseringer, og av det følger diskriminering og reproduksjon av ulikhet (King, 1988; Kilbourne mfl., 1994; Allan & Chung, 2000). Kategoriene kan dermed brukes som et analytisk verktøy, men forskere innenfor *Black feminism* er kritiske til kategoriseringspraksiser som holder kjønn og etnisitet atskilt (McCall, 2005). Innenfor *Black feminism* blir interseksjonalitet gjerne studert i form av narrativ analyse, hvor kompleksiteten er representert i en sosial posisjon kjennetegnet av to eller flere kategorier (Collins, 1999; McCall, 2005). McCall (2005) beskriver dette som en intrakategorisk kompleksitet, fordi det er kompleksiteten i en enkelt sosial posisjon som fremmes. Selv om kvalitative metoder anses for bedre egnet til å fange kompleksiteten som følger interseksjonalitetsperspektivet (Harnois, 2005), vil kvantitative studier være fruktbare så lenge metoden får frem forskjeller mellom kvinnene (Harnois, 2005; Steinbugler mfl, 2006). Kategori- og metoddebatten er ikke bare et spørsmål om hvordan forskningen best belyser kompleksiteten i det sosiale, men også et spørsmål om hvilken kunnskap som produseres. Kvantitative studier av interseksjonalitet vil gi en annen kunnskap enn den som blir tilgjengelig gjennom narrative analyser (McCall, 2005). Kvantitative studier kan gi svar på hvordan ulikhet manifesteres for diverse sosiale grupper og hvorvidt det eksisterer meningsfylte forskjeller mellom de ulike sosiale gruppene på makronivå (McCall, 2005). Det åpner for en mer hypotetisk tilnærming til interseksjonalitet, som undersøker hvorvidt det er forskjeller, størrelsen på forskjellene og endring i tid, eller i forhold til kontekst (McCall, 2005). McCall (2005) kaller dette for en interkategorisk kompleksitet, og her plasserer hun også seg selv. Forskjellen mellom det intrakategoriske synet på kjønn og etnisitet som sammenvevde kategorier, og den interkategoriske tilnærmingen til interseksjonalitet som en hypotese som må undersøkes, er en av de nevnte uenighetene rundt konseptualiseringen av perspektivet (Browne og Misra, 2003). Gjennomgangen til McCall (2005) viser at dette ikke bare er en epistemologisk stridighet, men også et spørsmål om hvilke metoder som benyttes for å studere interseksjonalitet.

3.3.3 Ulike begreper

Interseksjonalitetsperspektivet har tatt i bruk flere begrep for å beskrive undertrykking som møter kvinner med minoritetsbakgrunn. En eldre forståelse av interseksjonalitet benyttet

begrepet ”dobbel-negativ”, som allerede er nevnt i forbindelse med gjennomgangen av tidligere forskning i kapittel 2. Begrepet henspiller på de sosiale hierarkiene, og at den sosiale posisjonen gradvis forverres etter hvert som den består av lavere kategorier på dimensjonene som utgjør dominansmatrisen. Minoritetskvinner er ifølge dette perspektivet de mest marginaliserte, ettersom de er kvinner, minoriteter og ofte av lav sosial bakgrunn (King, 1988). King (1988) kritiserer ”dobbel-negativ”-forståelsen for å være bundet opp av eksisterende rangeringer. Konnotasjonen i dette begrepet leder mot en forståelse av at samvariasjonen av to eller flere dimensjoner er statisk, og ikke dynamisk. Det innebærer at forholdet mellom kjønn og etnisitet fremdeles betraktes som additivt, mens et sentralt poeng i interseksjonalitet er at samvariasjonen mellom etnisitet og kjønn er relasjonell. Begrepet er etter hvert blitt forlatt i interseksjonalitetsperspektivet, men er fremdeles i bruk i andre fagtradisjoner som studerer diskriminering av kvinner med minoritetsbakgrunn. Begrepet brukes da gjerne løsrevet fra det analytiske rammeverket til interseksjonalitetsperspektivet. De tidligere nevnte studiene (Husted m. fl., 2000; Hayfron, 1998; Shamsuddin, 1998; Beach & Worswick, 1993) er et eksempel på dette. King (1988) lanserte begrepet ”multippel risiko”²⁸ i stedet. Begrepet henspiller på at kjønn og etnisitet opptrer samtidig, men at det ikke er gitt at minoritetskvinner alltid vil ha det minst heldige utfallet. Multippel risiko skisserer en fremgangsmåte som er egnet for kvantitative studier, hvor blant annet samspillsledd kan brukes for å representere finere kategoriske inndelinger (King, 1988; Kilbourne mfl, 1994). Fordi interseksjonalitet krever at alle kategoriene studeres, leder det til komplekse kvantitative modeller, som igjen fører til at modellen blir vanskeligere å fortolke. En mulighet for å redusere kompleksiteten er å utføre analysene separat for kvinner og menn, såkalt statistisk interaksjon. Fremgangsmåten vil bli beskrevet i neste kapittel.

3.3.4 Interseksjonalitet og arbeidsmarkedet.

Skillet mellom lønnet arbeid og arbeid i husholdningen, hvor førstnevnte illegges høyest verdi, er et uttrykk for en paternalistisk og kapitalistisk orden. Kvinnens integrasjon på arbeidsmarkedet ble derfor lenge betraktet som en viktig mekanisme for likestilling (Gjertsen, 1978; de los Reyes & Mulinari, 2005). Arbeidsmarkedet fortsetter likevel å være kjønnsstrukturert, med ”kvinneyrker” og flere kvinner i deltidsstillinger (de los Reyes & Mulinari, 2005). Det er også et underordningsforhold mellom minoriteter og majoriteter på

²⁸ Min oversettelse av Multiplicative jeopardy

arbeidsmarkedet, hvor minoriteter har yrker beheftet med lav sosial status (Piore, 1979). Interseksjonalitetsperspektivet hevder at disse mekanismene skaper ulike mulighetsrom, alt etter hvilke sosiale posisjoner individet besitter. Bruken av hjemmehjelper i USA er et illustrerende eksempel. Minoritetskvinner med lav sosial bakgrunn utfører husarbeid for majoritetskvinner i middelklassen. Dermed kan sistnevnte gruppe styrke sin posisjon på arbeidsmarkedet, mens førstnevnte opererer i et segment hvor mulighetene for sosial mobilitet er svært begrenset. Eksempelet belyser et hovedpoeng i *Black feminism*; kjønnsinteressene og minoritetsinteresser er ikke sammenfallende. Interessene dannes i situasjoner som oppstår mellom kategoriene.

I denne oppgaven er det arbeidstakere med høyere utdanning som er under lupen. Tidligere forskning har avdekket at kjønn og etnisitet har betydning for arbeidsmarkedstilknytning og inntektsnivå, også blant den mest kvalifiserte delen av befolkningen (Djuve & Hagen, 1995; Støren, 2004; Wiborg, 2004). I Norge har for eksempel høyt utdannede menn med minoritetsbakgrunn større sannsynlighet for å være arbeidsledige enn minoritetskvinner med samme utdanningsnivå (Støren, 2004). Denne studien viser at ”dobbel-negativ” er en dårlig analogi til den struktureringen som faktisk foregår på arbeidsmarkedet. Her er det minoritetsmenn, og ikke minoritetskvinner, som trekker det korteste strået. Årsaken kan være at arbeidsmarkedet allerede er stratifisert etter kjønn, og at minoritetsmenn underlegges andre strukturingsmekanismer fordi de er i direkte konkurranse med den dominerende gruppen. For minoritetskvinner kan det være kjønnsstrukturene som i størst grad begrenser deres muligheter på arbeidsmarkedet når de sammenlignes med majoritetsmenn (Shamsuddin, 1998; Hayfron 1998; Husted mfl, 2000).

Stereotypier som grunnlag for diskriminering

Stereotypier er et sentralt element i diskriminering og opprettholdelsen av ulikhet (Collins, 1999; Browne & Misra, 2003). Interseksjonalitetsperspektivet vektlegger at negative stereotypier bidrar til å legitimere undertrykkningen av minoritetskvinner (Collins, 1999; Browne & Misra, 2003). Makten til å spre legitimerende ideologier plasseres hos den hvite mannlige elite. Gjennom sin tilgang til produktive og politiske ressurser kan de kontrollere adgangen til institusjonene og skape en hegemonisk orden som får sosial ulikhet til å fremtre som naturlig (Collins, 1999; Browne & Misra, 2003). Om underordningsforholdene som møter innvandrerkvinner skriver Sollund: «Det blir «naturlig», ingen ser noe rart i at en

innvandrerkvinner vasker, det er dermed heller ikke noe man stiller spørsmål ved» (2004: 333-334). I dette avsnittet vil jeg se nærmere på hvilke stereotypier som kan være spesielt begrensende for minoritetskvinner i møte med arbeidsmarkedet.

Wei (1996) studerer diskriminering av asiatiske kvinner på arbeidsmarkedet i USA. Siden den asiatiske innvandringen til USA er av ny dato, mener Wei (1996) at stereotypier basert på landbakgrunn, i tillegg til statusen som farget kvinne, preger de asiatiske kvinnenes situasjon på arbeidsmarkedet. Situasjonen som Wei (1996) beskriver, har fellestrekk med den norske situasjonen i den grad den gjelder kvinner med innvandringsstatus. Stereotypiene til de asiatiske kvinnene er dårlig språkforståelse, lav kjennskap til kulturen og lav kjennskap til rettigheter, hvor sistnevnte kan føre til en lavere terskel for diskriminering (Wei, 1996: 803-804). Dette er stereotypier som også møter innvandrerkvinner i Norge.

I følge Wei (1996) dominerer stereotypier som karakteriserer asiatiske kvinner som passive og undertrykte, eller som utspekulerte og beregnende, den sosiale bevisstheten og gjør det vanskelig for asiatiske kvinner å avansere på arbeidsplassen (Wei, 1996: 801-802).

Stereotypier til innvandrerkvinner i Norge kan også ha sammenheng med synligheten av minoritetskjenntegn. Gitt den offentlige diskursen, kan kvinner som bærer religiøse hodeplagg tas for å være undertrykte og passive (Kavli, 2002). Det kan derfor tenkes at muslimske kvinner fra Pakistan, som i større grad identifiseres med hodeplagg, møter mer diskriminering enn muslimske kvinner fra Bosnia Hercegovina hvor bruk av hodeplagg er mindre vanlig. At pakistanske kvinner møter motstand på arbeidsmarkedet grunnet hodeplagget rapporteres av Kavli (2002). Rogstad (2006) viser imidlertid at opplevd diskriminering mellom pakistanere og bosniere var tilnærmet lik, men han skiller ikke på kjønn.

Dersom arbeidsgiver holder stereotypier som at minoritetskvinner får mange barn, eller at de velger å være hjemme mens barna er små, kan det medføre at minoritetskvinner velges bort når arbeidsgiver rekrutterer ny arbeidskraft (Kavli, 2002). Investering i arbeidskraft innebærer kostnader, og de potensielle kostnadene ved tap av arbeidskraft, for eksempel ved svangerskapspermisjoner, er høyere i de høyeste segmentene av arbeidsmarkedet.

Diskriminering knyttet til barneomsorg er et reelt problem for majoritetskvinner også, men arbeidsgivere har lengre erfaring med majoritetskvinner i arbeidsmarkedet. Det kan ha

medført at arbeidsgiverne er mindre usikre på majoritetskvinns karrierevalg etter barn, enn på minoritetskvinner fremtidige valg.

Wei (1996) trekker også frem referansen til minoritetskvinner som "twofers" (to for èn) på arbeidsplasser som har kvinner og minoriteter i sin rekrutteringspolitikk, slik også mange norske arbeidsplasser har. Denne merkelappen viser til at minoritetskvinnene er i bedriften grunnet politikken, og ikke deres kompetanse (Wei, 1996: 803). Kvinnene blir bedriftenes alibi for en inkluderende ansettelsespraksis. Debatten rundt den forhenværende statssekretæren i barne- og likestillingsdepartementet som et "innvandreralibi" illustrerer poenget.²⁹ Det blir her relevant å trekke inn Kanter's teori om "tokens".³⁰ Token- situasjonen oppstår når noen er i ekstremt undertall, som for eksempel å være det eneste mørkhudede medlem i regjeringen. Et token blir et symbol for sin gruppe, heller enn et enkeltindivid. I kraft av sin stilling som token er minoritetskvinnene godt synlig, men statusen kan overskygge prestasjonene.³¹ I det nevnte eksempelet var det identiteten som innvandrersom ble vektlagt, mens det i andre situasjoner kan være kjønn. For eksempel mente de kvinnelige sivilingeniørene i Sollunds (2004) studie at det var deres status som kvinner i et mannsdominert yrke som utgjorde den største utfordringen for dem. Eksemplene viser dynamikken i det å være underlagt to stratifiseringssystem.

Muligheter for mobilitet

Minoritetskvinnene kan også ha et annet mulighetsrom for intern mobilitet. I forhold til teorien om homososial reproduksjon (Kanter, 1977) er ledere disponerte til å velge personer som deler deres karakteristikk, fordi det både reduserer usikkerheten ved det ukjente og styrker troen på at personer som "oss" fortjener lederposisjoner. Minoritetskvinnenes muligheter kan dermed være begrenset på to fronter, siden de er forskjellige fra mannlige ledere og kvinnelige ledere med majoritetsbakgrunn. Blant kvinnene i Sollunds (2004) karrieregruppe opplevde de nevnte sivilingeniørene det å bli holdt utenfor det uformelle

²⁹ Merkelappen "Innvandreralibi" ble tildelt statssekretæren fordi utnevnelsen av henne kom sent og etter at det var uttrykt kritikk pga mangelen på personer med synlig minoritetsbakgrunn i regjeringen (Aftenposten, 29.10.05).

³⁰ Kanter (1977) skrev om kvinner i organisasjonskulturer dominert av menn. Hun fremhever at mekanismene hun beskriver ikke er kjønnsspesifikke, men heller kobles til en underordnet sosial posisjon.

³¹ Den forhenværende statssekretæren har selv stilt spørsmål med sin tildelte rolle som innvandreralibi, en merkelapp som insinuerer at hun ikke ble valgt på grunnlag av sine faglige kvalifikasjoner (Aftenposten, 13.01.07).

nettverket som et hinder for mobilitet. Ekskluderingen relaterte de spesielt til at de var kvinner i et mannsdominert yrke, men også at de var innvandrerkvinner.

For minoritetskvinner kan også omgivelsenes preferanse for diskriminering slå hardere inn når det gjelder høyere samfunnsposisjoner (Arrow, 1973). Motviljen og fordommene kan styrkes når det kommer til å underordne seg en minoritetskvinne i lederposisjon. Det kan tenkes at fordommene ikke gjelder underordning, men innvandrerkvinner i lederstillinger generelt. Sitatet refererer til en innvandrerkvinne som ble avskjedighet fra sin lederstilling etter et lederbytte i organisasjonen:

”...fordi direktøren hadde så stor makt, har han imidlertid kunnet bruke den til å stadfeste de normer han mente skulle være gjeldende, og de involverte kanskje ikke en kvinne med innvandrerbakgrunn i lederposisjon” (Sollund, 2004:300).

Kaners (1977) teori om tokens er også relevant i forhold til mobilitet. Kanter (1977) hevder at tokens må jobbe dobbelt så hardt for å synes, og samtidig vokte seg for å ikke overskygge den dominante gruppen, hvis de ønsker å lykkes i organisasjonen. Statusen som tokens kan hindre minoritetskvinnenes interne mobilitet, både fordi deres tilstedeværelse overskygger kvalifikasjonene, og fordi de holdes på en armlengdes avstand fra de uformelle kollektivdannelsene i den dominante gruppen. Gisela og Sofia, de kvinnelige sivilingeniørene i Sollunds (2004: 298) studie, bekrefter dette. Sofia ble også tildelt en rolle som psykoterapeut for de mannlige kollegaene, en rolle som sammenfaller med stereotypen av kvinnen som omsorgsperson (Kanter, 1977). De andre kvinnene i Sollunds (2004) karrieregruppe har i større grad lykkes med å skape seg en karriere hvor de har fått bruke utdannelsen sin. Sollund (2004) utelukker ikke at årsaken er at de startet i yrker hvor det var en fordel å være innvandrer, og at de hadde utdanning innenfor kvinnedominerte yrker.³²

Interseksjonalitet, nettverk og humankapital

I presentasjonen av nettverksteori (jf. Kap 3.2) ble det sagt at kvantiteten i individenes nettverk var av betydning for dets effekt som jobbformidler. Få representanter av en minoritetsgruppe i høye stillinger kan da føre til at minoritetskvinnene må søke via formelle

³² De tre andre kvinnene arbeidet som morsmålslærere og rådgivning for flyktninger og innvandrere.

kanaler (Granovetter, 1995; Petersen mfl., 2000). Wei (1996) hevder at det kan være ekstra vanskelig for asiatiske kvinner å avansere på arbeidsplassen i forhold til fargede kvinner i USA, fordi det er få asiatiske kvinner som besitter høye posisjoner. Denne påstanden er i tråd med nettverksteorien. Utstrakt bruk av nettverk ved ansettelser og opprykk blir da en form for strukturell diskriminering, fordi mulighetsrommet til personer som står utenfor nettverket begrenses.

I følge humankapitalteori er det kunnskapen som er av interesse når det skal ansettes høyt utdannet arbeidskraft. Det blir antatt at det er universalistiske og meritokratiske vurderinger som står bak ansettelser av kvalifisert arbeidskraft (Bills, 2004: 46). Fra et interseksjonelt ståsted kan humankapitalteori kritiseres for å ikke ta høyde for at utdanningens verdi er betinget av bakgrunn og individenes posisjon i det sosiale hierarkiet.

3.4 Oppsummering av teori og utledning av hypoteser

De tre forrige punktene presenterte ulike teoretiske tilnærminger som kan benyttes for å forklare innvandrerkvinnens tilpasning på arbeidsmarkedet. Nå vil jeg benytte det teoretiske rammeverket, sammen med tidligere forskning, til å utlede hypoteser for empirisk testing av minoritetskvinnens arbeidstilknytning og inntekt. På bakgrunn av problemstillingene presentert i innledningen vil jeg lansere fem hypoteser om arbeidstilknytning og fem hypoteser om inntekt. Nullhypotesene som stipulerer ingen forskjeller stilles ikke opp i teksten, men i følge metodisk konvensjon er det de som testes i analysene. Datamaterialet inneholder opplysninger knyttet til tilbudssiden på arbeidsmarkedet, dvs. at jeg har grunnlag for å teste hypoteser knyttet til egenskaper ved arbeidstakerne. Siden humankapitalteori forklarer forskjeller på arbeidsmarkedet med utgangspunkt i individets ressurser, er det humankapitalteorien som er mest sentral for utformingen av forskningsspørsmål i denne oppgaven. Humankapital operasjonaliseres her som formell utdanning, potensiell arbeidserfaring og botid.³³ Humankapitalmodellen måler betydningen av utdanning som antall år i utdanningssystemet (Becker, 1993; Chiswick, 1978). Her brukes fullførte utdanninger i stedet. Fullført utdanning gir antakeligvis en mer korrekt beskrivelse av utdanningens verdi i arbeidsmarkedet, spesielt i yrker som er lisensbelagte. Ettersom

³³ Se metodekapittel for operasjonalisering av variablene.

utdanningene er ervervet i Norge, vil betydningen av botid først og fremst indikere bedring i språklige og kulturelle ferdigheter og opparbeidelse av nettverk.

Det blir ikke utledet noen hypoteser på bakgrunn av nettverksteori og interseksjonalitetsperspektivet, siden det ikke finnes opplysninger i mitt datamateriale om forhold som kan knyttes direkte til disse teoriene. Teoriene utgjør imidlertid et bakteppe for å forklare eventuelt gjenværende forskjeller av humankapital teori (Turner, 1952).

3.4.1 Hypoteser for innvandrerkvinner

En fellesnevner i interseksjonalitetsperspektivet, landspesifikk humankapitalteori og nettverksteori er at innvandrernes posisjon på arbeidsmarkedet fremholdes som mindre privilegert sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Den landspesifikke humankapitalteorien tilsier at innvandrere har lavere yrkesaktivitet sammenlignet med majoritetsbefolkningen etter innvandring, men at forskjellene avtar med økende botid. Endringen som følge av botid skal da reflektere en forbedring av ressurser som er av betydning for suksess på arbeidsmarkedet, som språkkunnskap, et utvidet nettverk og kjennskap til mottakslandets arbeidsmarkedsinstitusjoner (Chiswick, 1978). Nyankomne innvandrere har en marginal posisjon på arbeidsmarkedet hvor de er mer utsatt for arbeidsledighet (Chiswick & Hurst, 2000). En konsekvens av manglende landspesifikk humankapital er at innvandrerne begynner i yrker under sitt kvalifiseringsnivå (Chiswick, 1978). Det gir følgende hypoteser for forholdet mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner:

H₁ Arbeidstilknytning:

Innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinner, men forskjellene avtar med økende botid.

Gitt forventningen om lavere arbeidstilknytning blant innvandrerkvinner forutsettes det derfor at inntektssammenligninger skjer mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner med lik grad av arbeidstilknytning.

H₁ Inntekt:

Innvandrerkvinner har lavere årsinntekt enn majoritetskvinner, men forskjellene avtar med økende botid. Forutsatt at de har samme nivå av arbeidstilknytning.

Blir hypotesene støttet vil det indikere at utdanning regulerer tilgangen til de høyeste stillingene på arbeidsmarkedet. Innvandrerkvinnene starter i en relativt marginal posisjon på arbeidsmarkedet, men avanserer mot en mer sentral plassering etter hvert som de tilegner seg språkkunnskaper, flere nettverkskontakter og kunnskap om det norske arbeidslivet. Siden det blir bedre samsvar mellom kvalifikasjoner og jobb, vil inntektene i innvandrerbefolkningen stige raskere enn blant majoritetsbefolkningen (Chiswick, 1978).

En avkreftelse av hypotesene vil ikke være ensbetydende med at formelle kvalifikasjoner har liten betydning for innvandrerkvinnenes integrering på arbeidsmarkedet. Forskjellene kan ha rot i sammensetningen av humankapital. Her er det bare mulighet til å måle generell humankapital, mens vi tidligere har sett at også spesifikk humankapital har betydning. En annen mulig årsak kan være at innvandrerkvinner mangler nettverk som kan formidle jobbinformasjon, eller at deres nettverk formidler jobbinformasjon i andre segmenter av arbeidsmarkedet. En avkreftelse kan også innebære at diskriminering rammer minoritetskvinner på en annen måte enn majoritetskvinner, som antatt i interseksjonalitetsperspektivet.

Hypoteser for utdanningslengde

I følge humankapitalteori er høyere utdanning en investering i egen produktivitet, og arbeidstakere med høy produktivitetsevne antas å være mer attraktive for arbeidsgivere. Gitt at høyeregradsutdanning krever en større personlig investering enn laveregradsutdanning, betyr det at den høyest utdannede arbeidskraften også er den mest produktive, og dermed den mest attraktive. Ettersom langvarig høyere utdanning innebærer en stor personlig investering, kan det også tenkes at individene i større grad er motivert for, og ønsker å være aktive på arbeidsmarkedet. I tillegg utgjør kvinner med høyeregradsutdanning en knapp ressurs, noe som kan gjøre at spillerommet for diskriminering blir mindre. Hernes og Knudsen (1990) viste at den positive innstillingen til innvandrere økte med utdanningsnivå, noe som kan indikere at diskriminering ut fra askripsjon er mindre utbredt i det høyest

utdannede segmentet av befolkningen. Det antas derfor at arbeidsmarkedet er mer meritokratiske for kvinner med høyeregradsutdanning. Det gir følgende hypoteser:

H₂ Arbeidstilknypning:

Det er større forskjeller i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner på lavere utdanningsnivå enn det er på høye utdanningsnivå.

H₂ Inntekt:

Forskjellen i årsinntekt mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner er lavere på høyere utdanningsnivå, enn på lave utdanningsnivå. Forutsatt at de har samme grad av arbeidstilknypning.

Får hypotesene støtte tyder det på at utdanning har større betydning i den mest kvalifiserte delen av arbeidsmarkedet, og at utdanning er en ressurs som kan utjevne forskjeller mellom minoritet og majoritet.

En mulig avkreftelse av hypotesen kan tolkes i retning av økt grad av preferansediskriminering på høyere nivå (Arrow, 1973). Da nettverk er en sentral rekrutteringsmekanisme til de høyest rangerte stillingene i bedriftshierarkiene (Kanter, 1977; Granovetter, 1995) kan en avkreftelse av hypotesene også skyldes at minoritetskvinnene har mindre utstrakte nettverk, og færre nettverkskontakter i relevante posisjoner.

3.4.2 Hypoteser for kvinnelige etterkommere

Utgangspunktet for de kvinnelige etterkommerne er noe annerledes enn for innvandrerkvinnene. Personer som er født og/eller oppvokst i Norge har mest sannsynlig gått i norsk skole, og har lik formell utdanning som majoritetskvinnene. Rasjonalitetskravene som ligger til grunn for humankapitalteorien vil da tilsi at arbeidsgiver vil ansette den mest produktive arbeideren, uten å skille på bakgrunn. Med basis i humankapitalteorien knytter det seg en forventning til lik grad av sysselsetting og inntekt mellom kvinnelige etterkommere og kvinner med majoritetsbakgrunn. Tilsvarende forutsetning er gjort hos Heath og Yu (2006) og Bevelander og Groeneveld (2006).

H₃ Arbeidstilknytning:

Det er ingen forskjeller i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning.

H₃ Inntekt:

Det er ingen forskjeller i årsinntekt mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning.

Blir hypotesene støttet tyder det på at utdanningsmessige kvalifikasjoner har betydning for sysselsetting og inntekt, ikke bakgrunn. Det noe usikkert hvilken betydning nettverk vil ha for etterkommernes arbeidsmarkedsdeltakelse. På den ene siden kan oppvekst i Norge ha gitt etterkommerne en bredere kontaktflate i majoritetsbefolkningen sammenlignet med innvandrerkvinnene. På den andre siden bor flertallet av etterkommerne i byer.³⁴ Stor etnisk konsentrasjon i enkelte bydeler kan medføre at kontakten med etniske nordmenn svekkes grunnet bosetning i etniske enklaver (Heath & Cheung, 2007).

Dersom det er forskjeller mellom etterkommerne og majoritetskvinnene etter kontroll for utdanning, kan det også tyde på diskriminering på grunnlag av minoritetsbakgrunn. Etterkommerne blir trolig utsatt for mindre statistisk diskriminering enn innvandrere, fordi de kan dokumentere utdanning fra velkjente institusjoner gjennom hele utdanningsløpet. I en studie av rekruttering av høyt utdannede minoriteter fant Lødding (2003) en mer positiv innstilling til å rekruttere etterkommere enn innvandrere, grunnet språk og utdanningshistorikk. På den andre siden kan etterkommerne i like stor grad som innvandrere være hemmet av fremmedartet utseende og navn.

3.4.3 Hypoteser for familieforhold

I oppgaven tar jeg også sikte på å undersøke hva barneomsorg har å si for kvinnenes arbeidsdeltakelse. Det kjent at småbarnsfasen reduserer kvinners sannsynlighet for å være heltidsansatt (Jensen, 2000; Abrahamsen, 2002). Forventningene til at mor skal være hjemmeværende i småbarnsfasen er likevel større blant minoritetsbefolkningen enn i majoritetsbefolkningen (Kavli, 2002). Det er imidlertid ikke undersøkt om den samme

³⁴ I mitt datasett bor 61 % av etterkommerne i en by, hvorav 74 % bor i Oslo.

tendensen også finnes blant høyt utdannede minoritetskvinner. Størstedelen av innvandrerkvinnene i Norge har lav utdanning og lav inntekt. Vi vet at tradisjonelle kjønnsroller står sterkere i lave sosiale lag, og det kan således være at sammenføyningene av kjønn, middelklasse og etnisitet vil gi andre familiemønster enn hva som er vanlig blant innvandrerkvinner med lav sosial bakgrunn. Innvandrerkvinner har gjennomsnittlig flere barn per kvinne sammenlignet med majoritetskvinnene, men her er det store variasjoner etter landbakgrunn (Byberg, 2002). Ifølge humankapitalteori synker antallet barn per kvinne i moderne samfunn, både fordi utdanningsnivået stiger og fordi foreldrene vil investere mer i hvert enkelt barn for at de skal ha mulighet til å reprodusere foreldrenes klasseposisjon (Becker, 1993). Det kan hende at minoritetskvinnene inngår et kompromiss hvor de velger å følge kulturelle tradisjoner, men i stedet får færre barn. En liten barnefamilie er på mange måter en forutsetning for kvinnens yrkesaktivitet (Djuve & Hagen, 1995). Deltidsarbeid kan også være et mulig kompromiss for høyt utdannede minoritetskvinner tilhører et tradisjonelt familiesystem (Dale mfl., 2002). Hvis det er tilfelle vil den forventede inntektsforskjellen mellom mødre med minoritetsbakgrunn og majoritetsbakgrunn svekkes etter kontroll for grad av arbeidstilknypning.

H₄ Arbeidstilknypning:

Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling avtar mer for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere etter at de har fått barn, enn tilfellet er for majoritetskvinner.

H₄ Inntekt:

Det å ha barn reduserer årsinntekten i større grad blant innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere, enn for majoritetskvinner.

3.4.4 Hypoteser for landbakgrunn

Både landspesifikk humankapitalteori og interseksjonalitet rommer muligheten for at arbeidsdeltakelse og inntekt varierer med landbakgrunn. I følge den landspesifikke humankapitalteorien er innvandringsmotiv, kulturell og språklig avstand mellom hjemland og mottaksland av betydning for tiden innvandrerne bruker for å opparbeide seg landspesifikk humankapital for mottakslandet (Chiswick, 1978; Chiswick & Miller, 2002). Å ta landbakgrunn inn i analysene vil derfor gi en mer presis estimering av mulighetene på

mottakslandets arbeidsmarked, fordi personer fra samme land ofte har samme innvandringsårsak. Det vil også ta høyde for hvor mye ”nytt” som må læres i forhold til språk og kultur (Chiswick og Miller, 2002). Kontroll for fødeland kan også fange opp noe av ulike grader av diskriminering som møter personer med forskjellig landbakgrunn (Chiswick & Miller, 2001). Jeg vil ikke bruke Bevelanders (2005) utvidede humankapitalmodell, som benytter språklig distanse, kulturell avstand og innvandringsårsak for å predikere innvandrerkvinnenes sannsynlighet for å være sysselsatt på det svenske arbeidsmarkedet. I stedet vil jeg basere hypotesene på tidligere studier som viser at kvinner med bakgrunn fra Chile, Bosnia Hercegovina og Iran har den høyeste andelen i heltidsarbeid blant kvinner med flyktningbakgrunn (Byberg, 2002). Kvinner med bakgrunn fra Polen, Chile og Bosnia Hercegovina hadde de høyeste inntektene blant kvinner med flyktningbakgrunn (Byberg, 2002).³⁵

H₅ Arbeidstilknytning:

Forskjellen i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er mindre for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina, Vietnam og Iran, enn innvandrerkvinner med bakgrunn fra de øvrige landene.

Siden disse landene hadde høy yrkesaktivitet i totalbefolkningen er det nærliggende å tro at kvinnene fra disse landene har en sterk arbeidsmarkedsorientering. I det høyest utdannede segmentet, som jeg studerer her, vil kvinnene antakelig ha et ønske om yrkesaktivitet uavhengig av landbakgrunn. En høy yrkesaktivitet i totalgruppen kan likevel slå positivt ut for andelen i heltidsarbeid blant høyest utdannede kvinnene, hvis det er en større aksept for kvinners yrkesaktivitet.

H₃ Inntekt:

Forskjellen i årsinntekt mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er mindre for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Polen, Chile og Bosnia Hercegovina, enn innvandrerkvinner fra de øvrige landene.

³⁵ Jeg har ikke lyktes i å finne frem til tilsvarende statistikk for landbakgrunn basert på hele den kvinnelige innvandrerbefolkningen.

I totalbefolkningen har en høy andel av polske og chilenske kvinner høyere utdanning, i forhold til kvinner fra andre land. Det kan derfor tenkes at disse landene ikke skiller seg like mye ut når de sammenlignes med andre høyt utdannede kvinner.

4 Data og metode

I dette kapitlet vil jeg presentere datamaterialet som ligger til grunn for de kommende analysene. Her vil jeg også gjøre rede for hvilke avgrensninger som gjøres i datamaterialet. Deretter vises operasjonaliseringen av de avhengige og uavhengige variablene. Avslutningsvis beskrives analysemetodene som blir benyttet i kapittel 5 og kapittel 6.

4.1 Beskrivelse av datamaterialet

Datamaterialet som brukes i denne oppgaven ble gjort tilgjengelige for meg gjennom forskningsprogrammet ”Educational Careers, Attainment, Qualification and Transition to Work” ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi (UiO). Datamaterialet består av registerdata hentet fra Statistisk sentralbyrås (SSB) nasjonale database for utdanning (NUDB). Databasen registrerer alle som tar eller har tatt utdanning i Norge siden 1970 og frem til i dag. I denne oppgaven ser jeg på kandidater født i perioden 1955 til 1982 som har fullført utdanning i perioden 1974 til 2001. Data om sysselsettingsstatus og inntekt er hentet fra SSBs trygderegister (FD – trygd) for 2002. Det vil si at datasettet består av tverrsnittsdata med opplysninger fra inntektsåret 2002 for personer med høyere utdanning i aldersgruppen 20 til 47 år.

4.1.1 Avgrensning i datamaterialet

Studenter som bygger videre på laveregradsutdanning eller av andre grunner fortsetter utdanningsløpet er tatt ut av datasettet. Det er gjort fordi oppgavens tema er arbeidstilknytning, i form av sannsynlighet for stabil tilknytning i en heltidsstilling, og inntekt. I den grad studenter jobber ved siden av studiene er det deltidsarbeid som er mest aktuelt (SSB, 1998: 12). Studiestøtte fra Statens lånekasse er hovedinntektskilde til 67 % av studentene, mens 20 % livnærer seg på eget arbeid (SSB, 1998: 15). Studiefinansiering inngår ikke som en del av inntektsmålet i denne oppgaven. Studentene som gruppe har dermed et arbeidsmønster og et inntektsgrunnlag som avviker fra arbeidsstyrken forøvrig.

Det er en relativt stor forskjell i gjennomsnittsalder mellom de kvinnelige etterkommerne (29 år) og majoritetskvinne (35 år). En aldersforskjell av denne størrelsen kan bety at kvinnene befinner seg i ulike livsfaser, som igjen vil ha betydning for yrkesaktiviteten. Med

utgangspunkt i nettverksteori er det også ønskelig å sammenligne etterkommerne med majoritetskvinner med samme gjennomsnittsalder, da yngre arbeidstakere gjerne har mindre funksjonelle nettverk fordi de er nye aktører på arbeidsmarkedet. Etterkommerne blir derfor sammenlignet med et aldersbegrenset utvalg av majoritetsbefolkningen hvor begge gruppene har gjennomsnittsalder 29 år.³⁶

Avgrensninger i analysene av arbeidstilknytning

Blant respondentene i datasettet er det i overkant av 10.000 selvstendig næringsdrivende. I analysene av arbeidstilknytning vil denne gruppen bli holdt utenfor. Dette skyldes at informasjonen om arbeidsmengde er svært begrenset. Det er verken opplysninger om stillingsprosent, eller hvor mange timer de selvstendige legger ned i et årsverk. Antallet respondenter i analysen av arbeidstilknytning er gjengitt i tabellene nedenunder. Her vises også antallet menn, da disse analysene er tilgjengelige i appendiks B (jf. Del 4.5):

Tabell 4-1: Antall respondenter i analysen av arbeidstilknytning for etterkommere og majoritet (29 år)

	Kvinner	Menn
Majoriteten	71920	52771
Etterkommere	383	297
Total	72303	53068

Tabell 4-2: Antall respondenter i analysen av arbeidstilknytning for innvandrere og majoritet (35 år)

	Kvinner	Menn
Majoriteten	141059	116045
Innvandrere	4761	4954
Total	145820	120999

³⁶ Jeg har også gjennomført analyser uten aldersjusterte utvalg. I forhold til den aldersbegrensede analysen av etterkommerne, er det bare koeffisienten for barn som endrer relativ størrelse. Den gjennomsnittlige aldersforskjellen mellom innvandrerkvinner (33 år) og majoritetskvinner (35 år) er på 2 år. Denne forskjellen indikerer ikke ulike livsfaser, og korrigeres ved kontrollvariablene for alder.

Tabell 4-3: Antall respondenter i analysen av arbeidstilknytning for landbakgrunn

	Kvinner	Menn
Majoriteten	255	223
Bosnia Hercegovina	237	287
Chile	855	134
Filippinene	382	315
India	360	756
Iran	274	372
Pakistan	533	235
Polen	416	119
Russland	265	386
Serbia og Montenegro	308	366
Vietnam	146793	121618
Total	150678	124811

Avgrensninger i analysene av inntekt

Analysene av årsinntekt inkluderer alle personer som hadde positiv inntekt i 2002.

Avgrensningen gjøres fordi logaritmen av inntekt brukes i analysene, og logaritmer er bare definert for positive verdier (Skog, 2004). Negative inntekter er registrert blant noen selvstendig næringsdrivende, og skyldes tilretteleggelsen i skattesystemet. I likhet med analysene for arbeidstilknytning vil etterkommerne sammenlignes med et utvalg av majoritetsbefolkningen som har gjennomsnittsalder 29 år. Antallet respondenter i analysene av inntekt er gjengitt i tabellene nedenunder, også her vises antallet menn som inngår i analysene (appendiks B):

Tabell 4-4: Antall respondenter i analysen av inntekt for etterkommerne (29 år)

	Kvinner	Menn
Majoriteten	69328	51200
Etterkommere	338	273
Total	69666	51473

Tabell 4-5: Antall respondenter i analysen av inntekt for innvandrerne (35 år)

	Kvinner	Menn
Majoriteten	146793	121618
Innvandrere	6501	6912
Total	153294	128530

Tabell 4-6: Antall respondenter i analysen av inntekt for landbakgrunn

	Kvinner	Menn
Majoriteten	241	206
Bosnia Hercegovina	191	246
Chile	709	117
Filippinene	301	228
India	287	621
Iran	175	330
Pakistan	430	196
Polen	347	81
Russland	182	288
Serbia og Montenegro	266	310
Vietnam	141059	116045
Total	144188	118668

Hvorfor avviker totalsummen i hver tabell?

Antallet respondenter i analysen av innvandrerbefolkningen og innvandrere etter landbakgrunn er ikke sammenfallende fordi innvandrere med annen landbakgrunn enn de utvalgte landene er holdt utenfor i sistnevnte analyse. Antallet respondenter i analysene av arbeidstilknytning og inntekt er forskjellige fordi det er to ulike utvalg som behandles. I analysene av arbeidstilknytning undersøkes sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for samtlige personer i arbeidsdyktig alder, med unntak av de selvstendig næringsdrivende. I analysene av inntekt undersøkes inntektsforskjeller mellom personer som har hatt inntektsgivende arbeid i 2002, med unntak av de selvstendig næringsdrivende som gikk i minus.

4.2 Operasjonaliseringer av variablene

Operasjonaliseringen av variablene viser hvilke verdier som tilordnes de ulike kategoriene på variablene. Her presenteres operasjonaliseringen av de avhengige variablene først, deretter de uavhengige variablene. Jeg viser kvinnenens fordeling på de avhengige variablene, og for de uavhengige variablene som står sentralt i oppgaven, som utdanningslengde, barn og botid.

4.2.1 Operasjonaliseringer av de avhengige variablene

Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling

Variabelen ”stabilt tilknyttet en heltidsstilling” er en kategorisk variabel på nominal nivå. Variabelen er basert på en kontinuerlig og tre kategoriske variabler. Den kontinuerlige variabelen måler antall dager i sysselsetting, fra 0 til 365 dager. De tre kategoriske

variablene identifiserer personer som arbeidet heltid (>30 t), deltid (<30 t) og som hadde ukjent tidstilknøyning (hovedsakelig selvstendig næringsdrivende). På bakgrunn av den informasjonen som ligger i disse variablene konstrueres den nye variabelen ”stabilt tilknyttet en heltidsstilling” som har verdiene 0 og 1. Personer som har vært heltidsansatt i minst 300 dager gis verdien 1. Personer som har vært tilknyttet i en heltidsstilling i færre enn 300 dager, eller hatt deltids- eller ukjent tilknytnøyning gis i likhet med personer som har vært utenfor arbeidsmarkedet verdien 0 på den samme variabelen. For personer som har to arbeidsforhold er variabelen kodet slik at det mest tidkrevende arbeidsforholdet er gjort gjeldende. Krysstabeller viser at forholdet mellom minoritetskvinner og majoritetskvinner i stabil/ustabil arbeidstilknøyning er tilnærmet likt for 365 som 300 dager. Det vil imidlertid alltid være litt bevegelse i arbeidsstyrken, derfor ilegges kuttpunktet litt slingringsmonn.

Grunnen til at jeg har valgt å se på heltidsarbeid er fordi full stilling må sies å representere en tettere tilknøyning til arbeidsmarkedet enn en deltidsstilling. To av tre etnisk norske kvinner med høyskole eller universitetsutdanning har en heltidsstilling. Det er i denne gruppen at andelen heltidsarbeidende har vist den kraftigste økningen de seneste årene (Jensen, 2000: 24). I datasettet som benyttes i denne oppgaven er deltidsarbeid mer utbredt blant minoritetskvinner (33 %), enn blant majoritetskvinner (19 %). Det er imidlertid vanskelig å avgjøre om denne forskjellen i deltidsarbeid skyldes personlige valg, eller vanskeligheter med å få innpass på arbeidsmarkedet (Dale mfl., 2002). Fordelingen på arbeidstilknøyning for de ulike gruppene er vist i tabellen under.

Tabell 4-7: Fordelingen på stabil tilknøyning i en heltidsstilling for kvinner

	Stabilt tilknyttet (1)	Ustabilt tilknyttet (0)	N
Etterkommere	51 %	49 %	383
Majoriteten (29 år)	60 %	40 %	71920
Innvandrere	35 %	65 %	6501
Bosnia H.	53 %	47 %	255
Chile	37 %	63 %	237
Filippinene	39 %	61 %	855
India	39 %	61 %	382
Iran	39 %	61 %	360
Pakistan	30 %	70 %	274
Polen	45 %	55 %	533
Russland	31 %	69 %	416
Serbia og M.	34 %	66 %	265
Vietnam	53 %	47 %	308
Majoriteten (35 år)	60 %	40 %	146793

Inntekt

Variabelen for inntekt er en kontinuerlig variabel på forholdstallsnivå. Inntektsmålet består av samlet yrkesinntekt i 2002, inkludert næringsinntekter for selvstendig næringsdrivende. Dagpenger, studielån eller andre stønader er ikke med i målet. Fordi det ikke foreligger opplysninger om (avtalefestet) lønn, vil det ikke være meningsfullt å gjøre en direkte kopling mellom stillingsprosent og lønn. I stedet vil årsinntekt legges til grunn i analysene. Arbeid er likevel hovedgrunnlaget for inntjening i inntektsmålet, noe som taler for at inntekt kan ses i forhold til utdanning og arbeidstilknytning.

Fordelingen på inntektsvariabelen viser at inntekt ikke oppfyller linearitetsforutsetningen som ligger til grunn for lineær regresjonsanalyse, men har en høyreskjev fordeling med noen uteliggere samt en ujevn fordeling av restledd.³⁷ Disse problemene kan bekjempes ved logaritmisk omkodning av inntektsvariabelen (Skog 2004: 247-248). Logaritmer strekker ut skalaen på lave nivå og presser den sammen på høye. Det betyr at det observeres relative endringer i den avhengige variabelen som følge av en enhets økning på de uavhengige variablene, i stedet for absolutt endring (Skog, 2004: 241-244). Omkodningen innebærer at fortolkningen av koeffisientene endres. Hvilken betydning det får for lesingen av analysene beskrives i presentasjonen av multippel lineær regresjon. I tabellen under er gjennomsnittsinntekten for de ulike gruppene gjengitt.

Tabell 4-8: Gjennomsnittsinntekt i absoluttverdi for kvinner

	Gjennomsnittsinntekten	N
Etterkommere	250 781,71 kr	338
Majoriteten (29 år)	262 233,55 kr	69328
Innvandrere	226 152,88 kr	4761
Bosnia H.	243 323,34 kr	241
Chile	199 463,37 kr	191
Filippinene	206 023,15 kr	709
India	256 804,19 kr	301
Iran	237 175,64 kr	287
Pakistan	204 633,22 kr	175
Polen	252 785,18 kr	430
Russland	205 119,10 kr	347
Serbia M.	235 944,19 kr	182
Vietnam	267 061,98 kr	266
Majoriteten (35 år)	281 186,73 kr	141059

³⁷ Fordelingen av restledd er undersøkt på et randomisert 10 % utvalg av datamaterialet, og viser tegn til heteroskedastisitet.

4.2.2 Operasjonalisering av de uavhengige variablene

Innvandrere

Variabelen ”innvandrere” gir verdien 1 til innvandrere, og verdien 0 til majoritetsbefolkningen.

Etterkommere

Variabelen ”etterkommer” identifiserer etterkommere med verdien 1, mens majoritetsbefolkningen gis verdien 0.

Landbakgrunn

Landbakgrunn identifiseres ved hjelp av ti dummyvariabler. Hver variabel har navn etter det landet den representerer, og verdien 1 svarer til personer med bakgrunn fra det aktuelle landet. Majoritetsbefolkningen identifiseres da ved å være de eneste som har verdien 0 på samtlige landbakgrunnsvariabler.

Utdanningslengde

Høyere utdanning klassifiseres i Norge etter BhuNus 2000, som er en internasjonal standard for utdanningsklassifisering.³⁸ Nus-koden er sekssifret, hvor første tall er nivået på oppnådd utdanning, tall to til fire er fagfelt, og fem til seks er kurskode. Den er med andre ord svært detaljert. Det er først og fremst personer som har oppnådd nivå 6 (laveregrads høyskole- eller universitetsutdanning) og nivå 7 (høyeregrads universitets- og høyskoleutdanning) som er av interesse i denne oppgaven. Svært få minoritetskvinner har oppnådd nivå 8 som er forskerutdanning. Jeg velger derfor å operere med kategoriene ”inntil fire års utdanning” som tilsvarende nivå 6, og ”over fire års utdanning” som tilsvarende nivå 7 og 8. Variabelen som måler utdanningslengde blir da en dummyvariabel hvor nivå seks kodes til verdien 0, og nivå sju og åtte får verdien 1 på variabelen ”Over fire års utdanning”.

Utdanningslengde er et sentralt mål i denne oppgaven. I følge humankapitalteori vil utdanning bidra til å styrke arbeidstilknytningen og øke inntekten. Det er derfor av interesse

³⁸ BHU står for Befolkningens Høyeste Utdanning, NUS står for Norsk Standard for Utdanningsgruppering. 2000 refererer til siste revidering (SSB, 2006).

å se hvordan kvinnene fordeler seg på utdanningslengde, da det vil ha implikasjoner for tolkningen før utdanningslengde trekkes inn i modellene.

Tabell 4-9: Fordeling på utdanningslengde

	Under fire års utdanning (0)	Over fire års utdanning (1)	N
Etterkommere	82 %	18 %	390
Innvandrere	73 %	27 %	6704
Bosnia H.	88 %	12 %	259
Chile	86 %	14 %	240
Filippinene	86 %	14 %	866
India	74 %	26 %	397
Iran	80 %	20 %	378
Pakistan	83 %	17 %	285
Polen	60 %	40 %	555
Russland	42 %	58 %	429
Serbia og M.	85 %	15 %	273
Vietnam	80 %	20 %	316
Majoriteten (35 år)	85 %	15 %	150495

Botid

Botid er et samlemål, om enn noe diffust, på språk, kulturell kompetanse og sosial kapital i den landspesifikke humankapitalmodellen. Botid måler hvorvidt tilknytningen til det norske arbeidsmarkedet styrkes over tid blant innvandrerbefolkningen. Botidsvariabelen er konstruert ved å trekke årstallet i oppholdsdatoen fra 2002. Det gir antall år i Norge for innvandrere, fra det tidspunktet de innvandret. Botid er satt til null for etterkommere, og personer tilhørende majoritetsbefolkningen. Botid er delt opp i kategoriene inntil fem års botid, inntil ti års botid og over 11 års botid, og identifiseres ved hjelp av to dummyvariabler. Innvandrere med kort botid utgjør referansekategorien, mens de øvrige variablene identifiserer tilleggseffekten av henholdsvis middelslang og lang botid, i forhold til innvandrere med kort botid.

I første kapittel ble det vist at botid varierer med fødeland, det er derfor grunn til å forvente at botid til en viss grad er korrelert med landbakgrunn i de senere analysene. Her blir det derfor gitt en presentasjon av fordelingen på botidslengde etter kvinnenens landbakgrunn, og for innvandrerkvinner generelt.

Tabell 4-10: Botidsfordeling

	Bosnia H.	Chile	Filippinene	India	Iran	Pakistan	Polen	Russland	Serbia M.	Vietnam	Innvandrere
Kort botid	5 %	14 %	21 %	30 %	21 %	43 %	16 %	62 %	53 %	26 %	29 %
Middels botid	94 %	6 %	19 %	12 %	10 %	10 %	17 %	36 %	23 %	7 %	23 %
Lang botid	1 %	80 %	60 %	58 %	69 %	47 %	66 %	2 %	24 %	67 %	48 %
N	259	240	866	397	378	285	555	429	273	316	6704

Barn

Variabelen ”Barn” identifiserer mødre med verdien 1. Kvinner uten barn har verdien 0. Jeg har utført analyser hvor barn er behandlet som en kontinuerlig variabel, og hvor antallet barn er identifisert med dummyvariabler. Resultatene viste at det ikke er av betydning hvor mange barn kvinnene har, men at det går et skille mellom det å ha barn og ikke ha barn.

Fordelingen nedenfor viser hvordan kvinnene fordeler seg på variabelen Barn. For mødre blir det i tillegg vist hvordan de fordeler seg i forhold til antall barn. Når jeg ikke differensierer på antall barn i analysene, kan en skjevfordeling på barn ha konsekvenser for tolkningen, gitt at flere barn er et større hinder for yrkeskarriere. Fordelingen i tabell 4.11 viser imidlertid at hovedmønsteret er forholdsvis likt mellom kvinner med minoritetsbakgrunn og kvinner med majoritetsbakgrunn. Rundt halvparten er barnløse, og hovedvekten av mødrene har ett barn. Tabell 4.11 vises bare for etterkommere og innvandrerkvinner, da barn ikke står like sentralt i analysene av landbakgrunn.

Tabell 4-11: Fordelingen på barn for etterkommere, innvandrerkvinner og majoritetskvinner

	Etterkommere	Majoriteten (29 år)	Innvandrere	Majoriteten (35 år)
Ingen barn	58 %	51 %	52 %	48 %
Barn	42 %	49 %	48 %	52 %
Av disse:				
Ett barn	61 %	48 %	60 %	47 %
To barn	31 %	42 %	33 %	41 %
Tre barn el.fl	8 %	10 %	8 %	12 %
N	390	73163	6704	150495

Alder ved uteksaminering

Alder måles her som alder ved uteksaminering fordi kvinnegruppene har forskjellig gjennomsnittsalder ved uteksaminering. Det innebærer at individene som sammenlignes hadde samme alder da de entret arbeidsmarkedet med en fullført utdanning, i motsetning til samme alder generelt. Aldersvariabelen måles kontinuerlig, men nullpunktet sentreres rundt gjennomsnittet. Det vil si 35 år i analysene av innvandrere og majoritetsbefolkningen, og

analysene for landbakgrunn. I analysene hvor etterkommerne sammenlignes med et aldersbegrenset utvalg av majoritetsbefolkningen sentrerer variabelen på 29 år. Et annengradsledd av alder inkluderes i alle analysene fordi det antas at betydningen av alder er kurvelineær. Effekten av ”Alder ved uteksaminering” og ”Alder ved uteksaminering²” må leses samlet.

Bor i by

Personer som er bosatt i de største byene Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger er gitt verdien 1 på variabelen ”Bor i by”. Alle andre er tilordnet verdien 0.

Det kontrolleres for bosted fordi arbeidsmarkedet i byene er større enn i distriktene. Et større arbeidsmarked kan åpne flere muligheter for minoritetene. I tillegg er det en større andel av minoritetsbefolkningen som er bosatt i urbane strøk, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Det kan på den ene siden gi bedre muligheter i form av et mer utbredt nettverk, og på den andre siden ha medført bedre kjennskap og mindre skepsis ovenfor minoritetene blant arbeidsgivere i sentraliserte arbeidsmarked. Det er sannsynlig at begge forhold har et positivt utslag på minoritetenes muligheter for å finne arbeid. Fordelingen på bosted for de ulike gruppene er gjengitt i tabellen nedenunder:

Tabell 4-12: Bostedsfordeling

	Bor i by (1)	Bor ikke i by (0)	N
Etterkommere	62 %	38 %	390
Majoriteten (29 år)	37 %	63 %	73163
Innvandrere	43 %	57 %	6704
Bosnia H.	32 %	68 %	259
Chile	43 %	58 %	240
Filippinene	33 %	67 %	866
India	61 %	39 %	397
Iran	47 %	53 %	378
Pakistan	69 %	31 %	285
Polen	39 %	61 %	555
Russland	32 %	68 %	429
Serbia og M.	35 %	65 %	273
Vietnam	49 %	51 %	316
Majoriteten (35 år)	34 %	66 %	150495

Fag

I analysene vil fagretning introduseres som en kontrollvariabel for å få en mer presis estimering av inntektsforskjeller og forskjeller i arbeidstilknytning. Fagretning har ikke en

sentral plass i humankapital teorien, men Barth mfl. (2004) viser at det er forskjeller i inntektsnivå mellom ulike akademiske yrkesgrupper. Det er også variasjon i andelen arbeidsledige eller ufrivillig deltidsarbeidende mellom fagretninger (Arnesen, 2005).³⁹ Abrahamsen (2002) viser at deltidsarbeid er mer utbredt i yrker hvor det er et stort flertall av kvinner. Ved å inkludere fagretning i analysene tilskrives disse forskjellene fagretningen, og ikke individenes kjønn og bakgrunn.

Fagretning identifiseres av Nus 2000-kodens andre tall, som spesifiserer ti ulike hovedtyper av fagfelt. Inndelingen operasjonaliseres ved hjelp av åtte dummyvariabler, hvor lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk velges som referansekategori.⁴⁰ I denne fagretningen lå sannsynligheten for stabil tilknytning og inntekt nærest gjennomsnittsverdien for arbeidstilknytning og inntekt for kvinner med minoritets- og majoritetsbakgrunn. Kategoriene er som følger: Helse-, sosial-, og idrettsfag, Humanistiske og estetiske fag, Naturvitenskapelige, tekniske- og håndverksfag, Primærnæringsfag, Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag, Samfunnsfag og juridiske fag, Uoppgitte fagfelt og Økonomiske og administrative fag. Kategorien pedagogikk identifiseres ved å være den eneste som har verdien 0 på de øvrige dummyvariablene.

Nyutdannet

Personer som fullførte høyere utdanning i 2001 gis verdien 1 på dummyvariabelen som identifiserer nyutdannede. Alle andre gis verdien 0.

Nyutdannede identifiseres spesielt fordi arbeidsledigheten er høyere blant nyutdannede akademikere, sammenlignet med ledigheten blant akademikere generelt (Barth mfl., 2004; Arnesen, 2005).

Tid siden uteksaminering

Tid siden uteksaminering måles kontinuerlig, og har to år etter uteksaminering som nullpunkt. Målet er et tilnæringsmål på verdien av arbeidserfaring. Det forutsetter at respondentene har vært i arbeid siden de fullførte utdanning, og tillater derfor sammenligning av personer med antatt like lang fartstid i arbeidsmarkedet. En innvending

³⁹ Rapporten gjaldt nyutdannede akademikere.

⁴⁰ Ingen i datasettet tilhører fagfeltet "Allmenne fag".

mot dette målet er at kvinner tenderer til å ta avbrekk fra arbeidslivet når de får barn, og til flere barn kvinnene har, til lengre har de vært hjemmeværende. Tidligere studier har vist at mål på permisjonstid og antall barn forklarte samme varians i inntekt (Beach & Worswick, 1993: 40). Her vil det bli kontrollert for hvorvidt kvinnene har barn eller ikke. Det inkluderes også et andregradsledd av tid siden uteksaminering for å fange opp eventuell kurvelinearitet. Humankapitalteorien tilsier at betydningen av erfaring vil være størst de første årene av karrieren, for siden å flate ut (Becker, 1993; Jacobsen, 1998).

To personer i husholdet

Personer som er registrert i datamaterialet som enslige, fraskilte, enker/enkemenn har til felles at de er en person i husholdet. De er blitt gitt verdien 0 på variabelen ”to personer i husholdet”. Personer som bor sammen med noen, det vil si gifte, samboende eller personer i partnerskap er gitt verdien 1.

Samspillsledd

Samspillene ”utdanning * innvandrer” og ”utdanning * etterkommer” undersøker om betydningen av høyere utdanning er betinget av personens bakgrunn. Videre vil samspill mellom ”barn * innvandrer”, ” barn * etterkommer” avdekke om betydningen av barn på minoritetskvinner arbeidstilknytning og inntekt er forskjellig fra barns betydning på majoritetsmødres arbeidstilknytning og inntekt. Samspill mellom ” to personer i husholdet * innvandrer” og ” to personer i husholdet * etterkommer” undersøker på en tilsvarende måte om samliv har ulike konsekvenser for arbeidstilknytning og inntekt for minoritetskvinner og majoritetskvinner.

Ustabil arbeidstilknytning

I analysene av inntekt vil arbeidstilknytning inngå som en uavhengig variabel. Årsinntekt brukes her som et anslag på nivået på jobben, og det er ønskelig å sammenligne inntektene til kvinner som hadde samme arbeidstilknytning i 2002. Kvinner som har verdien 1 på variabelen ”Stabilt tilknyttet en heltidsstilling” blir gitt verdien 0 på variabelen ”Ustabilt tilknyttet”. Verdien 1 tilordnes personer i deltidsstilling, selvstendig næringsdrivende eller personer som har vært tilknyttet en heltidsstilling i inntil 299 dager. På denne måten er det personer som var stabilt tilknyttet i kapittel 5 som inngår i sammenligningsgrunnlaget i kapittel 6.

Næringstilknytning

I analysene av inntekt vil også næringstilknytning inngå som en kontrollvariabel. Det er kjent at innvandrere er overrepresentert i noen næringer, og at det er forskjellig inntektsnivå i de ulike næringene (Aas, 2005). Hvis det ikke kontrolleres for næring kan det føre til at inntektsforskjeller som egentlig skyldes ulik næringstilknytning attribueres til minoritetskvinnenes bakgrunn. Ulempen ved å kontrollere for næring, er at strukturer på arbeidsmarkedet fører til at enkelte næringer fremstår som mer lukkede for minoriteter enn andre. Konsekvensen av å kontrollere for næring er da at variablene tar opp i seg noe av diskrimineringen av minoritetskvinner (Darity & Mason, 1998). Næringene er kodet med utgangspunkt i NACE koden, som er en internasjonal standard (SSB, 2002). I likhet med Byberg (2002) og Olsen (2004) bruker jeg ti hovedgrupper. Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet utgjør referansegruppen, fordi inntektsfordelingen i denne næringen lå nærmest gjennomsnittsinntekten i utvalget. De øvrige næringsgruppene identifiseres med koden 1 på hver sin dummyvariabel.

4.3 Analyseformer

De to analyseformene som vil bli benyttet i denne oppgaven er binær logistisk regresjon og multippel lineær regresjon. Det er kvaliteten på den avhengige variabelen som er bestemmende for hvilken regresjonsmetode som benyttes. Førstnevnte metode er tilpasset en dikotom avhengig variabel, og anvendes i analysene av arbeidstilknytning. Lineær regresjon forutsetter at den avhengige variabelen er målt kontinuerlig, det vil si på intervall- eller forholdstallsnivå. Denne analyseformen vil derfor bli brukt i analysene av inntekt.

4.3.1 Multippel lineær regresjon

Inntektsvariabelen tilfredsstillt kravene til kontinuerlig målenivå, men på grunn av de tidligere nevnte avvikene er det logaritmen av inntekt som er avhengig variabel i analysene for årsinntekt.

I lineær regresjon benyttes OLS-metoden (Ordinary Least Squares) for å finne den linjen som best beskriver tendensen i datamaterialet. Det vil si at avvikene mellom de enkelte datapunktene og linjen skal være minst mulig. Sammenhengen mellom den avhengige variabelen og de uavhengige variablene beskrives av følgende formel, hvor ℓ betegner restleddet:

$$\ln(Y) = b_0 + b_1 (\text{utdanning}) \cdot x_1 + b_2 (\text{innvandrere}) \cdot x_2 + b_3 (\text{utdanning} \cdot \text{innvandrere}) \cdot x_1 \cdot x_2 \dots + b_n \cdot x_n + \ell.$$

Regresjonsparametrene b_x i en semilogaritmisk regresjon viser prosentvis endring på den avhengige variabelen for en enhets økning på den uavhengige variabelen, når de øvrige variablene i modellen holdes konstant. Endringen som X gir i Y kan leses som prosentvis endring så lenge regresjonsparametrene er langt mindre enn 1, forøvrig brukes formelen: $(100 * (e^{(b_x)} - 1))$ (Skog, 2004: 248). Effekten av de forskjellige uavhengige variablene på den avhengige er additiv. For å få endringen i kroner i stedet for prosent, settes logaritmen inn i formelen: $e^{(x)}$, der e er grunntallet til den naturlige logaritmen (Skog, 2004: 243).

Regresjonskoeffisienten b_3 for samspillsleddet viser tilleggsbetydningen for de personer som har verdien 1 på begge variabler som inngår i samspillsleddet (x_1 og x_2), mens regresjonskoeffisientene b_1 og b_2 viser endring på den avhengige variabelen for personer som har 0 på den andre variabelen som inngår i samspillsleddet. For eksempel vil betydningen av utdanning for innvandrerkvinner leses av $b_1 + b_3$, mens b_1 viser betydningen av utdanning for majoritetskvinner.

Justert R^2 viser hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen som forklares av den/de uavhengige variabelen(e). R^2 varierer mellom 0 og 1, hvor verdier i retning av 1 indikerer sterkere sammenheng mellom den avhengige variabelen og den/de uavhengige variabelen(e). R^2 oppgis i prosent i modellene.

4.3.2 Logistisk regresjon.

I binær logistisk regresjon er den avhengige variabelen dikotom, med gjensidig utelukkende kategorier. Her skiller det mellom personer som har en egenskap (stabilt tilknyttet en heltidsstilling) og ikke har den. Den avhengige variabelen i analysene er andelen med verdien 1. Fordi andelen som har den aktuelle egenskapen ikke kan vokse eller avta særlig mer når andelen nærmer seg henholdsvis 1 eller 0 vil regresjonskurven være S-formet. For å få en rett linje omkodes andelene til logits ved hjelp av odds, som er forholdet mellom andelen med den aktuelle egenskapen og andelen som ikke har den. Deretter omkodes oddsene til logaritmer, som viser relative endringer. Logaritmens nullpunkt er hvor andelen

med egenskapen er lik 50 %, for andeler over og under 50 % er logiten henholdsvis positiv og negativ. På grunn av den logaritmiske skalaens egenskaper forsvinner tak- og bunneffektene i regresjonskurven (Skog, 2004: 355). Den logaritmiske omkodingen fører til at den relative endringen i den avhengige variabelen er lik for hvert nivå av den uavhengige variabelen. Formelen for den logistiske regresjonslinja er som følger:

$$\text{Logit}(\tilde{Y}) = b_0 + b_1 \cdot x_1 + b_2 \cdot x_2 + b_3 \cdot x_1 \cdot x_2 + \dots + b_n \cdot x_n + \ell$$

Regresjonsparameteren b_x estimeres ved hjelp av Maximum Likelihood metoden, som er den logistiske motparten til OLS. Tolkningen av regresjonskoeffisienter i logistisk regresjon er analog til tolkningen i lineær regresjon så lenge koeffisientene tolkes som logits. En enhets økning i den uavhengige variabelen X gir en relativ økning i Y. Koeffisientene viser altså endring i andeler, for å få absolutt endring må regresjonskoeffisientene settes inn i følgende formel (Skog, 2004: 358):

$$\frac{1}{(1 + (e^{-(b \cdot x)}))}$$

For å teste modellens tilpasning til data brukes $-2LL$. Lave verdier av $-2LL$ indikerer en god tilpasning til data. Hva som er lave verdier av $-2LL$ er imidlertid vanskelig å vurdere, uten å se det i forhold til en tidligere modell. Modellens tilpasning til data kan testes ved å bruke differansen mellom den aktuelle modellen, og en modell uten uavhengige variabler. Denne testen kalles LR testen, og er kjikvadratfordelt med frihetsgrader lik antall variabler utelatt i den reduserte modellen (Skog, 2004: 375).

4.3.3 T-test

I analysene hvor inntekt og arbeidstilknytning ses i lys av landbakgrunn gir koeffisientene svar på hvorvidt verdiene for landbakgrunn er signifikant forskjellige fra majoritetskvinner. Det kan imidlertid være interessant å vite hvorvidt verdiene for de ulike landene er signifikant forskjellige fra hverandre. Det beregnes med en t-test hvor det tas høyde for kovariasjonen mellom koeffisientene. Formelen for testen er:

$$\frac{b_1 - b_2}{\sqrt{(SE_{b1})^2 + (SE_{b2})^2 + (2 * SE_{b1} * SE_{b2} * r_{b1b2})}}$$

Formelen kan brukes både for koeffisienter i lineær og logistisk regresjon, forutsatt at den brukes på logits i sistnevnte analyse (Amundsen, 1972: 106-107).

4.4 Statistisk interaksjon

I denne oppgaven er det forskjellen i arbeidstilknytning og inntekt mellom kvinner med minoritetsbakgrunn og majoritetsbakgrunn som er av interesse. I stedet for å undersøke sammenhengen mellom minoritetsbakgrunn og kjønn med samspillsledd, vil det kontrolleres for samspill ved å kjøre separate analyser for kvinner og menn. Partielle samspill for kjønn er tidligere brukt i kvantitative studier hvor interseksjonalitet legges til grunn (Kilbourne mfl., 1994). Fordelene med denne metoden er at den gir færre variabler i analysene, noe som fører til at resultatene blir enklere å fortolke, og reduserer antallet frihetsgrader, som har betydning for signifikanstesting. Spesielt i analysene av landbakgrunn hvor det er forholdsvis få observasjoner, kan resultatene lettere bli signifikante når antallet frihetsgrader er lavt. Ettersom det er kvinner som er i søkelyset i denne oppgaven vil analyseresultatene for menn legges i vedlegg B.

5 Arbeidstilknytning

Det er en positiv sammenheng mellom kvinners utdanningslengde og sysselsettingsnivå (Vikan, 2000), og kvinner med høyere utdanning arbeider oftere heltid enn kvinner med lav eller ingen utdanning (Jensen, 2000). Det tyder på at kvinner som tar høyere utdanning ønsker en tettere tilknytning til arbeidsmarkedet i etterkant av studiene. Det er nærliggende å tro at ønsket om en tett arbeidstilknytning står vel så sterkt hos minoritetskvinnene, som majoritetskvinnene. Minoritetskvinnene har antakelig forsert flere barrierer for å oppnå høyere utdanning, noe som gjør dem til en mer selektert gruppe enn majoritetskvinnene. Antakelsen har støtte i studier fra Storbritannia som viser at heltidsarbeid er mer utbredt blant høyt utdannede kvinner, og kvinner i ledelses-, tekniske og profesjonsyrker, uavhengig av landbakgrunn (Blackwell, 2003; Dale mfl., 2006). I dette kapitlet skal det undersøkes om minoritetskvinner har samme grad av stabil tilknytning til en heltidsstilling som majoritetskvinnene. Analysene vil ta for seg innvandrerkvinner, kvinnelige etterkommere og for innvandrerkvinner med ulik landbakgrunn.

Hypotesene som skal testes i dette kapitlet ble utledet i kapittel 3:

H₁: Innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsjobb sammenlignet med majoritetskvinnene, men forskjellene avtar med økende botid.

H₂: Det er større forskjell i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner på lavere utdanningsnivå, enn det er på høyere utdanningsnivå.

H₃: Det er ingen forskjeller i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsjobb mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning.

H₄: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling avtar mer for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere etter at de har fått barn, enn tilfellet er for majoritetskvinner.

H₅: Forskjellen i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er mindre for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Vietnam, Bosnia Hercegovina og Iran, enn for innvandrerkvinner med bakgrunn fra de øvrige landene.

I neste avsnitt presenteres oppbygningen av analysemodellene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere. Jeg vil deretter gjengi resultatene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere, før jeg går over til å presentere analysemodellene og resultatene hvor søkelyset er rettet mot landbakgrunn. I oppgavens siste kapittel vil hovedfunnene i dette kapittelet diskuteres i forhold til funnene i inntektsanalysene og deretter drøftes opp mot tidligere forskning og teori.

5.1 *Analysene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere*

Analysene for innvandrerkvinner og majoritetskvinner er vist i tabell 5.1, og analysene for kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner er vist i tabell 5.2. Modellene er bygd opp på samme måte i de to analysene. Gjennomgangen av modellene er derfor beskrivende både for tabell 5.1 og tabell 5.2, med unntak av modell 2b i tabell 5.1, som også viser botid for innvandrerkvinner.

Modell 1 (tabell 5.1 og tabell 5.2) viser de ujusterte forskjellene i stabil tilknytning mellom minoritetskvinner og majoritetskvinner. Denne størrelsen er viktig fordi den viser omfanget av etnisk strukturering på arbeidsmarkedet. Den kan imidlertid ikke si noe om like muligheter, fordi sammenligningen ikke tar høyde for individuelle karakteristikk og utdanning. Disse målene blir innført i modell 2 til 5, og det er da modell 2 til 5 som svarer på hvorvidt arbeidsmarkedet gir like muligheter for minoritetskvinner og majoritetskvinner (Heath & Cheung, 2007: 18). Den ujusterte forskjellen i Modell 1 gir også et utgangspunkt for å lese betydningen av variablene som trekkes inn i de neste modellene. Hvis forskjellen øker etter kontroll for bosted, og personer i bosatt i byene har høyere sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet, tyder det på at deler av den observerte forskjellen i modell 1 skyldes at en større andel av minoritetskvinnene er bosatt i by.

I modell 2 (tabell 5.1 og tabell 5.2) innføres kontroll for alder ved uteksaminering og alder ved uteksaminering kvadrert, bosted, fagretning⁴¹, nyutdannet og tid siden uteksaminering. Referansegruppen består av kvinner bosatt i distriktet med utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering. Referansegruppen er 35 år i tabell 5.1 og 29 år i tabell 5.2.

I modell 2b (tabell 5.1) innføres kontroll for botid. Fra og med denne modellen referer koeffisienten for innvandrerkvinner til innvandrerkvinner med inntil fem års botid. Koeffisienten for innvandrerkvinner sammen med koeffisienten for middelslang botid viser sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling blant innvandrerkvinner med mellom seks og ti års botid i Norge. Tilsvarende viser koeffisienten for lang botid endring i sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling for innvandrerkvinner med over ti års botid. Denne modellen besvarer den første hypotesen.

I modell 3 (tabell 5.1 og tabell 5.2) tas utdanningslengde inn i analysen. For å svare på hypotese 2 og 3 innføres det samspillsledd mellom utdanningslengde og minoritetsbakgrunn for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere. Samspillsleddene avdekker hvorvidt over fire års utdanning har en annen betydning for stabil arbeidstilknytning for minoritetskvinner enn for majoritetskvinner. Modellen vil dermed vise om forskjellen i sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner avtar på høyere utdanningsnivå, og om kvinnelige etterkommere har samme sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning som etnisk norske kvinner, gitt at de har samme formelle utdanning

Modell 4 (tabell 5.1 og tabell 5.2) undersøker betydningen av barn. Modellen besvarer hypotese 4, som tilsier at arbeidstilknytningen blant mødre med minoritetsbakgrunn vil bli sterkere redusert enn for mødre med majoritetsbakgrunn. Hypotesen besvares ved hjelp av samspillsledd for barn og innvandrerkvinner, og barn og kvinnelige etterkommere. Hvis samspillsleddene er negative og signifikante, støttes hypotesen. Variablene for utdanning som ble introdusert i modell 3 blir tatt ut i modell 4.

⁴¹ Fagretning er tatt ut av presentasjonen av modellene i tabell 5.1 og 5.2. Den fullstendige tabellen med fagretning er tilgjengelig i appendiks A.

I modell 5 (tabell 5.1)⁴² innføres variabelen ”to personer i husholdet” for å undersøke om samlivsform har ytterligere forklaringskraft på forskjellene i stabil tilknytning. Dette gjøres i lys av funn fra Storbritannia (Dale, Lindley & Dex, 2006) og Nederland (Bevelander & Groeneveld, 2006) som har vist at tilstedeværelsen av en partner har betydning for yrkesaktiviteten til kvinner, uavhengig av landbakgrunn.

I teksten vil jeg kommentere koeffisientene. I logistisk analyse viser koeffisientene relative forskjeller i andeler, ikke absolutte forskjeller (jf. 4.3.2). Funnene vil underveis bli presentert i figurer, som viser prosentvise endringer.

⁴² Betydningen av å være to personer i husholdet er undersøkt for etterkommerne. Barn og to personer i husholdet gir signifikant forbedret forklaringskraft hver for seg, men to personer i husholdet er ikke signifikant når de er i modellen samtidig som barn. Det tyder på at samliv og barn forklarer samme variasjonen i arbeidstilknytning. To personer i husholdet er derfor utelatt fra tabell 5.2

Tabell 5-1: Bionomisk logistisk regresjon med sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling som avhengig variabel. Innvandrerkvinner og majoritetskvinner

	Modell 1		Modell 2		Modell 2b	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Innvandrere	-1,029 ***	0,027	-1,235 ***	0,028	-1,919 ***	0,057
Alder ved uteksaminering			0,021 ***	0,002	0,021 ***	0,002
Alder ved uteks. ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,441 ***	0,012	0,439 ***	0,012
Nyutdannet			-0,211 ***	0,023	-0,240 ***	0,023
Tid siden uteksaminering			-0,028 ***	0,003	-0,034 ***	0,003
Tid siden uteks. ²			0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)					0,666 ***	0,078
Lang botid (f.o.m. 11 år)					1,054 ***	0,068
Over fire års utdanning						
Over fire års utdanning * innvandrere						
Barn						
Barn * innvandrere						
To personer i husholdet						
To pers. * innvandrere						
Konstant	0,406 ***	0,005	0,699 ***	0,018	0,723 ***	0,018
- 2 LL for konstanten	207572,93		205981,87		200045,79	
- 2 LL for modellen	205981,87		200045,79		199787,29	
Cox & Snell R ²	1,03 %		4,79 %		4,95 %	
Nagelkerke R ²	1,39 %		6,46 %		6,68 %	
N	153 294		153 294		153 294	
	Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Innvandrere	-1,892 ***	0,061	-1,977 ***	0,061	-2,372 ***	0,073
Alder ved uteksaminering	0,025 ***	0,002	0,011 ***	0,002	0,012 ***	0,002
Alder ved uteks. ²	0,000 *	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by	0,415 ***	0,012	0,402 ***	0,012	0,398 ***	0,012
Nyutdannet	-0,238 ***	0,023	-0,237 ***	0,023	-0,239 ***	0,023
Tid siden uteksaminering	-0,031 ***	0,003	-0,004 ^{ns}	0,003	-0,003 ^{ns}	0,003
Tid siden uteks. ²	0,002 ***	0,000	0,000 ^{ns}	0,000	0,000 *	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)	0,693 ***	0,078	0,712 ***	0,079	0,743 ***	0,080
Lang botid (f.o.m. 11 år)	1,054 ***	0,068	1,002 ***	0,068	1,069 ***	0,069
Over fire års utdanning	0,470 ***	0,019				
Over fire års utdanning * innvandrere	-0,212 **	0,063				
Barn			-0,478 ***	0,012	-0,456 ***	0,012
Barn * innvandrere			0,145 *	0,056	-0,036 ^{ns}	0,059
To personer i husholdet					-0,063 ***	0,012
To pers. * innvandrere					0,691 ***	0,062
Konstant	0,649 ***	0,018	0,917 ***	0,018	0,938 ***	0,019
- 2 LL for konstanten	199787,29		199787,29		198047,67	
- 2 LL for modellen	199174,89		198047,67		197910,84	
Cox & Snell R ²	5,33 %		6,02 %		6,11 %	
Nagelkerke R ²	7,19 %		8,12 %		8,23 %	
N	153 294		153 294		153 294	
Ref.kat: Kvinne med majoritetsbakgrunn, 35 år med utdanning i pedagogikk. To år etter uteksaminering.						
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^{ns} ikke signifikant						

Tabell 5-2: Bionomisk logistisk regresjon med sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling som avhengig variabel. Etterkommere og majoritetskvinner⁴³

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Etterkommere	-0,361 ***	0,102	-0,412 ***	0,106	-0,346 **	0,116	-0,628 ***	0,139
Alder ved uteksaminering			-0,007 ^{ns}	0,007	-0,017 *	0,007	0,025 ***	0,007
Alder ved uteks. ²			-0,008 ***	0,001	-0,006 ***	0,001	-0,008 ***	0,001
Bor i by			0,518 ***	0,017	0,496 ***	0,017	0,443 ***	0,017
Nyutdannet			-0,123 ***	0,026	-0,120 ***	0,026	-0,161 ***	0,026
Tid siden uteksaminering			0,003 ^{ns}	0,003	0,004 ^{ns}	0,003	0,048 ***	0,003
Over fire års utdanning					0,440 ***	0,028		
Over fire års utdanning * etterkommer					-0,432 ^{ns}	0,275		
Barn							-0,647 ***	0,018
Barn * etterkommer							0,459 *	0,215
Konstant	0,397 ***	0,008	0,526 ***	0,024	0,445 ***	0,024	0,965 ***	0,027
- 2 LL for konstanten	97462,31		97450,01		94151,59		93904,25	
- 2 LL for modellen	97450,01		94151,59		93904,25		92807,51	
Nagelkerke R ²	0,02 %		4,48 %		4,80 %		6,24 %	
Cox og Snell R ²	0,02 %		6,05 %		6,49 %		8,42 %	
N	72303		72303		72303		72303	

Ref.kat: majoritetskvinne på 29 år, bosatt i distriktet. Utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering

*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant

⁴³ LR - testen viser at tid siden uteksaminering og tid siden uteksaminering² ikke gir en signifikant forbedret tilpasning til data i modell 2 og 3, og det vil si at det ikke er en sammenheng mellom tid siden uteksaminering og arbeidstilknytning i disse modellene. I modell 4 har imidlertid tid siden uteksaminering en signifikant forklaringskraft på modellen. Tid siden uteksaminering² er kontrollert for, men ikke funnet signifikant.

5.2 Arbeidstilknytning blant innvandrerkvinner

Den første modellen i tabell 5.1 viser sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Koeffisienten for innvandrerkvinner er -1,029, og viser at innvandrerkvinner har en signifikant lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, sammenlignet med majoritetskvinner.

I modell 2 (tabell 5.1) innføres variabler som kontrollerer for alder, bosted, fagretning og potensiell arbeidserfaring. Det vil si at den forskjellen som nå observeres mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner gjelder for kvinner som har samme alder, samme utdanning og samme potensielle arbeidserfaring. Forskjellen er fortsatt signifikant, og har økt noe fra modell 1. Den relative forskjellen utgjør -1,234 i innvandrerkvinnenes disfavør. Å legge en og en variabel inn i modellen (ikke vist) avdekker at det er kontroll for alder, bosted og helsefaglig utdanning som bidrar mest til at forskjellen øker fra modell 1.

Betydningen av de øvrige variablene i modell 2

Variabelen for alder er positiv og signifikant med en koeffisient på 0,021. Betydningen av alder kvadrert er negativ og signifikant, med en koeffisient på -0,001. Det betyr at sammenhengen mellom sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling og alder er kurvelineær, med et toppunkt som inntreffer når kvinnene er 45,5 år.⁴⁴ Variabelen for tid siden uteksaminering er negativ og signifikant, og har en koeffisient på -0,028. Tid siden uteksaminering kvadrert er derimot positiv og signifikant, og har en koeffisient på 0,002. Denne sammenhengen er da også kurvelineær, men har et bunnpunkt. Både koeffisientene for alder og tid siden uteksaminering er veldig små, og i effekt utjevner de hverandre. Det medfører at det er liten utvikling i sannsynligheten for stabil tilknytning over tid. Å være bosatt i by øker sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet med en effekt på 0,441, relativt til de som bor i distriktet. Sannsynligheten for at nyutdannede skal være stabilt tilknyttet er -0,211, i forhold til kvinner med to års potensiell arbeidserfaring.

⁴⁴ Formelen for å finne topp- og bunnpunkt for kurvelineære sammenhenger er: $-(b_1/2b_2)$ (Skog, 2004:285). Settes koeffisientene inn i formelen $-(-0,021/2*-0,001)$ viser svaret at toppunktet inntreffer etter 10,5 år.

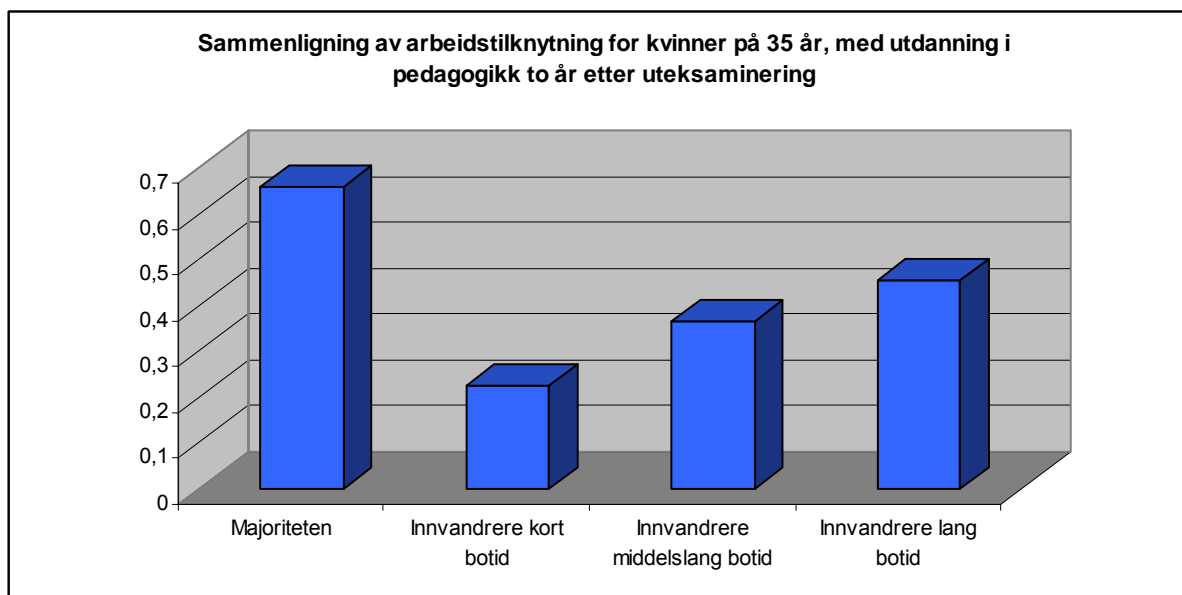
Betydningen av botid

Modell 2b (tabell 5.1) kontrollerer for botid. Modellen viser hvordan botid påvirker sannsynligheten for at innvandrerkvinner skal være stabilt tilknyttet en heltidsstilling. Den første hypotesen H1 besvares i denne modellen. Dersom koeffisientene for botid er positive og signifikante betyr det at innvandrerkvinnene forbedrer sin utgangsposisjon på arbeidsmarkedet, og gir støtte til hypotesen.

Forskjellen mellom innvandrerkvinnene og majoritetskvinnene øker betraktelig ved overgangen til modell 2b, og koeffisienten for innvandrerkvinnene viser en relativ forskjell til majoritetskvinnene på -1,919. Økningen skyldes at denne koeffisienten nå refererer til innvandrerkvinner som har inntil fem års botid. Endringene som observeres ved å legge til botid trinnvis, viser at forskjellene mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner forblir uendret når det kontrolleres for middelslang botid, men øker kraftig når det kontrolleres for lang botid (ikke vist). Det skyldes at kvinner med lang botid utgjør den største andelen i materialet, og de har sterkest arbeidstilknytning. Når kvinner med middelslang botid trekkes ut, får kvinner med lang botid større innflytelse på de gjenværende forskjellene.

Koeffisientene for botid er positive og signifikante. De viser at forskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner reduseres med 0,666 for kvinner som har mellom seks og ti års botid, og med 1,056 for kvinner som har over ti års botid. Det tyder på at kvinnene starter i en relativt ustabil posisjon, eksempelvis i deltidsstillinger eller vikariater, men gradvis befester sin posisjon etter hvert som de tilegner seg kunnskap om det norske arbeidslivet. Koeffisientene illustrerer at den største tilpasningen til arbeidsmarkedet som følge av botid skjer den første perioden. Denne observasjonen er i tråd med humankapitalteorien som tilsier at tilpasningsraten som følge av botid er mest markant rett etter innvandring, men deretter avtar (Chiswick, 1978). Innvandrerkvinnenes sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning etter botidslengde vises som prosentdifferanser i figur 5.1.

Figur 5-1: Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling for majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter botidslengde.

Funnene i modell 2b støtter hypotesen. Innvandrerkvinner har en signifikant lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinner, men forskjellen avtar med økende botid. Forskjellene utjevnes imidlertid ikke, selv etter kontroll for lang botid gjenstår en forskjell på -0,861. Denne forskjellen er over dobbelt så stor som forskjellen mellom majoritetskvinner og kvinnelige etterkommere (modell 2, tabell 5.2).⁴⁵ Det tyder på at det er andre forhold enn bare utdanning og botid som regulerer innvandrerkvinnenes tilgang til arbeidsmarkedet. Mulige forklaringer på den gjenværende forskjellen blir drøftet i siste kapittel. Sannsynligheten for at majoritetskvinnene skal være stabilt tilknyttet i en heltidsstilling er på 65 %, og er på nivå med Jensens (2000) funn.

5.2.1 Arbeidstilknypning etter utdanningslengde

Modell 3 (tabell 5.1) viser sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, når det er tatt hensyn til utdanningslengde. Modellen undersøker om utdanningslengde har betydning for forskjellen i stabil arbeidstilknypning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Koeffisientene for innvandrerkvinner, og konstantleddet refererer nå til kvinner som har inntil fire års utdanning. Koeffisienten for over fire års utdanning viser endring i sannsynligheten for stabil arbeidstilknypning blant majoritetskvinner. For

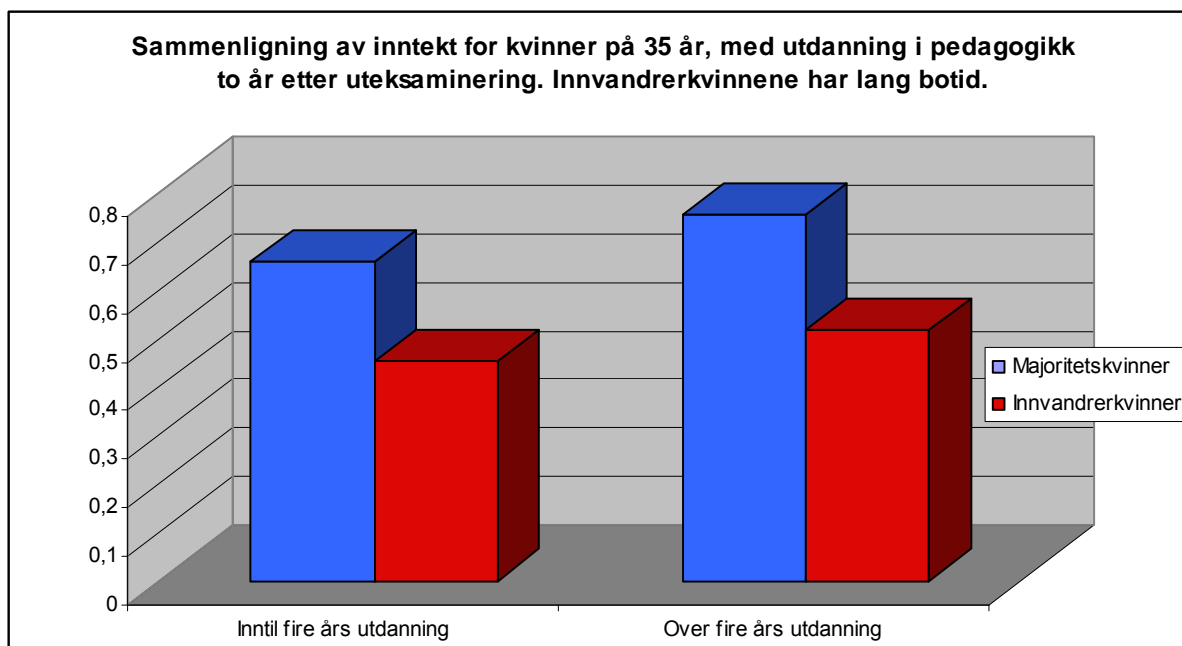
⁴⁵ $((-1,919) + 1,054) = -0,861/0,420 = 2,1$.

innvandrerkvinner vil koeffisienten for over fire års utdanning, sammen med samspillsleddet vise betydningen av langvarig høy utdanning på sannsynligheten for stabil arbeidstilknytning. Denne modellen tester hypotese H2, som tilsier at forskjellen i stabil tilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner vil avta for kvinner med utdanning over fire års varighet. Hypotesen får støtte dersom den relative forskjellen i stabil arbeidstilknytning er mindre for kvinner med over fire års utdanning.

Resultatene fra modell 3 (tabell 5.1) viser at den relative forskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner avtar fra -1,919 i modell 2b til -1,892 i modell 3, men reduksjonen er svært liten. Gitt at høyeregradsutdanning gir en tettere arbeidstilknytning, ville jeg trodd at forskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner i modell 1 til 2b ble positivt påvirket av at en større andel innvandrerkvinner enn majoritetskvinner har høyeregradsutdanning. Når parameterestimatet for innvandrerkvinner ikke endres, tyder det på at innvandrerkvinner med lang utdanning ikke har bidratt til å redusere forskjellene mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner i de foregående modellene. Koeffisienten for over fire års utdanning er på 0,470, og viser at sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling øker som følge av høyere utdanning for majoritetskvinner. Samspillet mellom innvandrerbakgrunn og over fire års utdanning er -0,212, og er signifikant. Det indikerer at sannsynligheten for stabil tilknytning blant innvandrerkvinner med over fire års utdanning øker med en relativ faktor på 0,258 i forhold til innvandrerkvinner med inntil fire års utdanning.⁴⁶ Det vil si at høyeregradsutdanning er mer positivt for majoritetskvinner enn innvandrerkvinner, og at forskjellene i stabil tilknytning øker på høyere utdanningsnivå. I figur 5.2 vises arbeidstilknytning for majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter utdanningslengde. Figuren viser forskjeller i prosent.

⁴⁶ $(0,470 + (-0,212)) = 0,258$

Figur 5-2: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for innvandrerkvinner og majoritetskvinner sett i forhold til utdanningslengde.

På bakgrunn av resultatene fra modell 3 forkastes hypotese 2. Forskjellen i stabil tilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner med over fire års utdanning øker på høyere utdanningsnivå, i stedet for å avta som antatt. I lys av humankapitalteorien ble det forventet at kvinner med høyeregradsutdanning ville være de mest produktive arbeiderne, og dermed også mest attraktive for arbeidsgiver. Det ble også antatt at høyt utdannede innvandrerkvinner i mindre grad ble diskriminert på arbeidsmarkedet. Når hypotesen avkreftes kan det tyde på at innvandrerkvinner med høyeregradsutdanning mangler de riktige nettverkskontaktene for uformell rekruttering. Det kan også tenkes at eksamenspapirer ikke er tilstrekkelig informasjon om produktivitetsevne, og at arbeidsgiver velger kandidaten med majoritetsbakgrunn når valget står mellom to like kvalifiserte kandidater der den ene har minoritetsbakgrunn. Rogstad (2006) viser at en svak preferanse for det kjente, er tilstrekkelig for at innvandrere skal tape hver gang. Arbeidsmarkedet kan derfor fremstå som mer utilgjengelig for innvandrere, enn det er. Disse og andre mulige årsaker til at forskjellen øker på høyere utdanningsnivå vil bli drøftet i siste kapittel. Det er imidlertid verdt å huske at den observerte økningen er ganske beskjeden. Innvandrerkvinner med laveregradsutdanning har 20 % lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinner med utdanning i pedagogikk, mot 24 % for innvandrerkvinner med høyeregradsutdanning.

Modellenes tilpasning til data

Verdien av $-2 LL$ for modell 1 er mindre enn for modellen med bare konstantleddet. Det tyder på at modell 1 er en bedre tilpasning til data. Det er en nedgang i $-2 LL$ for samtlige modeller i forhold til den foregående, og nedgangen mellom hver modell er signifikant. Det betyr at modellen blir en stadig bedre tilpasning til data.

5.3 Arbeidstilknytning mellom etterkommere og majoritetskvinner

Analysene som viser forholdet i stabil tilknytning mellom etterkommere og majoritetskvinner er gjengitt i tabell 5.2. Hypotesen for etterkommerne (H3) besvares i modell 3 (tabell 5.2), men jeg vil gi en kort kommentar til resultatene fra modell 1 og 2 (tabell 5.2) først.

Den første modellen (tabell 5.2) viser sannsynligheten for stabil arbeidstilknytning for etterkommere og majoritetskvinner uten justeringer for alder, fagretning og lignende. Koeffisienten for etterkommerne viser en relativt lavere arbeidstilknytning tilsvarende $-0,361$, sammenlignet med majoritetskvinnene. I modell 2 (tabell 6.2) legges det til kontroll for alder ved uteksaminering, bosted, tid siden uteksaminering og fagretning. Forskjellen mellom etterkommere og majoritetskvinner øker noe, og koeffisienten for etterkommere viser nå en relativ forskjell på $-0,412$. Igjen viser en gradvis innlemming av variabler i modellen (ikke vist) at det er kontroll for bosted som fører til den største enkeltøkningen. Bostedsfordelingen viste da også at 62 % av etterkommerne var bosatt i by, mot 37 % av majoritetskvinnene (jf. Tabell 4.12).

Betydningen av de øvrige variablene i modell 2

Koeffisientene for alder og alder kvadrert er svært små, og koeffisienten for alder er ikke signifikant. Det er imidlertid koeffisienten for alder kvadrert. Det er nærliggende å tro at disse koeffisientene er kolineære. LR-testen bekrefter antakelsen, fordi begge koeffisientene for alder bidrar signifikant til å forbedre modellens forklaringskraft. Koeffisienten for tid siden uteksaminering er ikke signifikant, og bidrar heller ikke til å øke modellens forklaringskraft. Tid siden uteksaminering er imidlertid kolineær med målene på alder. Når alder utelates fra modellen blir tid siden uteksaminering signifikant, og bidrar til at modellen blir en signifikant bedre tilpasning til data. Å være bosatt i by øker sannsynligheten for stabil arbeidstilknytning, mens nyutdannede har lavere sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning.

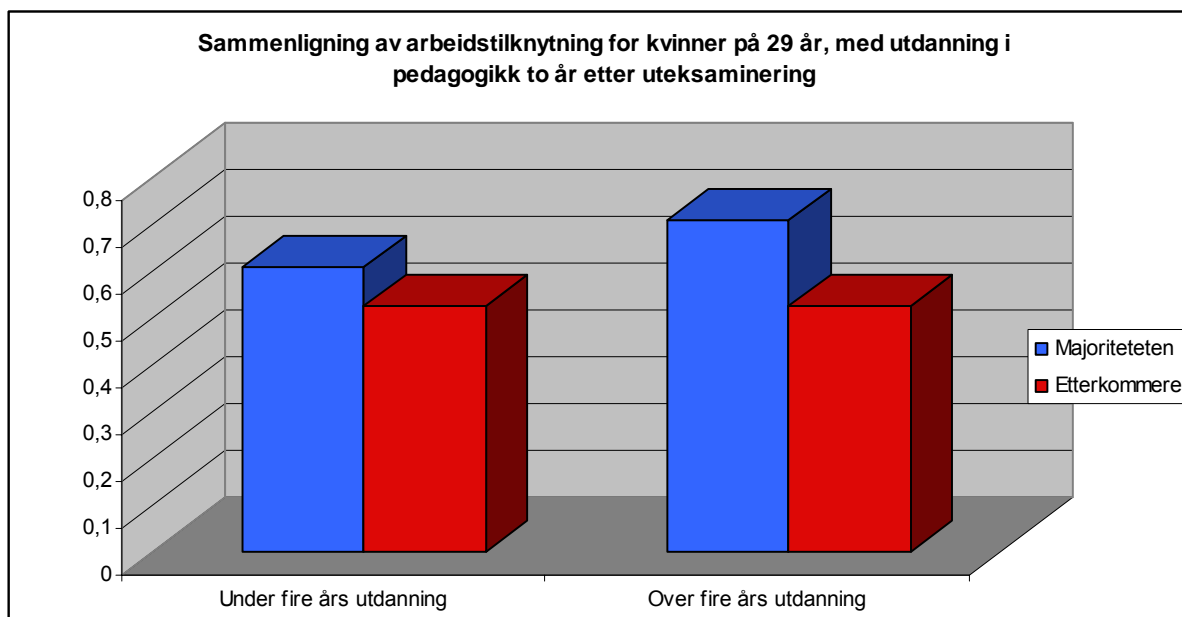
Arbeidstilknytning og utdanningslengde

Modell 3 (tabell 5.2) viser arbeidstilknytning blant etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning. Modellen tester hypotese H3, som hevder at det ikke er noen forskjeller i stabil arbeidstilknytning mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner, forutsatt at de har utdanning av samme varighet. Hypotesen styrkes dersom koeffisienten for etterkommere, og samspillsleddet ikke er signifikant.

Koeffisienten for etterkommerne svekkes fra -0,412 i modell 2 (tabell 5.2) til -0,346 i modell 3 (tabell 5.2). Nedgangen indikerer at koeffisienten for etterkommerne har blitt påvirket i negativ retning av kvinnene med høyeregradsutdanning. Dette er noe overraskende sett i lys av at fordelingen på utdanningslengde var relativt lik for etterkommere og majoritetskvinner (jf. Tabell 4.9). Koeffisienten for over fire års utdanning er positiv, og øker med en relativ faktor på 0,440. Samspillsleddet som viser tilleggsbetydningen av over fire års utdanning for etterkommerne har en koeffisient på -0,429. Det vil si at koeffisienten for høyt utdannede etterkommere reverserer den positive betydningen av høyere utdanning. Det tyder på at høyeregradsutdanning ikke er en investering i stabil arbeidstilknytning i forhold til etterkommere med laveregradsutdanning. Koeffisienten for samspillsleddet er imidlertid ikke signifikant, og det er derfor ikke grunnlag til å konkludere med at høyeregradsutdanning ”ikke lønner seg” for kvinnelige etterkommere.⁴⁷ Grunnen til at resultatene ikke blir signifikante kan skyldes at det kun er 71 etterkommere som har over fire års utdanning. Standardfeilen tilhørende denne koeffisienten er også høy (0,275), noe som indikerer at det er stor spredning i arbeidstilknytning blant etterkommerne med høyeregradsutdanning. En høy standardfeil kan bidra til at analysene ikke gir et signifikant resultat. Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling for etterkommere og majoritetskvinner etter utdanningslengde er illustrert i Figur 5.3. Figuren oppgir forskjeller i prosent.

⁴⁷ Det er foretatt separate analyser for kort og lang høyere utdanning. Resultatene fra denne analysen viser at kvinnelige etterkommere med langvarig høy utdanning har en signifikant lavere sannsynlighet for stabil tilknytning i en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinner. Den relative forskjell en er på -0,719 (Konstantledd på 0,835).

Figur 5-3: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for etterkommere og majoritetskvinner etter utdanningsnivå.

Funnene viser at kvinnelige etterkommere har en relativt lavere sannsynlighet på $-0,346$ for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, uavhengig av utdanningsnivå. De støtter dermed ikke den tredje hypotesen som hevder at majoritetskvinner og kvinnelige etterkommere skal ha like stor sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, forutsatt at de har samme utdanningsnivå. Denne hypotesen tok utgangspunkt i at etterkommerne var oppvokst i Norge, og dermed hadde bedre forutsetninger for å ha samme landspesifikke humankapital som majoritetskvinner. Funnene for etterkommerne kan også trekkes inn i tolkningen av innvandrerkvinnenes lave sannsynlighet for stabil tilknytning. Når hypotesen for etterkommerne avkrefte tyder det på at det er noen intergenerasjonelle effekter knyttet til for eksempel nettverk og diskriminering.

5.4 Arbeidstilknytning blant kvinner med barn

Modell 4 (tabell 5.1 og tabell 5.2) undersøker kvinnenes sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning før og etter barn. Modellen svarer på om betydningen av barn er betinget av bakgrunn, og om kontrollen for barn eventuelt forklarer noe av forskjellen i stabil tilknytning mellom majoritetskvinner og kvinner med minoritetsbakgrunn. Modellen tester den fjerde hypotesen som hevder at sannsynligheten for stabil tilknytning etter at kvinnene har fått barn svekkes mer for kvinner med minoritetsbakgrunn, sammenlignet med majoritetskvinner. Hypotesen har støtte dersom den relative forskjellen mellom

innvandrerkvinner og majoritetskvinner, og kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner er større for mødre enn for kvinner uten barn. Først presenteres resultatene fra tabell 5.2, og deretter resultatene fra tabell 5.1. Jeg starter med analysen av etterkommerne, fordi dette utvalget i større grad består av yngre kvinner der barn gjerne har en sterkere påvirkning på yrkesaktiviteten.

Betydningen av barn for etterkommerne

Analysene i modell 4 (tabell 5.2) viser at den relative forskjellen mellom barnløse etterkommere og majoritetskvinner er langt større enn hva som er observert i tidligere modeller. Koeffisienten for etterkommere er på -0,628. Dette funnet strider med funn fra Storbritannia (Dale mfl., 2002; Dale mfl., 2006) der yrkesaktiviteten blant unge, barnløse etterkommere er like høy eller høyere enn arbeidsdeltakelsen til britiske kvinner. Konstantleddet, som nå refererer til barnløse majoritetskvinner, øker betraktelig fra foregående modeller. Dette har sammenheng med at mødre har lavere sannsynlighet for stabil tilknytning i en heltidsstilling, og således bidratt til å redusere sannsynligheten for stabil tilknytning i de foregående modellene. Koeffisienten for barn er på -0,647, mens samspillsleddet for etterkommerne er på 0,459. Det vil si at barn ikke har en like negativ påvirkning på sannsynligheten for stabil tilknytning blant etterkommere. Det at det er en mindre nedgang i sannsynligheten for stabil arbeidstilknytning samsvarer i større grad med funnene til Dale mfl., som viser at høyt utdannede etterkommere var «... determined to find ways in which marriage and childbearing could be combined with their careers» (2002: 10).

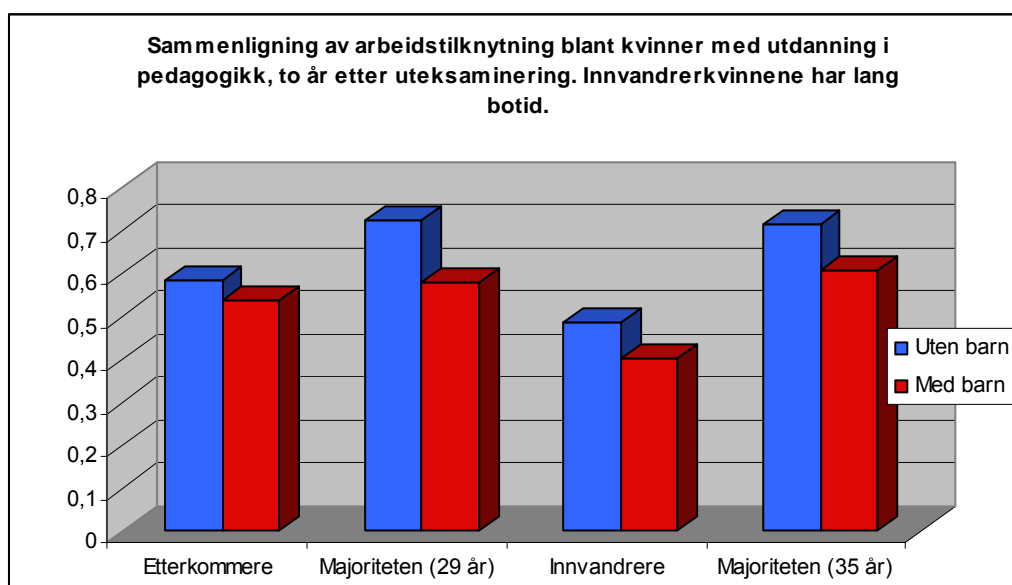
For øvrig bør det nevnes at variabelen for tid siden uteksaminering snur og blir positiv og signifikant i modell 4 (tabell 5.2). Andregradsleddet er ikke signifikant, noe som tyder på at utviklingen ikke er kurvelineær (Skog, 2004: 285). Dette kan tyde på at den negative utviklingen som følge av tid siden uteksaminering som er observert i de øvrige modellene, skyldes at kvinner trapper ned yrkesaktiviteten når de blir mødre. Dette funnet er i tråd med antagelsene i kapittel 3.1.2, hvor det ble sagt at et inntektsgap mellom kvinner og menn til dels skyldes at kvinner med barn har en flatere ansiennitetskurve.

Betydningen av barn for innvandrerkvinner

Resultatene fra modell 4 (tabell 5.1) viser at den relative forskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner øker fra tidligere modeller, og utgjør nå -1,977. Koeffisienten for barn var på -0,647 blant kvinnene i tabell 5.2, men den er svekket til -0,486

blant kvinnene i tabell 5.1. Antakelsen om at kvinnelige etterkommere befinner seg i en annen familiefase enn innvandrerkvinnene og majoritetskvinnene (jf. 4.1.1) ser dermed ut til å stemme. Samspillsleddet for innvandrerkvinner med barn er signifikant og positivt med verdien 0,178. Det betyr at den relative reduksjonen i arbeidstilknytning etter barn er svakere for innvandrerkvinner enn for majoritetskvinner. Figur 5.4 viser sannsynligheten for stabil arbeidstilknytning før og etter barn for etterkommere, majoritetskvinner (29 år), innvandrerkvinner og majoritetskvinner (35 år). Figuren viser prosentvise endringer.

Figur 5-4: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling før og etter barn, for etterkommere, innvandrerkvinner og majoritetskvinner.

Besvarelse av hypotese 4 om betydningen av barn for minoritetskvinnens arbeidsdeltakelse.

I følge hypotese 4 skulle barn gi en sterkere reduksjon i sannsynligheten for stabil tilknytning til en heltidsstilling for kvinner med minoritetsbakgrunn, sammenlignet med majoritetskvinner. Resultatene fra analysen viser at barn i sterkere grad reduserer arbeidsdeltakelsen blant majoritetskvinner, og hypotesen avkreftes.

Resultatene i dette kapitlet gjelder for minoritetskvinner med høyere utdanning. Det er imidlertid interessant at jeg her finner en mindre relativ reduksjon i arbeidstilknytning blant minoritetskvinner, enn blant majoritetskvinner. En av forklaringene på den lave arbeidsdeltakelsen blant minoritetskvinner i totalbefolkningen utpeker barneomsorg som et hinder for deltakelse (Kavli, 2002). Kavli (2002) åpner imidlertid for at dette kan være uttrykk for et klassefenomen, og at barn utgjør en mindre begrensning for yrkesaktivitet blant høyt

utdannede kvinner. Funnene fra denne studien sier ikke noe om høyt utdannede versus lavt utdannede minoritetskvinner. At arbeidsdeltakelsen til høyt utdannede minoritetskvinner i mindre grad påvirkes av at de er blitt mødre, enn tilfellet er blant majoritetskvinnene, kan likevel være en indikator på at barn som en begrensende faktor på minoritetskvinneres yrkesaktivitet i stor grad også er et klassefenomen.

Betydningen av sivilstand blant innvandrerkvinner

I modell 5 (tabell 5.1) undersøkes det om betydningen av barn endres etter kontroll for sivilstand. Den relative forskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner uten barn og samlivspartner øker til -2,372. Barn har fremdeles en signifikant betydning på sannsynligheten for stabil tilknytning, men er redusert noe til -0,456. Samspillsleddet for barn og innvandrerkvinner er ikke lenger signifikant. Det skyldes at det er færre alenemødre blant innvandrerkvinner, enn blant majoritetskvinnene (Byberg, 2002). Koeffisienten for to personer i husholdet viser at sannsynligheten for å være stabil tilknyttet en heltidsstilling reduseres med -0,063 for majoritetskvinner, mens samboende/gifte innvandrerkvinner har en relativ økning på 0,691 i sannsynligheten for stabil tilknytning. Familieøkonomien i innvandrerfamiliene og majoritetsfamiliene kan være en mulig forklaring på hvorfor samliv har så ulik betydning for kvinnene. Majoritetskvinner inngår i stor grad samliv med en mann som har samme utdanningsnivå, eller som har et høyere utdanningsnivå (Birkelund & Heldal, 2003). Det kan bety at familieøkonomien er sterkere i majoritetsfamiliene. I minoritetsbefolkningen er det en også tendens til homogami både i form av ekteskap med noen av samme nasjonalitet (Østby, 2004)⁴⁸ og sosiale bakgrunn (Djuve & Hagen, 1995). Siden høyt utdannede innvandrer menn skårer lavere enn majoritetsmenn på inntekt og sysselsetting, men høyere på arbeidsledighet og midlertidig ansettelse (Støren, 2002) kan det innebære at familieøkonomien i større grad er avhengig av to yrkesaktive partnere.⁴⁹ På den andre siden er det vist at det å ha en yrkesaktiv partner bidrar til å øke sannsynligheten for at den andre parten i parforholdet skal være yrkesaktiv blant innvandrere (Djuve og Hagen, 1995; Dale mfl., 2006).

⁴⁸ Med unntak av Østeuropeiske kvinner, og kvinner med bakgrunn fra Thailand og Filippinene.

⁴⁹ I en studie av kvinners arbeidsaktivitet i Nederland fant Bevelander og Groeneveld (2006) at en relativt større andel av minoritetskvinnene var fulltidsarbeidende, i forhold til nederlandske kvinner. Noe som de tolket som et uttrykk for lav familieøkonomi, og avhengighet av to forsørgerroller.

5.5 Analyser for landbakgrunn

Den første modellen i tabell 5.3 viser sannsynligheten for stabil tilknytning til en heltidsstilling blant innvandrerkvinner etter landbakgrunn, sammenlignet med majoritetskvinnene. Denne modellen viser omfanget av de ujusterte forskjellene. Hvorvidt innvandrerkvinner med forskjellig landbakgrunn har ulike muligheter for å oppnå stabil tilknytning i en heltidsstilling besvares i modell 2 til 4 som sammenligner kvinner som deler de samme karakteristikkene.

Modell 2 (tabell 5.3) tar inn variablene alder ved uteksaminering, alder ved uteksaminering kvadrert, bosted, nyutdannet, fagretning⁵⁰, tid siden uteksaminering og tid siden uteksaminering kvadrert.

I modell 3 (tabell 5.3) legges det til kontroll for middelslang og lang botid. Denne modellen besvarer hypotese 5.

I modell 4 (tabell 5.3) introduseres over fire års utdanning, og i modell 5 (tabell 5.3) kontrolleres det for barn. Disse variablene tas med i analysen for å se hvorvidt de kan forklare noe av forskjellen i arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinnene og majoritetskvinnene.

⁵⁰ Fagretning er tatt ut av presentasjonen av tabell 5.3. Den fullstendige tabellen er tilgjengelig i appendiks A.

Tabell 5-3: Bionomisk logistisk regresjon med sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling som avhengig variabel. Majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter landbakgrunn.⁵¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Bosnia Hercegovina	-0,279 *	0,126	-0,542 ***	0,129	-0,968 ***	0,170	-0,946 ***	0,170	-1,077 ***	0,171
Chile	-0,948 ***	0,139	-1,073 ***	0,143	-1,963 ***	0,171	-1,960 ***	0,171	-1,942 ***	0,172
Filippinene	-0,819 ***	0,069	-0,937 ***	0,071	-1,621 ***	0,106	-1,624 ***	0,106	-1,586 ***	0,107
India	-0,912 ***	0,114	-1,073 ***	0,117	-1,824 ***	0,145	-1,859 ***	0,145	-1,766 ***	0,146
Iran	-0,875 ***	0,109	-1,061 ***	0,112	-1,814 ***	0,140	-1,789 ***	0,140	-1,787 ***	0,141
Pakistan	-1,652 ***	0,171	-1,875 ***	0,174	-2,633 ***	0,196	-2,629 ***	0,196	-2,523 ***	0,197
Polen	-0,617 ***	0,088	-0,763 ***	0,090	-1,534 ***	0,125	-1,604 ***	0,126	-1,521 ***	0,126
Russland	-1,183 ***	0,106	-1,494 ***	0,108	-1,675 ***	0,118	-1,850 ***	0,119	-1,725 ***	0,118
Serbia og Montenegro	-1,193 ***	0,138	-1,408 ***	0,142	-1,806 ***	0,154	-1,779 ***	0,154	-1,794 ***	0,154
Vietnam	-0,303 *	0,126	-0,428 **	0,129	-1,281 ***	0,158	-1,267 ***	0,158	-1,218 ***	0,159
Alder ved uteksaminering			0,021 ***	0,002	0,021 ***	0,002	0,025 ***	0,002	0,011 ***	0,002
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 ^a	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,440 ***	0,012	0,439 ***	0,012	0,415 ***	0,012	0,401 ***	0,012
Nyutdannet			-0,230 ***	0,023	-0,244 ***	0,023	-0,241 ***	0,023	-0,240 ***	0,023
Tid siden uteksaminering			-0,451 ***	0,015	-0,452 ***	0,015	-0,468 ***	0,015	-0,462 ***	0,015
Tid siden uteks ²			0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000	0,000 *	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)					0,434 ***	0,116	0,470 ***	0,116	0,514 ***	0,116
Lang botid (f.o.m. 11 år)					1,008 ***	0,103	0,990 ***	0,103	0,926 ***	0,104
Over fire års utdanning							0,459 ***	0,019		
Barn									-0,477 ***	0,012
Konstant	0,406 ***	0,005	0,717 ***	0,018	0,727 ***	0,018	0,655 ***	0,018	0,921 ***	0,018
- 2 LL for konstanten	203068,27		202358,85		196388,59		196284,20		196284,20	
- 2 LL for modellen	202358,85		196388,59		196284,20		195693,28		194546,94	
Cox & Snell R2	0,47 %		4,34 %		4,41 %		4,78 %		5,51 %	
Nagelkerke R2	0,64 %		5,86 %		5,95 %		6,46 %		7,43 %	
N	150 431		150 431		150 431		150 431		150 431	

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1

Ref.kat: Majoritetskvinner på 35 år, med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk 2 år etter uteksaminering.

⁵¹ Sivilstand er kontrollert for, men ga ingen substansielle utslag for koeffisientene for landbakgrunn. Er derfor tatt ut av modellen.

5.6 Arbeidstilknytning etter landbakgrunn

I de foregående analysene har innvandrerkvinner blitt behandlet som en kategori. Resultatene fra disse analysene viser at innvandrerkvinner har signifikant lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, sammenlignet med majoritetskvinnene. Jeg har tidligere nevnt at det å representere ikke-vestlige innvandrerkvinner i en enkel kategori underdriver forskjellene innad i innvandrerbefolkningen. De neste analysene fragmenterer bildet av innvandrerkvinnenes arbeidsaktivitet ved å se forskjeller i lys av landbakgrunn. Hypotese H5 testes i modell 3. I modell 3 vil jeg også undersøke om koeffisientene for landbakgrunn er signifikant forskjellige fra hverandre. Jeg vil kort kommentere resultatene fra modell 1 samt endringene fra modell 2 til modell 3.

Modell 1 (tabell 5.3) viser at innvandrerkvinner, uavhengig av landbakgrunn, har signifikant lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, sammenlignet med majoritetskvinnene. Den minste relative forskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner, finner vi for kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina og Vietnam. Koeffisientene er henholdsvis -0,279 og -0,303. Deretter følger polske kvinner, hvor den relative forskjellen til majoritetskvinner er på -0,617. Det var antatt at iranske kvinner også ville skåre høyt på stabil arbeidstilknytning. Koeffisienten for Iran er på -0,875. Iranske kvinner skårer derfor lavere enn filippinske kvinner som har en koeffisient på -0,819. Koeffisienten for indiske kvinner er på -0,912 og chilenske kvinner har en koeffisient på -0,948. Det er imidlertid små forskjeller mellom de fire sistnevnte minoritetsgruppene. Den relative forskjellen mellom majoritetskvinner og kvinner fra Russland og Serbia Montenegro er henholdsvis -1,183 og -1,193. Det er størst relativ forskjell i stabil arbeidstilknytning mellom majoritetskvinner og pakistanske kvinner. Koeffisienten for pakistanske kvinner er på -1,652.

Sannsynligheten for stabil tilknytning er svært polarisert blant land tilhørende samme verdensregion. For eksempel har bosniske og polske kvinner høy sannsynlighet for stabil tilknytning, mens russiske og serbiske kvinner kommer forholdsvis lavt ut. I utgangspunktet er det ingen åpenbare grunner til hvorfor kvinner med bakgrunn fra Russland eller Serbia og Montenegro skulle skille seg nevneverdig fra polske og bosniske kvinner, men dette kan ha sammenheng med botid. Blant kvinner med bakgrunn fra Russland og Serbia og Montenegro har flertallet kort botid. Forskjellen kan dermed skyldes at de mangler et godt fotfeste på det

norske arbeidsmarkedet. Betydningen av botid blir belyst i modell 3 der kvinner med like lang botid sammenlignes.

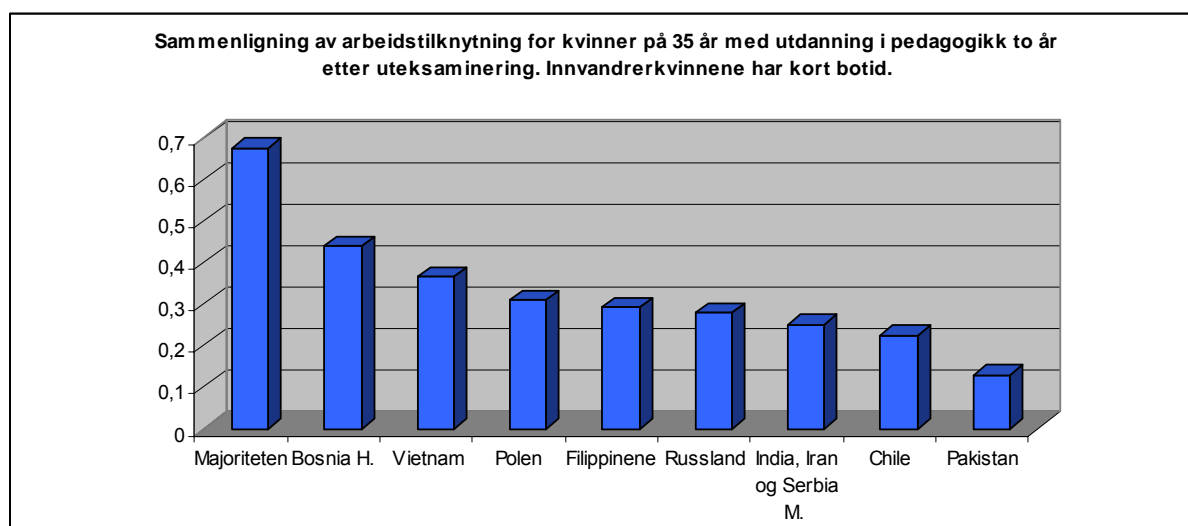
I modell 2 trekkes alder, bosted, fagretning og potensiell arbeidserfaring inn i modellen. Det fører til at samtlige koeffisienter øker, men noen øker mer enn andre. Dette tyder på at kvinner med bakgrunn fra de forskjellige landene er ujevnt fordelt på kontrollvariablene. Når kvinner med like karakteristikk sammenlignes, er det vietnamesiske kvinner som ligger tettest opp til etnisk norske kvinners arbeidsdeltakelse, deretter følger kvinner fra Bosnia Hercegovina. Kvinner med bakgrunn fra Russland, Serbia og Montenegro og Pakistan kommer ut med de største relative forskjellene til majoritetskvinner i modell 2.

I modell 3 legges det til kontroll for botid. Koeffisientene for landbakgrunn referer nå til kvinner med kort botid. I overgangen fra modell 2 til modell 3 øker koeffisienten for Bosnia Hercegovina fra -0,542 til -0,968. Kvinner fra Bosnia Hercegovina har likevel høyest sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning sammenlignet med majoritetskvinnene. Koeffisienten for Vietnamesiske kvinner øker fra -0,428 i modell 2 til -1,281 i modell 3. Vietnamesiske kvinner har dermed nest høyest arbeidstilknytning. Koeffisienten for Polen øker fra -0,763 i modell 2 til -1,534 i modell 3. Den sterke økningen for vietnamesiske og polske kvinner skyldes at flertallet har over 11 års botid (jf. Tabell 4.10). Etter polske kvinner følger kvinner fra Filippinene, hvor den relative forskjellen til majoritetskvinnene øker fra -0,937 i modell 2 til -1,621 i modell 3. Den minste endringen i koeffisienten ved overgangen fra modell 2 til modell 3 er observert for russiske kvinner, her øker koeffisienten fra -1,494 til -1,678. Den lave økningen skyldes at flertallet av russiske kvinner har inntil fem års botid, det vil si at koeffisienten i liten grad blir påvirket av at botid holdes konstant i modellen. Kvinner med bakgrunn fra Serbia og Montenegro, India og Iran kommer forholdsvis likt ut, jamfør figur 5.5. Økningen fra modell 2 til modell 3 er størst for de to sistnevnte. Det er fordi flertallet av indiske og iranske kvinner har lang botid, mens det er en overvekt av kvinner med kort botid fra Serbia og Montenegro. Den største økningen fra modell 2 til modell 3 er registrert for chilenske kvinner, hvor åtte av ti har lang botid. Koeffisienten for Chile er -1,073 i modell 2, og -1,963 i modell 3. Analysene viser at høyt utdannede chilenerer ikke kommer like godt ut på arbeidstilknytning når de sammenlignes med andre høyt utdannede innvandrerkvinner. Pakistanske kvinner har lavest sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning, også etter kontroll for botid. Koeffisienten for pakistanske kvinner er på -2,633 i forhold til majoritetskvinnene. Det er imidlertid vanskelig å si om denne forskjellen skyldes at

pakistanere møter større vanskeligheter på arbeidsmarkedet enn kvinner fra de øvrige landene, eller om de selv ønsker en løsere forbindelse til arbeidsmarkedet.

Interseksjonalitetsperspektivet hevder at stereotyper knyttet til kjønn og landbakgrunn gir grobunn for diskriminering (Wei, 1996). Dale mfl. (2002) at stereotyper som at muslimske kvinner ikke kan arbeide kvelder eller sammen med menn, gjør det vanskelig for pakistanske kvinner å få innpass på arbeidsmarkedet. Mulige årsaker til de observerte forskjellene mellom kvinner av ulik landbakgrunn vil bli diskutert i avslutningskapittelet. Forskjellene mellom landene er gjengitt som prosentandeler i figur 5.5.

Figur 5-5: Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling for innvandrerkvinner etter landbakgrunn.

Hypotese 5 hevder at forskjellen i stabil arbeidstilknytning mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er mindre for kvinner med bakgrunn fra Bosnia, Vietnam og Iran enn de øvrige innvandrerkvinnene. Hypotesen støttes for kvinner fra Bosnia og Vietnam, men ble ikke bekreftet for iranske kvinner. Resultatene viser at kvinner med bakgrunn fra Polen har høyere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling enn kvinner fra Iran. Forskjellene er imidlertid små, og det er ikke alle koeffisientene som er signifikant forskjellige fra hverandre. For eksempel er ikke koeffisientene for Bosnia og Vietnam signifikant forskjellige fra hverandre, og koeffisienten for Vietnam er heller ikke signifikant forskjellig fra koeffisienten for Polen. Koeffisienten for Polen er på sin side ikke signifikant forskjellig fra koeffisienten for Iran, India og Serbia og Montenegro.⁵² I forhold til Bevelanders (2005) modell over humankapitaldistanse er det interessant at kvinner med

⁵² Hele tabellen for signifikanstesting av koeffisientene er vedlagt i Appendiks C.

bakgrunn fra Øst-Europa skårer såpass høyt. Bevelander (2005) satte imidlertid Polen foran Vietnam, men i disse analysene kommer Vietnam bedre ut. Det kan skyldes at kvinner med bakgrunn fra Vietnam har lang kollektiv botid. Nyankomne vietnamesere kan dermed profittere på et velutviklet nettverk som har godt fotfeste i det norske samfunn.

5.7 Oppsummering av funn

Dette kapitlet har undersøkt sannsynligheten for å være stabilt tilknytning i en heltidsstilling blant innvandrerkvinner, etterkommere og innvandrerkvinner etter landbakgrunn. Kapitlet tok utgangspunkt i fem hypoteser som ble utledet i kapittel 3.

Den første hypotesen hevdet at innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling enn majoritetskvinnene, men at forskjellen avtar med økende botid. Funnene støtter hypotesen, men det må nevnes at botid ikke er tilstrekkelig for å forklare hele forskjellen i arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner, selv ikke etter 11 år i Norge.

Den andre hypotesen tok utgangspunkt i kvinnenens utdanningslengde. Det ble antatt at forskjellen i stabil tilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner med høyeregradsutdanning var mindre enn forskjellen for kvinner med laveregradsutdanning. Analyseresultatene viste derimot at forskjellen økte på høyeste utdanningsnivå, og hypotese H2 må forkastes.

Den tredje hypotesen antok at kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner ville ha lik sannsynlighet for stabil tilknytning i en heltidsstilling, gitt at de hadde samme nivå av utdanning. Resultatene viste imidlertid at etterkommerne har signifikant lavere sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning, enn majoritetskvinner, og hypotesen ble avkreftet. Det var en tendens til at forskjellen mellom kvinnene økte for utdanninger av lang varighet, men endringen var ikke signifikant.

Den fjerde hypotesen testet barns betydning for kvinners arbeidstilknytning. Det var forventet at den relative reduksjonen i arbeidstilknytning etter barn ville være større for minoritetskvinner enn majoritetskvinner. Resultatene viste at nedgangen var størst for kvinner med majoritetsbakgrunn, og at arbeidsdeltakelsen til kvinnelige etterkommere i minst grad ble påvirket av å ha barn. Hypotese H4 ble derfor avkreftet.

Den femte hypotesen undersøkte forskjellene i arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinner av ulik landbakgrunn. Den antok at kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina, Vietnam og Iran ville ha en sterkere arbeidstilknytning enn de øvrige innvandrerkvinnene. Hypotesen ble bekreftet for kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina og Vietnam, men ble avkreftet for kvinner med bakgrunn fra Iran.

6 Inntekt

Forrige kapittel viste at minoritetskvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, sammenlignet med majoritetskvinner. Høyt utdannede minoritetskvinner har antakelig et like sterkt ønske om en tett tilknytning til arbeidsmarkedet, som majoritetskvinner. Imidlertid vil dette ønsket også være avhengig av hvilke jobbtildbud kvinnene får (Kavli, 2002). Sollund (2004: 289) skriver at innvandrerkvinnene som har tatt høyere utdanning er i en særstilling i forhold til innvandrerkvinnene uten utdanning, fordi yrkesidentiteten kommer forut for selve yrket. Det å ha en jobb som er i samsvar med ens kvalifikasjoner har derfor stor betydning for selvbildet til høyt utdannede innvandrerkvinner (Sollund, 2004). I dette kapitlet brukes inntekt som et mål på nivået på jobben. Dersom minoritetskvinner har lavere inntekter enn majoritetskvinner, kan det bli tolket som at minoritetskvinner holder stillinger under deres kvalifikasjonsnivå.

Ved siden av å signalisere nivået på jobben vil inntektsanalysen også si noe om lønnsomheten av høyere utdanning for minoritetskvinner. Tidligere studier har sett på forskjeller i lønn blant dem som har sterkest tilknytning til arbeidsmarkedet, det vil si heltidsansatte gjennom et helt år (Hayfron, 1998a; Støren, 2002). Denne tilnærmingen ekskluderer personer som har løs tilknytning til arbeidsmarkedet og dermed lav inntekt. Denne studien vil i stedet bruke årsinntekt, altså hvor stor inntjening individene har hatt i løpet av et år som inntektsmål. Analysene vil sammenligne inntektene til etterkommere, innvandrerkvinner og innvandrerkvinner etter landbakgrunn, med inntektene til majoritetskvinner. I inntektsanalysene brukes logaritmen av inntekt.⁵³

Hypotesene som ble utledet i kapittel 3 for inntekt er som følger:

H_1 : Innvandrerkvinner har lavere årsinntekt enn med majoritetskvinner, men forskjellen avtar med økende botid. Forutsatt at de har samme nivå av arbeidstilknytning.

⁵³ Som nevnt i metodekapitlet vil prosentvis endring kunne leses rett fra tabellen så lenge parameterverdiene er små. Beregninger viser at prosentvis endring overestimeres hvis regresjonsparameteren overstiger $|0,1|$. Regresjonsparametere $> 0,1$ vil derfor beregnes ved hjelp av formelen: $100 * ((e^x) - 1)$ (Skog, 2004:248).

H₂: Forskjellen i årsinntekt mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner er lavere på høyt utdanningsnivå, enn på lavt utdanningsnivå. Forutsatt at de har samme tilknytning til arbeidsmarkedet.

H₃: Det er ingen forskjeller i årsinntekt mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning.

H₄: Det å ha barn reduserer årsinntekten i større grad blant kvinnelige etterkommere og minoritetskvinner sammenlignet med majoritetskvinner.

H₅: Forskjellen i årsinntekt mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er mindre for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Polen, Chile, Vietnam og Bosnia Hercegovina, enn for innvandrerkvinner fra de øvrige landene.

Jeg vil nå presentere oppbygningen av analysemodellene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere. Deretter gjengir jeg resultatene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere. I likhet med forrige kapittel vil analysemodellene og resultatene for landbakgrunn presenteres mot slutten av kapitlet. Hovedfunnene fra kapittel 5 og 6 vil drøftes opp mot tidligere forskning og teori i neste kapittel.

6.1 *Analysene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere*⁵⁴

Analysene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere er bygd over samme lest. Her går jeg gjennom modellene for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere parallelt.

Den første modellen for årsinntekt er en binær modell som viser den ujusterte inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner (tabell 6.1) og majoritetskvinner og kvinnelige etterkommere (tabell 6.2). Modellen viser omfanget av inntektsforskjellene, men det vil ikke være grunnlag for å si hvorvidt minoritetskvinner holder stillinger under deres kvalifikasjonsnivå før individuelle karakteristikk og utdanningsnivå trekkes inn i de påfølgende modellene. Modellen gir også et grunnlag for å si hvorvidt variablene som introduseres i de kommende modellene øker eller reduserer denne forskjellen.

I modell 2 (tabell 6.1 og tabell 6.2) kontrolleres det for alder ved uteksaminering og alder ved uteksaminering kvadrert. I tabell 6.1 er nullpunktet 35 år, mens det er 29 år i tabell 6.2. Videre kontrolleres det for bosted, hvor kvinner bosatt i distriktet inngår i konstantleddet. Det

⁵⁴ Variablene som viser fagretning og næringstilknytning er holdt utenfor i presentasjonen av tabell 6.1 og 6.2. De fullstendige tabellene er tilgjengelige i appendiks A.

kontrolleres også for utdanningens fagretning der konstantleddet refererer til kvinner med pedagogisk utdanning. Potensiell arbeidserfaring måles ved hjelp av tre variabler, nyutdannet, tid siden uteksaminering og tid siden uteksaminering kvadrert. Kvinner med to års potensiell arbeidserfaring utgjør konstantleddet. I tabell 6.1 kontrolleres det også for botid. Variabelen for innvandrere refererer fra og med modell 2 til innvandrerkvinner med inntil fem års botid. Årsinntekten til kvinner med inntil ti års botid, og over ti års botid fås ved å addere den aktuelle botidsvariabelen med koeffisienten for innvandrerkvinner.

Variabelen ustabil arbeidstilknytning tas inn i modell 3 (tabell 6.1 og tabell 6.2).

Referansekategori blir da kvinner som har vært ansatt i heltidsstilling i minst 300 dager. Modellen gir svar på hvorvidt deler av inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner skyldes at innvandrerkvinner har svakere tilknytning til arbeidsmarkedet enn majoritetskvinner. Modell 3 gir grunnlaget for å teste Hypotese H1 (tabell 6.1). I modell 3 kontrolleres det også for næringstilknytning.⁵⁵ Referansegruppen består av kvinner ansatt i varehandel, hotell og restaurantbransjen.

Den fjerde modellen (tabell 6.1 og tabell 6.2) viser hvorvidt inntektsnivået til kvinnene varierer med utdanningsnivå. Det introduseres et samspillsledd som viser betydningen av høyeregradsutdanning for innvandrerkvinner (tabell 6.1) og for kvinnelige etterkommere (tabell 6.2). Signifikante samspillsledd tyder på at betydningen av høyere utdanning for inntekt er betinget av bakgrunn. Variablene for tilknytning og næring som ble introdusert i modell 3 holdes utenfor i denne analysen. I modell 4 (tabell 6.2) testes hypotese H3 som hevder at det ikke er noen forskjeller i årsinntekt mellom etterkommere og majoritetskvinner, med samme formelle utdanning.

I modell 5 (tabell 6.1 og tabell 6.2) tas variablene for ustabil tilknytning og næringsbakgrunn inn igjen. Denne modellen tester hypotese H2 som forutsetter lik grad av arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner.

Modell 6 (tabell 6.1 og tabell 6.2) undersøker betydningen av barn for kvinnenens inntektsnivå. Denne modellen tester hypotese H4. Samspillsleddet for innvandrere med barn (tabell 6.1) og for etterkommere med barn (tabell 6.2) viser om barn har en annen betydning for inntekt blant

⁵⁵ Det er undersøkt om næring har en egen betydning for innvandrere og etterkommere (for de kategorier hvor N > 50), men resultatene er ikke signifikante.

innvandrerkvinner og etterkommere, enn for majoritetskvinner. Variablene som ble introdusert i modell 4 og 5 holdes utenfor i modell 6. I modell 7 blir kontroll for ustabil tilknytning, og næringstilhørighet tatt inn igjen.

Tabell 6-1: Multipl linear regresjon med logaritmen av inntekt som avhengig variabel. Majoritetskvinner og innvandrerkvinner.⁵⁶

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	12,386 ***	0,002	12,371 ***	0,006	12,292 ***	0,007	12,315 ***	0,006
Innvandrere	-0,416 ***	0,011	-0,720 ***	0,021	-0,464 ***	0,019	-0,754 ***	0,023
Alder ved uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,003 ***	0,001	0,010 ***	0,001
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 ***	0,000
Bor i by			0,117 ***	0,004	0,061 ***	0,004	0,096 ***	0,004
Nyutdannet			-0,103 ***	0,008	-0,059 ***	0,007	-0,101 ***	0,008
Tid siden uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,011 ***	0,001	0,009 ***	0,001
Tid siden uteks ²			0,000 ***	0,000	0,000 ^{ns}	0,000	0,000 ***	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)			0,180 ***	0,030	0,119 ***	0,026	0,217 ***	0,029
Lang botid (f.o.m. 11 år)			0,401 ***	0,026	0,246 ***	0,023	0,418 ***	0,026
Usikker tilknytning					-0,585 ***	0,004		
Over fire års utdanning							0,346 ***	0,006
Over fire års utdanning * innvandrer							0,004 ^{ns}	0,024
Justert R ²	0,98 %		6,31 %		28,44 %		8,24 %	
N	69 667		69 667		69 667		69 667	
	Modell 5		Modell 6		Modell 7			
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil		
Konstant	12,242 ***	0,007	12,422 ***	0,006	12,303 ***	0,007		
Innvandrere	-0,493 ***	0,020	-0,652 ***	0,023	-0,396 ***	0,020		
Alder ved uteksaminering	0,006 ***	0,001	0,004 ***	0,001	0,002 ***	0,001		
Alder ved uteks ²	0,000 **	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000		
Bor i by	0,044 ***	0,004	0,102 ***	0,004	0,056 ***	0,004		
Nyutdannet	-0,057 ***	0,007	-0,102 ***	0,008	-0,060 ***	0,007		
Tid siden uteksaminering	0,013 ***	0,001	0,016 ***	0,001	0,014 ***	0,001		
Tid siden uteks ²	0,000 ^{ns}	0,000	0,000 *	0,000	0,000 *	0,000		
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)	0,150 ***	0,026	0,227 ***	0,030	0,154 ***	0,026		
Lang botid (f.o.m. 11 år)	0,262 ***	0,022	0,405 ***	0,026	0,257 ***	0,023		
Usikker tilknytning	-0,577 ***	0,004						
Over fire års utdanning	0,295 ***	0,006						
Over fire års utdanning * innvandrer	-0,002 ^{ns}	0,021						
Barn			-0,132 ***	0,004	-0,046 ***	0,004		
Barn * innvandrer			-0,155 ***	0,021	-0,160 ***	0,019		
To personer i husholdet								
To pers. * innvandrer					-0,577 ***	0,004		
Justert R ²	29,83 %		7,08 %		28,58 %			
N	69 667		69 667		69 667			

* p < 0,05, **p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant
 Ref.kat: Majoritetskvinne, 35 år med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering

⁵⁶ Det er kontrollert for to personer i husholdet, men det ga svært lite utslag i modellens forklaringskraft, R². modellen er derfor tatt ut av tabellen.

Tabell 6-2: Multipl linear regresjon med logaritmen av inntekt som avhengig variabel. Kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner.⁵⁷

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	12,318 ***	0,003	12,323 ***	0,008	12,305 ***	0,010	12,265 ***	0,008
Etterkommer	-0,231 ***	0,040	-0,210 ***	0,038	-0,158 ***	0,033	-0,212 ***	0,041
Alder ved uteksaminering			0,011 ***	0,002	0,012 ***	0,002	0,004 ^a	0,002
Alder ved uteks. ²			-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000	-0,004 ***	0,000
Bor i by			0,140 ***	0,006	0,072 ***	0,005	0,122 ***	0,006
Nytdannet			-0,079 ***	0,009	-0,056 ***	0,008	-0,076 ***	0,009
Tid siden uteksaminering			0,028 ***	0,001	0,025 ***	0,001	0,028 ***	0,001
Usikkert tilknyttet					-0,581 ***	0,005		
Over fire års utdanning							0,304 ***	0,009
Over fire års utdanning * etterkommer							-0,001 ^{ns}	0,100
R ²	0,05 %		8,29 %		30,34 %		9,75 %	
R ² endring	0,00 %		0,00 %		0,00 %		0,00 %	
N	69666		69666		69666		69666	
	Modell 5		Modell 6		Modell 7			
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil		
Konstant	12,260 ***	0,010	12,471 ***	0,009	12,365 ***	0,010		
Etterkommer	-0,169 ***	0,036	-0,205 ***	0,050	-0,143 **	0,044		
Alder ved uteksaminering	0,006 **	0,002	0,022 ***	0,002	0,017 ***	0,002		
Alder ved uteks. ²	-0,003 ***	0,000	-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000		
Bor i by	0,059 ***	0,005	0,106 ***	0,006	0,056 ***	0,005		
Nytdannet	-0,054 ***	0,008	-0,091 ***	0,009	-0,063 ***	0,008		
Tid siden uteksaminering	0,025 ***	0,001	0,044 ***	0,001	0,033 ***	0,001		
Usikkert tilknyttet	0,239 ***	0,008			-0,560 ***	0,005		
Over fire års utdanning	0,174 ***	0,041						
Over fire års utdanning * etterkommer	0,318 ***	0,015						
Barn			-0,223 ***	0,006	-0,115 ***	0,005		
Barn * etterkommer			-0,010 ^{ns}	0,076	-0,035 ^{ns}	0,066		
R ²	31,23 %		10,14 %		30,81 %			
R ² endring	0,00 %		0,00 %		0,00 %			
N			69666		69666			
Ref.kat: Kvinne med majoritetsbakgrunn på 29 år, bosatt i distriktet. Utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering								
*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant								

⁵⁷ Tid siden uteksaminering² er kontrollert for, men var ikke signifikant. Det er kontrollert for sivilstand i modell 8, men resultatene ga ikke signifikant endring av R². Modellen er derfor tatt ut av tabellen.

6.2 *Inntektsnivået blant innvandrerkvinner*

Modell 1 (tabell 6.1) viser gjennomsnittlig inntekt for innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Koeffisienten for innvandrerkvinnene er -0,416, og signifikant. Denne verdien tilsier at innvandrerkvinner har en gjennomsnittlig årsinntekt som ligger 34 % under tilsvarende gjennomsnittsinntekt blant majoritetskvinnene.⁵⁸

Inntektsforskjellen er forholdsvis stor siden en større andel av innvandrerkvinnene enn majoritetskvinnene har høyeregradsutdanning. Koeffisienten for innvandrerkvinner vil imidlertid være påvirket av at det ikke er kontrollert for botid. Omtrent en tredjedel av innvandrerkvinnene har kort botid, og i følge den landspesifikke humankapitalteorien vil det være størst gap mellom inntektsnivå og kvalifikasjoner for nyankomne innvandrere. Antakeligvis vil inntektsforskjellen være mindre for kvinner med lang botid i Norge. I forrige kapittel ble det også vist at innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet i heltidsstilling, sammenlignet med majoritetskvinner. En løsere tilknytning til arbeidsmarkedet kan være forklaringen på deler av den observerte inntektsforskjellen. Betydningen av botid, arbeidstilknytning og utdanningslengde blir undersøkt i de kommende modellene.

Betydningen av botid på inntekt

Modell 2 (tabell 6.1) viser inntektene til innvandrerkvinner og majoritetskvinner som er sammenlignbare med tanke på alder, bosted fagretning og potensiell arbeidserfaring. I denne modellen er også botid trukket inn. Koeffisienten for innvandrerkvinner refererer nå til innvandrerkvinner med inntil fem års botid, noe som medfører at koeffisienten stiger til -0,720. Det tilsvarer en inntektsforskjell på 51 % mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Denne forskjellen avtar til 42 % for innvandrerkvinner med middelslang botid, og til 27 % for innvandrerkvinner med lang botid.⁵⁹ Analysen viser altså at det er et inntektsgap i innvandrerkvinnenes disfavør, men at dette avtar med økende botid. Kvinner med lang botid har en sterkere relativ inntektsvekst i forhold til kvinner med kort botid, enn kvinner med middelslang botid. Humankapitalteorien taler for en rask inntektsstigning som flater ut over tid, men resultatene tyder på at det tar det litt tid før inntektsveksten som følge

⁵⁸ Utregningen er vist som et eksempel: $100 * (e^{-0,416} - 1) = -34,03$.

⁵⁹ Utregningen er vist som et eksempel: Kort botid: $100 * (e^{-0,72} - 1) = -51,32$;
Middelslang botid: $100 * (e^{(-0,72 + 0,18)} - 1) = 41,73$; Lang botid: $100 * (e^{(-0,72 + 0,401)} - 1) = 27,39$.

av botid inntreffer. Dette mønsteret kan skyldes en kombinasjon av at kvinner med lang botid har høyere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, og at det over tid blir bedre samsvar mellom innvandrerkvinnenes stilling og utdanningsnivå. Hvis dette er tilfelle vil botidseffekten være svakere i modell 3 (tabell 6.1) som kontrollerer for arbeidstilknytning.

Betydningen av de øvrige variablene i modell 2

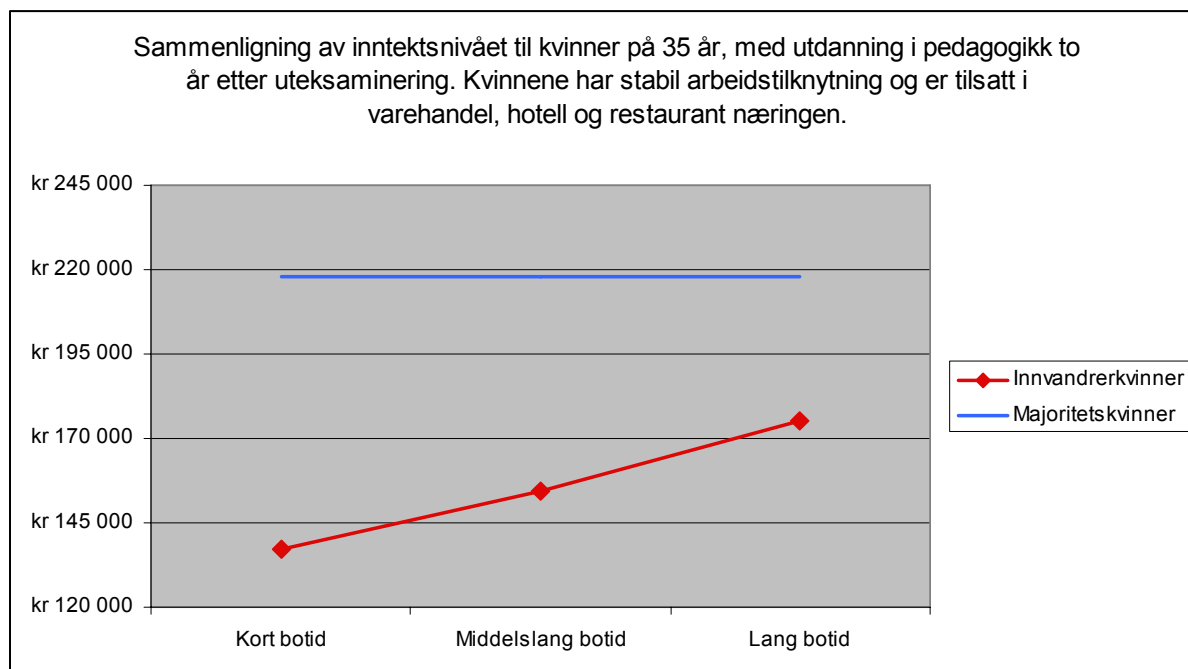
Samtlige kontrollvariabler i modell 2 er signifikante på $< 0,001$ nivå, men sammenhengene trenger ikke å være særlig sterke for å bli signifikante i et datamateriale av denne størrelsen. For eksempel er den registrerte inntektsøkningen som følge av alder 0,7 %, men signifikant. Som ventet er inntektsnivået til kvinner som er bosatt i en av de fire største byene, høyere enn inntektsnivået til kvinner i distriktene. Nyutdannede har lav inntekt året etter uteksaminering, men har deretter en svak positiv inntektsøkning som følge av tid siden uteksaminering. Annengradsleddet av tid siden uteksaminering er signifikant, men veldig lite og har derfor ingen praktisk betydning. Effektene av alder og tid siden uteksaminering trekker i samme retning, og kan være korrelerte seg i mellom. Dette kan ha betydning for parameterestimatet i den grad at det er vanskelig å bestemme hvorvidt inntektsøkningen som observeres tillegges riktig variabel.

Inntektsforskjeller etter kontroll for arbeidstilknytning

I modell 3 (tabell 6.1) sammenlignes inntektsnivået til kvinnene som var stabilt tilknyttet i kapittel 5. Resultatene fra modell 3 bekrefter at deler av inntektsforskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner i modell 2 (tabell 6.1) skyldes at innvandrerkvinner har en svakere tilknytning til arbeidsmarkedet. I tillegg svekkes betydningen av botid når arbeidstilknytning holdes konstant. Gitt at kvinnene har samme grad av arbeidstilknytning og arbeider innenfor samme næring, tjener innvandrerkvinner med kort botid 39 % mindre enn majoritetskvinner. Inntektsnivået til innvandrerkvinner med middelslang og lang botid ligger henholdsvis 31 % og 21 % under inntektsnivået til majoritetskvinnene. At botid fremdeles er av betydning, bekrefter antagelsen om at innvandrerkvinner starter i forholdsvis lavtlønnede stillinger, og at de etter hvert går over i stillinger som bedre gjenspeiler deres kvalifikasjonsnivå. Botid er likevel ikke tilstrekkelig for å lukke inntektsgapet. Støren (2004) viser at overkvalifisering også er et problem blant høyt utdannede innvandrere med middelslang og lang botid. Dersom overkvalifisering fører til at inntektsnivået ikke gjenspeiler utdanningsnivået, kan overkvalifisering bidra til inntektsforskjellene som

observeres i modell 3. Inntektsnivået til majoritetskvinner, og innvandrerkvinner avhengig av botid er illustrert i figur 6.1. Figuren viser absolutte inntektsforskjeller.

Figur 6-1: Sammenligning av inntektsnivået til majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter av botid:

Den første hypotesen postulerte at innvandrerkvinner har lavere inntekter enn majoritetskvinner, men at forskjellen ville avta med økende botid. Forutsatt at kvinnene har samme grad av arbeidstilknytning. På bakgrunn av modell 3 støttes hypotesen. Det er en reduksjon i inntektsforskjellen som følge av botid, men til tross for at botiden reduserer inntektsgapet gjenstår det likevel en betydelig inntektsforskjell mellom majoritetskvinnene og innvandrerkvinnene, selv etter kontroll for arbeidstilknytning. Mulige årsaker til den gjenværende inntektsforskjellen vil bli drøftet i neste kapittel.

Endring i kontrollvariablene og modellens forklaringskraft

De øvrige variablene i modell 3 (tabell 6.1) påvirkes også av at det er kvinner med lik grad av arbeidstilknytning som sammenlignes. Den positive effekten av å være bosatt i by er halvert fra modell 2 til modell 3. Det skyldes at kvinner bosatt i byene i større grad arbeider heltid, som vist i kapittel 5. Dermed er inntektsnivået i byene noe mer beskjedent enn det som ble estimert i modell 2, men fremdeles høyere enn for distriktsområdene. Videre er den negative betydningen av å være nyutdannet mindre utpreget i modell 3, sammenlignet med modell 2. Det vil si at nyutdannede som faktisk oppnår stabil heltidsjobb, har en noe lavere inntjening det første året. Det er relativt små endringer i betydningen av alder og tid siden

uteksamining fra modell 2 til modell 3. Betydningen av alder er imidlertid noe redusert, mens betydningen av tid siden uteksamining har økt.

Justert R^2 i modell 1 er på 1 %, det vil si at bakgrunn forklarer lite av variasjonen i inntekt. Den forklarte variansen stiger imidlertid til 6,35 % i modell 2. Det vil si at alder, bosted, fagretning, potensiell arbeidserfaring og botid har forklaringskraft på inntektsnivået. Imidlertid er det grad av arbeidstilknytning og næringstilhørighet som har mest å si for inntektsnivået. R^2 stiger til 26,98 % i modell 3.

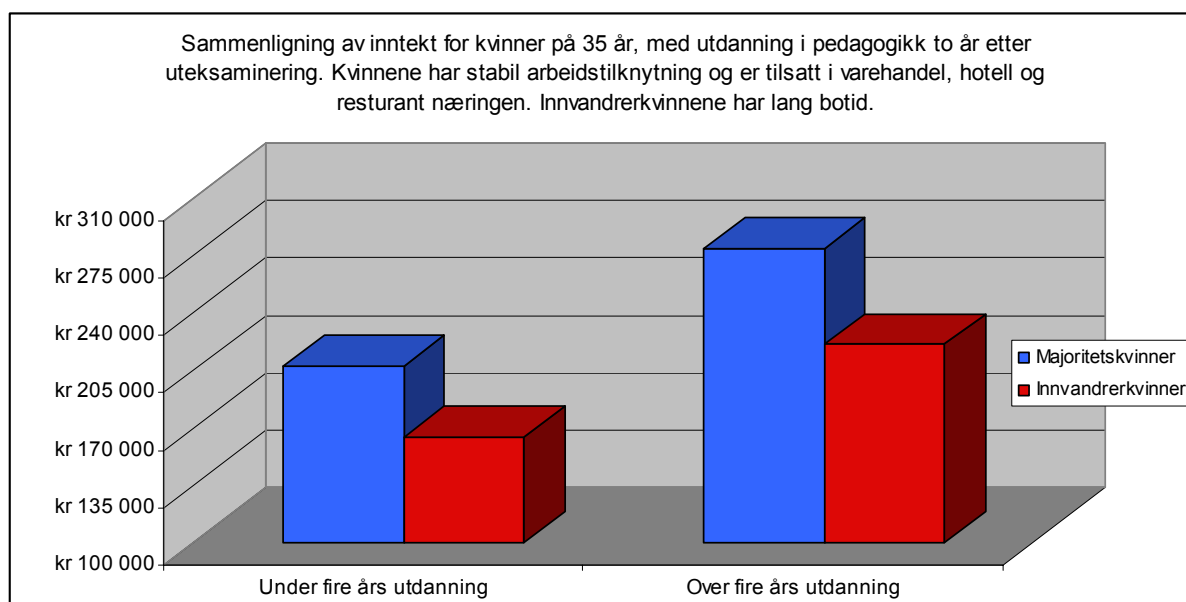
6.2.1 Inntektsnivå kontrollert for utdanningslengde

Modell 4 (tabell 6.1) viser inntektsforskjeller mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner som har samme utdanningslengde. Koeffisienten for innvandrere som har under fire års utdanning, og inntil fem års botid øker fra -0,720 i modell 2 til -0,754 i modell 4. Det tilsvarer et inntektsgap på 53 % mellom innvandrerkvinner med kort botid, og majoritetskvinner med samme utdanningsnivå. Over fire års utdanning påvirker inntektsnivået positivt med en faktor på 0,346. Samspillsleddet som viser betydningen av over fire års utdanning for innvandrerkvinner gir en tilleggsøkning på 0,4 %. Denne økningen er veldig liten, og ikke signifikant. I forrige kapittel ble det vist at sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet i en heltidsstilling økte mer for majoritetskvinner enn innvandrerkvinner ved høyere utdanningsnivå, mens inntektsforskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner på høyere utdanningsnivå forblir uendret. Dette kan tyde på at innvandrerkvinner med høyeregradsutdanning har bedre betalte jobber enn innvandrerkvinner med laveregradsutdanning, siden inntektsforskjellen forblir uendret til tross for at innvandrerkvinner med høyeregradsutdanning har en mindre stabil tilknytning til arbeidsmarkedet. Nå er det imidlertid ikke et 1:1 forhold mellom respondentene i kapittel 5 og 6. Det kan tenkes at den nedgangen som ble observert i kapittel 5 skyldes at flere innvandrerkvinner med høyeregradsutdanning er utenfor arbeidsmarkedet. Andelen som var i kontakt med arbeidsmarkedet i løpet av 2002 er imidlertid lik for innvandrerkvinner med laveregradsutdanning (62,1 %) og høyeregradsutdanning (62,9 %). Det støtter antakelsen om at kvinner med høyeregradsutdanning har bedre betalte jobber. Inntektsgapet mellom innvandrerkvinnene og majoritetskvinnene reduseres med økende botid. Sammenlignet med modell 2 viser koeffisientene i modell 4 at den relative betydningen av både middelslang og lang botid er sterkere når utdanningslengden holdes konstant.

Inntektsforskjeller etter kontroll for utdanningslengde og arbeidstilknytning

Modell 5 (tabell 6.1) viser inntektsforskjellene mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner som har samme utdanningslengde, og samme grad av tilknytning til arbeidsmarkedet. Denne modellen gir grunnlag for å teste Hypotese H2. Inntektsforskjellen mellom innvandrere og majoritetskvinner er redusert fra modell 4, og har nå en relativ faktor på -0,493. Det vil si at innvandrerkvinner med kort botid, har en inntekt som ligger 39 % under inntektene til majoritetskvinnene med tilsvarende utdanningsnivå. Inntektsgapet reduseres med økende botid, men ikke like sterkt som i modell 4. Forklaringen er igjen at kvinner med middelslang og lang botid har større sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet arbeidsmarkedet. Gevinsten av botid blir derfor mindre når kvinner med samme arbeidsmønster sammenlignes. Den positive betydningen av høyeregradsutdanning er noe redusert fra forrige modell, og det er ingen tilleggseffekt av høyeregradsutdanning for innvandrerkvinner. Det vil si at innvandrerkvinner relativt sett tjener like mye som majoritetskvinner på å ta høyeregradsutdanning, men lang høyere utdanning vil ikke bidra til å lukke inntektsgapet mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner. Inntektsforskjellene mellom kvinner med henholdsvis laveregradsutdanning og høyeregradsutdanning illustreres i figur 6.2. Figuren viser absolutte inntektsforskjeller.

Figur 6-2: Inntektsnivået til innvandrerkvinner og majoritetskvinner sett i forhold til utdanningslengde.

Funnene i modell 5 støtter ikke hypotese 2. Inntektsforskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner avtar ikke på høyere utdanningsnivå, og forblir også uendret etter kontroll for arbeidstilknytning. En mulig forklaring kan være at innvandrerkvinner tar stillinger under

deres kvalifikasjonsnivå, for å ha sikkerheten i en stabil inntekt. Dette funnet vil bli drøftet i neste kapittel.

Endringer i kontrollvariablene og forklart varians

Det er noen mindre endringer i kontrollvariablene som følge av at flere variabler trekkes inn i modell 4 og 5, men endringene er små i praksis. Justert R^2 viser at modell 4 forklarer 8,24 % av variasjonen i inntekt, det er 2 % mer enn hva som blir forklart i modell 2 hvor det ikke tas hensyn til utdanningslengden. R^2 i modell 5 ligger på 29,83 %. Det vil si at arbeidstilknytning og næringstilhørighet sammen med utdanningslengde forklarer i overkant av en fjerdedel av variasjonen i årsinntekt.

6.3 Inntektsnivået blant etterkommere og majoritetskvinner

Hypotese tre, som tilsier at det ikke skal være noen forskjeller i årsinntekt mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner testes i modell 4 (tabell 6.2). Før resultatene fra modell 4 kommenteres, vil jeg kort gå gjennom resultatene fra modell 1 til modell 3.

Den binære regresjonen i modell 1 (tabell 6.2) viser gjennomsnittlig inntekt for kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner. Koeffisienten for etterkommerne er på -0,231 og tilsvarer et inntektsnivå som ligger 21 % under inntektene til majoritetskvinnene.

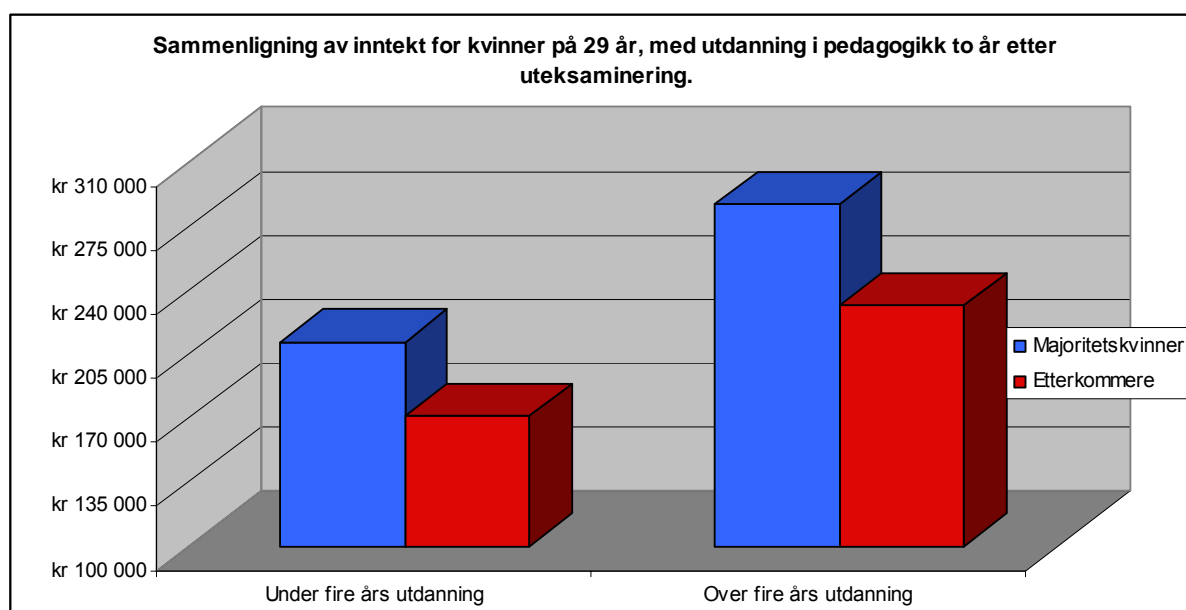
Resultatene fra modell 2 (tabell 6.2) avdekker at inntektsforskjellen mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner reduseres til -0,210 når kvinner med samme alder, bosted, fagretning og potensiell arbeidserfaring sammenlignes. Inntektsforskjellen er nå på 19 % i etterkommernes disfavør. I forrige kapittel ble det vist at etterkommerne har vanskeligere for å få fast arbeid, sammenlignet med majoritetskvinnene. Det kan derfor tenkes at inntektsforskjellen reduseres i neste modell, hvor det kontrolleres for arbeidstilknytning.

Modell 3 (tabell 6.2) viser en ytterligere reduksjon av inntektsforskjellen mellom de kvinnelige etterkommerne og majoritetskvinnene. Blant kvinner med lik grad av arbeidstilknytning utgjør inntektsgapet 15 % i etterkommernes disfavør. Det vil si at forskjellig arbeidsmønster ikke er hovedforklaringen på den observerte inntektsforskjellen i modell 1 og 2. Etterkommerne har hatt mulighet til å følge samme skolegang som majoritetskvinnene. Det indikerer at det er flere forhold enn humankapitalrelaterte faktorer som styrer inntektsutviklingen til kvinner med minoritetsbakgrunn.

Inntektene til kvinner med samme formelle kvalifikasjoner

Modell 4 (tabell 6.2) viser inntektsnivået til majoritetskvinner og kvinnelige etterkommere, med samme formelle utdanning. Koeffisienten for etterkommere med laveregradsutdanning er -0,214 og tilsvarende en inntektsforskjell på 19 %. Denne koeffisienten er lik som i modell 2. Det tyder på at etterkommere som har over fire års utdanning har hatt liten innflytelse på inntektsmålet i modell 2. Andelen med utdanning over fire år er da også jevnt fordelt mellom etterkommerne og majoritetsbefolkningen (jf tabell 4.9). Koeffisienten for over fire års utdanning viser at høyeregradsutdanning gir en relativ økning i inntektene som tilsvarende 0,304, altså 36 %. Samspillsleddet som viser betydningen av høyeregradsutdanning for etterkommere er negativt, svært lite og ikke signifikant. En høy standardfeil (0,100) tyder også på at det er stor spredning i inntektene til etterkommere med lang høyskole- eller universitetsutdanning. Dette kan påvirke muligheten for å få signifikante resultater. Figur 6.3 viser forskjellen i inntekt mellom kvinner med laveregradsutdanning, og høyeregradsutdanning. Figuren viser absolutte inntektsforskjeller, mens det er de relative forskjellene som er blitt kommentert i teksten.

Figur 6-3: Inntektsnivået til etterkommere og majoritetskvinner avhengig av utdanningslengde.

Funnene i modell 4 gir ikke støtte til hypotese 3. Etterkommerne har lavere inntekter enn majoritetskvinnene, uavhengig av utdanningsnivå. Selv om etterkommerne har samme relative inntektsvekst av høyeregradsutdanning som majoritetskvinnene, får høyt utdannede etterkommere lavere inntektsmessig kompensasjon for sine kvalifikasjoner enn majoritetskvinnene. Mulige forklaringer på forskjellene kan være ulik sammensetning av

nettverk der etterkommernes nettverk er mindre effektive jobbformidlere i de segmentene av arbeidsmarkedet som ansetter høyt utdannet arbeidskraft. Resultatene kan også tyde på illegitim forskjellsbehandling, spesielt fordi etterkommerne har samme utdanningshistorie som majoritetsbefolkningen. Etterkommerne vil trolig også ha kompetanse på de feltene som arbeidsgivere fremhever som spesielt viktig for ansettelse; norskkunnskaper og kjennskap til de uformelle sidene ved arbeidslivet, altså regler for samhandling, normer og sedvaner (Rogstad, 2001). Det er imidlertid ingen automatikk i at personer som vokser opp i Norge får inngående kjennskap til det norske samfunnet. De nærmeste omgivelsene er sannsynligvis etterkommernes hovedkilde til kunnskap om det norske samfunnet. Barn som vokser opp i familier som har liten kontakt med det norske samfunnet vil antakelig ha mindre kjennskap til den norske væremåten enn majoritetsbarn (Kavli, 2002). Etterkommerne kan også møte barrierer knyttet til deres minoritetsstatus. For eksempel arbeidsgivere som er usikre til å rekruttering utenfor egen etnisk gruppe (Kanter, 1977; Rogstad, 2001). Forklaringene drøftes nærmere i neste kapittel.

Inntektsnivået etter kontroll for utdanningslengde og arbeidstilknytning

I modell 5 kontrolleres det for arbeidstilknytning og næringstilhørighet. I kapittel 5 ble det vist at etterkommerne hadde en svakere arbeidstilknytning, og det kan tenkes at inntektsforskjellen i modell 4 skyldes at majoritetskvinner jobber større deler av året. Inntektsforskjellen avtar fra -0,212 i modell 4 til -0,169 i modell 5. Denne reduksjonen er imidlertid liten, og tyder på at det ikke er forskjeller i arbeidsmønster som forårsaker de store inntektsforskjellene mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner. Betydningen av høyeregradsutdanning svekkes noe fra modell 4, og har sammenheng med at kvinner med høyeregradsutdanning har større sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet i en heltidsstilling (jf kapittel 5). Samspillsleddet for etterkommere med høyeregradsutdanning i modell 5 viser en ekstra inntektsøkning på 4,4 %. Denne økningen er imidlertid ikke signifikant.

Endring i kontrollvariablene og R^2 for modell 2 til 5

Koeffisientene for alder er signifikante, og viser at betydningen av alder er kurvelineær med et toppunkt. Betydningen av alder er imidlertid liten i modell 2 og 3, og halveres etter kontroll for utdanningslengde. Å være bosatt i by har en positiv innvirkning på inntektsnivået. Betydningen er noe mindre positiv i modell 3 og 5 hvor det kontrolleres for arbeidstilknytning. Nyutdannede kandidater har lavere inntekter første året etter uteksaminering, men også her svekkes koeffisienten i modeller hvor det er kontrollert for

arbeidstilknytning. Variabelen for tid siden uteksaminering viser at inntektene øker med 2,8 % i modell 2 og 4, og med 2,5 % i modell 3 og 5 hvor det er kontrollert for arbeidstilknytning.

Endringen i R^2 fra modell 2 til modell 4 viser at kontroll for utdanningslengde forbedrer modellens forklaringskraft med 1,46 % på forskjellene i årsinntekt. Best forklaringskraft er det naturlig nok i modellene hvor det tas hensyn til utdanningslengde og næringstilknytning. R^2 er på henholdsvis 30 % og 31 % i modell 3 og 5.

6.4 Inntektsnivået blant kvinner før og etter barn

Modell 6 (tabell 6.1 og 6.2) undersøker betydningen av barn for inntektsnivået til minoritetskvinner og majoritetskvinner. Hypotese H4 hevder at inntektsnivået til minoritetskvinner vil avta mer etter at de har fått barn, enn tilfellet er for majoritetskvinner. I modell 6 refererer koeffisientene for innvandrere (tabell 6.1) og etterkommere (tabell 6.2) med tilhørende konstantledd til kvinner uten barn. Her vil jeg kommentere resultatene fra tabell 6.2 først, fordi betydningen av barn antakelig er sterkest i det utvalget hvor gjennomsnittsalderen er lavest.

Betydningen av barn på inntekten til kvinnelige etterkommere

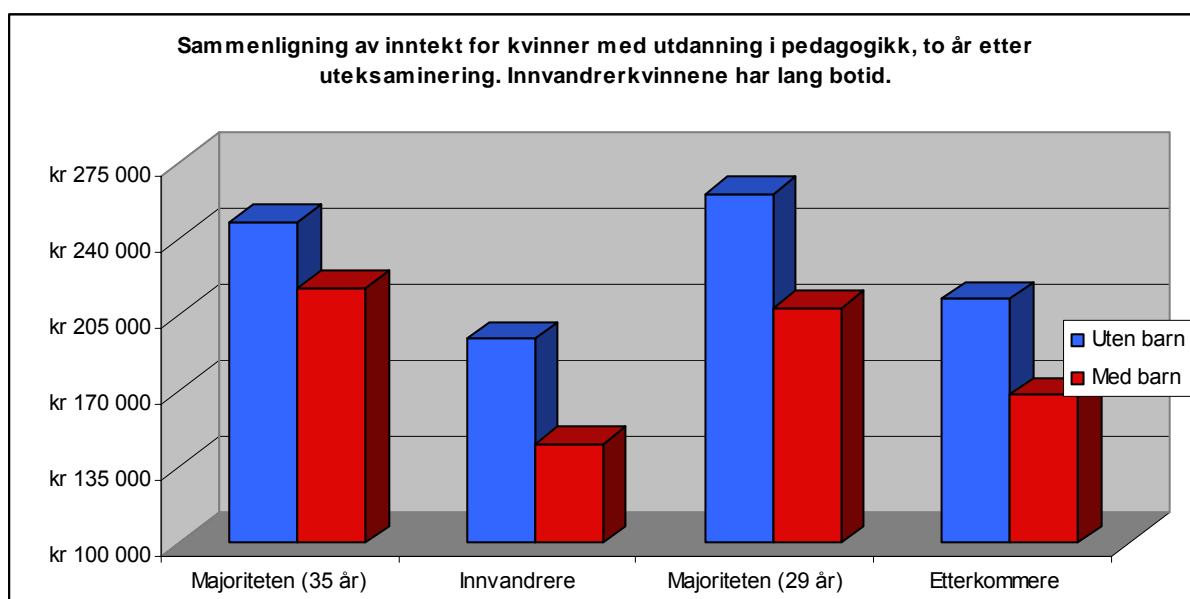
I tabell 6.2 observeres det en nedgang i den relative inntektsforskjellen mellom etterkommere og majoritetskvinner fra -0,210 i modell 2 (tabell 6.2) til -0,205 i modell 6. Endringen er liten, og det ser ikke ut til at barn har hatt særlig betydning for inntektsforskjellen mellom etterkommerne og majoritetskvinnene. Koeffisienten for barn gir en inntektsmessig reduksjon på -0,223. Samspillsleddet som viser betydningen av barn for etterkommere viser at de erfarer en ytterligere reduksjon i inntektene tilsvarende 1 %. Denne nedgangen er ikke signifikant. Det er derfor ikke grunnlag for å si at barn har en mer negativ betydning for etterkommernes inntekter enn de har for majoritetskvinnenes inntekter.

Betydningen av barn for innvandrerkvinnene

I likhet med tabell 6.2 reduseres den relative inntektsforskjellen mellom barnløse kvinner i tabell 6.1. Koeffisienten var på -0,720 i modell 2 (tabell 6.1), og avtar til -0,652 i modell 6 (tabell 6.1). Når forskjellen reduseres, tyder det på at innvandrerkvinner med barn har lavere inntekter enn innvandrerkvinner uten barn, og at betydningen av barn er sterkere for innvandrerkvinner enn for majoritetskvinner. Koeffisienten for barn viser at mødre har en relativ reduksjon i inntekt tilsvarende -0,132, sammenlignet med kvinner uten barn.

Samspillsleddet som viser betydningen av barn for innvandrerkvinnene er negativt og signifikant, og har en tilleggseffekt på -0,155. Det kunne tenkes at denne reduksjonen skyldes at flere innvandrerkvinner går ut av arbeidsmarkedet, eller reduserer stillingsprosenten sin når de blir mødre. Kapittel 5 viste imidlertid at den var en sterkere relativ reduksjon i arbeidstilknytning som følge av barn blant majoritetskvinner, enn blant innvandrerkvinner. Figur 6.4 viser inntektsforskjellene mellom kvinner med og uten barn.

Figur 6-4: Inntektsnivået til innvandrerkvinner, kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner før og etter barn.

Besvarelse av hypotese H4 for betydningen av barn blant minoritetskvinner

Hypotese H4 hevder at kvinnelige etterkommere og innvandrerkvinner får en sterkere inntektsreduksjon etter at de er blitt mødre, enn tilfellet er for majoritetskvinner. Funnene fra modell 6 er at inntektene til innvandrerkvinner reduseres mest (tabell 6.1), mens det ikke er en signifikant forskjell mellom majoritetskvinner og kvinnelige etterkommere (tabell 6.2). Hypotesen gis dermed delvis støtte. Funnene drøftes i neste kapittel.

Betydningen av barn for minoritetskvinnenes inntekter etter kontroll for arbeidstilknytning

I modell 7 (tabell 6.1 og tabell 6.2) sammenlignes kvinner med samme grad av arbeidstilknytning, og samme næringstilhørighet. Modellen viser dermed om noe av reduksjonen i inntekt som observeres for mødre med innvandringsbakgrunn i tabell 6.1 og tabell 6.2 skyldes arbeidsmønster. Resultatene fra modell 7 (tabell 6.1 og tabell 6.2) viser at

barn er mindre negativt for kvinnenes inntektsnivå, når en sammenligner kvinner med samme grad av arbeidstilknytning. Koeffisientene for barn reduseres til -0,046 (tabell 6.1) og -0,114 (tabell 6.2). Nedgangen viser at deler av inntektsforskjellen som ble tillagt barn i de foregående modellene faktisk skyldes at mødre har en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet. Samspillsleddet mellom innvandrere og barn, og etterkommere og barn er imidlertid uendret. Minoritetsmødre ser dermed ut til å ha en sterk arbeidstilknytning, men de arbeider i yrker der inntektsnivået er lavt. Dette kan være selvalgt der kvinnene kanskje bevisst velger yrker som er mindre preget av karrieremuligheter og som derfor stiller mindre krav til tilgjengelighet utenom arbeidstiden. På den andre siden kan det å arbeide i lavtlønnede yrker gi minoritetskvinnene få muligheter til å opparbeide seg kapital. Det er kjent at personer med minoritetsbakgrunn har lavere gjennomsnittlig husholdningsinntekt enn majoritetsbefolkningen (Byberg, 2002). Både menn og kvinner har et økonomisk forsørgeransvar for familien, men en høyere gjennomsnittlig husholdningsinntekt i majoritetsfamilier, tillater at etnisk norske mødre har større fleksibilitet i valget av omsorgsstatus. Personer med minoritetsbakgrunn har lavere stabilitet i arbeidsmarkedet, også de med høy utdanning (Støren, 2002). En større usikkerhet kan medføre at kvinnene er tettere knyttet til arbeidslivet når de har barn.

Betydningen av potensiell arbeidserfaring og R^2

Et interessant funn fra tabell 6.2 er at inntektsøkningen som følge av tid siden uteksaminering styrkes etter at det er kontrollert for barn. I modell 6 tilsvare økningen 4.4 %, og 3,3 % etter kontroll for arbeidstilknytning i modell 7. Kvinner med barn har antakelig hatt ett eller flere avbrekk fra arbeidslivet i forbindelse med småbarnsfasen, eller jobbet deltid i perioder. Det vil si at de har mindre potensiell arbeidserfaring enn kvinner uten barn. I følge humankapitalteorien vil avbrekk fra arbeidslivet og deltidsarbeid resultere i lavere inntektsvekst (Jacobsen, 1998). Denne effekten er imidlertid ikke der i tabell 6.1. Det kan skyldes at kvinnene i sistnevnte tabell har en høyere gjennomsnittsalder.

Den forklarte variansen R^2 i tabell 6.1 er høyere i modell 6, enn i modell 2. Det vil si at å kontrollere for barn forbedrer modellens evne til å predikere inntekt. Den forklarte variansen i tabell 6.2 øker også fra modell 2 til modell 6. R^2 er lavere i tabell 6.1 enn i tabell 6.2. Det vil si at modellen gir en bedre forklaring på variasjonen i inntekt mellom etterkommere og majoritetskvinner, enn mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner.

6.5 Analysene for landbakgrunn⁶⁰

Modell 1 (tabell 6.3) undersøker inntektsnivået til kvinner avhengig av landbakgrunn, sammenlignet med majoritetskvinner. Modellen viser de ujusterte inntektsforskjellene mellom hvert enkelt land og majoritetskvinnene. Inntekt brukes her som et mål på nivået på jobben, men grunnlaget for å si om innvandrerkvinner har lavere inntjening enn majoritetskvinner gis først i modell 4 som sammenligner kvinner med like individuelle kjennetegn.

Modell 2 (tabell 6.3) tar inn alder ved uteksaminering og alder ved uteksaminering kvadrert, hvor kvinner på 35 år utgjør nullpunktet. Det kontrolleres for bosted, fagretning, og potensiell arbeidserfaring, representert av variablene nyutdannet, tid siden uteksaminering og tid siden uteksaminering kvadrert. Det legges også til kontroll for middelslang- og lang botid. Variablene for landbakgrunn viser da til kvinner som har kort botid.

I modell 3 (tabell 6.3) legges det til kontroll for utdanningsnivå. Dette blir gjort for å undersøke om deler av forskjellene i inntekt kan forklares av at kvinnene har ulikt utdanningsnivå, som vist i tabell 4.9.

Modell 4 (tabell 6.3) kontrollerer for arbeidstilknytning, hvor kvinner som var stabilt tilknyttet en heltidsstilling i kapittel 5 utgjør sammenligningsgrunnlaget. Også her kontrolleres det for næringstilknytning. Aas (2005), blant flere, viser at det er tendenser til opphopning av personer med samme landbakgrunn i bestemte næringer. Eventuelle gjenstående inntektsforskjeller mellom kvinnene vil da signalisere nivået på jobben. Hypotese H5 besvares i denne modellen.

⁶⁰ Variablene for fagretning og næringstilknytning holdes utenfor tabell 6.3 i presentasjonen. Den fullstendige tabellen er tilgjengelig i appendiks A.

Tabell 6-3: Multiplert lineær regresjon med logaritmen av inntekt som avhengig variabel. Innvandrerkvinner etter landbakgrunn og majoritetskvinner. ⁶¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. feil	B	Std. feil	B	Std. feil	B	Std. feil
Konstant	12,386 ***	0,002	12,373 ***	0,006	12,317 ***	0,006	12,289 ***	0,007
Bosnia Hercegovina	-0,246 ***	0,048	-0,383 ***	0,062	-0,358 ***	0,061	-0,246 ***	0,054
Chile	-0,477 ***	0,055	-0,891 ***	0,064	-0,875 ***	0,063	-0,623 ***	0,056
Filippinene	-0,420 ***	0,027	-0,739 ***	0,039	-0,732 ***	0,038	-0,500 ***	0,034
India	-0,295 ***	0,046	-0,649 ***	0,054	-0,657 ***	0,054	-0,414 ***	0,047
Iran	-0,377 ***	0,044	-0,752 ***	0,052	-0,729 ***	0,052	-0,507 ***	0,046
Pakistan	-0,672 ***	0,071	-1,008 ***	0,076	-0,993 ***	0,075	-0,688 ***	0,066
Polen	-0,236 ***	0,036	-0,590 ***	0,047	-0,629 ***	0,046	-0,398 ***	0,041
Russland	-0,554 ***	0,040	-0,633 ***	0,042	-0,747 ***	0,041	-0,364 ***	0,037
Serbia og Montenegro	-0,541 ***	0,058	-0,750 ***	0,061	-0,724 ***	0,060	-0,531 ***	0,053
Vietnam	-0,101 *	0,050	-0,483 ***	0,059	-0,460 ***	0,059	-0,321 ***	0,052
Alder ved uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,010 ***	0,001	0,003 ***	0,001
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	0,000 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,119 ***	0,004	0,098 ***	0,004	0,063 ***	0,004
Nyutdannet			-0,107 ***	0,008	-0,104 ***	0,008	-0,062 ***	0,007
Tid siden uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,009 ***	0,001	0,011 ***	0,001
Tid siden uteks ²			0,000 ***	0,000	0,000 ***	0,000	0,000 ns	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)			0,080 ^a	0,043	0,106 *	0,042	0,057 ns	0,037
Lang botid (f.o.m. 11 år)			0,394 ***	0,038	0,373 ***	0,038	0,258 ***	0,033
Over fire års utdanning					0,345 ***	0,006		
Usikker tilknytning							-0,584 ***	0,004
Justert R2	0,59 %		6,00 %		7,90 %		28,28 %	
Signifikant endring i R2	0 %		0 %		0 %		0 %	
N	143 969		143 969		143 969		143 969	

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1 ns, ikke signifikant

Ref.kat: Majoritetskvinner på 35 år, med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk 2 år etter uteksaminering.

⁶¹ Det er kontrollert for barn og to personer i husholdet i tabell 6.3. Det ga imidlertid små endringer i parameterestimaten for landbakgrunn. Modellene er derfor ikke vist i tabellen.

6.6 Inntektsnivået sett i forhold til landbakgrunn

Modell 1 (tabell 6.3) sammenligner inntektene til kvinner med bakgrunn fra de ti aktuelle landene med inntektene til majoritetskvinner. Den første observasjonen som kan trekkes fra modell 1 er at samtlige kvinner med minoritetsbakgrunn har en signifikant lavere årsinntekt enn majoritetskvinner. Videre viser modellen at det er store variasjoner i størrelsen på inntektsforskjellene etter landbakgrunn, også mellom nasjoner som tilhører samme verdensregion, som for eksempel Pakistan og Vietnam, eller Bosnia Hercegovina og Russland. Dette viser at store kategorier som ”ikke-vestlig”, men også regionale inndelinger av minoritetsbefolkningen kamuflerer forskjeller.

Analysene i modell 1 (tabell 6.3) viser at det ujusterte inntektsgapet mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er minst for kvinner med bakgrunn fra Vietnam, som har en gjennomsnittsinntekt 10 % under inntektene til majoritetskvinnene. Koeffisienten for Vietnam er signifikant på 5 % nivå, mens de øvrige koeffisientene er signifikante på 1 % nivå. Kvinner fra Bosnia Hercegovina og Polen har også forholdsvis høye inntekter sett i forhold til de andre landene. Deres inntekter ligger henholdsvis 22 % og 21 % under inntektsnivået til majoritetskvinnene. Inntektsforskjellen mellom majoritetskvinnene og indiske kvinner utgjør 26 %, mens iranske kvinner har en gjennomsnittsinntekt som ligger 31 % under inntektsnivået til majoritetskvinnene. Forskjellen utgjør 34 % for filippinske kvinner og 38 % for chilenske kvinner. Kvinner fra Russland og Serbia og Montenegro har en forholdsvis lav gjennomsnittsinntekt. Førstnevnte tjener 43 % mindre enn majoritetskvinner, mens sistnevnte tjente 42 % mindre enn majoritetskvinnene i 2002. Pakistanske kvinner har den laveste inntekten i materialet, og tjener hele 49 % mindre enn kvinner med majoritetsbakgrunn. Inntektsforskjellen mellom vietnamesiske kvinner som tjener mest, og pakistanske kvinner som tjener minst er på 39 %.

I modell 2 (tabell 6.3) legges det til kontroll for alder ved uteksaminering, bosted, fagretning, tid siden uteksaminering og botid. Det medfører en økning i samtlige av koeffisientene for landbakgrunn. Endringene kan skyldes at alderssammensetningene avviker fra hverandre, eller at det er en ujevn fordeling på fagretning. Hovedårsaken til økningen er botid. Kvinner med kort botid sammenlignes med majoritetskvinnene i modell 2, og økningen er spesielt stor for land hvor hovedvekten av innvandrene har lang botid (jf. Tabell 4.10). Koeffisienten for middelslang botid er på 0,08 og ikke signifikant. Verdien er langt lavere enn tilsvarende

koeffisient i tabell 6.1, mens koeffisienten for lang botid er mye høyere i tabell 6.3 sammenlignet med tabell 6.1. Kvinner som har bodd i Norge i over 11 år har hatt en relativ inntektsvekst tilsvarende 0,394, sammenlignet med kvinner med kort botid. Omregnet til prosent utgjør det 48,3 %. Det kan ha sammenheng med at innvandringen fra de ulike nasjonene til en viss grad har skjedd puljevis.

I modell 3 (tabell 6.3) blir det kontrollert for utdanningslengde. I kapittel 4 ble det vist at utdanningslengden varierte med landbakgrunn. Kontroll for utdanningslengde gir imidlertid små utslag på koeffisientene for landbakgrunn, med unntak av Russland hvor koeffisienten øker. En stor andel av kvinnene med bakgrunn fra Russland har høyeregradsutdanning (jf. Tabell 4.9). Kvinner med over fire års utdanning tjener bedre enn kvinner med under fire års utdanning, og den store andelen med høyeregradsutdanning har bidratt til å redusere forskjellen mellom majoritetskvinnene og russiske kvinner i modell 1 og 2.

Inntektsforskjellen etter kontroll for arbeidstilknytning

I modell 4 (tabell 6.3) tas uustabil tilknytning og næringstilknytning inn i analysen. Sammenligningsgrunnlaget er nå kvinner som var stabilt tilknyttet i kapittel 5. Analysen gir svar på hvorvidt forskjellene som er observert i de foregående modellene skyldes forskjeller i arbeidstilknytning, eller om forskjellene i inntektsnivå gjenspeiler nivået på jobben. I denne modellen testes hypotese H5, som sier at inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er minst for innvandrerkvinner fra Bosnia Hercegovina, Vietnam, Polen og Chile.

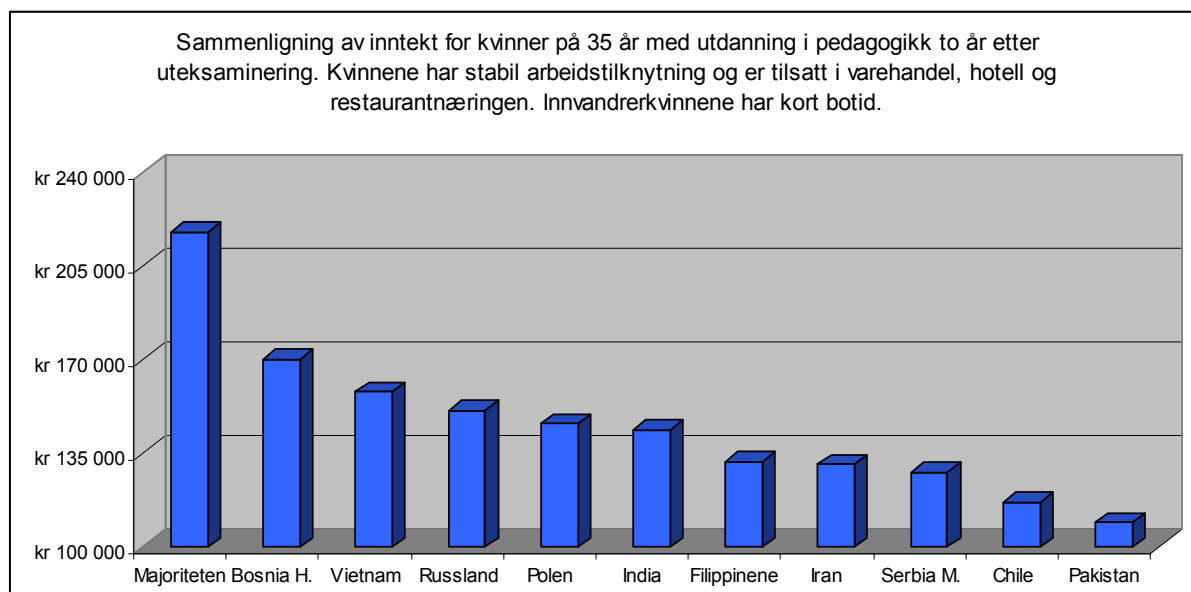
Samtlige koeffisienter for landbakgrunn avtar i overgangen fra modell 2 til modell 4. Det vil si at deler av den observerte inntektsforskjellen i modell 2 forklares av at innvandrerkvinnene har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling. Kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina kommer best ut på inntekt i forhold til majoritetskvinnene. Inntektsforskjellen utgjør -0,246. Koeffisienten for Bosnia er også signifikant forskjellig fra de andre koeffisientene for landbakgrunn, med unntak av Vietnam.⁶² Den relative forskjellen mellom majoritetskvinnene og vietnamesiske kvinner utgjør -0,321. Det plasserer vietnamesiske kvinner høyt på inntektsrangeringen, men koeffisienten er ikke signifikant forskjellig fra koeffisientene for Polen (-0,398), Russland (-0,364) og India (-0,414) som

⁶² Tabell over t-verdier for signifikanstesting av koeffisientene er oppgitt i appendiks C.

følger etter Vietnam på inntektsfordelingen. Russiske kvinner har lav sannsynlighet for å ha stabil arbeidstilknytning sammenlignet med de andre innvandrerkvinnene (jf. Kapittel 5). Til gjengjeld har russiske kvinner med stabil arbeidstilknytning høye inntekter i forhold til de andre innvandrerkvinnene. Det er små forskjeller i det relative inntektsgapet mellom majoritetskvinner og kvinner med bakgrunn fra Filippinene (- 0,500), Iran (- 0,507) og Serbia og Montenegro (-0,531). Koeffisientene er da heller ikke signifikant forskjellig fra hverandre. Det er bare pakistanske kvinner som tjener mindre enn chilenske kvinner, sett i forhold til majoritetskvinnene. Koeffisienten for Chile er – 0,623. I totalbefolkningen er chilenske kvinner en gruppe med høy gjennomsnittsinntekt sammenlignet med flyktningekvinner som har en annen landbakgrunn (Byberg, 2002). Det bildet blekner når de sammenlignes med andre høyt utdannede minoritetsgrupper i denne studien. Mulige forklaringer kan være at chilenerne møter større vanskeligheter enn andre grupper når det gjelder å få anerkjent kompetansen sin på arbeidsmarkedet, både i form av overkvalifisering (Djuve & Hagen, 1995) og diskriminering ved ansettelser (Lie, 1983). Det relative inntektsgapet mellom pakistanske kvinner og majoritetskvinnene er på - 0,688.

Det er forholdsvis små summer som skiller de seks landene som ligger midt i inntektsfordelingen. Inntektsforskjellen mellom kvinner fra Bosnia Hercegovina og Pakistan utgjør imidlertid 61.000 kr. Inntektsforskjellene vises som absolutte forskjeller i figur 6.5.

Figur 6-5: Inntektsnivået til innvandrerkvinner avhengig av landbakgrunn.

Hypotese H5 hevder at inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner med bakgrunn fra Polen, Bosnia Hercegovina, Vietnam og Chile, er mindre enn for innvandrerkvinner med bakgrunn fra de øvrige nasjonene. Resultatene viser at kvinner med bakgrunn fra Bosnia ligger tettest opptil etnisk norske kvinners inntektsnivå, også etter at det er kontrollert for arbeidstilknytning. Deretter følger kvinner med bakgrunn fra Vietnam, Russland og Polen. Inntektsnivået gjenspeiler i stor grad funnene fra kapittel 5 som viser sannsynlighet for stabil arbeidstilknytning. Hypotesen støttes for kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina og Vietnam. Til tross for at koeffisienten for vietnamesiske kvinner ikke var signifikant forskjellig fra Russland og Polen var inntektsgapet mellom majoritetskvinner og vietnamesiske kvinner lite i forhold til de andre kvinnene i materialet. Hypotesen får ikke støtte for polske og chilenske kvinner. Inntektsforskjellen mellom majoritetskvinnene og de russiske kvinnene var mindre enn for polske kvinner, og inntektsgapet mellom chilenske kvinner og majoritetskvinnene var det nest største i materialet. Funnene blir drøftet i neste kapittel.

6.7 Oppsummering av funn

I dette kapitlet har jeg undersøkt inntektsnivået til innvandrerkvinner, kvinnelige etterkommere og innvandrerkvinner etter landbakgrunn. Undersøkelsen tok utgangspunkt i fem hypoteser utledet i kapittel 3. Inntekt er her brukt som et mål på nivået på jobben, hvor høye inntekter signaliserer en god jobb, og lave inntekter en mindre god jobb. For å kunne si hva som er høye og lave inntekter, er inntektene til minoritetskvinnene sammenlignet med majoritetskvinnene.

Analysene viser at innvandrerkvinner har lavere inntekter enn majoritetskvinner, men at forskjellene avtar med økende botid. Forutsatt at kvinnene har samme arbeidstilknytning gir støtte til hypotese H1. Botidseffekten er likevel ikke tilstrekkelig for å lukke inntektsgapet.

I den andre hypotesen ble det antatt at inntektsforskjellene mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner ville være mindre for høyeregradsutdanninger. Resultatene viser at inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er lik, uavhengig av utdanningslengde. Å sammenligne kvinner med lik grad av arbeidstilknytning hadde ingen effekt på forskjellene. Hypotesen ble derfor forkastet.

Den tredje hypotesen hevdet at kvinnelige etterkommere ville ha samme inntektsnivå som majoritetskvinner, gitt at de har samme formelle utdanning. Funnene avdekket at kvinnelige etterkommere har signifikant lavere inntekter enn majoritetskvinnene. Inntektsgapet avtok noe etter kontroll for arbeidstilknytning, men inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og kvinnelige etterkommere skyldes i liten grad et ulikt sysselsettingsmønster. Hypotesen fikk ikke støtte.

Den fjerde hypotesen antok at minoritetskvinnene ville ha en større reduksjon i årsinntekt etter barn, enn majoritetskvinnene. Resultatene viste en nedgang i inntekten til samtlige kvinnegrupper som følge av barn. Inntektsreduksjonen var størst for innvandrerkvinner, men lik for kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner og hypotesen får delvis støtte.

Analysen av landbakgrunn påviste til dels store variasjoner i inntektene, også når kvinner med lik grad av arbeidstilknytning ble sammenlignet. Hypotesen om at inntektsforskjellen ville være minst mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina, Vietnam, Polen og Chile, ble bare støttet for bosniske og vietnamesiske kvinner. Det er stor spredning i inntekt mellom innvandrerkvinnene som tjente mest og minst. Det viser at vidtfangende kategorier som ”ikke-vestlige innvandrerkvinner” gir en unyansert gjengivelse av forskjellene.

I neste kapittel vil jeg bruke funnene fra kapittel 5 og kapittel 6, til å drøfte minoritetskvinnenes posisjon på arbeidsmarkedet opp mot teori og tidligere forskning.

7 Avslutning

Bakgrunnen for å studere arbeidstilknytning og inntekt blant høyt utdannede minoritetskvinner skyldtes at minoritetskvinner har lav deltakelse på arbeidsmarkedet, samtidig som andelen minoritetskvinner i høyere utdanning øker (Byberg, 2002; Fjeldseth, 2004; Olsen, 2004). Det kan tyde på at vi vil se en fremtidig vekst i sysselsetting for denne befolkningsgruppen. Forskningen vet imidlertid lite om hvilke muligheter som møter høyt utdannede minoritetskvinner som entrer arbeidsmarkedet med en gradsutdanning (Håpnes & Berg, 2004). Denne studien har hatt til hensikt å dekke deler av kunnskapsbehovet, ved å sammenligne andelen høyt utdannede minoritetskvinner og majoritetskvinner i stabilt heltidsarbeid, og inntektsnivået deres. Siden oppgaven både belyser arbeidstilknytning og inntekt, gir det til sammen en styrket forståelse av høyt utdannede minoritetskvinneres posisjon på arbeidsmarkedet. Oppgaven benytter 3 innfallsvinkler for å studere arbeidsmarkedssituasjonen til høyt utdannede minoritetskvinner; innvandrerkvinner, etterkommere og innvandrerkvinner etter landbakgrunn. Det gir ny, og viktig, kunnskap om forskjeller innad i minoritetsbefolkningen for høyt utdannede kvinner.

I dette kapitlet vil jeg gi en kort oppsummering av hovedfunnene fra kapittel 5 og 6. Deretter drøftes funnene i lys av tidligere forskning og teori. Det teoretiske rammeverket presentert i kapittel 3, gir tre perspektiver – humankapitalteori, nettverksteori og interseksjonalitet – som benyttes for å forstå og forklare arbeidstilknytning og inntekt blant majoritetskvinner. Avslutningsvis vil jeg trekke noen foreløpige konklusjoner, og peke ut områder for videre forskning på dette temaet.

7.1 Hovedfunn for arbeidstilknytning og inntekt

Besvarelsen har tatt utgangspunkt i to problemstillinger. Den ene problemstillingen gjaldt grad av yrkesaktivitet, og spørsmålet var om minoritetskvinnene ville ha samme grad av arbeidstilknytning som majoritetskvinnene, gitt at de hadde samme formelle utdanning. Den andre problemstillingen stilte spørsmål ved om minoritetskvinnene ville ha et like høyt inntektsnivå som majoritetskvinnene, gitt at kvinnene hadde samme formelle utdanning. Problemstillingene ble spesifisert i fem hypoteser. Siden datamaterialet inneholder opplysninger om formell utdanning og innvandringstidspunkt ble hypotesene utledet med

utgangspunkt i humankapitalteori. Hypotesene ble besvart i hvert sitt empirikapittel. Først vil jeg presentere hovedfunn og resultatet for hypotesene for kapittel 5, og deretter kapittel 6.

7.1.1 Hypoteser og resultater for arbeidstilknytning

Betydningen av botid

I hypotese 1 forventet jeg at innvandrerkvinner ville ha lavere sannsynlighet for stabil tilknytning i en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinner, men at forskjellen ville avta med økende botid for innvandrerkvinnene. Analysene støttet hypotesen. Det må allikevel nevnes at det gjenstod en substansiell forskjell i arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinner med lang botid og majoritetskvinner.

Betydningen av utdanningsnivå

Hypotese 2 antok at innvandringsbakgrunn ville ha mindre betydning for ansettelse av høyeregradskandidater (se avsnitt 3.5.2), og at de relative forskjellene i arbeidstilknytning derfor ville være større for kvinner med laveregradsutdanninger. Funnene pekte derimot i motsatt retning. Den relative forskjellen mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner økte for de med utdanning over fire års varighet. Hypotesen ble dermed forkastet.

***Arbeidstilknytning for etterkommere*⁶³**

Den tredje hypotesen gjaldt etterkommernes arbeidstilknytning. Siden etterkommerne er oppvokst i Norge, ble det forventet at sannsynligheten for stabil tilknytning i heltidsstilling mellom etterkommere og majoritetskvinner var like høy, forutsatt at de hadde samme formelle utdanning. Resultatene fra kapittel 5 viste imidlertid at etterkommere hadde en signifikant lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinnene. Det så ut til at den relative forskjellen i sysselsetting ble styrket for utdanninger over fire år, men denne økningen var ikke signifikant. Det ble ikke gitt støtte til hypotesen.

⁶³ Skillet mellom innvandrere og etterkommere er her definert med utgangspunkt i fødeland og innvandringstidspunkt. Kvinner som er født i Norge, eller innvandret før fylte syv år er klassifisert som etterkommere. Kvinner som har innvandret etter fylte 7 år er klassifisert som innvandrere.

Arbeidstilknytning blant kvinner med barn

Hypotese 4, som ble utledet for sammenhengen mellom barn og arbeidstilknytning, sa at mødre med minoritetsbakgrunn ville erfare en større reduksjon i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling, enn mødre med majoritetsbakgrunn. Resultatene fra kapittel 5 viste imidlertid at det var majoritetskvinnene som hadde størst relativ nedgang i stabil arbeidstilknytning. Hypotesen for sammenhengen mellom barn, bakgrunn og arbeidstilknytning ble altså ikke støttet.

Arbeidstilknytning og landbakgrunn

Hypotese 5 som ble fremsatt for landbakgrunn, antok at forskjellen i stabil arbeidstilknytning mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner var minst for innvandrerkvinner fra Bosnia Hercegovina, Vietnam og Iran, enn innvandrerkvinner fra de øvrige landene. Hypotesen fikk støtte for kvinner med bakgrunn fra Bosnia og Vietnam, men ikke for Iran. Polske kvinner har derimot høy arbeidstilknytning.

7.1.2 Resultater og hypoteser for inntekt

Betydningen av botid

Den første hypotesen i inntektskapitlet hevdet at innvandrerkvinner ville ha lavere årsinntekt enn majoritetskvinner, men at forskjellene utjevnes med økende botid. Forutsatt at kvinnene har samme grad av arbeidstilknytning. Funnene fra kapittel 6 støttet hypotesen. Det gjenstår likevel en betydelig inntektsforskjell etter at det er kontrollert for både botid og stabil arbeidstilknytning.

Inntekt og utdanningslengde

Den andre hypotesen om innvandrerkvinnenes årsinntekt tok utgangspunkt i størrelsen på det relative inntektsgapet mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Det ble antatt at inntektsforskjellen var mindre for utdanninger over fire års varighet, gitt samme nivå av arbeidstilknytning. Resultatene fra kapittel 6 viste at innvandrerkvinner har samme økning i inntekt som følge av høyeregradsutdanning som majoritetskvinner. Det vil si at det ikke var noen reduksjon av inntektsgapet på høyere utdanningsnivå, heller ikke etter kontroll for arbeidstilknytning. Det gis derfor ikke støtte til hypotesen.

Inntekt for etterkommerne

Hypotese 3 hevdet at etterkommerne ville ha samme inntektsnivå som majoritetskvinnene, gitt samme formelle utdanning. Funnene avdekket at kvinnelige etterkommere har signifikant lavere inntekter sammenlignet med majoritetskvinnene. Forskjellen i inntekt var lik mellom kvinner med laveregrads- og høyeregrads utdanning. Det er av liten betydning for inntektsforskjellene om det er kvinner med eller uten lik grad av arbeidstilknytning som sammenlignes. Hypotesen for etterkommerne ble dermed avkreftet.

Inntektsnivået blant kvinner med barn

I hypotese 4 ble det antatt at minoritetskvinnene ville ha en større relativ reduksjon i årsinntekt etter at de hadde fått barn, sammenlignet med kvinner med majoritetsbakgrunn. Analysene viste at innteksreduksjonen er sterkest for innvandrerkvinnene, men innteksreduksjonen er lik for etterkommere og majoritetskvinner. Hypotesen støttes for innvandrerkvinner, men ikke for etterkommerne.

Inntekt etter landbakgrunn

Den siste analysen i kapittel sju testet hypotese 5 for landbakgrunn. Hypotesen hevdet at inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner var mindre for innvandrerkvinner fra Polen, Vietnam, Bosnia Hercegovina og Chile, enn innvandrerkvinner fra de øvrige landene. Funnene støtter hypotesen for Vietnam og Bosnia Hercegovina. Inntektsforskjellen mellom russiske kvinner og majoritetskvinnene var imidlertid mindre enn for polske kvinner. Inntektsforskjellen mellom majoritetskvinner og chilenske kvinner var blant de største i materialet.

Tabell 7-1: Oppsummering av hypoteser og resultater i forhold til arbeidstilknytning og inntekt

Hypoteser for arbeidstilknytning	Støtte	Delvis støtte	Ikke støtte
H1: Innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet i en heltidsstilling sammenlignet med majoritetskvinner, men forskjellen avtar med økende botid	✓		
H2: Det er større forskjeller i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet i en heltidsjobb mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner på lavere utdanningsnivå, enn det er på høye utdanningsnivå			✓
H3: Det er ingen forskjeller i arbeidstilknytning mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning			✓
H4: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet i en heltidsstilling avtar mer for innvandrerkvinner og kvinnelige etterkommere etter at de har fått barn, enn tilfellet er for majoritetskvinner			✓
H5: Forskjellen i sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner, er mindre for innvandrerkvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina, Vietnam og Iran, enn innvandrerkvinner fra de øvrige landene.		✓	
Hypoteser for inntekt	Støtte	Delvis støtte	Ikke støtte
H1: Innvandrerkvinner har lavere årsinntekt enn majoritetskvinner, men forskjellen avtar med økende botid. Forutsatt at de har samme nivå av arbeidstilknytning	✓		
H2: Forskjellen i årsinntekt mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner er lavere på høyere utdanningsnivå, gitt at kvinnene har samme nivå av utdanning			✓
H3: Det er ingen forskjell i årsinntekt mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner med samme formelle utdanning			✓
H4: Det å ha barn reduserer årsinntekten i større grad blant kvinnelige etterkommere og innvandrerkvinner, sammenlignet med majoritetskvinnene		✓	
H5: Forskjellen i årsinntekt mellom majoritetskvinner og innvandrerkvinner er mindre for kvinner med bakgrunn fra Polen, Chile og Bosnia Hercegovina enn for innvandrerkvinner med bakgrunn fra de øvrige landene.		✓	

7.2 Resultatene sett i lys av tidligere forskning og teori

Én av fire forklaringer presentert i innledningen, vektla minoritetskvinnenes manglende kvalifikasjoner som en mulig årsak til den lave yrkesaktiviteten i totalbefolkningen. Denne studien har hatt det høyest utdannede segmentet av befolkningen som utgangspunkt. Det har derfor ikke vært mulig å teste kvalifikasjonshypotesen direkte, men med beina plantet i forklaringen bør grunnlaget for kvalifikasjonsargumentet være kraftig redusert. Funnene mine avdekker likevel til dels store direkte effekter av minoritetsbakgrunn på arbeidstilknytning og inntekt. Dette kapittel tar sikte på å drøfte ulike sider ved disse direkte effektene, og hvorfor de slår ulikt ut for etterkommere, innvandrerkvinner og innvandrerkvinner av ulike landbakgrunn. Drøftelsen tar utgangspunkt i de teoretiske perspektivene som ble fremsatt i kapittel 3.

7.2.1 Forklaring på forskjellene mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner – manglende landspesifikk humankapital?

Analysene for innvandrerkvinner og majoritetskvinner viser at innvandrerkvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling enn majoritetskvinnene, men at forskjellen til dels er avhengig av botid. Det er et tilsvarende resultat for inntekt.

Innvandrerkvinner tjener mindre enn majoritetskvinner, men forskjellen avtar med økende botid. Inntekt benyttes her som en indikator på nivået på jobben. Når innvandrerkvinner tjener signifikant mindre enn majoritetskvinner, tyder det på at innvandrerkvinner utfører arbeid på et lavere nivå i virksomhetene enn majoritetskvinnene.

Funnene er i tråd med landspesifikk humankapitalteori, som tilsier at ferdigheter og kompetanse opparbeidet i hjemlandet ikke gir samme avkastning på mottakslandets arbeidsmarked. Fordi selve migrasjonsprosessen representerer et brudd i opparbeidingen av humankapital, begynner innvandrerne med ”blanke ark” i sitt nye hjemland. Det resulterer i et temporært fall i arbeidsstatus for innvandrerne. Etter hvert som innvandrerne tilegner seg kunnskap om sitt nye samfunn, og lærer språket, avanserer de til nivå med majoritetsbefolkningen. I lys av landspesifikk humankapitalteori, og tidligere forskning på feltet er det ikke oppsiktsvekkende at mine funn viser at innvandrere med kort botid er hardest rammet på arbeidstilknytning og inntekt. Det er imidlertid noe overraskende at forskjellene er så store, gitt at utdannelsen er fra Norge. Forbedringene i arbeidstilknytning og inntekt som følge av botid er heller ikke tilstrekkelig for å likestille innvandrerkvinnene med majoritetskvinnene. Mulige faktorer som hindrer arbeidsaktivitet på lik linje med majoriteten, er manglende arbeidserfaring, språkkunnskaper, og innvandrernes posisjon på ”utsiden” av norsk arbeidsliv.

Lav overføringsverdi av tidligere utdanning

Det er kjent fra tidligere forskning at høy utdanning fra mottakslandet gir bedre avkastning enn tilsvarende utdanning fra hjemlandet (Friedberg, 1996; Strbac, 2003). Siden kvinnene i mitt materiale har sin høyest fullførte utdanning fra Norge, er det grunn til å tro at utdanningen har en utjevne effekt med hensyn til likebehandling av innvandrerkvinner og majoritetskvinner i arbeidslivet. Kilden til forskjellene i arbeidstilknytning og inntekt, etter kontroll for botid, kan derfor ligge i tidligere tilegnet utdanning. Arbeidsgivere vil unngå risiko, og et kort utdanningsløp fra Norge kan vekke større skepsis til den underliggende

kunnskapen, enn for innvandrere som dokumenterer et lengre utdanningsløp. Størens (2002) studie viser at videregående fra Norge bidrar til å redusere risikoen for arbeidsledighet. Det kan på den ene siden tyde på mindre statistisk diskriminering, i den grad skolepapirer reduserer usikkerhet ved ansettelser. På den andre siden kan funnet uttrykke botidseffekter, fordi innvandrere som har norsk videregående opplæring har bodd lengre i landet enn innvandrere med videregående opplæring fra utlandet.

Språk

Språkbeherskelse trekkes ofte frem for å forklare arbeidsmarkedssituasjonen for innvandrere. Betydningen av språk er ikke undersøkt spesifikt her, men antatt fanget opp av botid. Det vil si at forbedringen som følger av botid, da også gjenspeiler bedre språkbeherskelse. Det er mulig at en kontroll for kvinnes språkferdigheter ville redusert forskjellene i arbeidstilknytning og inntekt ytterligere. Innvandrere med liten grad av språkbeherskelse har ikke det samme utbyttet av høyere utdanning som majoritetsbefolkningen, heller ikke når utdanningen er tatt i mottakslandet (Friedberg, 1996; Chiswick & Miller, 2003). Selv om det er en sammenheng mellom utdanningsnivå og språkbeherskelse (Raaum, 1999), har språkbeherskelse en selvstendig effekt på innvandrerkvinneres yrkesdeltakelse, også etter kontroll for utdanningsnivå og botid (Amundsen, 2006). Språkbeherskelse er blitt spesielt viktig i lys av at økonomien dreier i retning av flere serviceyrker. Vektleggingen av språk og kommunikative ferdigheter kan gjøre det vanskeligere for innvandrere å etablere seg i de øvre segmentene av arbeidsmarkedet, hvis arbeidsgiver føler de mangler den sosiale og språklige kompetansen som kreves (Bevelander og Groeneveld, 2006; Bevelander, 2005; Dahl & Jacobsen, 2005). Språk kan være et særlig hinder for innvandrerkvinner, fordi verbal kommunikasjon står sentralt i flere av de typiske kvinneyrkene, som for eksempel i relasjonen mellom lærer og elev, eller behandler og pasient (Raijman & Semyonov, 1997). Hvis det er vanskelig å få innpass på arbeidsmarkedet på grunn av dårlig språk, kan problemet forflytte seg fordi arbeidsplassen representerer en sentral arena for språkinnlæring (Drøpping, 2002).

Manglende språkferdigheter kan imidlertid ikke være hele forklaringen på forskjellene i arbeidstilknytning og inntekt mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Etterkommerne som har tatt høyere utdanning i Norge behersker med stor sannsynlighet språket like godt som majoritetskvinner. Likevel er det en signifikant forskjell i arbeidsdeltakelse og inntekt også blant etterkommere og majoritetskvinner. Kravet til språkkunnskaper er på mange måter en ventil som regulerer innvandrernes tilgang til arbeidsmarkedet. I perioder med lav ledighet

fires det på kravene til norskkunnskaper, mens det stilles større krav til innvandrernes språkbeherskelse i perioder med høy ledighet (Rogstad, 2001). Språket kan dermed gi et legitimt grunnlag for å diskriminere.

7.2.2 Forklaringer på forskjellen mellom minoritetskvinner og majoritetskvinner – humankapital, nettverk og diskriminering

Forskjellene som ble påvist i kapittel 5 og 6 mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinnene er spesielt interessante. Etterkommerne har antakelig tilnærmet lik humankapital som majoritetsbefolkningen, og en bredere kontaktflate inn i majoritetsbefolkningen, enn innvandrerkvinnene. Funnene viser da også at høyeregradsutdanning er like positivt for inntekt og arbeidstilknytning for etterkommere og majoritetskvinner. Kilden til forskjellene kan derfor ligge i møtet med arbeidsmarkedet, fremfor ulik individuell humankapital.

Her vil jeg drøfte noen mulige forklaringer på hvorfor etterkommere og innvandrerkvinner har lavere arbeidstilknytning og lavere inntekter enn majoritetskvinnene.

Ulike muligheter for intern mobilitet

En felles barriere for kvinnelige etterkommere og innvandrerkvinner kan være mulighetsstrukturen som møter kvinnene i virksomhetene. Dersom minoritetskvinner tildeles mindre relevante arbeidsoppgaver og mindre opplæring, kan det gi lavere inntektsvekst. Den observerte inntektsforskjellen mellom minoritetskvinner og majoritetskvinner tyder på at minoritetskvinner utøver arbeid på et lavere nivå i virksomheten. Forskjellene kan belyses ved å trekke noen paralleller til situasjonen mellom menn og kvinner. En større andel av menn har lederverv, og de har lederverv i andre segmenter enn kvinner (Birkelund, 2002). Høye lønninger følger gjerne med ansvar, og skjevheten i lederskap representerer en mulig forklaring på de observerte kjønnsforskjellene i inntekt. Rogstad (2001) viser at veien til lederskap følger en tøffere rute for innvandrere, ved at de må bevise ”dobbel så mye” som en nordmann for å klatre i bedriftshierarkiet. Kanter (1977) kalte det for homososial reproduksjon når ledere rekrutterte ledere i sitt eget bilde. En konsekvens av homososial reproduksjon er at personer som deler ledergruppens karakteristikk lettere rekrutteres til lederstillinger. Minoritetskvinner kan da være begrenset på to fronter, både som kvinner ovenfor en mannlig ledergruppe og som minoritet ovenfor en ledergruppe med majoritetsbakgrunn. Dahl & Jacobsen (2005) viser at det i Danmark er en langt mindre andel

kvinner med ikke-vestlig bakgrunn som avlønnes på høyere nivå, enn danske kvinner. Forfatterne refererer også en svensk studie, som fant at innvandrerkvinner sjeldnere ble gitt intern opplæring enn svensker, selv om innvandrerkvinnene hadde bedre formelle kvalifikasjoner. Både diskriminering og manglende sosial kontakt med svensker i bedriftene ble trukket frem som forklaringer (Dahl & Jacobsen, 2005). Friedberg (2001) har funnet et lignende mønster i Israel. Høyt utdannede russiske innvandrere kom inn i virksomhetene og tok over rutinearbeid. Israelittene fikk da frigjort tid til å spesialisere seg, og som en konsekvens økte inntektsforskjellene. Hvis arbeidsgivere sjeldnere satser på bedriftsintern opplæring til minoritetskvinner, kan det gi ulike opprykksmuligheter. Innenfor et rasjonalitetsperspektiv hevdes det at en gjensidig forventning til stabilitet må foreligge for at opplæring skal administreres (Rødseth, 1984; Jacobsen, 1998). Min studie viser at minoritetskvinner har lavere sannsynlighet for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling. Støren (2002) har også vist at høyt utdannede innvandrere har høyere sannsynlighet for å være midlertidig ansatt, enn majoritetsbefolkningen. Da arbeidstakeren gjerne må ha vært i virksomheten en stund før det blir aktuelt med opprykk, vil midlertidige stillinger i seg selv være en begrensning for minoritetskvinnenes mobilitet. På den annen side trenger ikke minoritetskvinnene nødvendigvis være mindre stabile, det er tilstrekkelig at arbeidsgiver vurderer dem som mindre stabile sammenlignet med en fra majoriteten.

En forutsetning for intern mobilitet er at minoriteter ansettes i avdelinger som legger til rette for karriere. I følge Rogstad (2001) er innvandrere oftere lokalisert på laveste nivå i bedriften, avskåret fra tilgang til et internt arbeidsmarked. Både Rogstad (2001) og Sollund (2004) fremhever at innvandrere som utfører et godt arbeid på et nivå i virksomheten ikke nødvendigvis kvalifiserer til opprykk, eller jobb i andre avdelinger. Rogstad (2001) viser hvordan ulike muligheter for opprykk skaper inntektsforskjeller, både gjennom høyere inntektsmessig kompensasjon til stillinger som er rangert høyere i bedriftshierarkiet, og ved at mulighetene for overtidarbeid øker. Overkvalifisering er mer utbredt blant høyt utdannede minoriteter, enn blant majoriteten (Djuve & Hagen, 1995; Støren, 2004). Det å inneha en stilling som ikke er relevant for ens utdanning kan ”skade” individets humankapital. På den ene siden opparbeides det ikke relevant arbeidserfaring, og på den andre siden vedlikeholdes ikke kunnskapen. I ytterste konsekvens kan det føre til at arbeidstakeren heller ikke får andre relevante stillinger. Støren (2002) viser at det å ha en første jobb som er irrelevant i forhold til utdannelsen, gir lavere inntekt i senere stillinger. Kontrollen for arbeidets relevans forklarer deler av inntektsgapet mellom høyt utdannede innvandrere og majoritet. Det vil si at

innvandrere ofte har en jobb de er overkvalifisert for, og at det siden straffer seg i form av lavere inntekter.

Nettverk

Veien inn i arbeid kan også resultere i forskjeller i arbeidstilknytning og inntekt, da jobber formidlet gjennom nettverk forbindes med høyere inntekter og større stabilitet (Granovetter, 1995; Petersen mfl, 2002). Det blir ikke riktig å si at minoriteter mangler nettverk. Opphoping av enkelte etniske grupper innenfor bestemte næringer er et tydelig tegn på nettverk er en effektiv jobbformidler for minoriteter (Rogstad, 2001; Sollund, 2004; Aas, 2005). Imidlertid kan etniske nettverk, hvor kontaktene er begrenset til egen gruppe, være lite effektive i å formidle «riktig» arbeid for høyt utdannede minoriteter, fordi innvandrere er overrepresentert i segmenter som ansetter lavt kvalifisert arbeidskraft. Amundsen (2006) viser at minoritetskvinner som har etniske nordmenn i sine nettverk har et fortrinn i forhold til yrkesaktivitet. Da minoritetskvinnene i mitt materiale har høyere utdanning fra Norge, er det nærliggende å tro at de har knyttet bekjenskaper til majoritetsbefolkningen som kan lette overgangen til arbeid, men «...verken utdanning i seg selv, eller norsk utdanning hadde en signifikant effekt på opparbeidelsen av heterogene nettverk» (Amundsen, 2006: 72).⁶⁴ Kvinner som behersket godt norsk hadde imidlertid større sannsynlighet for å tilhøre et heterogent nettverk, men sannsynligheten for å ha et heterogent nettverk økte ikke med botid. Dersom etniske nettverk er hovedkilde til informasjon for etterkommerne, kan det være en forklaring på hvorfor det er en signifikant forskjell i inntekt og arbeidstilknytning mellom kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner.⁶⁵

Nettverk, klasse- og minoritetsbakgrunn

I utdanningssystemet er det en stor grad av sosial reproduksjon. Det vil si at personer med høy sosial bakgrunn oftere tar høyere utdanning enn personer med lav sosial bakgrunn (Mastekaasa & Hansen, 2004). Den sosiale reproduksjonen er ikke like sterk i overgangen fra høyere utdanning til arbeid, men det er likevel en liten tilbøyelighet i retning av at kandidater med høy sosial bakgrunn har høyere inntekter og lavere ledighet (Helland & Opheim, 2006).

⁶⁴ Heterogene nettverk er definert som nettverk bestående av minst én etnisk nordmann. Dette er en ganske snever definisjon, tatt i betraktning at kvantitet er en viktig egenskap ved et nettverk (Granovetter, 1995).

⁶⁵ Det er ingen inntektsforskjell mellom mannlige etterkommere og majoritetsmenn når menn med samme arbeidstilknytning sammenlignes. Det er vanskelig å si om dette skyldes ulik eksponering i forhold til majoritetsbefolkningen blant høyt utdannede kvinner og menn med minoritetsbakgrunn, men Friberg (2005) viser at minoritetsjenter er mindre aktive i fritidsaktiviteter enn minoritetsgutter.

Helland og Opheim (2006) utelukker ikke at kandidater med høy sosial bakgrunn har et bedre utviklet sosialt nettverk, og dermed har bedre forutsetninger for å mestre overgangen fra utdanning til arbeid. Barn av innvandrere kan derfor være dårligere stilt både i forhold til etnisk bakgrunn og klassebakgrunn. Fordi det er stor grad av sosial mobilitet mellom innvandrere og etterkommere, vil etterkommere oftere enn majoriteten ha foreldre av annen klassebakgrunn (Heath & McMahon, 2005; Heath & Xu, 2006). Det er et eksempel på hvordan interseksjonalitet skaper ulike mulighetsstrukturer i krysningspunktet av kategoriene. Etterkommernes muligheter begrenses av deres sosiale posisjon i to undertrykte grupper (minoritet og arbeiderklasse) mens majoriteten i kan dra fordel av å ha en privilegert posisjon i det sosiale hierarkiet.

Forskjellene i arbeidstilknytning og inntekt er mindre uttalte mellom etterkommere og majoritetsbefolkningen, enn mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen. En mulig forklaring kan være at det er mer statistisk diskriminering rettet mot innvandrere. Arbeidsgiverne unngår dem fordi de ikke tror de kan godt nok norsk, eller at de ikke passer inn i den uformelle bedriftskulturen. Gitt at statistisk diskriminering er hovedårsaken til diskriminering blant innvandrerne, kan diskriminering som rettes mot etterkommerne være mer preferansediskriminering. Forskjellene kan også skyldes ulike referanserammer. Innvandrere kan orientere seg mot hjemlandet, mens etterkommerne orienterer seg mot Norge.

Større forskjell i arbeidstilknytning mellom innvandrerkvinner og majoritetskvinner med høyeregradsutdanning

I kapittel 5 ble det vist, at over fire års utdanning ikke medførte en like sterk økning i sannsynligheten for stabil arbeidstilknytning for innvandrerkvinnene som for majoritetskvinnene. I utledningen av hypotesene ble det antatt at forskjellene ville utjevne seg på høyere utdanningsnivå, fordi spesialisert arbeidskraft er en knapp ressurs. I stedet viste analysene at forskjellene økte. Det kan tenkes at forskjellene bunner i bedriftenes rekrutteringsmønster, og at nettverk er mer utbredt i dette segmentet av arbeidsmarkedet. Høyt kvalifisert arbeid er vanskelig å overvåke, og arbeidsoppgavene blir mindre rutinepregede. Det medfører at personlig egnethet og konformitet til den eksisterende bedriftskulturen, blir viktige egenskaper arbeidsgivere ser etter når de skal ansette på dette nivået (Kanter, 1977; Granovetter, 1995). På den andre siden kan det tenkes at nettverksrekruttering er like utbredt på alle nivå av utdanning, men at innvandrerkvinner med

høyeregradsutdanning har en høyere terskel for hvilke jobber de ønsker å ta, mens innvandrerkvinner med laveregradsutdanning har en lavere terskel, og tar jobber under deres kvalifikasjonsnivå. Det kan forklare hvorfor inntektsforskjellen ikke øker, til tross for at innvandrerkvinnene med lengst utdanning har vært sysselsatt en kortere periode av året enn innvandrerkvinner med laveregradsutdanning. Det at forskjellen i stabil arbeidstilknytning øker på det høyeste utdanningsnivået kan også ha sammenheng med mer utbredt diskriminering. I forklaringene på minoritetskvinneres lave yrkesaktivitet som ble presentert i innledningen, åpnet for at diskrimineringen muligens økte ved at minoritetskvinnene kommer i direkte konkurranse med majoritetsbefolkningen i de høyeste segmentene av arbeidsmarkedet. Forskning viser at arbeidsgivere er mer skeptiske til å ansette innvandrere, jo høyere utdanning innvandrene har (Larsen, 1995 i Rogstad, 2001; 2006).⁶⁶ Usikkerheten kan ha sammenheng med at det er få innvandrerkvinner i ledende stillinger som kan eksemplifisere kompetanse. På den andre siden kan arbeidsgivernes usikkerhet bunne i egen kompetanse, for eksempel ved å tilrettelegge bedriften for etniske minoriteter, eller utøve såkalt mangfoldsledelse (Rogstad, 2006). Det kan også tenkes at høyt utdannede innvandrerkvinner bryter med det bildet arbeidsgivere har av hvilken type arbeid innvandrerkvinner utfører (Sollund, 2004). Darity og Masons (1998) litteraturgjennomgang av diskrimineringsstudier viser at det er mer diskriminering i forbindelse med ansettelse når minoritetsgruppen er i direkte konkurranse med majoritetsbefolkningen, slik de ofte er i stillinger på høyt nivå. I lys av mine funn, er det nærliggende å tro at deler av forskjellen i inntekt og arbeidstilknytning skyldes at minoritetskvinner diskrimineres mer enn majoritetskvinner. Det er imidlertid svært vanskelig å måle diskriminering, for ikke å si hva diskriminering bunner i. Konsekvensen på makronivå blir den samme enten det er en arbeidsgiver med sterke preferanser for diskriminering, eller en arbeidsgiver som velger ”rasjonelt” på bakgrunn av manglende informasjon.

7.2.3 Forklaringer på betydningen av barn

I innledningen ble kulturelle normer knyttet til barneomsorg omtalt som en mulig forklaring på minoritetskvinnenes lave yrkesaktivitet (Kavli, 2002). Denne hypotesen ble testet på de høyt utdannede kvinnene. Antakelsen var at arbeidstilknytning og inntekt ville reduseres mer for minoritetskvinner enn majoritetskvinner, etter at de hadde fått barn. Denne hypotesen ble motbevist, da barn medførte en mindre relativ reduksjon i minoritetskvinnenes

⁶⁶ Jeg har ikke lyktes med å få tak i Larsens rapport.

arbeidsdeltakelse. Det gir ikke grunnlag for å si at høyt utdannede minoritetskvinner har en tradisjonell holdning med hensyn til barn og barnepass, og at barn representerer et hinder for høyt utdannede minoritetskvinnenes arbeidsdeltakelse. Dette funnet støtter dermed antagelsen om at de tradisjonelle holdningene som er observert blant innvandrerkvinner, er betinget av at mange kvinner har lav sosial bakgrunn eller lav utdanning (Lie, 1983; Kavli, 2002).

Det at barn i mindre grad påvirker arbeidsdeltakelse blant høyt utdannede minoritetskvinner, fremstår som spesielt interessant, og kan ha flere forklaringer. Én forklaring kan være rent økonomisk. Lavere inntekter blant minoritetene, også de høyt utdannede, gjør det vanskeligere å ta avbrekk fra arbeidslivet. For eksempel hadde innvandrerkvinnene en lavere reduksjon i arbeidsaktiviteten enn majoritetskvinnene, men en større reduksjon i inntektene. Likeledes bidro samliv til å øke sannsynligheten for stabil tilknytning blant innvandrerkvinnene, men ikke inntektene. Som vi tidligere har vært inne på kan det skyldes at husholdningsinntektene er lavere i minoritetsfamiliene, og at et todelt forsørgeransvar er nødvendig for å få endene til å møtes.

Det er også grunn til å tro at de innvandrerkvinnene som har tatt høyere utdanning i Norge er en svært selektert gruppe, i den forstand at det har ”kostet” å komme dit de er (Støren, 2006). Det kan ha ført til at de har en sterkere tilknytning til arbeidslivet, og derfor ønsker å fortsatt være yrkesaktive. På samme måte kan det forventes at forbindelsen mellom utdanning og arbeid svekkes når flere tar høyere utdanning, som blant majoritetskvinnene (Dale mfl., 2002).

En tredje forklaring kan ha utspring i sosial reproduksjon. De vil være gode rollemodeller for sine barn, og ser på det å være yrkesaktiv som en del av morsrollen. Gitt at arbeidsmarkedet er en av de viktigste arenaene som gir kunnskap om det norske samfunn, vil foreldrene gjennom sin yrkesaktivitet bli bedre i stand til å forberede barna på deltakelse i det norske samfunnet.

7.2.4 Forklaringer på forskjeller mellom kvinner av ulik landbakgrunn

Analysene på landbakgrunn viser at det er store forskjeller i arbeidstilknytning og inntekt blant innvandrerkvinnene. I landspesifikk humankapitalteori vektlegges det at innvandrere har ulikt utgangspunkt for å akkumulere ressurser som leder til suksess på arbeidsmarkedet i mottakslandet (Chiswick, 1978; Bevelander, 2005). For eksempel kan møtet med norsk kultur fortone seg mindre problematisk for kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina, enn for

kvinner med bakgrunn fra Iran, som har vært mindre eksponert for vestlige impulser, og dermed bruker lengre tid på å tilpasse seg (Bevelander, 2005). I følge Bevelanders (2005) kategorisering av kulturell avstand vil kvinner med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia ha lettere for å komme i arbeid enn kvinner med bakgrunn fra Polen, som igjen ville møte mindre problemer enn kvinner med bakgrunn fra Chile, Iran og Vietnam.

Forskjellene mellom land fra Øst-Europa utgjør i så måte et interessant tilfelle. Kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina og Polen har høy arbeidsdeltakelse og inntekt, mens kvinner med bakgrunn fra Russland og Serbia Montenegro til sammenligning skårer svært dårlig. De to førstnevnte nasjonalitetene har lengre gjennomsnittlig botid enn kvinner med bakgrunn fra Serbia Montenegro og Russland, og har dermed hatt lengre tid på å integrere seg på arbeidsmarkedet, mens de sistnevnte i stor grad er nyankomne (jf. Tabell 4.). Imidlertid vedvarer forskjellene også etter kontroll for botid, så det kan ikke være hele historien. Det kan tenkes at deler av den observerte forskjellen skyldes arbeidsledigheten i perioden hvor kvinner etablerte seg på arbeidsmarkedet. Arbeidsledigheten blant akademikere var lav, men økende på begynnelsen av 90-tallet. Arbeidsledigheten nådde en topp i 1995, og avtok deretter mot slutten av 90-tallet (Try, 2000). Flertallet av polske kvinner har over ti års botid, og har derfor etablert seg i en periode med lav ledighet. Imidlertid har bosniske kvinner etablert seg i en periode med veldig høy ledighet blant akademikere, og likevel kommer de ut som den gruppen med høyest deltakelse. Analysene viser at inntektsrangeringen følger rangeringen på arbeidstilknytning veldig godt, så det er ikke nærliggende å tro at bosniske kvinner i større grad enn andre er overkvalifiserte som følge av den høye ledigheten.

Det er mulig at bakgrunnen som krigsflyktning har preget kvinner fra Serbia og Montenegro. Flertallet flyktet etter Kosovo krigen (1999), og da hadde de allerede opplevd krigen på Balkan (1991-95). Det at de har lang krigshistorie bak seg kan ha gitt helseimplikasjoner som fører til en lavere arbeidsmarkedsaktivitet (Djuve & Hagen, 1995; Hartog & Zorlu, 2005a). Imidlertid har også kvinnene fra Bosnia Hercegovina flyktningbakgrunn, enten som direkte flyktninger som følge av krigen på Balkan, eller via familiegjennomføring. Det kan synes overraskende at kvinner med bakgrunn fra Bosnia Hercegovina presterer så godt, med tanke på at de innvandret i en periode med lavkonjunktur, og at de har flyktningbakgrunn. En sannsynlig forklaring er mottaket de fikk i Norge. Omleggingen av flyktningpolitikken på slutten av 80-tallet tilsa at innvandrere skulle vende tilbake til hjemlandet når tilstanden roet seg. En vellykket integrering i mottakslandet skulle motivere for tilbakevending. Flyktninger

fra Bosnia Hercegovina ble gitt kollektiv oppholdstillatelse, de fikk tidlig arbeidstillatelse, og de fikk mer og tidligere norskundervisning enn chilenerne og vietnamesere. I tillegg skulle de tilbringe minst mulig tid på mottak, og ble raskt bosatt i kommuner over hele landet (Major, 1999; Tveiten & Førland, 2007), jamfør den lave andelen bosniere som er bosatt i by (tabell 4.11). Det er en påfallende stor andel av kvinnene med bakgrunn fra Serbia og Montenegro som står uten registrert kommunetilhørighet i datasettet. Det kan tyde på at de ennå er i en etableringsfase, og arbeidsdeltakelsen derfor vil stige blant denne gruppen i kommende år.

Bosettingsmønsteret til russiske kvinner kan være en mulig forklaring på deres lave deltakelse og inntekt. En uproporsjonalt stor andel av russiske kvinner er bosatt i Nord-Norge, mens andre innvandrergupper er bosatt i byer på sør-vestlandet og østlandsområdet. Et spredt bosettingsmønster kan medføre at det ikke dannes "sosiale sirkler" mellom de russiske kvinnene som tillater dem å dra nytte av hverandres nettverk. På den andre siden er en stor andel av russiske kvinner gift med norske menn, og vil da ha forgreininger inn i majoritetsbefolkningen via familieband. Amundsen (2006) viser imidlertid at en norsk ektefelle ikke øker innvandrerkvinnenes sannsynlighet for å være yrkesaktive. En annen forklaring kan ligge i at arbeidsledighetsraten i Nord-Norge er høy, sammenlignet med byene i Sør-Norge (Omre, 2003). Høy arbeidsledighet kan gjøre yrkesaktivitet vanskeligere, både ved at risikoen for arbeidsledighet øker og at terskelen inn i arbeid blir høyere.

Nettverk

Forskjellene som observeres mellom innvandrerkvinner av ulike landbakgrunn kan også skyldes sammensetningen av kvinnenes nettverk. I overkant av 4 av 5 kvinner med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia tilhører et heterogent nettverk (Amundsen, 2006). Chilenske og iranske kvinner har også forholdsvis høy forekomst av heterogene nettverk, mens vietnamesiske kvinner har færrest kontakter inn i majoritetsbefolkningen. Dette mønsteret finner også Djuve og Hagen (1995). Den brede kontaktflaten til bosniske kvinner bidrar også til å forklare hvorfor de har høy arbeidstilknytning og høy inntekt. Sammensetningen av kvinnenes nettverk forklarer imidlertid ikke hvorfor vietnamesiske kvinner kommer så godt ut. De vurderes både til å ha høy humankapitaldistanse (Bevelander, 2005), og de har et lukket vietnamesisk nettverk. En mulig årsak til at vietnameserne likevel skårer høyt på arbeidstilknytning og inntekt kan være den lange kollektive botiden. Nyankomne kan søke støtte i et etablert vietnamesisk nettverk. Djuve og Hagen (1995: 60-72) har vist at egne landsmenn spiller en stor rolle i etableringen av nye vietnamesere. Djuve og Hagen (1995)

undersøkte vietnamesere generelt, men her ser jeg på de høyest utdannede. Det kan tenkes at høyt utdannede vietnamesere har hyppigere omgang med nordmenn. Lang kollektiv botid, og etniske nettverk kjennetegner også land som Pakistan, India og Iran, som ikke kommer like høyt ut.

Forskjellene i arbeidstilknytning og inntekt som observeres mellom landegruppene, kan også bunne i ulik (gjensidig) kulturell tilpasning. Kavli (2002) fant at personer fra Vietnam var mer arbeidsmarkedsorienterte enn personer fra Pakistan og Chile. Vietnameserne er mer positive til barnehager, og mors yrkesaktivitet mens barna er små. Funnene gjaldt imidlertid totalbefolkningen, mens jeg her ser på de høyest utdannede segmentene. Det er nærliggende å tro at samtlige av kvinnene i mitt utvalg orienterer seg mot arbeidsmarkedet, men en mer åpen holdning til kvinners yrkesaktivitet blant vietnamesere kan gjøre det enklere for høyt utdannede vietnamesiske kvinner å få aksept for sitt valg om å arbeide heltid, enn for eksempel pakistanske kvinner hvor de generelle holdningene til kvinnens yrkesaktivitet var mer restriktive (Kavli, 2002). Pakistan har en sterk patriarkalsk familiestruktur hvor det er mindre vanlig at kvinnen jobber utenfor hjemmet. Dale mfl. (2002) viser at høyt utdannede pakistanske jenter i Storbritannia har større mulighet til å forhandle om sin rolle utenfor familien, men gjerne velger deltidsarbeid som kompromiss. Lav arbeidstilknytning kan være et uttrykk for at pakistanske innvandrerkvinner ikke ønsker å arbeide, men det kan også være vanskelig for pakistanske kvinner å finne relevant arbeid. Den lave inntekten blant pakistanske kvinner, etter kontroll for arbeidstilknytning, tyder på det. Pakistanere er en gruppe som etter hvert er ganske stigmatisert, og det kan tenkes at arbeidsgivere innehar flere negative holdninger mot pakistanske kvinner. Pakistanske kvinner oppga også det å være muslim, og bruke hodeplagg, som er særlig barriere mot yrkesaktivitet (Dale mfl., 2002; Kavli, 2002). Pakistanere trodde også at det var viktigere å ha norsk navn og lys hudfarge for å få jobb, enn vietnamesere (Kavli, 2002). Innvandrernes egne vurderinger stemmer for så vidt overens med arbeidsgiverne, da Larsen (1995) fant at arbeidsgivere var mer negativt innstilt til å ansette pakistanere foran vietnamesere (Larsen 1995 i Rogstad, 2001; 2006). Dersom norske arbeidsgivere foretrekker minoritetskvinner som er ”fornorsket”, kan kvinnene som ønsker å markere sin tilhørighet innenfor en etnisk gruppe bli forbigått ved ansettelse (Berry, 2001). I Albas (2005) artikkel om klare versus diffuse etniske grenser, sies det at klare grenser gir et skille mellom ”oss” og ”dem”, og dermed også et grunnlag for å diskriminere. Ulike grader av etniske grenser kan kaste lys over forskjellene mellom land, hvis noen grupper er ”synligere” i sin fremmedkultur enn andre. Utbredelsen av

diskriminering kan for eksempel følge hudfarge. Darity og Mason konkluderer sin gjennomgang av diskrimineringsstudier med: «Evidently, skin shade plays a critical role in structuring social class position and life chances in American society, even between comparable individuals within minority groups» (1998: 72). I følge Rogstad (2006) kan diskriminering basert på hudfarge og andre synlige minoritetskjennetegn være mindre utstrakt i Norge, da den opplevde diskrimineringen avtar med botid. Lie (1983) er av en annen oppfatning: «...there seems to be strong evidence of discrimination based on ethnic grounds in a country espousing the principle of equality. It would seem that the Norwegian tolerance of those who are visibly "different" is appallingly low » (1983: 78).

7.3 Tiltak og temaer for videre forskning

Denne studien viser at minoritetsbakgrunn har betydning for tilgangen til arbeidsmarkedet. Høyt utdannede minoritetskvinner har lavere sannsynlighet for å oppnå stabil tilknytning i heltidsstillinger, og minoritetskvinner med stabil arbeidstilknytning har lavere inntekter enn majoritetskvinner. Det er imidlertid ikke slik at høyere utdanning ikke nytter. Over fire års utdanning ga positive resultater på sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet for minoritetskvinner. Inntektsøkningen var da også like høy som for majoritetskvinner.

Det er to arenaer hvor tiltak kan rettes for å gi likere forutsetninger for bedre arbeidstilknytningen, og tilgangen på kvalifiserte stillinger for minoritetskvinner. Den ene er arbeidsmarkedet, og den andre er utdanningssystemet og oppvekstvilkårene som møter barn av minoriteter.

Studiene til Hansen (2000) og Støren (2002) viser at det er små karakterforskjeller mellom innvandrere og majoritetsbefolkningen. Det er grunn til å tro at etterkommerne også presterer på nivå med majoritetsbefolkningen. Den formelle utdanningen er dermed av like høy kvalitet for minoritet og majoritet. Imidlertid krever stillinger på høyere nivå mer enn formelle kvalifikasjoner, i mange stillinger er det også påkrevd med allmenn samfunnskunnskap, og/eller god språkbeherskelse. For barn av innvandrere er det dermed viktig at de tidlig kommer i kontakt med det norske samfunnet. Det er ikke gitt at det å vokse opp i Norge vil lede til like gode samfunnskunnskaper som etniske nordmenn har. Satsning på barneomsorgstilbud, og å gjøre det mer attraktivt for minoriteter å delta i fritidsaktiviteter, kan være en mulig tilnærming til å øke kontakten mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen.

I møtet med arbeidsmarkedet kan minoritetenes muligheter for ansettelse bli begrenset av at de søker gjennom formelle kanaler. Rekrutteringstiltak som www.inkludi.no, som er en kontaktformidlingstjeneste mellom minoriteter og næringslivet, kan fremme rekrutteringen av minoriteter. En mild form for kvotering, som at virksomheter skal innkalle minst én med innvandringsbakgrunn på intervju har vist seg å gi resultater (Imdi, 2007). Slike tiltak er viktige fordi de gir minoriteter et ben innenfor i virksomheter. Imidlertid sier de ikke noe om mulighetsstrukturen som møter minoritetskvinner innenfor virksomhetens rammer. I den forbindelse hadde det vært interessant å undersøke innvandrerkvinnens sannsynlighet for opprykk, sammenlignet med andre arbeidstakere. Det hadde vært spesielt spennende å se på rekruttering til lederstillinger for minoritetskvinner. Hvem er det som får disse stillingene, og i hvilke segmenter av arbeidsmarkedet? Mye av den diskrimineringen som rammer minoritetskvinner i dag skyldes trolig at det er lite kunnskap om hva minoritetene faktisk kan, noe som kan settes i sammenheng med at det er få offentlige rollemodeller.

Denne oppgaven har hovedfokus på utdanningslengde, ikke på fagretning. Det kunne være av interesse å se om noen fagutdanninger ledet til større likhet på arbeidsmarkedet enn andre. Spesielt i lys av at diverse helseutdanninger, og naturvitenskapelige utdanninger er populære blant minoriteter.

7.4 Konklusjon

Denne oppgaven skriver seg inn i en lang rekke studier på ikke-vestlige minoriteters muligheter på arbeidsmarkedet. Studien setter imidlertid søkelys på en gruppe som har vært lite studert tidligere, nemlig høyt utdannede minoritetskvinner. Det bidrar til at studien gir ny og viktig kunnskap på feltet. Ny kunnskap fremkommer også ved at studien har hatt et delt fokus på innvandrerkvinner, etterkommere og innvandrerkvinner etter landbakgrunn.

Den økende andelen kvinnelige etterkommere i utdanningssystemet gjør det svært aktuelt å studere mulighetene på arbeidsmarkedet for høyt utdannede etterkommere. Funnene fra studien avdekker at etterkommere har sterkere arbeidstilknytning og høyere inntekt enn innvandrerkvinnene, men det gjenstår noen forskjeller før det er full likestilling mellom minoritetskvinner og majoritetskvinner på arbeidsmarkedet. Det vil være nødvendig å holde et fortsatt fokus på etterkommerne da dette er en befolkningsgruppe som vil endre seg betraktelig de kommende årene.

En antakelse om at minoritetskvinner i større grad ville redusere arbeidstilknytningen etter barn ble motbevist. Funnet illustrerer viktigheten av å ha et differensiert fokus i omtalen av minoritetskvinner. Betydningen av familiedannelse på kvinnens yrkesaktivitet vil være betinget av klassebakgrunn også i den ikke-vestlige befolkningen.

Analysene for landbakgrunn bekrefter at det er store variasjoner i arbeidstilknytning og inntekt mellom kvinner av ulik landbakgrunn. Veksten i den ikke-vestlige befolkningen bidrar til at det er mulig å studere enkeltgrupper. Mine funn tilsier at forskningen bør, i den grad det er mulig, gå bort fra store kategorier fordi de kamuflerer forskjeller.

8 Litteraturliste

- Aas, Arne Kristian (2005): "Med en fot innenfor? – Arbeidstilknytning og inntekt blant innvandrergupper i ulike næringer i Oslo" Masteroppgave i Sosiologi. Oslo, institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Abrahamsen, Bente (2002): "Heltid eller deltid? Kvinners arbeidstid i kvinnedominerte yrker og mannsdominerte yrker" Nr. 2002:6. Institutt for Samfunnsforskning, Oslo.
- Alba, Richard (2005): "Bright vs. blurred boundaries: Second-generation assimilation and exclusion in France, Germany, and the United States" *Ethnic and Racial studies*, Vol. 28 Nr. 1. s. 20-49.
- Amundsen, H. T. (1972): *Statistisk metodelære*. Oslo: Tanum
- Amundsen, Marthe (2006): "Innvandrerkvinner, muligheter og begrensninger" Hovedoppgave i Sosiologi. Oslo, institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Arnesen, Clara Åse (2005): "Utviklingen på arbeidsmarkedet for nyutdannede akademikere" Arbeidsnotat 12/2005 Nifu Step.
- Arrow, Kenneth J. (1973): "Ch. 2: Models of job discrimination" s. 83-102. i (red.) Anthony H. Pascal: *Racial discrimination in economic life*, Massachusetts, Lexington books.
- Barth, Erling, Bernt Bratsberg og Oddbjørn Raaum (2002): "Inntektsutvikling for innvandrere" *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2002, årgang 19, s. 1335-146.
- Barth, Erling, Marianne Røed, Pål Schøne og Hege Torp (2004) "Arbeidsmarkedet for akademikere" SSB rapport 9/2004.
- Beach, Charles og C. Worswick (1993): "Is there a Double-Negative Effect on the Earnings of Immigrant Women?" *Canadian public policy*, Volume 14:1 s. 36-53.

- Becker, Gary S. (1957): "The economics of discrimination" Chicago, the university of Chicago press.
- Becker, Gary S. (1993): "Human Capital – a theoretical and empirical analysis with special reference to education" Chicago, the University of Chicago press, Third edition.
- Berry, J. W. (2001): "A psychology of immigration" *Journal of social issues*, Vol. 57, Nr. 3 s. 615-631.
- Bevelander, Pieter (2005): "The employment status of immigrant women: The case of Sweden" *IMR* volume 39 nr. 1 s. 173-202.
- Bevelander, Pieter & Sandra Groeneveld (2006): "Patterns of transition: Female native Dutch and Ethnic Minority Employment Patterns in the Dutch Labour Market, 1991 and 2002" *Journal of ethnic and migration studies*, Vol. 32, Nr. 5 s. 785-807.
- Bills, Davis B. (2003): "Credentials, Signals and Screens: Explaining the Relationship Between Schooling and Job Assignment." *Review of Educational Research* vol 73:441-469.
- Bills, Davis B. (2004): "The sociology of education and work". Oxford: Blackwell publishing.
- Birkelund, Gunn Elisabeth og Trond Petersen. (2004): "Kap. 5: Det norske likestillingsparadoks" i *Det norske samfunn* (Red.) I. Frønes & R. Brusdal. Oslo: Gyldendal Akademisk, 4. Utg.
- Birkelund, Gunn Elisabeth & Johan Heldal (2003): "Who marries who? Educational homogamy in Norway" *Demographic research*, Vol 8 s. 1-30.
- Birkelund, Gunn Elisabeth (2002): "Kjønn og makt i arbeidslivet – klasseanalytiske perspektiv" s. 161-188 i *Den usynlige hånd?* (Red.) A.E. Ellingsæther & J. Solheim. Oslo, Gyldendal Akademisk.

- Birkelund, Gunn Elisabeth (1992): "Social Class, Gender and occupational segregation"
Occasional papers nr. 080092. Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Blackwell, Louisa (2003): "Gender and ethnicity at work: Occupational segregation and disadvantage in the 1991 british census" *Sociology*, Vol. 37 nr. 4 a. 713-731.
- Brekke, Idunn (2006): "Betydningen av etnisk bakgrunn for overgangen fra høyere utdanning til arbeid" *Søkelys på Arbeidsmarkedet*, Årgang 23, 2-2006 s. 173-180
- Brekke, Jan Paul (2006): "International students and immigration to Norway" Nr. 8:2006, Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Brochmann, Grete. 2003: "Del II 1975 - 2000." i *Norsk innvandringshistorie. I globaliseringens tid 1945- 2000*, vol. 3(Red.) H. Tjelmeland. Oslo: Pax Forlag.
- Browne, Irene og Joya Misra. (2003): "The intersection of gender and race in the labor market." *Annual review of sociology* vol 29:487-513.
- Byberg, Ingvild Hauge (2002): "Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt" Rapport 21/2002, SSB.
- Calhoun, Gerteis, Moody, Pfaff & Virk (2002): "Contemporary sociological theory" Victoria: Blackwell publishing.
- Chiswick, Barry R. (1978): "Ch. 1: The effect of Americanization on the earnings of Foreign-born men" s. 3-27 i *The economics of immigration – selected papers of Barry R. Chiswick*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited. 2005.
- Chiswick, Barry R. (1986): "Ch. 6: Human Capital and the labor market adjustment of immigrants: testing alternative hypothesis" s. 145–170 i *The economics of immigration – selected papers of Barry R. Chiswick*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited. 2005.

- Chiswick, Barry R og Michael E. Hurst (2000) 2005 : "The Employment, Unemployment and Unemployment compensation Benefits of immigrants" s. 98-128 i *The economics of immigration. Selected papers of Barry R. Chiswick*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Chiswick, Barry R. og Paul W Miller. (2003): "The complementarity of language and other human capital: immigrant earnings in Canada." *Economics of education review* vol 22:469-480.
- Chiswick, Barry R. og Paul W Miller. [2002] 2005: "Immigrant earnings: Language skills, linguistic concentrations and the business cycle." s. 71-97 i *The economics of immigration. Selected papers of Barry R. Chiswick*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Coleman, James s. (1988): "Social capital in the creation of human capital" s. 110-117 i *Contemporary sociological theory* (Red) Calhoun, Gerteis, Moody, Pfaff og Virk, Victoria, Blackwell publishing.
- Coleman, James S. (1990): "Ch 12. Social Capital" s. 300-321 i "*The foundations of social theory*" Massachusetts; The Belknap Press of Harvard University Press
- Collins, Patricia Hill (1996) "Black feminist thought" New York, Routledge 2.ed.
- Crenshaw, Kimberlé (1997): "Kap. 10: Intersectionality and Identity Politics: Learning from Violence against Women of Color" i *Reconstructing Political Theory feminist perspectives* (red.) M. L. Shanley og U. Narayan, Polity press.
- Dahl Karen Margrethe og Vibeke Jakobsen (2005) "Køn, etnicitet og barrierer for integration" Danmark: SFI rapport 08.03.2005
- Dale, A., J. Lindley og S. Dex (2006): "A life-course perspektive on ethnic differences in women's economic activity in Britain". *European sociological review*, Vol. 22 nr. 3 s. 323-337

- Dale, A., E. Fieldhouse, N. Shaheen og V. Kalra (2002): "The labour market prospects for Pakistani and Bangladeshi women" *Work, employment and society*, Vol. 16 nr.1 s. 5-25.
- Darity, William A. Og Patrick L. Mason (1998): "Evidence on Discrimination in Employment: Codes of color, Codes of gender" *The journal of economic perspectives*, Vol. 12 nr. 2 s.63-90.
- De los Reyes, Paulina og Diana Mulinari (2005) : "Interseksjonalitet", Lund: Wallin og Dalholm boktryckeri AS.
- Djuve, Anne Britt og Kåre Hagen (1995): "Skaff meg en jobb! Levekår blant flyktninger i Oslo" FAFO rapport 184.
- Drøpping, Jon Anders (2002): "Kap 5: Norskferdigheter og yrkesaktivitet" i (Red.) J.A. Drøpping og H.C. Kavli "Kurs for arbeid? Norskopplæring og yrkesdeltakelse blant ikke-vestlige flyktninger og innvandrere" FAFO rapport 387. Oslo, Centraltrykkeriet AS.
- Fjeldseth, Trude (2004): "Utdanning" i *Innvandring og innvandrere* (Red.) K. R. Tronstad. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Forgaard T. S., og M. T. Dzmarija. (2004): "Innvandrerbefolkningen" i *Innvandring og innvandrere* (Red.) K. R. Tronstad. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Friedberg, Rachel (1996): "You can't take it with you? Immigrant assimilation and the portability of Human capital" *National bureau of economic research*, Working paper 5837, Cambridge.
- Friedberg, Rachel (2001): "The impact of mass migration on the Israeli labor market" *Quarterly Journal of economics*, vol. 116 s. 1373-1408. The Massachusetts Institute for Technology Press.

- Gjertsen, Arild (1978): "Kjønn, klasse og familie" i *Familien i klassesamfunnet* (Red.) Harriet Holter, Oslo: Pax Forlag AS.
- Glenn, Evelyn N. (1996): "The social construction and institutionalization of gender and race: An integrative framework." i *Revisioning gender* (Red.) M. M. Ferree, J. Lorber and B. B. Hess. Thousands Oaks: Sage publications inc.
- Granovetter, Mark S. (1973): "The strength of weak ties" *American journal of sociology*, Vol 78, No 6. s. 1360-1380. Chicago, The university of Chicago press.
- Granovetter, Mark S. (1983): "The strength of weak ties: A network theory revisited" *Sociological theory*, Vol 1. s. 201-233.
- Granovetter, Mark S. (1992): "Ch. 2: Economic action and Social structure: The problem of embeddedness" s. 51-76 i (Red.) Mark Granovetter & Richard Swedberg (2001): *The sociology of economic life* Colorado, Westview Press.
- Granovetter, Mark S. (1995): "Getting a job. A study of contacts and careers." Chicago, the university of Chicago press 2.edition.
- Grøgaard, Jens B. og Liv Anne Støren (2006): "Kap. 1: Veksten i høyere utdanning : Noen drivkrefter og konsekvenser" i *Kunnskapssamfunnet tar form* (Red.) J.B. Grøgaard og L.A. Støren, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hagan, Jaqueline Maria. (1998): "Social networks, gender, and immigrant incorporation: resources and constraints." *American sociological review* vol 63:55-67.
- Hansen, Marianne Nordli (2000): "Høyere utdanning og utbytte – hva betyr utenlandsk opprinnelse for inntektsnivå?" *Søkelys på arbeidsmarkedet*, årgang 17 s. 223-234. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.

- Harnois, Catherine E. (2005): "Different paths to different feminisms? Bridging multiracial feminist theory and quantitative sociological gender research." *Gender and society* vol 19:809-828.
- Hartog, Joop og A. Zorlu (2005a): "How important is homeland education for refugees' economic position in the Netherlands?" *IZA discussion paper* no. 1753.
- Hayfron, John E. (1998a): "Ch. 4: Panel estimates of the earnings gap in Norway: do female immigrants experience a double earnings penalty?" s. 100-121 i *The labor market experience of immigrants in Norway*. Dissertations in economics no. 14. Department of economics, university of Bergen.
- Hayfron, John E. (1998b): "Ch. 2: Language Training, Language Fluency and Earnings of Immigrants in Norway" Dr. polit: Department of Economics Bergen: University of Bergen.
- Heath, A. og D. McMahon (2005): "Ch. 14: Social mobility of ethnic minorities" i *Ethnicity, social mobility and public policy: Comparing the USA and UK* (Red.) G.C. Loury, T. Modood og S.M. Teles. New York: Cambridge University Press
- Heath, A. og Cheung S-Y (2005). Explaining ethnic minority disadvantage in Britain. In A F Heath, J Ermisch and D Gallie (eds) *Understanding Social Change*. Oxford: Oxford University Press.
- Heath, A og Cheung, S-Y (2007): "Ch. 1: The comparative study of ethnic minority disadvantage" s. 1 – 40 i (red.) A. Heath & S-Y Cheung (2007): *Unequal Chances: Ethnic Minorities in Western Labour Markets*. Oxford, University Press.
- Helland, Håvard og Vibeke Ophem (2006): "Kap. 4: Sosiale forskjeller – også i arbeidsmarkedet" i *Kunnskapssamfunnet tar form* (Red.) J.B. Grøgaard og L.A. Støren, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Hernes, Gudmund og Knut Knudsen (1990): "Svart på hvitt – Norske reaksjoner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere" Fafo rapport nr. 109, Oslo.

- Husted, Leif, H. S. Nielsen, M. Rosholm og N. Smith (2000): "Hit twice? Danish evidence on the double-negative effect on the wages of immigrant women" *Centre for labour marked and social research*, working paper 00-06.
- Høgsnes, Geir, Roy A. Nielsen og Trond Petersen (2005): "Lønnsforskjeller mellom kvinner og menn og betydningen av stillingsnivå" *Søkelys på Arbeidsmarkedet* Årgang 22, 2-2005 s. 193-202. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Håpenes T. og Berg B. (2004). "Innvandrerkvinnens arbeidstilknytning – en pilotstudie" Trondhjem: Sintef Teknologi og Samfunn IFIM. Rapport
- Jacobsen, Joyce P. 1998: "Ch. 7: Causes of earnings differences: Human Capital." i *The economics of gender*. Malden: Blackwell Publishers Ltd.
- Jensen, Ragnhild Steen (2000): "Kvinner og jobb etter småbarnsfasen" Nr. 2000:10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Kanter, Rosabeth Moss (1977) "Men and Women of the corporation" New York: Basic books.
- Kavli, H. C. (2002): "Kap. 6: Barrierer for yrkesaktivitet blant kvinner med ikke-vestlig landbakgrunn" i (red.) J.A. Drøpping og H. C. Kavli "Kurs for arbeid? Norskopplæring og yrkesdeltakelse blant ikke-vestlige flyktninger og innvandrere" FAFO rapport 387. Oslo, Centraltrykkeriet AS.
- Kilbourne, Barbara, Paula England and Kurt Beron. (1994): "Effects of individual, occupational and industrial characteristics on earnings: Intersections of race and gender." *Social forces* vol 72:1149-1176.
- King, Deborah K. (1988): "Multiple jeopardy, multiple consciousnesses: The context of a black feminist ideology." *Signs* vol 14:42-72.
- Kjeldstadli, Knut. 2003: "1100 år innvandring." Pp. 391-408 i *Norsk innvandringshistorie. I globaliseringens tid 1940-2000*, vol. 3 (Red.) H. Tjelmeland. Oslo: Pax Forlag.

- Knocke, Wukko (1999): "Ch. 9: The labour market for immigrant women in Sweden: Marginalised women in Low-valued jobs. S. 108-131" in John Wrench, Nouria Ouali and Andrea Rea (red.): *Migrants and ethnic minorities on the labour market in Europe* New York, Palgrave.
- Leblanc, Greg. (1995): "Discrimination in the labor market." *The Canadian journal of economics* vol 28:702-717.
- Lie, Benedicte (2004): "Fakta om ti innvandrergupper i Norge" _ SSB rapport 14/2004. Statistisk sentralbyrå, Oslo.
- Lie, Suzanne Stiver (1983): "Immigrant women in Norway. Immigrant women and their work: a study of British, Yugoslavian and Chilean immigrant women." Asian research service, Hong Kong. 1983.
- Lin, Nan. (2000): "Inequality in social capital." *Contemporary sociology*, Vol. 29 s.785-795.
- Longva, Pål og Oddbjørn Raaum (2001a): "Earnings assimilation of immigrants in Norway – A reappraisal" *Population economics*, Vol 16 pp. 177-193 (2003).
- Longva, Pål og Oddbjørn Raaum (2001b): "Ch.3: Unemployment and earning differentials of immigrants" i Pål Longva *Earnings differentials – dissertation for the dr.polit.-degree* Department of economics, University of Oslo.
- Lødding, Berit (2003): "Forskjellig, men ikke for forskjellig. Arbeidsgivernes beretninger om rekruttering av høyeregradskandidater med innvandrerbakgrunn" Skriftserie nr. 11/2003, Oslo:NIFU
- Lykke, Nina (2005): "Nya perspektiv på interseksjonalitet. Problem och möjligheter" i *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*, Vol. 2 Nr. 3, s. 9-17.
- Lysgaard, Sverre (2001): "Arbeiderkollektivet" Oslo, Universitetsforlaget.

- Mastekaasa, Arne og Marianne N. Hansen (2004): "Kap. 3: Utdanning, ulikhet og forandring" i *Det norske samfunn* (Red.) I. Frønes og L. Kjølørød, Oslo: Gyldendal Akademisk 4. Utg.
- Mattoo, Aaditya, I.C. Neagu og C. Özden (2005): "Brain waste? Educated immigrants in the US labor market" *Policy research working paper 3581*.
- McCall, Leslie (2005): "The complexity of intersectionality" *Signs*, Vol. 30 nr. 3 s. 1771-1800
- Moore, Gwen. (1990): "Structural Determinants of Men's and Women's personal networks." *American sociological review* vol 55:726-735.
- Myers, David G. (2002): "Ch. 9: Prejudice: disliking others" i "*Social psychology*" s.328-374 New York, Mc. Graw-Hill. _
- Olsen B. (2004). "Arbeid". i K. Rose Tronstad (Red.), *Innvandring og innvandrere* Oslo: Statistisk sentralbyrå. Rapport 2004
- Petersen, T., I. Saporta og M-D L. Seidel (2000): "Offering a job: meritocracy and social networks" *American Journal of Sociology*, volume 106 no. 3. Chicago, The University of Chicago press.
- Piore, Michael J. (1979): "Birds of passage – migrant labor and industrial societies" Cambridge university press. New York.
- Raijman, Rebeca og Moshe Semyonov. (1997): "Gender, ethnicity and immigration: Double disadvantage and Triple disadvantage among recent immigrant women in the Israeli labor market." *Gender and society* vol 11:108-125.
- Rogstad, Jon (2001): "Sist blant likemenn? Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet" Institutt for samfunnsforskning, Oslo. Valdres trykkeri.

- Rødseth, Tor (1984) ”Kvinnene i arbeidsmarkedet: En oversikt over noen økonomiske problemstillinger” i *SOS 2403 Likestilling i et samfunnsvitenskapelig perspektiv*, Unipub: Kompendier.
- Røed M. (2005) . ”Effekter av innvandring i arbeidsmarkedet – en norsk kontekst” Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport 2005:4.
- Raaum, Oddbjørn. (1999): "Utdanning, språkkunnskaper og inntekt blant ikke-vestlige innvandrere i Norge." *Søkelys på arbeidsmarkedet* vol 16:191-199.
- Schwab, Stewart (1986): “Is statistical discrimination efficient?” *The American economic review*, Vol 76. No 1. s. 228-234.
- Shamsuddin, Abul (1998): “The double-negative effect on the earnings of foreign-born females in Canada” *Applied economics* Volume 30 s. 1187-1201.
- Skog, Ole Jørgen. (2004): "Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming". Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sollund, Ragnhild. A. (2004). ”Rammer, rom og mobilitet – innvandrerkvinnens arbeidsliv” Oslo: Unipax
- Statistisk Sentralbyrå, (1998): Studentenes levekår. Notater 98/79, Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Steingbugler, Amy C., Julie E. Press og Janice J. Dias (2006): “Gender, Race and Affirmative Action. Operationalizing Intersectionality in Survey Research” *Gender and Society* Vol. 20 nr. 6. s. 805-825.
- Strbac, Zan (2003): ”Lønnsdannelse og arbeidsdeltakelse blant ikke-vestlige innvandrere i Norge – En kvantitativ studie” Hovedoppgave i sosiologi. Trondheim, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.

- Støren, Liv Anne (2002): ”De første årene av karrieren. Forskjeller og likheter mellom minoritet og majoritet med høyere utdanning” Rapport 7/2002, NIFU.
- Støren, Liv Anne (2004): ”Arbeidsledighet og overkvalifisering blant ikke-vestlige innvandrere med høy utdanning” *NIFU skriftserie 7/2004*. Oslo, NIFU.
- Støren, Liv Anne (2006): ”Kap. 6: Innvandrere med høyere utdanning – hvordan er deres møte med det norske arbeidsmarkedet” i *Kunnskapssamfunnet tar form* (Red.) J.B. Grøgaard og L.A. Støren, Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Thompson, Paul og David McHugh (2002) ”Work organisations”, New York: Palgrave
- Try, Sverre (2000): ”Veksten i høyere utdanning – et vellykket arbeidsmarkedspolitisk tiltak?” Rapport 2: 2002, Oslo: NIFU
- Tjelmeland, H.(2003): "I globaliseringens tid, 1940-2000". *Norsk innvandringshistorie. I globaliseringens tid 1945- 2000*, vol. 3 (Red.) H. Tjelmeland. Oslo: Pax Forlag
- Turner, Ralph H. (1952): ”Foci of Discrimination in the employment of nonwhites” *The American journal of sociology*. Vol. 58, no. 3. s. 247-256.
- Wei, Virginia (1996): “Asian women and employment discrimination: using intersectionality theory to address title VII claims based on combined factors of race, gender and national origin”, *Boston College Law Review*, Vol. 37 s. 771-812.
- Vikan, Stein T. (2000) “Kap. 5 og 6 i Kvinner og menn i Norge” i *Sos 2403 Likestilling i et samfunnsvitenskapelig perspektiv*, Unipub: kompendier.
- Wiborg, Øyvind N. (2004): “Ethnicity, Education & The Labor Market – same job competence, but different job opportunities in Norway” Masteroppgave i Sosiologi. Oslo, institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Wiers-Jenssen, J. (2003): “Anvendelse av høyere utdanning fra utlandet i det norske arbeidsmarkedet” Skriftserie 33/2003, Oslo:NIFU

- Xu, Wu og Ann Leffler. (1992): "Gender and race effects on occupational prestige, segregation and earnings." *Gender and society* vol 6:376-392.
- Østby, Lars. (2001): "Hvorfor fokusere på innvandrerne?" *Samfunnsspeilet* vol 2/2001:14.
- Østby, Lars (2004): "Innvandrere i Norge, hvem er de og hvordan går det med dem? Levekår II" SSB

Internettkilder:

- Aftenposten (13.01.07): "Var jeg et innvandrerlibi?":
<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1600084.ece> (Lesedato, 15.01.07)
- Aftenposten (29.10.05): "Baklengs"
http://www.aftenposten.no/meninger/leder_morgen/article1144591.ece (Lesedato 15.01.07)
- Imdi (2007): "Rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn i 32 heleide statlige selskap"
<http://www.imdi.no/upload/32heleideendelig.pdf> (Lesedato 13.02.07)
- Major, E. F. (1999): "Integrering av flyktninger i Norge. Et historisk tilbakeblikk"
<http://www.nkvts.no/bibliotek/publikasjoner/PSSF/linjer/1999-1/integrering.pdf>
(Lesedato 13.02.07)
- Rogstad (2006): "Usaklige hindringer for ikke-vestlige minoriteter på arbeidsmarkedet i Norge"
http://www.samfunnsforskning.no/page/Publikasjoner/Publikasjoner_Rapporter/7457/31245.html (Lesedato 07.02.2007).
- Statistisk sentralbyrå (2002): "Standard for næringsgruppering"
<http://www3.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=3152112&Language=nn&VersionLevel=ClassLevel> (Lesedato, 13.02.07)
- Statistisk sentralbyrå (2003): "Standard for innvandrerbefolkningen"
<http://www3.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=4180126&Language=nn&VersionLevel=ClassVersion> (lesedato, 13.12.07)

Statistisk sentralbyrå, 2006: ”Norsk standard for utdanningsgruppering”

<http://www3.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=4458101&Language=nn&VersionLevel=ClassVersion> (lesedato 13.12.07)

Statistisk sentralbyrå, 2007: ”Gjennomsnittsinntekt som følge av utdanningsnivå”.

<http://www.ssb.no/lonn/> (lesedato 13.02.07)

Store norske leksikon: Diskriminering.

<http://www.snl.no/article.html?id=512015&o=1&search=diskriminering>
(lesedato 08.02.2007)

Store norske leksikon: Serbia og Montenegro.

<http://www.snl.no/article.html?id=617824&search=krigen%20i%20kosovo#5>
(lesedato 08.02.2007)

Tveiten, O og J. M. Førland (2007): ”Nyhetsmediene og den norske flyktningepolitikken på 1990-tallet – En studie i meningsdannelse”

http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/6_049_054.pdf (Lesedato 13.02.07)

”Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt”

Antall ord i oppgaven: 39 611

Appendiks A

Tabell A 1: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet i en heltidsstilling for majoritetskvinner og innvandrerkvinner. Full tabell.

	Modell 1		Modell 2		Modell 2b		Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Innvandrere	-1,029 ***	0,027	-1,235 ***	0,028	-1,919 ***	0,057	-1,892 ***	0,061	-1,977 ***	0,061	-2,372 ***	0,073
Alder ved uteksaminering			0,021 ***	0,002	0,021 ***	0,002	0,025 ***	0,002	0,011 ***	0,002	0,012 ***	0,002
Alder ved uteks. ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 *	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,441 ***	0,012	0,439 ***	0,012	0,415 ***	0,012	0,402 ***	0,012	0,398 ***	0,012
Nyutdannet			-0,211 ***	0,023	-0,240 ***	0,023	-0,238 ***	0,023	-0,237 ***	0,023	-0,239 ***	0,023
Helse, sosial og idrettsfag			-0,442 ***	0,015	-0,445 ***	0,015	-0,461 ***	0,015	-0,455 ***	0,015	-0,455 ***	0,015
Humanistiske og estetiske fag			-0,557 ***	0,020	-0,557 ***	0,020	-0,656 ***	0,020	-0,618 ***	0,020	-0,622 ***	0,020
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,418 ***	0,022	0,421 ***	0,022	0,226 ***	0,023	0,409 ***	0,022	0,410 ***	0,022
Primærnæringsfag			-0,054 ^{ns}	0,061	-0,046 ^{ns}	0,061	-0,373 ***	0,063	-0,081 ^{ns}	0,061	-0,079 ^{ns}	0,061
Samferdsels, sikkerhet og andre servicefag			0,269 ***	0,046	0,271 ***	0,046	0,245 ***	0,046	0,220 ***	0,046	0,214 ****	0,046
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,078 ***	0,021	-0,079 ***	0,021	-0,247 ***	0,022	-0,115 ***	0,021	-0,117 ****	0,021
Uoppgitte fagretninger			-0,269 ***	0,043	-0,288 ***	0,043	-0,295 ***	0,043	-0,310 ***	0,043	-0,327 ****	0,044
Økonomiske og administrative fag			0,306 ***	0,019	0,307 ***	0,019	0,292 ***	0,019	0,285 ***	0,019	0,283 ****	0,019
Tid siden uteksaminering			-0,028 ***	0,003	-0,034 ***	0,003	-0,031 ***	0,003	-0,004 ^{ns}	0,003	-0,003 ^{ns}	0,003
Tid siden uteks. ²			0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000	0,000 ^{ns}	0,000	0,000 *	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)					0,666 ***	0,078	0,693 ***	0,078	0,712 ***	0,079	0,743 ***	0,080
Lang botid (f.o.m. 11 år)					1,054 ***	0,068	1,054 ***	0,068	1,002 ***	0,068	1,069 ***	0,069
Over fire års utdanning							0,470 ***	0,019				
Over fire års utdanning * innvandrere							-0,212 **	0,063				
Barn									-0,478 ***	0,012	-0,456 ***	0,012
Barn * innvandrere									0,145 *	0,056	-0,036 ^{ns}	0,059
To personer i husholdet											-0,063 ***	0,012
To pers. * innvandrere											0,691 ***	0,062
Konstant	0,406 ***	0,005	0,699 ***	0,018	0,723 ***	0,018	0,649 ***	0,018	0,917 ***	0,018	0,938 ***	0,019
- 2 LL for konstanten	207572,9		205981,9		200045,8		199787,287		199787,287		198047,674	
- 2 LL for modellen	205981,9		200045,8		199787,3		199174,888		198047,674		197910,843	
Cox & Snell R ²	1,03 %		4,79 %		4,95 %		5,33 %		6,02 %		6,11 %	
Nagelkerke R ²	1,39 %		6,46 %		6,68 %		7,19 %		8,12 %		8,23 %	
N	153 294		153 294		153 294		153 294		153 294		153 294	

Ref.kat: Kvinne med majoritetsbakgrunn, 35 år med utdanning i pedagogikk. To år etter uteksaminering.
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001

Tabell A 2: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for etterkommere og majoritetskvinner. Full tabell.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Etterkommer	-0,361 ***	0,102	-0,412 ***	0,106	-0,346 **	0,116	-0,628 ***	0,139
Alder ved uteksaminering			-0,007 ns	0,007	-0,017 *	0,007	0,025 ***	0,007
Alder ved uteks. ²			-0,008 ***	0,001	-0,006 ***	0,001	-0,008 ***	0,001
Bor i by			0,518 ***	0,017	0,496 ***	0,017	0,443 ***	0,017
Nyutdannet			-0,123 ***	0,026	-0,120 ***	0,026	-0,161 ***	0,026
Helse, sosial og idrettsfag			-0,404 ***	0,022	-0,415 ***	0,022	-0,431 ***	0,022
Humanistiske og estetiske fag			-0,571 ***	0,029	-0,674 ***	0,030	-0,725 ***	0,030
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,391 ***	0,032	0,214 ***	0,034	0,305 ***	0,033
Primærnæringsfag			-0,004 ns	0,088	-0,277 **	0,090	-0,120 ns	0,089
Samferdsels, sikkerhet og andre servicefag			0,169 **	0,057	0,150 **	0,057	0,066 ns	0,058
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,249 ***	0,029	-0,390 ***	0,030	-0,353 ***	0,029
Uoppgitte fagretninger			-0,268 ***	0,072	-0,258 ***	0,072	-0,375 ***	0,073
Økonomiske og administrative fag			0,330 ***	0,027	0,302 ***	0,027	0,243 ***	0,027
Tid siden uteksaminering			0,003 ns	0,003	0,004 ns	0,003	0,048 ***	0,003
Over fire års utdanning					0,440 ***	0,028		
Over fire års utdanning * etterkommer					-0,432 ns	0,275		
Barn							-0,647 ***	0,018
Barn * etterkommer							0,459 *	0,215
Konstant	0,397 ***	0,008	0,526 ***	0,024	0,445 ***	0,024	0,965 ***	0,027
- 2 LL for konstanten	97462,31		97450,01		94151,59		93904,25	
- 2 LL for modellen	97450,01		94151,59		93904,25		92807,51	
Nagelkerke R ²	0,02 %		4,48 %		4,80 %		6,24 %	
Cox og Snell R ²	0,02 %		6,05 %		6,49 %		8,42 %	
N	72303		72303		72303		72303	
Ref.kat: majoritetskvinne på 29 år, bosatt i distriktet. Utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering								
*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant								

Tabell A 3: Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling innvandrerkvinner etter landbakgrunn og majoritetskvinner. Full tabell.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	-0,279 *	0,126	-0,542 ***	0,129	-0,968 ***	0,170	-0,946 ***	0,170	-1,077 ***	0,171
Bosnia Hercegovina	-0,948 ***	0,139	-1,073 ***	0,143	-1,963 ***	0,171	-1,960 ***	0,171	-1,942 ***	0,172
Chile	-0,819 ***	0,069	-0,937 ***	0,071	-1,621 ***	0,106	-1,624 ***	0,106	-1,586 ***	0,107
Filippinene	-0,912 ***	0,114	-1,073 ***	0,117	-1,824 ***	0,145	-1,859 ***	0,145	-1,766 ***	0,146
India	-0,875 ***	0,109	-1,061 ***	0,112	-1,814 ***	0,140	-1,789 ***	0,140	-1,787 ***	0,141
Iran	-1,652 ***	0,171	-1,875 ***	0,174	-2,633 ***	0,196	-2,629 ***	0,196	-2,523 ***	0,197
Pakistan	-0,617 ***	0,088	-0,763 ***	0,090	-1,534 ***	0,125	-1,604 ***	0,126	-1,521 ***	0,126
Polen	-1,183 ***	0,106	-1,494 ***	0,108	-1,675 ***	0,118	-1,850 ***	0,119	-1,725 ***	0,118
Russland	-1,193 ***	0,138	-1,408 ***	0,142	-1,806 ***	0,154	-1,779 ***	0,154	-1,794 ***	0,154
Serbia og Montenegro	-0,303 *	0,126	-0,428 **	0,129	-1,281 ***	0,158	-1,267 ***	0,158	-1,218 ***	0,159
Vietnam			0,021 ***	0,002	0,021 ***	0,002	0,025 ***	0,002	0,011 ***	0,002
Alder ved uteksaminering			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 a	0,000	-0,001 ***	0,000
Alder ved uteks ²			0,440 ***	0,012	0,439 ***	0,012	0,415 ***	0,012	0,401 ***	0,012
Bor i by			-0,230 ***	0,023	-0,244 ***	0,023	-0,241 ***	0,023	-0,240 ***	0,023
Nyutdannet			-0,451 ***	0,015	-0,452 ***	0,015	-0,468 ***	0,015	-0,462 ***	0,015
Helse, sosial og idrettsfag			-0,560 ***	0,020	-0,560 ***	0,020	-0,659 ***	0,021	-0,622 ***	0,020
Humanistiske og estetiske fag			0,427 ***	0,022	0,428 ***	0,022	0,234 ***	0,024	0,417 ***	0,022
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			-0,033 ns	0,062	-0,033 ns	0,062	-0,363 ***	0,064	-0,068 ns	0,063
Primærnæringsfag			0,275 ***	0,047	0,276 ***	0,047	0,252 ***	0,047	0,226 ***	0,047
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			-0,079 ***	0,021	-0,079 ***	0,021	-0,245 ***	0,022	-0,116 ***	0,021
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,285 ***	0,046	-0,287 ***	0,046	-0,286 ***	0,046	-0,313 ***	0,047
Uoppgitte fag			0,312 ***	0,019	0,312 ***	0,019	0,298 ***	0,019	0,290 ***	0,019
Økonomiske og administrative fag			-0,031 ***	0,003	-0,034 ***	0,003	-0,031 ***	0,003	-0,003 ns	0,003
Tid siden uteksaminering			0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000	0,002 ***	0,000	0,000 *	0,000
Tid siden uteks ²					0,434 ***	0,116	0,470 ***	0,116	0,514 ***	0,116
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)					1,008 ***	0,103	0,990 ***	0,103	0,926 ***	0,104
Lang botid (f.o.m. 11 år)							0,459 ***	0,019		
Over fire års utdanning									-0,477 ***	0,012
Konstant	0,406 ***	0,005	0,717 ***	0,018	0,727 ***	0,018	0,655 ***	0,018	0,921 ***	0,018
- 2 LL for konstanten	203068,27		202358,85		196388,59		196284,20		196284,20	
- 2 LL for modellen	202358,85		196388,59		196284,20		195693,28		194546,94	
Cox & Snell R2	0,47 %		4,34 %		4,41 %		4,78 %		5,51 %	
Nagelkerke R2	0,64 %		5,86 %		5,95 %		6,46 %		7,43 %	
N	150 431		150 431		150 431		150 431		150 431	

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1 ns ikke signifikant

Ref.kat: Majoritetskvinner på 35 år, med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk 2 år etter uteksaminering.

Tabell A 4: Årsinntekt for innvandrerkvinner og majoritetskvinner. Full tabell.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5		Modell 6		Modell 7	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	12,386 ***	0,002	12,371 ***	0,006	12,292 ***	0,007	12,315 ***	0,006	12,242 ***	0,007	12,422 ***	0,006	12,303 ***	0,007
Innvandrere	-0,416 ***	0,011	-0,720 ***	0,021	-0,464 ***	0,019	-0,754 ***	0,023	-0,493 ***	0,020	-0,652 ***	0,023	-0,396 ***	0,020
Alder ved uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,003 ***	0,001	0,010 ***	0,001	0,006 ***	0,001	0,004 ***	0,001	0,002 ***	0,001
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 ***	0,000	0,000 **	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,117 ***	0,004	0,061 ***	0,004	0,096 ***	0,004	0,044 ***	0,004	0,102 ***	0,004	0,056 ***	0,004
Nyutdannet			-0,103 ***	0,008	-0,059 ***	0,007	-0,101 ***	0,008	-0,057 ***	0,007	-0,102 ***	0,008	-0,060 ***	0,007
Helse, sosial og idrettsfag			0,081 ***	0,005	0,158 ***	0,005	0,064 ***	0,005	0,143 ***	0,005	0,081 ***	0,005	0,157 ***	0,005
Humanistiske og estetiske fag			-0,170 ***	0,007	-0,085 ***	0,007	-0,250 ***	0,007	-0,154 ***	0,007	-0,181 ***	0,007	-0,089 ***	0,007
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,266 ***	0,007	0,143 ***	0,007	0,110 ***	0,008	0,013 a	0,007	0,263 ***	0,007	0,143 ***	0,007
Primærnæringsfag			0,067 **	0,022	0,094 ***	0,019	-0,181 ***	0,022	-0,118 ***	0,020	0,057 **	0,022	0,092 ***	0,019
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			0,216 ***	0,016	0,160 ***	0,014	0,197 ***	0,016	0,142 ***	0,014	0,203 ***	0,016	0,156 ***	0,014
Samfunnsfag og juridiske fag			0,020 **	0,007	0,017 **	0,007	-0,115 ***	0,008	-0,098 ***	0,007	0,011 ns	0,007	0,014 *	0,007
Uoppgitte fag			-0,066 ***	0,016	-0,042 **	0,014	-0,059 ***	0,016	-0,036 a	0,014	-0,068 ***	0,016	-0,041 **	0,014
Økonomiske og administrative fag			0,206 ***	0,006	0,126 ***	0,006	0,196 ***	0,006	0,118 ***	0,006	0,200 ***	0,006	0,126 ***	0,006
Tid siden uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,011 ***	0,001	0,009 ***	0,001	0,013 ***	0,001	0,016 ***	0,001	0,014 ***	0,001
Tid siden uteks ²			0,000 ***	0,000	0,000 ns	0,000	0,000 ***	0,000	0,000 ns	0,000	0,000 *	0,000	0,000 *	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)			0,180 ***	0,030	0,119 ***	0,026	0,217 ***	0,029	0,150 ***	0,026	0,227 ***	0,030	0,154 ***	0,026
Lang botid (f.o.m. 11 år)			0,401 ***	0,026	0,246 ***	0,023	0,418 ***	0,026	0,262 ***	0,022	0,405 ***	0,026	0,257 ***	0,023
Over fire års utdanning							0,346 ***	0,006	0,295 ***	0,006				
Over fire års utdanning * innvandrer							0,004 ns	0,024	-0,002 ns	0,021				
Barn											-0,132 ***	0,004	-0,046 ***	0,004
Barn * innvandrer											-0,155 ***	0,021	-0,160 ***	0,019
Bygg og anlegg					0,318 ***	0,022			0,330 ***	0,022			0,321 ***	0,022
Finansiell tjenesteyting					0,456 ***	0,012			0,464 ***	0,012			0,460 ***	0,012
Forretningsmessig tjenesteyting					0,373 ***	0,007			0,367 ***	0,007			0,376 ***	0,007
Industri og bergverk					0,437 ***	0,010			0,445 ***	0,010			0,441 ***	0,010
Kraft og vann					0,499 ***	0,030			0,500 ***	0,029			0,503 ***	0,029
Offentlig forvaltning					0,284 ***	0,005			0,284 ***	0,005			0,288 ***	0,005
Olje og gass					0,723 ***	0,019			0,677 ***	0,019			0,729 ***	0,019
Primærnærings					0,194 ***	0,045			0,190 ***	0,044			0,197 ***	0,045
Transport og kommunikasjon					0,363 ***	0,011			0,385 ***	0,011			0,363 ***	0,011
Usikker tilknytning					-0,585 ***	0,004			-0,577 ***	0,004			-0,577 ***	0,004
Justert R ²	0,98 %		6,31 %		28,44 %		8,24 %		29,83 %		7,08 %		28,58 %	
N	145 839		145 839		145 839		145 839		145 839	145 839	145 839		145 839	

* p < 0,05, **p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant
 Ref.kat: Majoritetskvinner, 35 år med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering

Tabell A 5: Årsinntekt for kvinnelige etterkommere og majoritetskvinner. Full tabell.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5		Modell 6		Modell 7	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	12,318 ***	0,003	12,323 ***	0,008	12,305 ***	0,010	12,265 ***	0,008	12,260 ***	0,010	12,471 ***	0,009	12,365 ***	0,010
Etterkommer	-0,231 ***	0,040	-0,210 ***	0,038	-0,158 ***	0,033	-0,212 ***	0,041	-0,169 ***	0,036	-0,205 ***	0,050	-0,143 **	0,044
Alder ved uteksaminering			0,011 ***	0,002	0,012 ***	0,002	0,004 a	0,002	0,006 **	0,002	0,022 ***	0,002	0,017 ***	0,002
Alder ved uteks. ²			-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000	-0,004 ***	0,000	-0,003 ***	0,000	-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000
Bor i by			0,140 ***	0,006	0,072 ***	0,005	0,122 ***	0,006	0,059 ***	0,005	0,106 ***	0,006	0,056 ***	0,005
Nyutdannet			-0,079 ***	0,009	-0,056 ***	0,008	-0,076 ***	0,009	-0,054 ***	0,008	-0,091 ***	0,009	-0,063 ***	0,008
Helse, sosial og idrettsfag			0,106 ***	0,008	0,170 ***	0,007	0,094 ***	0,007	0,160 ***	0,007	0,101 ***	0,007	0,165 ***	0,007
Humanistiske og estetiske fag			-0,187 ***	0,010	-0,096 ***	0,009	-0,264 ***	0,010	-0,158 ***	0,009	-0,230 ***	0,010	-0,117 ***	0,009
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,220 ***	0,010	0,119 ***	0,010	0,087 ***	0,011	0,018 a	0,010	0,191 ***	0,010	0,109 ***	0,010
Primærnæringsfag			0,093 **	0,030	0,103 ***	0,027	-0,100 **	0,031	-0,050 ns	0,027	0,054 a	0,030	0,086 **	0,027
Samferdsels, sikkerhet og andre servicefag			0,177 ***	0,019	0,142 ***	0,017	0,164 ***	0,019	0,130 ***	0,017	0,145 ***	0,019	0,128 ***	0,017
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,067 ***	0,010	-0,041 ***	0,009	-0,172 ***	0,010	-0,124 ***	0,009	-0,099 ***	0,010	-0,056 ***	0,009
Uoppgitte fagretninger			-0,043 a	0,025	-0,024 ns	0,022	-0,031 ns	0,025	-0,015 ns	0,022	-0,073 **	0,025	-0,039 a	0,022
Økonomiske og administrative fag			0,207 ***	0,009	0,136 ***	0,009	0,189 ***	0,009	0,122 ***	0,009	0,179 ***	0,009	0,127 ***	0,009
Tid siden uteksaminering			0,028 ***	0,001	0,025 ***	0,001	0,028 ***	0,001	0,025 ***	0,001	0,044 ***	0,001	0,033 ***	0,001
Usikkert tilknyttet					-0,581 ***	0,005			0,239 ***	0,008			-0,560 ***	0,005
Bygg og anlegg					0,284 ***	0,030			0,045 ns	0,087			0,293 ***	0,030
Finansiell tjenesteyting					0,387 ***	0,017			-0,575 ***	0,005			0,396 ***	0,017
Forretningsmessig tjenesteyting					0,324 ***	0,009			0,289 ***	0,030			0,329 ***	0,009
Industri og bergverk					0,354 ***	0,013			0,388 ***	0,017			0,359 ***	0,013
Kraft og vann					0,388 ***	0,045			0,316 ***	0,009			0,396 ***	0,044
Offentlig forvaltning					0,256 ***	0,007			0,356 ***	0,013			0,266 ***	0,007
Olje og gass utvinning					0,623 ***	0,027			0,391 ***	0,044			0,628 ***	0,027
Primærnæringer					0,165 ***	0,042			0,253 ***	0,007			0,165 ***	0,042
Transport og kommunikasjon					0,302 ***	0,015			0,567 ***	0,027			0,301 ***	0,015
Over fire års utdanning							0,304 ***	0,009	0,174 ***	0,041				
Over fire års utdanning * etterkommer							-0,001 ns	0,100	0,318 ***	0,015				
Barn											-0,223 ***	0,006	-0,115 ***	0,005
Barn * etterkommer											-0,010 ns	0,076	-0,035 ns	0,066
R ²	0,05 %		8 %		30 %		10 %		31 %		10 %		30,81 %	
R ² endring	0 %		0 %		0 %		0 %		0 %		0 %		0 %	
N	69666		69666		69666		69666		69666		69666		69666	

Ref.kat: Kvinne med majoritetsbakgrunn på 29 år, bosatt i distriktet. Utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering

*p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001, ^ap < 0,1, ^{ns}ikke signifikant

Tabell A 6: Årsinntekt for majoritetskvinner og innvandrerkvinner etter landbakgrunn. Full tabell

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. feil	B	Std. feil	B	Std. feil	B	Std. feil
Konstant	12,386 ***	0,002	12,373 ***	0,006	12,289 ***	0,007	12,317 ***	0,006
Bosnia Hercegovina	-0,246 ***	0,048	-0,383 ***	0,062	-0,246 ***	0,054	-0,358 ***	0,061
Chile	-0,477 ***	0,055	-0,891 ***	0,064	-0,623 ***	0,056	-0,875 ***	0,063
Filippinene	-0,420 ***	0,027	-0,739 ***	0,039	-0,500 ***	0,034	-0,732 ***	0,038
India	-0,295 ***	0,046	-0,649 ***	0,054	-0,414 ***	0,047	-0,657 ***	0,054
Iran	-0,377 ***	0,044	-0,752 ***	0,052	-0,507 ***	0,046	-0,729 ***	0,052
Pakistan	-0,672 ***	0,071	-1,008 ***	0,076	-0,688 ***	0,066	-0,993 ***	0,075
Polen	-0,236 ***	0,036	-0,590 ***	0,047	-0,398 ***	0,041	-0,629 ***	0,046
Russland	-0,554 ***	0,040	-0,633 ***	0,042	-0,364 ***	0,037	-0,747 ***	0,041
Serbia og Montenegro	-0,541 ***	0,058	-0,750 ***	0,061	-0,531 ***	0,053	-0,724 ***	0,060
Vietnam	-0,101 *	0,050	-0,483 ***	0,059	-0,321 ***	0,052	-0,460 ***	0,059
Alder ved uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,003 ***	0,001	0,010 ***	0,001
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 ***	0,000
Bor i by			0,119 ***	0,004	0,063 ***	0,004	0,098 ***	0,004
Nyutdannet			-0,107 ***	0,008	-0,062 ***	0,007	-0,104 ***	0,008
Helse, sosial og idrettsfag			0,078 ***	0,005	0,156 ***	0,005	0,061 ***	0,005
Humanistiske og estetiske fag			-0,172 ***	0,007	-0,087 ***	0,007	-0,251 ***	0,007
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,263 ***	0,007	0,138 ***	0,007	0,108 ***	0,008
Primærnæringsfag			0,071 **	0,022	0,094 ***	0,020	-0,180 ***	0,022
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			0,218 ***	0,016	0,159 ***	0,014	0,198 ***	0,016
Samfunnsfag og juridiske fag			0,017 *	0,007	0,016 *	0,007	-0,117 ***	0,008
Uoppgitte fag			-0,041 *	0,017	-0,022 ns	0,015	-0,037 *	0,017
Økonomiske og administrative fag			0,210 ***	0,006	0,128 ***	0,006	0,200 ***	0,006
Tid siden uteksaminering			0,007 ***	0,001	0,011 ***	0,001	0,009 ***	0,001
Tid siden uteks ²			0,000 ***	0,000	0,000 ns	0,000	0,000 ***	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)			0,080 a	0,043	0,057 ns	0,037	0,106 *	0,042
Lang botid (f.o.m. 11 år)			0,394 ***	0,038	0,258 ***	0,033	0,373 ***	0,038
Over fire års utdanning							0,345 ***	0,006
Bygg og anlegg					0,319 ***	0,022		
Finansiell tjenesteyting					0,457 ***	0,012		
Forretningsmessig tjenesteyting					0,376 ***	0,007		
Industri og bergverk					0,427 ***	0,010		
Kraft og vann					0,504 ***	0,029		
Offentlig forvaltning					0,287 ***	0,005		
Olje og gass					0,735 ***	0,019		
Primærnærings					0,187 ***	0,033		
Transport og kommunikasjon					0,364 ***	0,011		
Usikker tilknytning					-0,584 ***	0,004		
Justert R2	0,59 %		6,00 %		28,28 %		7,90 %	
N	143 969		143 969		143 969		143 969	

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1

Ref.kat: Majoritetskvinner på 35 år, med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk 2 år etter uteksaminering.

Appendiks B

Tabell B 1: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling for majoritetsmenn og mannlige innvandrere.

	Modell 1		Modell 2		Modell 2b		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Innvandrere	-1,593 ***	0,025	-1,704 ***	0,028	-1,975 ***	0,056	-1,844 ***	0,059	-2,448 ***	0,068
Alder ved uteksaminering			0,007 *	0,003	0,007 *	0,003	0,008 **	0,003	-0,013 ***	0,003
Alder ved uteks. ²			-0,003 ***	0,000	-0,003 ***	0,000	-0,002 ***	0,000	-0,003 ***	0,000
Bor i by			0,375 ***	0,015	0,373 ***	0,015	0,360 ***	0,015	0,410 ***	0,015
Nyutdannet			-0,343 ***	0,031	-0,356 ***	0,032	-0,353 ***	0,032	-0,349 ***	0,032
Helse, sosial og idrettsfag			-0,170 ***	0,034	-0,173 ***	0,034	-0,206 ***	0,035	-0,171 ***	0,035
Humanistiske og estetiske fag			-0,887 ***	0,032	-0,889 ***	0,032	-0,940 ***	0,033	-0,819 ***	0,033
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,375 ***	0,028	0,374 ***	0,028	0,308 ***	0,029	0,417 ***	0,028
Primærnæringsfag			-0,080 ns	0,057	-0,077 ns	0,057	-0,187 **	0,058	-0,069 ns	0,058
Samferdsels, sikkerhet og andre servicefag			0,289 ***	0,034	0,288 ***	0,034	0,246 ***	0,034	0,310 ***	0,035
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,287 ***	0,033	-0,290 ***	0,033	-0,363 ***	0,034	-0,320 ***	0,034
Uoppgitte fagretninger			-0,289 ***	0,054	-0,291 ***	0,054	-0,350 ***	0,054	-0,323 ***	0,055
Økonomiske og administrative fag			0,112 ***	0,030	0,112 ***	0,030	0,101 **	0,030	0,151 ***	0,030
Tid siden uteksaminering			0,058 ***	0,004	0,055 ***	0,004	0,056 ***	0,004	0,023 ***	0,004
Tid siden uteks. ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 **	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)					0,445 ***	0,083	0,459 ***	0,083	0,550 ***	0,087
Lang botid (f.o.m. 11 år)					0,323 ***	0,064	0,317 ***	0,064	0,547 ***	0,067
Over fire års utdanning							0,195 ***	0,019		
Over fire års utdanning * innvandrere							-0,346 ***	0,057		
To personer i husholdet									0,889 ***	0,016
To pers. * innvandrere									0,446 ***	0,056
Konstant	1,345 ***	0,007	1,238 ***	0,031	1,249 ***	0,031	1,201 ***	0,031	0,839 ***	0,032
- 2 LL for konstanten	137311,2		133424,9		127852,6		127816,876		127816,876	
- 2 LL for modellen	133424,9		127852,6		127816,9		127705,535		124098,731	
Cox & Snell R ²	2,98 %		7,09 %		7,12 %		7,20 %		9,77 %	
Nagelkerke R ²	4,54 %		10,81 %		10,85 %		10,97 %		14,88 %	
N	128530		128530		128530		128530		128530	
Ref.kat: Mann med majoritetsbakgrunn, 35 år med utdanning i pedagogikk. To år etter uteksaminering.										
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ns ikke signifikant										

Tabell B 2: Sannsynligheten for stabil tilknytning i en heltidsstilling blant majoritetsmenn og mannlige etterkommere.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Etterkommer	-0,565 ***	0,122	-0,637 ***	0,130	-0,694 ***	0,147	-0,712 ***	0,164
Alder ved uteksaminering			0,069 ***	0,009	0,062 ***	0,009	0,049 ***	0,009
Alder ved uteks. ²			-0,012 ***	0,001	-0,011 ***	0,001	-0,011 ***	0,001
Bor i by			0,329 ***	0,022	0,320 ***	0,022	0,355 ***	0,022
Nyutdannet			-0,161 ***	0,044	-0,154 **	0,044	-0,156 ***	0,045
Helse, sosial og idrettsfag			-0,419 ***	0,054	-0,443 ***	0,054	-0,414 ***	0,054
Humanistiske og estetiske fag			-0,970 ***	0,050	-1,005 ***	0,051	-0,917 ***	0,050
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,366 ***	0,045	0,314 ***	0,046	0,408 ***	0,045
Primærnæringsfag			0,029 ^{ns}	0,096	-0,041 ^{ns}	0,098	0,062 ^{ns}	0,097
Samferdsels, sikkerhet og andre servicefag			0,285 ***	0,049	0,261 ***	0,050	0,318 ***	0,050
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,368 ***	0,050	-0,418 ***	0,051	-0,326 ***	0,051
Uoppgitte fagretninger			-0,599 ***	0,107	-0,605 ***	0,107	-0,596 ***	0,108
Økonomiske og administrative fag			0,189 ***	0,047	0,174 ***	0,047	0,234 ***	0,047
Tid siden uteksaminering			0,166 ***	0,012	0,168 ***	0,012	0,141 ***	0,012
Tid siden uteks. ²			-0,004 **	0,001	-0,004 **	0,001	-0,004 **	0,001
Over fire års utdanning					0,141 ***	0,031		
Over fire års utdanning * etterkommer					0,296 ^{ns}	0,320		
To personer i husholdet							0,588 ***	0,027
To pers. * etterkommer							0,015 ^{ns}	0,270
Konstant	1,154 ***	0,010	1,243 ***	0,047	1,205 ***	0,048	1,022 ***	0,048
- 2 LL for konstanten	58537,05		58516,749		54283,960		58516,75	
- 2 LL for modellen	58516,75		54283,960		54261,274		53771,33	
Nagelkerke R ²	0,04 %		7,70 %		7,74 %		8,59 %	
Cox og Snell R ²	0,06 %		11,53 %		11,59 %		12,85 %	
N	53068		53068		53068		53068	

Ref.kat: majoritetsmann på 29 år, bosatt i distriktet. Utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering
 *p < 0,05, **p < 0,01, ***p < 0,001, ^ap < 0,1, ^{ns}ikke signifikant

Tabell B 3: Sannsynligheten for å være stabilt tilknyttet en heltidsstilling blant majoritetsmenn og innvandrermenn etter landbakgrunn

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Bosnia Hercegovina	-0,672 ***	0,142	-0,620 ***	0,147	-0,881 ***	0,199	-0,849 ***	0,199	-1,048 ***	0,203
Chile	-1,086 ***	0,121	-1,223 ***	0,126	-1,363 ***	0,166	-1,334 ***	0,166	-1,376 ***	0,170
Filippinene	-0,438 *	0,183	-0,567 **	0,188	-0,687 **	0,206	-0,680 **	0,206	-0,919 ***	0,210
India	-1,420 ***	0,117	-1,473 ***	0,121	-1,602 ***	0,150	-1,597 ***	0,150	-1,815 ***	0,153
Iran	-1,260 ***	0,073	-1,436 ***	0,077	-1,575 ***	0,129	-1,560 ***	0,129	-1,688 ***	0,132
Pakistan	-1,471 ***	0,115	-1,519 ***	0,119	-1,647 ***	0,146	-1,629 ***	0,146	-2,035 ***	0,148
Polen	-1,079 ***	0,137	-1,103 ***	0,143	-1,244 ***	0,170	-1,270 ***	0,170	-1,326 ***	0,173
Russland	-1,463 ***	0,184	-1,339 ***	0,189	-1,493 ***	0,206	-1,545 ***	0,206	-1,646 ***	0,211
Serbia og Montenegro	-1,697 ***	0,105	-1,717 ***	0,109	-1,834 ***	0,128	-1,795 ***	0,128	-2,019 ***	0,132
Vietnam	-0,745 ***	0,115	-0,928 ***	0,119	-1,071 ***	0,160	-1,059 ***	0,160	-1,256 ***	0,164
Alder ved uteksaminering			0,007 *	0,003	0,007 *	0,003	0,008 **	0,003	-0,012 ***	0,003
Alder ved uteks ²			-0,003 ***	0,000	-0,003 ***	0,000	-0,002 ***	0,000	-0,003 ***	0,000
Bor i by			0,353 ***	0,015	0,353 ***	0,015	0,341 ***	0,015	0,408 ***	0,016
Nyutdannet			-0,350 ***	0,032	-0,351 ***	0,032	-0,349 ***	0,032	-0,349 ***	0,032
Helse, sosial og idrettsfag			-0,208 ***	0,035	-0,208 ***	0,035	-0,244 ***	0,035	-0,206 ***	0,035
Humanistiske og estetiske fag			-0,887 ***	0,033	-0,887 ***	0,033	-0,936 ***	0,033	-0,825 ***	0,033
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,398 ***	0,028	0,398 ***	0,028	0,331 ***	0,029	0,431 ***	0,029
Primærnæringsfag			-0,055 ns	0,059	-0,055 ns	0,059	-0,164 **	0,060	-0,051 ns	0,060
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			0,304 ***	0,035	0,304 ***	0,035	0,262 ***	0,035	0,321 ***	0,035
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,260 ***	0,034	-0,260 ***	0,034	-0,332 ***	0,035	-0,216 ***	0,034
Uoppgitte fag			-0,376 ***	0,062	-0,375 ***	0,062	-0,392 ***	0,062	-0,367 ***	0,063
Økonomiske og administrative fag			0,132 ***	0,030	0,132 ***	0,030	0,121 ***	0,030	0,163 ***	0,031
Tid siden uteksaminering			0,059 ***	0,004	0,059 ***	0,004	0,060 ***	0,004	0,025 ***	0,004
Tid siden uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)					0,283 a	0,147	0,298 *	0,147	0,258 a	0,150
Lang botid (f.o.m. 11 år)					0,144 ns	0,115	0,142 ns	0,115	0,243 *	0,117
Over fire års utdanning							0,177 ***	0,019		
To personer i husholdet									0,898 ***	0,016
Konstant	1,345 ***	0,007	1,248 ***	0,031	1,249 ***	0,031	1,204 ***	0,032	0,841 ***	0,032
- 2 LL for konstanten	129088,13		128036,51		122466,83		122462,96		122462,96	
- 2 LL for modellen	128036,51		122466,83		122462,96		122376,89		119226,42	
Cox & Snell R2	0,84 %		5,17 %		5,18 %		5,24 %		7,61 %	
Nagelkerke R2	1,30 %		8,02 %		8,03 %		8,13 %		11,79 %	
N	124 643		124 643		124 643		124 643		124 643	

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1
Ref.kat: Majoritetsmenn på 35 år, med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk 2 år etter uteksaminering.

Tabell B 4: Årsinntekten til mannlige innvandrere og majoritetsmenn.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5		Modell 6		Modell 7	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	12,790 ***	0,002	12,562 ***	0,009	12,670 ***	0,010	12,503 ***	0,009	12,632 ***	0,009	12,470 ***	0,009	12,602 ***	0,010
Innvandrere	-0,491 ***	0,010	-0,667 ***	0,021	-0,471 ***	0,019	-0,681 ***	0,022	-0,481 ***	0,020	-0,724 ***	0,026	-0,504 ***	0,023
Alder ved uteksaminering			0,008 ***	0,001	0,007 ***	0,001	0,010 ***	0,001	0,009 ***	0,001	0,004 ***	0,001	0,004 ***	0,001
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	0,000 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,070 ***	0,004	0,052 ***	0,004	0,051 ***	0,004	0,037 ***	0,004	0,087 ***	0,004	0,064 ***	0,004
Nyutdannet			-0,161 ***	0,009	-0,110 ***	0,008	-0,159 ***	0,009	-0,108 ***	0,008	-0,157 ***	0,009	-0,108 ***	0,008
Helse, sosial og idrettsfag			0,196 ***	0,009	0,260 ***	0,008	0,134 ***	0,009	0,204 ***	0,008	0,195 ***	0,009	0,258 ***	0,008
Humanistiske og estetiske fag			-0,175 ***	0,010	-0,102 ***	0,009	-0,244 ***	0,010	-0,167 ***	0,009	-0,163 ***	0,010	-0,094 ***	0,009
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,298 ***	0,008	0,135 ***	0,007	0,203 ***	0,008	0,048 ***	0,007	0,300 ***	0,007	0,139 ***	0,007
Primærnæringsfag			0,081 ***	0,016	0,060 ***	0,015	-0,074 ***	0,016	-0,083 ***	0,015	0,083 ***	0,016	0,061 ***	0,015
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			0,273 ***	0,009	0,195 ***	0,008	0,212 ***	0,009	0,138 ***	0,008	0,274 ***	0,009	0,197 ***	0,008
Samfunnsfag og juridiske fag			0,047 ***	0,009	0,036 ***	0,008	-0,057 ***	0,009	-0,058 ***	0,009	0,054 ***	0,009	0,041 ***	0,008
Uoppgitte fag			-0,022 ns	0,017	-0,040 *	0,016	-0,026 ns	0,017	-0,049 **	0,016	-0,023 ns	0,017	-0,040 **	0,015
Økonomiske og administrative fag			0,267 ***	0,008	0,151 ***	0,008	0,255 ***	0,008	0,137 ***	0,008	0,271 ***	0,008	0,155 ***	0,008
Tid siden uteksaminering			0,042 ***	0,001	0,035 ***	0,001	0,043 ***	0,001	0,036 ***	0,001	0,035 ***	0,001	0,030 ***	0,001
Tid siden uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)			0,261 ***	0,031	0,203 ***	0,028	0,263 ***	0,031	0,205 ***	0,028	0,279 ***	0,031	0,216 ***	0,028
Lang botid (f.o.m. 11 år)			0,195 ***	0,024	0,147 ***	0,022	0,186 ***	0,024	0,140 ***	0,021	0,234 ***	0,024	0,175 ***	0,021
Over fire års utdanning							0,239 ***	0,005	0,215 ***	0,005				
Over fire års utdanning * innvandrere							0,151 ***	0,021	0,108 ***	0,019				
To personer i husholdet											0,179 ***	0,004	0,131 ***	0,004
To pers. * innvandrere											0,001 ns	0,021	-0,016 ns	0,018
Usikker tilknytning					0,067 ***	0,011			0,082 ***	0,011			0,065 ***	0,011
Bygg og anlegg					0,241 ***	0,010			0,230 ***	0,010			0,235 ***	0,010
Finansiell tjenesteyting					0,185 ***	0,006			0,162 ***	0,006			0,182 ***	0,006
Forretningsmessig tjenesteyting					0,194 ***	0,007			0,190 ***	0,007			0,192 ***	0,007
Industri og bergverk					0,196 ***	0,017			0,188 ***	0,017			0,191 ***	0,017
Kraft og vann					0,020 *	0,006			0,004 ns	0,006			0,019 **	0,006
Offentlig forvaltning					0,467 ***	0,012			0,436 ***	0,012			0,456 ***	0,012
Olje og gass					-0,025 ns	0,026			-0,018 ns	0,026			-0,021 ns	0,026
Primærnæringsfag					0,167 ***	0,009			0,178 ***	0,009			0,170 ***	0,009
Transport og kommunikasjon					-0,665 ***	0,005			-0,665 ***	0,005			-0,655 ***	0,005
Justert R ²	1,86 %		13,34 %		30,82 %		15,16 %		32,23 %		14,69 %		31,54 %	
N	120 999		120 999		120 999		120 999		120 999		120 999		120 999	

* p < 0,05, **p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant
 Ref.kat: Majoritetsmann, 35 år med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering

Tabell B 5: Årsinntekten til mannlige etterkommere og majoritetsmenn

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4		Modell 5		Modell 6		Modell 7	
	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil	B	Std. Feil
Konstant	12,639 ***	0,003	12,589 ***	0,031	12,647 ***	0,028	12,492 ***	0,031	12,576 ***	0,028	12,519 ***	0,031	12,600 ***	0,028
Etterkommere	-0,131 **	0,045	-0,159 ***	0,041	-0,078 *	0,036	-0,167 ***	0,046	-0,077 a	0,041	-0,160 **	0,054	-0,080 a	0,048
Alder ved uteksaminering			-0,024 ***	0,006	-0,015 **	0,005	-0,029 ***	0,006	-0,019 ***	0,005	-0,027 ***	0,006	-0,017 **	0,005
Alder ved uteks ²			-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000	-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000	-0,005 ***	0,000	-0,004 ***	0,000
Bor i by			0,099 ***	0,006	0,068 ***	0,005	0,084 ***	0,006	0,057 ***	0,005	0,107 ***	0,006	0,073 ***	0,005
Nyutdannet			-0,103 ***	0,013	-0,074 ***	0,011	-0,093 ***	0,013	-0,066 ***	0,011	-0,101 ***	0,013	-0,073 ***	0,011
Helse, sosial og idrettsfag			0,121 ***	0,015	0,222 ***	0,013	0,080 ***	0,015	0,188 ***	0,013	0,122 ***	0,015	0,222 ***	0,013
Humanistiske og estetiske fag			-0,259 ***	0,015	-0,135 ***	0,013	-0,312 ***	0,015	-0,179 ***	0,013	-0,248 ***	0,015	-0,129 ***	0,013
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,260 ***	0,012	0,133 ***	0,012	0,179 ***	0,012	0,069 ***	0,012	0,267 ***	0,012	0,137 ***	0,011
Primærnæringsfag			0,049 a	0,026	0,048 *	0,024	-0,059 *	0,027	-0,041 a	0,024	0,055 *	0,026	0,051 *	0,024
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			0,264 ***	0,014	0,196 ***	0,012	0,231 ***	0,014	0,169 ***	0,012	0,270 ***	0,014	0,200 ***	0,012
Samfunnsfag og juridiske fag			-0,043 **	0,014	-0,030 *	0,013	-0,121 ***	0,015	-0,092 ***	0,013	-0,036 *	0,014	-0,025 *	0,013
Uoppgitte fag			-0,060 a	0,034	-0,049 ns	0,030	-0,063 a	0,034	-0,051 a	0,030	-0,062 a	0,034	-0,051 a	0,030
Økonomiske og administrative fag			0,260 ***	0,013	0,162 ***	0,012	0,241 ***	0,013	0,147 ***	0,012	0,268 ***	0,013	0,167 ***	0,012
Tid siden uteksaminering			0,085 ***	0,003	0,063 ***	0,003	0,087 ***	0,003	0,065 ***	0,003	0,079 ***	0,003	0,059 ***	0,003
Tid siden uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 **	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 **	0,000
Over fire års utdanning							0,204 ***	0,008	0,164 ***	0,007				
Over fire års utdanning * etterkommer							0,088 ns	0,095	0,039 ns	0,083				
To personer i husholdet											0,114 ***	0,007	0,076 ***	0,006
To pers. * etterkommer											-0,026 ns	0,081	-0,016 ns	0,071
Bygg og anlegg					0,083 ***	0,018			0,087 ***	0,018			0,081 ***	0,018
Finansiell tjenesteyting					0,252 ***	0,015			0,241 ***	0,015			0,250 ***	0,015
Forretningsmessig tjenesteyting					0,207 ***	0,009			0,192 ***	0,009			0,206 ***	0,009
Industri og bergverk					0,205 ***	0,011			0,200 ***	0,011			0,204 ***	0,011
Kraft og vann					0,222 ***	0,032			0,210 ***	0,032			0,218 ***	0,032
Offentlig forvaltning					0,098 ***	0,008			0,089 ***	0,008			0,096 ***	0,008
Olje og gass					0,435 ***	0,021			0,399 ***	0,021			0,429 ***	0,021
Primærnæring					-0,009 ns	0,037			-0,005 ns	0,037			-0,006 ns	0,037
Transport og kommunikasjon					0,192 ***	0,013			0,196 ***	0,013			0,194 ***	0,013
Usikker tilknytning					-0,707 ***	0,007			-0,708 ***	0,007			-0,704 ***	0,007
Justert R ²	0,01 %		17,73 %		37,02 %		18,72 %		37,65 %		18,19 %		37,23 %	
N	51 474		51 474		51 474		51 474		51 474		51 474		51 474	

* p < 0,05, **p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1, ^{ns} ikke signifikant
 Ref.kat: Majoritetsmann, 35 år med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk, to år etter uteksaminering

Tabell B 6: Årsinntekten til majoritetsmenn og innvandrermenn etter landbakgrunn

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	Std. feil	B	Std. feil	B	Std. feil	B	Std. feil
Konstant	12,790 ***	0,002	12,562 ***	0,008	12,680 ***	0,009	12,504 ***	0,008
Bosnia Hercegovina	-0,349 ***	0,048	-0,323 ***	0,067	-0,264 ***	0,060	-0,283 ***	0,066
Chile	-0,400 ***	0,045	-0,496 ***	0,057	-0,368 ***	0,051	-0,454 ***	0,057
Filippinene	-0,354 ***	0,061	-0,440 ***	0,065	-0,408 ***	0,058	-0,422 ***	0,064
India	-0,249 ***	0,048	-0,275 ***	0,055	-0,162 **	0,049	-0,257 ***	0,054
Iran	-0,381 ***	0,028	-0,476 ***	0,045	-0,326 ***	0,041	-0,447 ***	0,045
Pakistan	-0,456 ***	0,043	-0,467 ***	0,050	-0,267 ***	0,045	-0,432 ***	0,050
Polen	-0,191 ***	0,051	-0,271 ***	0,059	-0,159 **	0,053	-0,300 ***	0,058
Russland	-0,441 ***	0,077	-0,342 ***	0,079	-0,251 ***	0,071	-0,419 ***	0,078
Serbia og Montenegro	-0,736 ***	0,042	-0,753 ***	0,049	-0,560 ***	0,044	-0,701 ***	0,048
Vietnam	-0,186 ***	0,041	-0,285 ***	0,055	-0,221 ***	0,049	-0,262 ***	0,055
Alder ved uteksaminering			0,008 ***	0,001	0,008 ***	0,001	0,010 ***	0,001
Alder ved uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Bor i by			0,075 ***	0,004	0,056 ***	0,004	0,056 ***	0,004
Nyutdannet			-0,160 ***	0,009	-0,109 ***	0,008	-0,156 ***	0,009
Helse, sosial og idrettsfag			0,184 ***	0,009	0,250 ***	0,008	0,125 ***	0,009
Humanistiske og estetiske fag			-0,178 ***	0,009	-0,106 ***	0,009	-0,248 ***	0,009
Naturvitenskap, tekniske og håndverksfag			0,296 ***	0,007	0,132 ***	0,007	0,202 ***	0,008
Primærnæringsfag			0,079 ***	0,016	0,054 ***	0,015	-0,078 ***	0,016
Samferdsels-, sikkerhets og servicefag			0,276 ***	0,009	0,198 ***	0,008	0,214 ***	0,009
Samfunnsfag og juridiske fag			0,048 ***	0,009	0,035 ***	0,008	-0,056 ***	0,009
Uoppgitte fag			-0,016 ns	0,019	-0,043 *	0,017	-0,034 a	0,019
Økonomiske og administrative fag			0,270 ***	0,008	0,150 ***	0,008	0,258 ***	0,008
Tid siden uteksaminering			0,043 ***	0,001	0,036 ***	0,001	0,044 ***	0,001
Tid siden uteks ²			-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000	-0,001 ***	0,000
Middels lang botid (f.o.m. 6 år t.o.m. 10 år)			0,027 ns	0,052	0,034 ns	0,047	0,050 ns	0,051
Lang botid (f.o.m. 11 år)			0,041 ns	0,041	0,034 ns	0,037	0,034 ns	0,040
Over fire års utdanning							0,240 ***	0,005
To personer i husholdet								
Bygg og anlegg					0,058 ***	0,011		
Finansiell tjenesteyting					0,231 ***	0,010		
Forretningsmessig tjenesteyting					0,175 ***	0,006		
Industri og bergverk					0,186 ***	0,007		
Kraft og vann					0,188 ***	0,017		
Offentlig forvaltning					0,008 ns	0,006		
Olje og gass					0,455 ***	0,012		
Primærnæring					-0,025 ns	0,024		
Transport og kommunikasjon					0,155 ***	0,009		
Usikker tilknytning					-0,657 ***	0,005		
Justert R2	0,71 %		12,87 %		30,31 %		14,60 %	
N	118 514		118 514		118 514		118 514	

* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001, ^a p < 0,1

Ref.kat: Majoritetsmenn på 35 år, med lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk 2 år etter uteksaminering.

Appendiks C

Tabell C 1: Tabell over T – verdier for koeffisientene for landbakgrunn i analysen av stabil arbeidstilknytning.

	Bosnia Hercegovina	Chile	Fillippinene	India	Iran	Pakistan	Polen	Rusland	Serbia og Montenegro	Vietnam
Bosnia Hercegovina	0,00	6,45	4,50	2,92	4,55	7,40	2,67	2,10	4,91	1,29
Chile	6,45	0,00	-2,11	-3,50	-1,95	1,06	-3,80	-4,48	-1,53	-5,01
Fillippinene	4,50	-2,11	0,00	-2,30	0,19	4,77	-2,75	-3,80	0,85	-4,72
India	2,92	-3,50	-2,30	0,00	1,82	5,14	-0,31	-1,00	2,29	-1,80
Iran	4,55	-1,95	0,19	1,82	0,00	3,52	-2,22	-2,99	0,50	-3,72
Pakistan	7,40	1,06	4,77	5,14	3,52	0,00	-4,17	-4,74	-2,23	-5,20
Polen	2,67	-3,80	-2,75	-0,31	-2,22	-4,17	0,00	-0,79	2,97	-1,72
Rusland	2,10	-4,48	-3,80	-1,00	-2,99	-4,74	-0,79	0,00	4,18	-1,10
Serbia og Montenegro	4,91	-1,53	0,85	2,29	0,50	-2,23	2,97	4,18	0,00	-3,68
Vietnam	1,29	-5,01	-4,72	-1,80	-3,72	-5,20	-1,72	-1,10	-3,68	0,00

T – Verdi $\leq 1,96$, $p < 0,05$

T – Verdi $\leq 2,58$, $p < 0,01$

T – Verdi $\leq 3,29$, $p < 0,001$

Tabell C 2: Tabell over T – verdier for koeffisientene for landbakgrunn i analysen av årsinntekt

	Bosnia Hercegovina	Chile	Fillippinene	India	Iran	Pakistan	Polen	Russland	Serbia og Montenegro	Vietnam
Bosnia Hercegovina	0,00	6,45	4,50	2,92	4,55	7,40	2,67	2,10	4,91	1,29
Chile	6,45	0,00	-2,11	-3,50	-1,95	1,06	-3,80	-4,48	-1,53	-5,01
Fillippinene	4,50	-2,11	0,00	-2,30	0,19	4,77	-2,75	-3,80	0,85	-4,72
India	2,92	-3,50	-2,30	0,00	1,82	5,14	-0,31	-1,00	2,29	-1,80
Iran	4,55	-1,95	0,19	1,82	0,00	3,52	-2,22	-2,99	0,50	-3,72
Pakistan	7,40	1,06	4,77	5,14	3,52	0,00	-4,17	-4,74	-2,23	-5,20
Polen	2,67	-3,80	-2,75	-0,31	-2,22	-4,17	0,00	-0,79	2,97	-1,72
Russland	2,10	-4,48	-3,80	-1,00	-2,99	-4,74	0,00	0,00	4,18	-1,10
Serbia og Montenegro	4,91	-1,53	0,85	2,29	0,50	-2,23	2,97	4,18	0,00	-3,68
Vietnam	1,29	-5,01	-4,72	-1,80	-3,72	-5,20	-1,72	-1,10	-3,68	0,00

T – Verdi $\leq 1,96$, $p < 0,05$

T – Verdi $\leq 2,58$, $p < 0,01$

T – Verdi $\leq 3,29$, $p < 0,001$